พระมงคลเทพมุนี

ประวัติหลวงพ่อวัดปากน้ำ
และ
คู่มือสมภาร

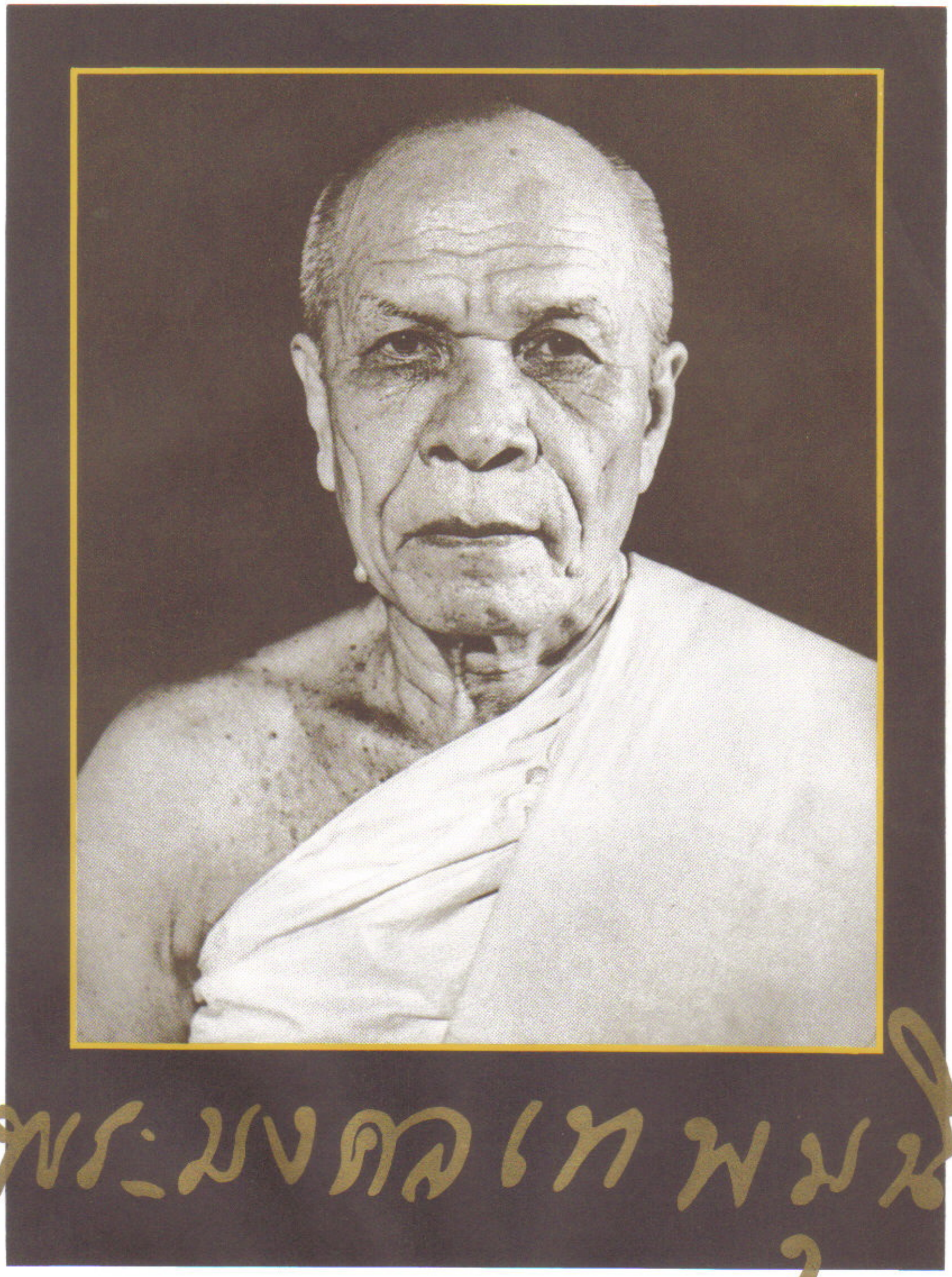

ประวัติ
หลวงพ่อวัดปากน้ำ
พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี
(สด จนฺทสโร)

และ

คู่มือสมภาร

"หยุด....สำเร็จทุกอย่าง"

พระมงคลเทพมุนี

ประวัติ
หลวงพ่อวัดปากน้ำ

พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี

(สด จนฺทสโร)

และ

คู่มือสมภาร

ผู้จัดทำ
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ
พิมพ์ถวายทุกวัดทั่วราชอาณาจักร
จำนวน ๔๐,๐๐๐ เล่ม

ประวัติหลวงพ่อวัดปากน้ำและคู่มือสมภาร

จัดทำโดย

วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร และสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ

เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ในการเผยแพร่วิชชาธรรมกาย

ของพระเดชพระคุณ หลวงพ่อวัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี สด จนฺทสโร)

โดยถวายเป็นธรรมทาน

แก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ สมภารเจ้าวัดทั่วประเทศ

และเป็นการบำเพ็ญกุศล ทักษิณานุปทาน อุทิศกัลปนาผล

ถวายพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี สด จนฺทสโร)

เนื่องในวโรกาสอภิลักขิตสมัยคล้ายวันเกิดของพระเดชพระคุณหลวงพ่อ

ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

ประธาน

พระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี

เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เจ้าคณะภาค ๗

ดำเนินการโดย

น.ส.ดรีธา เนียมขำ

นายกสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ

ฝ่ายศิลป์

บริษัท สตูดิโอ ๑๐ จำกัด

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

สารบัญ

คำนำ พระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙) ๗

ภาค ๑

ประวัติหลวงพ่อวัดปากน้ำ

ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย

๑. บันทึกของพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ) ๑๑

๒. ภาพประวัติและศาสนกิจของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ ๑๗

๓. ประวัติพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ) และอานุภาพธรรมกาย พระนิพนธ์ของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๗ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร ๕๘

บทความเบื้องต้น ๕๙

ประวัติก่อนบวช ๖๐

การศึกษาเมื่อเยาว์วัย ๖๑

การอาชีพ ๖๑

อุปสมบท ๖๒

ธรรมกาย ๙๑

การสร้างพระพุทธรูปผง ๙๕

อาพาธ-มรณภาพ ๙๘

อานุภาพธรรมกาย ๑๐๓

การซ่อมพระอุโบสถ ๑๑๓

ที่ประดิษฐานศพ ๑๑๗

ตึกสำหรับพระภิกษุสามเณร ๑๒๐

ภาค ๒
คู่มือสมภาร

๑. คำนำ ๑๓๓
๒. คำปรารภ ๑๓๖
๓. เริ่มเรื่องวิธีทำสมาธิ ๑๓๙
๔. วิธีทำให้เห็นธรรมกาย ๑๔๓
ลำดับที่ ๑ - ลำดับที่ ๘ ๑๔๓
ลำดับที่ ๙ ขยายดวงเห็นจำคิดรู้ให้ตลอดสุดหยาบสุดละเอียด ๑๕๓
ลำดับที่ ๑๐ ทำอายตนะให้เป็นทิพย์ในธรรม ๑๕๔
ลำดับที่ ๑๑ ดูดวงบุญดวงบาปดวงไม่บุญไม่บาป ให้เห็นตลอดหมดทุกกาย ๑๕๕
ลำดับที่ ๑๒ ตรวจดูบารมี ๑๐ ทัศ อุปบารมี ๑๐ ทัศ ปรมัตถบารมี ๑๐ ทัศ ๑๕๖
ลำดับที่ ๑๓ เข้านิพพานเป็นและนิพพานตาย ตลอดจนสุดหยาบสุดละเอียด ๑๕๗
ลำดับที่ ๑๔ ดูกายสิทธิ์ในดวงแก้ว ๑๕๘
ลำดับที่ ๑๕ ภาคผู้เลี้ยง ๑๕๘
๕. นิพพาน ๑๖๐

ปกิณกะ

๑. ประวัติพระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ๑๖๙
๒. ภาพศาสนกิจและกิจกรรมบางส่วนของวัดปากน้ำ กับสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ
งานสมโภชชนมายุครบ ๑๐๐ ปี ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ
บรรจุกรุพระธรรมขันธ์และพระธรรมกาย
และกิจกรรมอื่น ๆ ๑๗๔
๓. ผ้าป่าปัญญาบารมี ๑๘๙

คำนำ

ในวโรกาสอภิลักขิตสมัยคล้ายวันเกิดของพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ) ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ นี้ วัดปากน้ำ สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ และบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้จัดบำเพ็ญกุศลอันเป็นส่วนทักษิณานุปทาน **อุทิศกัลปนาผล**ส่งไปให้ท่าน เช่นดังที่ได้เคยปฏิบัติเป็นประจำทุกปีเสมอมา

กล่าวโดยเฉพาะ ในปีนี้ ได้จัดการบำเพ็ญกุศลเป็นกรณีพิเศษให้ยิ่งขึ้นไปกว่าปีที่แล้ว ๆ มา กล่าวคือ ในสมัยที่ท่านยังดำรงชีวิตอยู่นั้น ได้ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติธรรมอันเป็นส่วนแห่ง**พระกัมมัฏฐาน** ในแนวทางแห่งการปฏิบัติสมาธิภาวนา ภายใต้ชื่อว่า **วิชชาธรรมกาย** ได้อบรม เผยแพร่ สั่งสอน เพื่อการรู้เห็นของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย อันเป็นการสร้างพระในใจ ส่งผลให้เกิดความสว่างใจ สงบใจ เย็นใจ ภายใต้แห่งคำว่า**หยุด**อันเป็นตัวแท้แห่งธรรมบทหนึ่ง ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นส่วนแห่งปฏิบัติศาสนา

ในส่วนแห่งปริยัติศาสนาเล่า ได้ส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยได้จัดสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๓ ชั้น โอ่โถง ทันสมัย สง่างาม ภายใต้ชื่อว่า**โรงเรียนพระปริยัติธรรมภาวนานุสนธิ์** เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร โดยจัดการศึกษาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์เพื่อเป็นการเตรียม**ศาสนบุคคล**รับสืบทอด**มรดกธรรม** รับใช้ศาสนาอันได้ชื่อว่า**ศาสนทายาท**

ปัจจุบัน ภายใต้บารมีธรรมของพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ปรากฏผลเป็นที่น่าชื่นชมยินดี ทั้งในส่วนแห่งปริยัติศาสนา ทั้งในส่วนแห่งปฏิบัติศาสนา เพื่อส่งผลไปสู่ปฏิเวธธรรม

นั้น วัดปากน้ำ ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของท่านอย่างต่อเนื่องและเป็นไปด้วยดีโดยลำดับ

อนึ่ง ในส่วนแห่งการคณะสงฆ์ พระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสไป ได้มีหลักในการบริหารคณะสงฆ์ จึงได้จัดทำหนังสือ **คู่มือสมภาร**ขึ้น เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทานยังอารามต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยได้มอบหมายให้ **คุณฉลวย สมบัติสุข** ได้เป็นผู้ยกร่าง เรียบเรียง ภายใต้การควบคุม ดูแลของท่าน

อันหนังสือ **คู่มือสมภาร** นี้ ขอได้โปรดเข้าใจว่า มิใช่เป็นคู่มือในด้านการบริหารการณ์คณะสงฆ์ อันเป็นส่วนแห่งศาสนกิจ ศาสนภาระแต่อย่างใด แต่เป็นคู่มือบริหารใจของเจ้าคณะพระสังฆาธิการในแนวทางแห่งพุทโธวาท ตามพระบาลีว่า **สมาธิ ภิกฺขเว ภาเวถ สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ** ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเจริญสมาธิภาวนา เมื่อจิตเป็นสมาธิดีแล้วย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริง เนื่องจากสมาธิภาวนาตามแนวทางแห่งพุทธธรรมนี้ เป็นจุดเด่นจุดหนึ่งแห่งพระพุทธศาสนาและเป็นหน้าที่โดยตรงของเหล่าพุทธบุตรที่จะต้องปฏิบัติให้มีให้เกิดขึ้นดังที่ตรัสมอบหมายหน้าที่ไว้ ๒ ประการคือ คันถธุระ ๑ วิปัสสนาธุระ ๑ อนึ่ง การที่พระพุทธองค์ ได้ตรัสรู้ **อนุตตรธรรมคือพระโพธิญาณ** นั้น ก็ด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิตนั่นเอง ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ถ้าจะจับให้ถูกตัวศาสนาแล้ว ต้องอาศัยการบำเพ็ญเพียรทางจิตนี้ (วิปัสสนาธุระ) โดยอาศัยการศึกษา ค้นคว้าตามแนวทางแห่งธรรมเป็นปัจจัย (คันถธุระ)

ด้วยวัตถุประสงค์ดังนี้ พระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ได้ขอคำปรึกษาหารือกับพระเถรานุเถระผู้ใหญ่ในสมัยนั้นในโครงการนี้ ต่างก็เห็นด้วยในวิธีการ แต่ไม่อาจดำเนินการได้ เนื่องจากท่านได้มรณภาพเสียก่อน ด้วยเหตุดังนี้ วัดปากน้ำ สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ และบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย จึงได้ดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนาปรารภของท่านที่ได้ตั้งไว้ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ**คู่มือสมภาร**ดังกล่าวถวายเป็นธรรมทานแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้รับภาระ **สมภารเจ้าวัด**ทั่วประเทศ

พร้อมกันนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย วัดปากน้ำ โดยสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ ซึ่งมีอาจารย์ตรีธา

เนียมขำ นายกสมาคมฯ เป็นประธานได้ปรารภที่จะให้การอุปถัมภ์สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี-นักธรรมที่มีผลการเรียนดีเด่นทั่วประเทศ โดยแบ่งเป็นจังหวัดละ ๑ ทุน ทุนละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) รวมทั้งหมด ๗๒ สำนักเรียน เป็นจำนวนเงิน ๗,๒๐๐,๐๐๐ **บาท (เจ็ดล้านสองแสนบาทถ้วน)** ได้ดำเนินการให้เป็นไป โดยเริ่มแต่วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดครบ ๕ รอบของท่านนายกสมาคมฯ และการได้สำเร็จสมดังความประสงค์ทุกประการ จึงได้ประกอบพิธีมอบทุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในวันนี้

ในวโรกาสอันเป็นมิ่งมงคลนี้ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ **ประวัติหลวงพ่อวัดปากน้ำ** ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สมัยดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวันรัต ซึ่งพระองค์ท่านนอกจากดำรงศักดิ์เป็นหลานของพระเดชพระคุณหลวงพ่อแล้ว ยังมีคุณูปการต่อวัดปากน้ำอย่างหาที่สุดมิได้ คู่ไปกับหนังสือ**คู่มือสมภาร** นี้ด้วย

อนึ่งในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้รับความอุปถัมภ์จาก คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ จินดาหรา ที่ได้ช่วยเอื้อเฟื้อในด้านภาพถ่าย การจัดทำรูปเล่ม ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขออนุโมทนาในกุศลเจตนามา ณ ที่นี้

เราทั้งหลายชาววัดปากน้ำ ได้มีปณิธานเป็นอันเดียวกันว่า จักดำเนินการให้เป็นไปตามโครงการ และวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อได้วางไว้ให้เป็นไปด้วยดีทุกประการเพื่อแสดงออกถึงกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่บรรดาศิษยานุศิษย์มีในตัวท่าน เพื่ออุทิศกัลปนาผลส่งไปให้ท่าน และเพื่อความสุขความเจริญแก่ชาวเราทั้งหลายภายใต้บารมีธรรมของท่าน ตลอดกาลนาน ฯ

(พระธรรมธีรราชมหามุนี)
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๙

บันทึกของ

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี
(หลวงพ่อวัดปากน้ำ)

ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย

บันทึกของ

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี

(หลวงพ่อวัดปากน้ำ)

ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย

ชาติภูมิเดิมเป็นพ่อค้า เข้าตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านหมู่เหนือของวัดสองพี่น้อง คือ ทิศใต้ของวัด แต่ต่างฝั่งกับวัด วัดอยู่ตะวันออกเฉียงเหนือ บ้านอยู่ตะวันตกเฉียงใต้ มีคลองกั้นเป็นระหว่างวัดกับบ้าน ค้าขายมาตั้งแต่อายุ ๑๔ ปีเศษ ๆ นับตั้งแต่บิดาล่วงไปก็เป็นพ่อค้าแทนบิดาเลี้ยงมารดามาจนถึงอายุ ๑๙ ปี ตรงนี้ได้ปฏิญาณตัวบวชจนตาย ด้วยมามีอุปสรรคเกิดขึ้นในระหว่างขายข้าวแล้วนำเรือเปล่ากลับบ้านเข้าลัดที่คลองบางอีแท่น เหนือตลาดใหม่ แม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในลัดนี้ไม่สู้ไกลนัก แต่พวกโจรชุกชุม แต่พอเข้าลัดไปเล็กน้อย ก็มาคิดแต่ในใจของตัวว่า คลองก็เล็กโจรก็ร้าย ท้ายเรือเข้าก็ไล่เลี่ยกับฝั่ง ไม่ต่ำไม่สูงกว่ากันเท่าไรนัก น่าหวาดเสียวอันตราย เมื่อโจรมาก็ต้องยิงหรือทำร้ายคนท้ายก่อน ถ้าเขาทำเราเสียได้ก่อนก็ไม่มีทางที่จะสู้เขา ถ้าเราเอาอาวุธปืนแปดนัดไว้ทางหัวเรือ แล้วเราไปถ่อเรือทางลูกจ้างเสีย เมื่อโจรมาทำร้าย เราก็จะมีทางสู้ได้บ้าง คิดดังนี้แล้วก็เรียกลูกจ้างที่ถ่อเรือแถบทรายมาถือท้าย เราออกไปถ่อแทน ถ่อเรือไปก็คิดไป เรือก็เดินเข้าไปหาที่เปลี่ยวหนักขึ้นทุกที ความคิดก็ถี่ขึ้นว่าลูกจ้างที่เราจ้างมานี้ คนหนึ่งก็ไม่กี่บาท เพียง ๑๑ บาท หรือ ๑๒ บาทเท่านั้น ส่วนตัวเราเป็นเจ้าของทั้งทรัพย์ทั้งเรือหมด ส่วนตายจะให้ลูกจ้างตายก่อนไม่ถูก เอาเปรียบลูกจ้างมากเกินไปไม่สมควร ถ่อไปก็คิดไปดังนี้ และคิดถี่หนักเข้าก็ตัดสินใจเด็ดขาดออกไป เราเป็นเจ้าของให้เราตายก่อนดีกว่าจึงจะสมควร คิดตกลงแล้วก็เรียกลูกจ้างให้มาถ่อ ตัวก็หยิบปืนแปดนัดที่เอาไปไว้ข้างหัวเรือมาไว้ใกล้ตัว ข้างท้ายเรือก็ถือท้ายเรื่อยไป ใกล้ออกจากลัดเต็มที น้ำก็ขึ้นเรือข้าวที่

หนักก็ตามหัวน้ำขึ้นสวนเข้ามาประดังกันแน่น จีนก็ส่งเสียงแต่ว่า ตู้อ่า ๆ ประดังกันแน่น ออกก็ไม่ได้ เข้าไปไม่ได้ น้ำก็น้อย เลยต้องต่างฝ่ายต่างก็ปักหลักกรานหน้าจอดกันนิ่งอยู่ เราเป็นคนท้าย ผ่านพ้นอันตรายมาแล้วก็มาคิดว่าการหาเงินทองนี้ลำบากจริง ๆ เจียวหนา บิดาของเราก็หามาดังนี้ เราก็หาซ้ำรอยบิดาตามบิดาบ้าง เงินแลทองที่หากันทั้งหมดด้วยกันนี้ ต่างคนก็ต่างหาไม่มีเวลาหยุดด้วยกันทั้งนั้น ถ้าใครไม่เร่งรีบหาให้มั่งมีก็เป็นคนต่ำและเลว ไม่มีใครนับถือแลคบหา เข้าหมู่เขาก็อายเขาเพราะเป็นคนจนกว่าเขา ไม่เทียมหน้าเทียมบ่าเทียมไหล่กับเขา

ปุรพชนต้นสกุลของเราก็ทำกันมาดังนี้ เหมือน ๆ กันจนถึงบิดาของเราแลตัวของเราบัดนี้ ก็บัดนี้ปุรพชนแลบิดาของเราไปทางไหนหมด ก็ปรากฏแก่ใจว่าตายหมดแล้ว แล้วตัวของเราเล่าก็ต้องตายเหมือนกัน แต่พอคิดถึงตายขึ้นมาดังนี้แล้ว ใจก็ชักเสียว ๆ นึกถึงความตายที่จะมาถึงตัวโดยไม่มีสงสัยเลย เราต้องตายแน่ ๆ บิดาเราก็มาล่องข้าว ขึ้นจากเรือข้าวก็เจ็บมาจากตามทางแล้ว ขึ้นจากเรือข้าวไม่ได้กี่วันก็ถึงแก่กรรม เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว เราที่ช่วยพยาบาลอยู่ไม่ได้เห็นเลยที่จะเอาอะไรติดไป ผ้าที่นุ่งแลร่างกายของแก เราก็ดูแลอยู่ไม่เห็นมีอะไรหายไป ทั้งตัวเราแลพี่น้องของเราที่เนื่องด้วยแกตลอดถึงมารดาของเราก็อยู่ไม่เห็นมีอะไรเลยที่ไปด้วยแก แกไปผู้เดียวแท้ ๆ ก็ตัวเราเล่าต้องเป็นดังนี้ เคลื่อนความเป็นอย่างนี้ไปไม่ได้แน่ เมื่อคิดตกลงใจดังนี้แล้วก็ลองทำเป็นตายดู นอนแผ่ลงไปที่ท้ายเรือนั้นแล้วก็ทำตาย ตายแล้วทำไปหาคนที่เป็นญาติบ้าง พี่น้องบ้าง เพื่อนที่ชอบกันบ้าง เขาก็ไม่เห็นเรา เพราะเราเป็นผี เราก็เอาก้อนดินบ้าง ไม้บ้าง โยนหรือปาเข้าไปให้ถูก เพราะเขาไม่เห็นตัวเรา เขาก็ต้องบอกผีโยนมาหรือปาเข้ามา ไปหาคนโน้นก็ไม่เห็น มาหาคนนี้ก็ไม่เห็น คิดไปดังนี้แหละ จนเผลอตัว

แต่พอรู้สึกตัวขึ้นมา ก็รีบลุกขึ้นจุดธูป อธิษฐานในใจของตัวเองว่า ขออย่าให้เราตายเสียก่อน ขอให้บวชเสียก่อนเกิด ถ้าบวชแล้วไม่สึกจนตลอดชีวิต ตรงนี้ บวชจริงมาเสียแต่อายุ ๑๙ ปีเศษแล้ว ตั้งแต่นั้นก็ประกอบอาชีพตามปกติของพ่อค้า จนอายุครบ ๒๒ โดยปีแล้ว ก็ปรารภถึงการบวชในปีนั้น พอถึงเดือน๘ ข้างขึ้นก็ขนข้าวลงเรือเต็มลำดีแล้ว ก็บอกกับลูกจ้างให้นำเอาข้าวไปขายโรงสีในกรุงเทพฯ ส่วนตัวก็เข้าอยู่วัดเป็นเจ้านาคฝึกหัดเบื้องต้นแห่งการอุปสมบทในสำนักพระปลัดยัง ผู้เป็นหลวงตาของตัวซึ่งเป็นน้องคนเล็กของตาน้อยผู้เป็นมารดาของตัวเอง ท่านส่งวินัยย่อ ๆ ให้เป็นหนังสือสมุดข่อย เขียนตัวบรรจงสวยงามมาก ก็ท่องวิธีขอบรรพชา แลดูวินัยไปด้วยกันทีเดียว พอจวนเข้าพรรษาก็มีผู้ไปนิมนต์พระอุปัชฌาย์ดี วัดประตูศาล

จังหวัดสุพรรณบุรี มาเป็นอุปัชฌาย์ ก็ได้อุปสมบทในต้นเดือนแปด ของ พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้อยู่จำพรรษาในวัดนั้น รวมอยู่ที่อุปสมบทนั้น ๗ เดือนเศษ ๆ เท่านั้น ออกจากวัดที่อุปสมบทนั้นแล้ว ก็ตรงมาอยู่จำพรรษาในวัดพระเชตุพนทีเดียว เรียนมูลกัจจายน์ถึงสามจบ แล้วเรียนธรรมบททีปนีและสารสังคหะ แต่พอเป็นว่าแปลออกพอสมควรแล้ว ก็หยุดการเรียนคันถธุระ เรียนวิปัสสนาธุระต่อไป ถึงในระหว่างคันถธุระอยู่ก็เรียนวิปัสสนาไปด้วยเหมือนกัน เวลาวันแปดค่ำ สิบห้าค่ำ ก็มักไปแสวงหาครูสอนฝ่ายสมถวิปัสสนาอยู่เสมอ ๆ โดยมาก แต่ที่เรียนโดยตรงทีเดียวตั้งแต่บวชใหม่ ๆก็เรียนแต่อนุสาวนาจารย์ทีหนึ่ง บวชแล้วรุ่งขึ้นวันที่สองก็เรียนที่หลวงพ่อเนียมวัดน้อย จังหวัดสุพรรณ ที่สามเจ้าคุณสังวรานุวงษ์ (เอี่ยม) วัดราชสิทธาราม ที่สี่เรียนกับพระครูญาณวิรัติ (โป๊) วัดพระเชตุพน ที่ห้าเรียนกับพระอาจารย์สิงห์ วัดละครทำ หลังวัดระฆังโฆสิตาราม ได้ตามแบบของท่านสององค์ พระครูญาณวิรัติแลพระอาจารย์สิงห์ ท่านรับรองว่าได้ตามแบบของท่าน ท่านมอบให้เป็นผู้สอนเขาได้ทั้งสองอาจารย์ แต่ก็ยังไม่พอใจที่จะเป็นครูสอนเขา จึงค้นคว้าหาต่อไปอีกถึงพรรษา ๑๑ ก็สำเร็จในการเล่าเรียนคันถธุระได้พอสมควรแก่ที่ตั้งใจไว้ว่า ต้องเรียนแปลให้ออกจะได้ค้นธรรมในมคธภาษาได้ตามต้องการ ก่อนแต่จะมาเรียนคันถธุระนั้นได้ตั้งหนังสือใบลานมหาสติปัฏฐานลานยาวไว้ที่วัดสองพี่น้องผูกหนึ่งว่า ถ้าไปเล่าเรียนคราวนี้ต้องแปลหนังสือผูกนี้ให้ออก จึงเป็นที่พอแก่ความต้องการ ถ้ายังแปลไม่ออกก็เป็นอันไม่หยุดในการเรียน แต่พอแปลออกก็หยุด ในพรรษาที่ ๑๑ เมื่อหยุดต่อการเรียนปริยัติแล้ว ก็เริ่มทำจริงจังในทางปฏิบัติ ก็คิดว่าในวัดพระเชตุพนนี้ในอุโบสถก็ดีมีบริเวณกว้างขวางดีมาก เป็นสถานที่ควรทำภาวนามากแต่มาหวนระลึกถึงอุปการคุณของวัดบางคูเวียงในคลองบางกอกน้อย เจ้าอธิการชุ่มได้ถวายมูลกัจจายน์แลคัมภีร์พระธรรมบทให้ ในตอนเล่าเรียนปริยัตินั้น ก็มีอุปการคุณอยู่มาก ควรไปจำพรรษา แล้วจะได้แสดงธรรมแจกแก่ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา เป็นบรรณาการต่ออุปการคุณแก่วัดนั้น จึงได้กราบลาเจ้าคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม) เจ้าอาวาสวัดเชตุพน ไปจำพรรษาวัดบางคูเวียง ในพรรษาที่ ๑๒ แต่พอ พอได้กึ่งพรรษาก็มาหวนระลึกขึ้นว่า ในเมื่อเราตั้งใจจริง ๆ **ในการบวช จำเดิมอายุสิบเก้า เราได้ปฏิญาณตนบวชจนตาย ขออย่าให้ตายในระหว่างก่อนบวช** บัดนี้ก็ได้บอกลามาถึง ๑๕ พรรษาย่างเข้าพรรษานี้แล้ว ก็พอแก่ความประสงค์ของเราแล้ว **บัดนี้ของจริงที่พระพุทธเจ้าท่านรู้ท่านเห็น เราก็ยังไม่ได้บรรลุ ยังไม่รู้ไม่เห็น สมควร**

แล้วที่จะต้องกระทำอย่างจริงจัง เมื่อตกลงใจได้ดังนี้แล้ว วันนั้นเป็นวันกลางเดือน ๑๐ ก็เริ่มเข้าโรงอุโบสถแต่เวลาเย็น **ตั้งสัจจาธิษฐานแน่นอนลงไปว่า ถ้าเรานั่งลงไปครั้งนี้ไม่เห็นธรรมที่พระ-พุทธเจ้าต้องการ เป็นอันไม่ลุกจากที่นี้จนหมดชีวิต** เมื่อตั้งจิตมั่นลงไปแล้ว ก็เริ่ม **ปรารภนั่ง จึงได้แสดงความอ้อนวอนแด่พระพุทธเจ้าว่า ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดข้าพระพุทธเจ้า ทรงประทานธรรมที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้อย่างน้อยที่สุด แลง่ายที่สุดที่พระองค์ได้ทรงรู้แล้วแด่ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าข้าพระพุทธเจ้ารู้ธรรมของพระองค์แล้ว เป็นโทษแก่ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์อย่าทรงพระราชทานเลย ถ้าเป็นคุณแก่ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานแด่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์รับเป็นทนายศาสนา ในศาสนาของพระองค์จนตลอดชีวิต** แต่พออ้อนวอนเสร็จแล้ว ก็เริ่มปรารภเข้าที่นั่งสมาธิต่อไป มานึกถึงมดคี่ที่ตามช่องของแผ่นหินที่ยาว ๆ แลบนแผ่นหินบ้าง ไต่ไปมาอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก จึงหยิบเอาขวดน้ำมันก๊าดมา เอานิ้วจุกเข้าที่ปากขวด แล้วตะแคงขวดให้เปียกนิ้วเข้า แล้วเอามาลากเป็นทางให้รอบตัวจะได้กันไม่ให้มาทำอันตรายในเวลานั่งลงไปแล้ว แต่พอทางนิ้วที่เปียกน้ำมันนั้นไม่ทันถึงครึ่งของวงตัวที่นั่ง ความคิดอันหนึ่งเกิดขึ้นว่า ชีวิตสละได้แต่ทำไมยังกลัวมดคี่อยู่เล่าก็นึกอายตัวเองขึ้นมา เลยวางขวดน้ำมันเข้าที่เลยในเดี๋ยวนั้น ประมาณครึ่งหรือค่อนคืนไม่มีนาฬิกา ไม่แน่ก็ **เห็นผังของจริงของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอยู่ในหนังสือธรรมกาย** ที่คุณพระทิพย์ปริญ-ญาเรียบเรียงพิมพ์แจกไปแล้วนั้น ในขณะนั้นก็มาปริวิตกว่า คัมภีร์โรจายังธรรมเป็นของลึกถึงเพียงนี้ ใครจะไปคิดคาดคะเนเอาได้ พ้นวิสัยของความตรึกนึกคิด ถ้ายังตรึกนึกคิดอยู่ก็เข้าไม่ถึง ที่จะเข้าถึง ต้องทำให้รู้ตรึก รู้นึก รู้คิดนั้น **หยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ถ้าไม่ดับแล้วไม่เกิด ตรองดูเถิด ท่านทั้งหลาย นี้เป็นของจริง หัวต่อมีเป็นอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ถูกส่วนดังนี้ก็ไม่มีไม่เป็นเด็ดขาด** วิตกอยู่ดังนี้สักครู่ใหญ่ ๆ ก็กลัวว่า ความมีความเป็นนั้นจะเลือนไปเสีย จึงเข้าที่ต่อไปใหม่ ราวสักสามสิบนาที ก็เห็นวัดบางปลาม้าปรากฏเหมือนตัวเองไปอยู่ที่วัดนั้น แต่พอชัดดีก็รู้สึกตัวขึ้นมา จึงมีความรู้สึกขึ้นมาว่าจะมีผู้รู้เห็นได้ยากนั้น ในวัดบางปลาม้านี้จะต้องมีผู้รู้เห็นได้แน่นอน จึงมาปรากฏขึ้นบัดนี้ ต่อแต่นั้นมาก็คำนึงที่ไปสอนที่วัดนั้นอยู่เรื่อย ๆ มาจนถึงออกพรรษารับกฐินแล้วก็ลาสมภารวัดบางคูเวียงไปสอนที่วัดบางปลาม้าราวสี่เดือน มีพระทำเป็นสามรูป คฤหัสถ์สี่คน นี้ **เริ่มต้นแผ่ธรรมกายของจริง** ที่แสวงหาได้มาจริงปรากฏอยู่จนบัดนี้

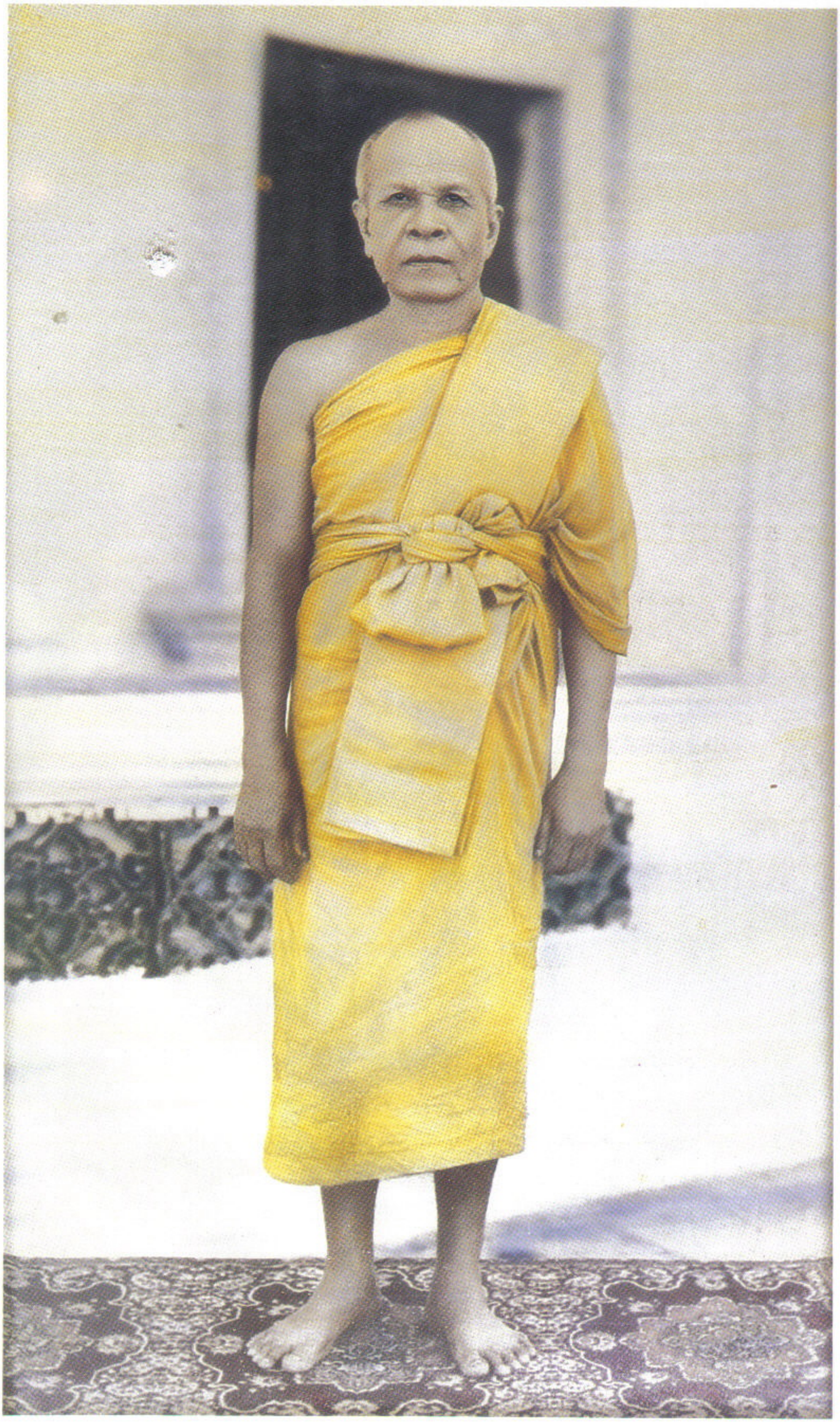

ภาพประวัติ และศาสนกิจของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ

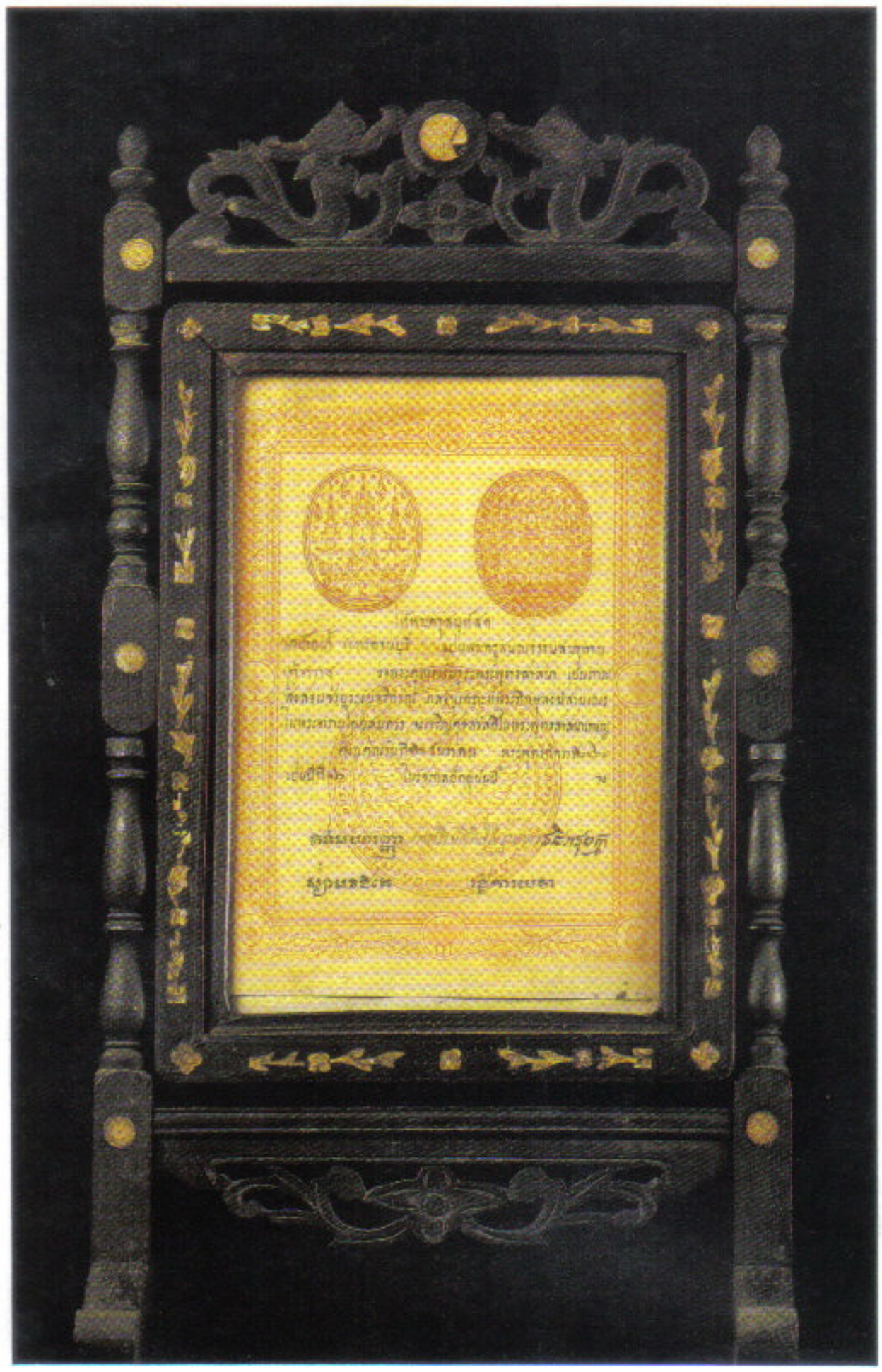

สัญญาบัตรของหลวงพ่อวัดปากน้ำเป็น พระครูสมณธรรมสมาทาน

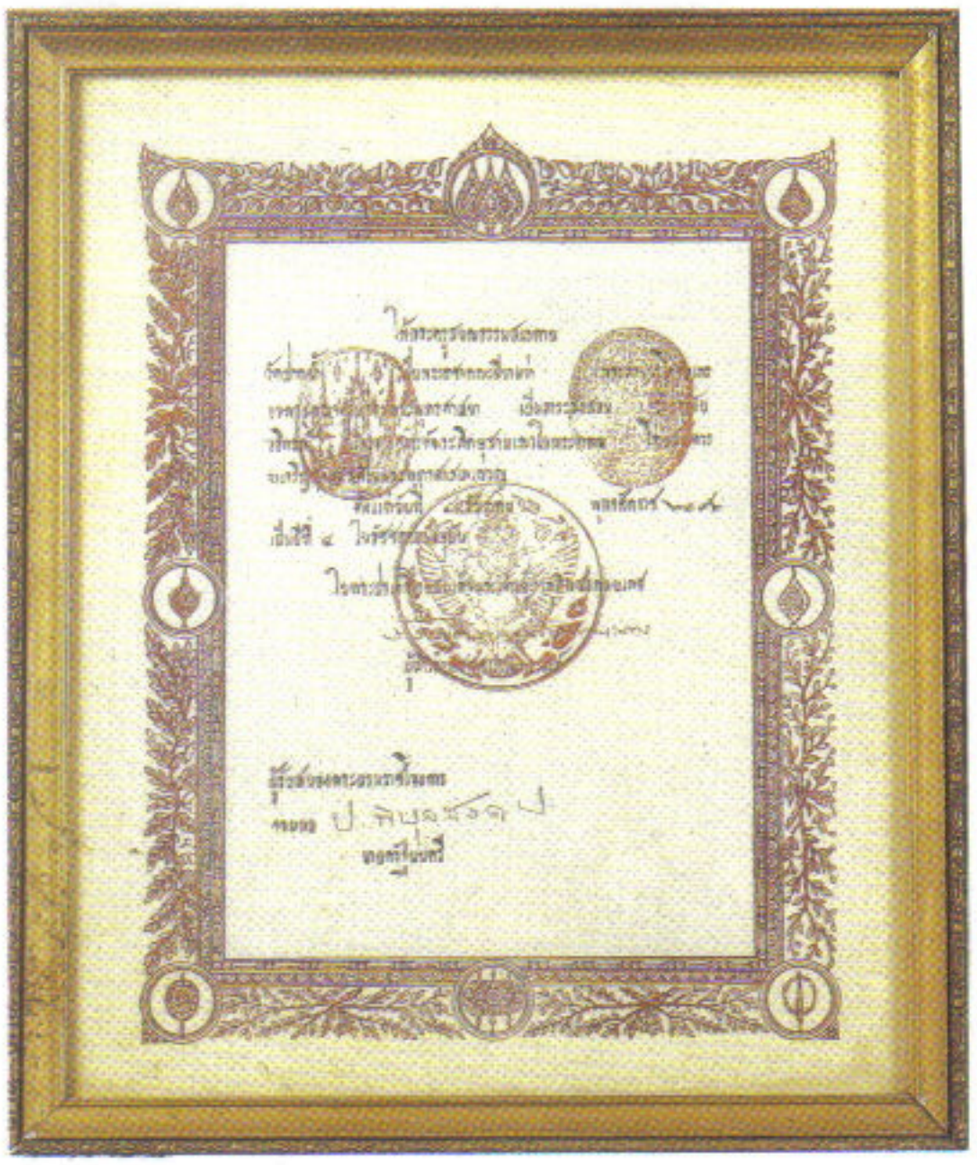

พระภาวนาโกศลเถร

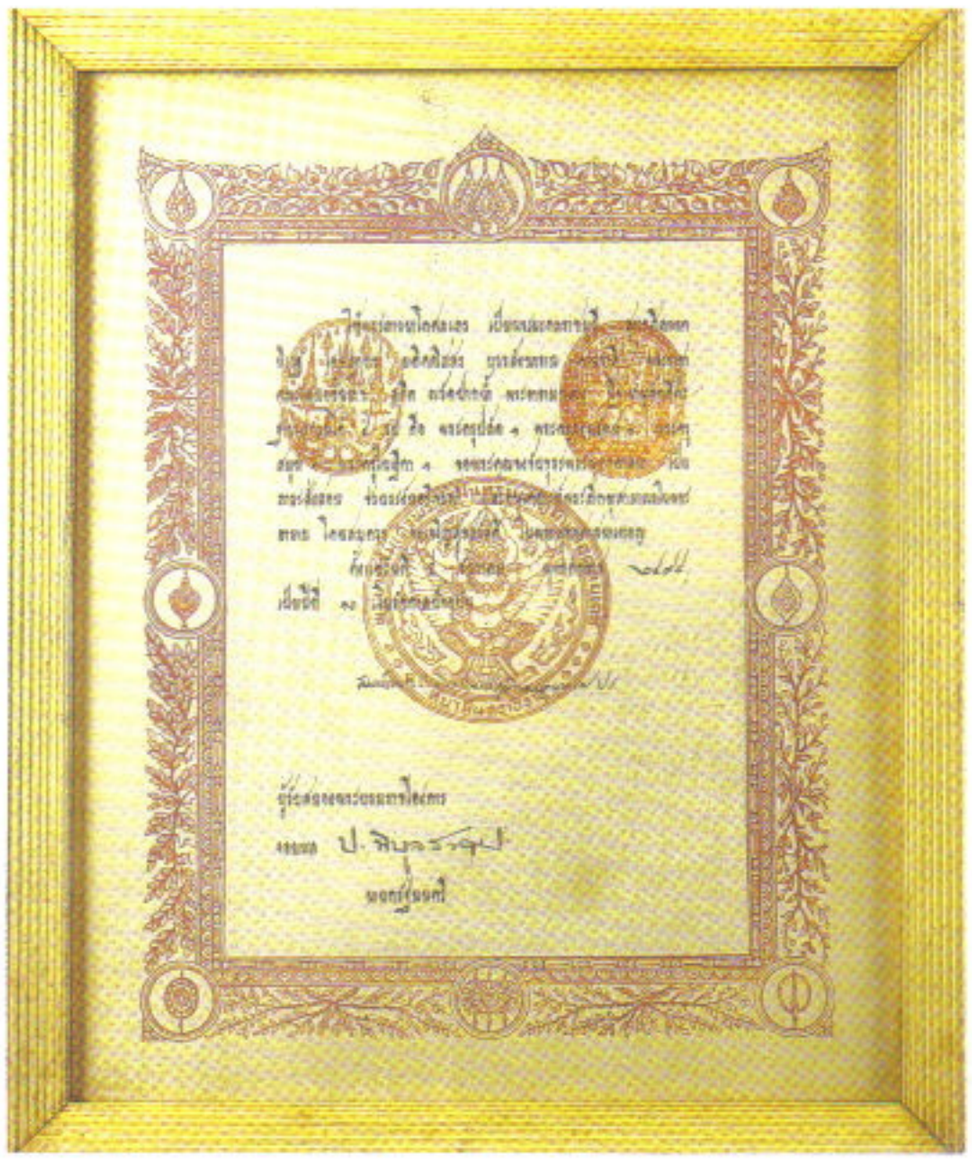

พระมงคลราชมุนี

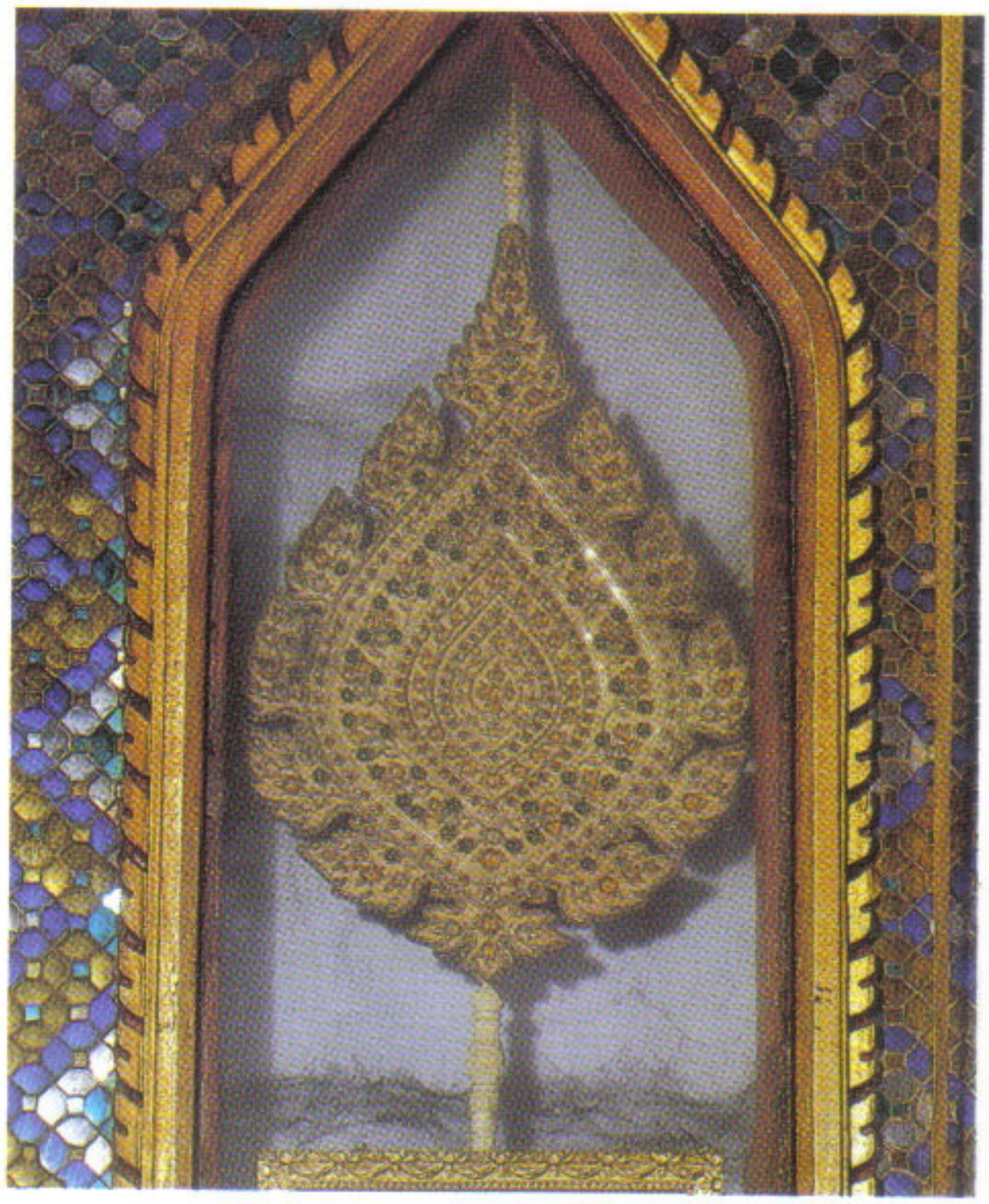

สัญญาบัตรพร้อมพัดยศสมณศักดิ์ พระราชทินนาม พระมงคลเทพมุนี

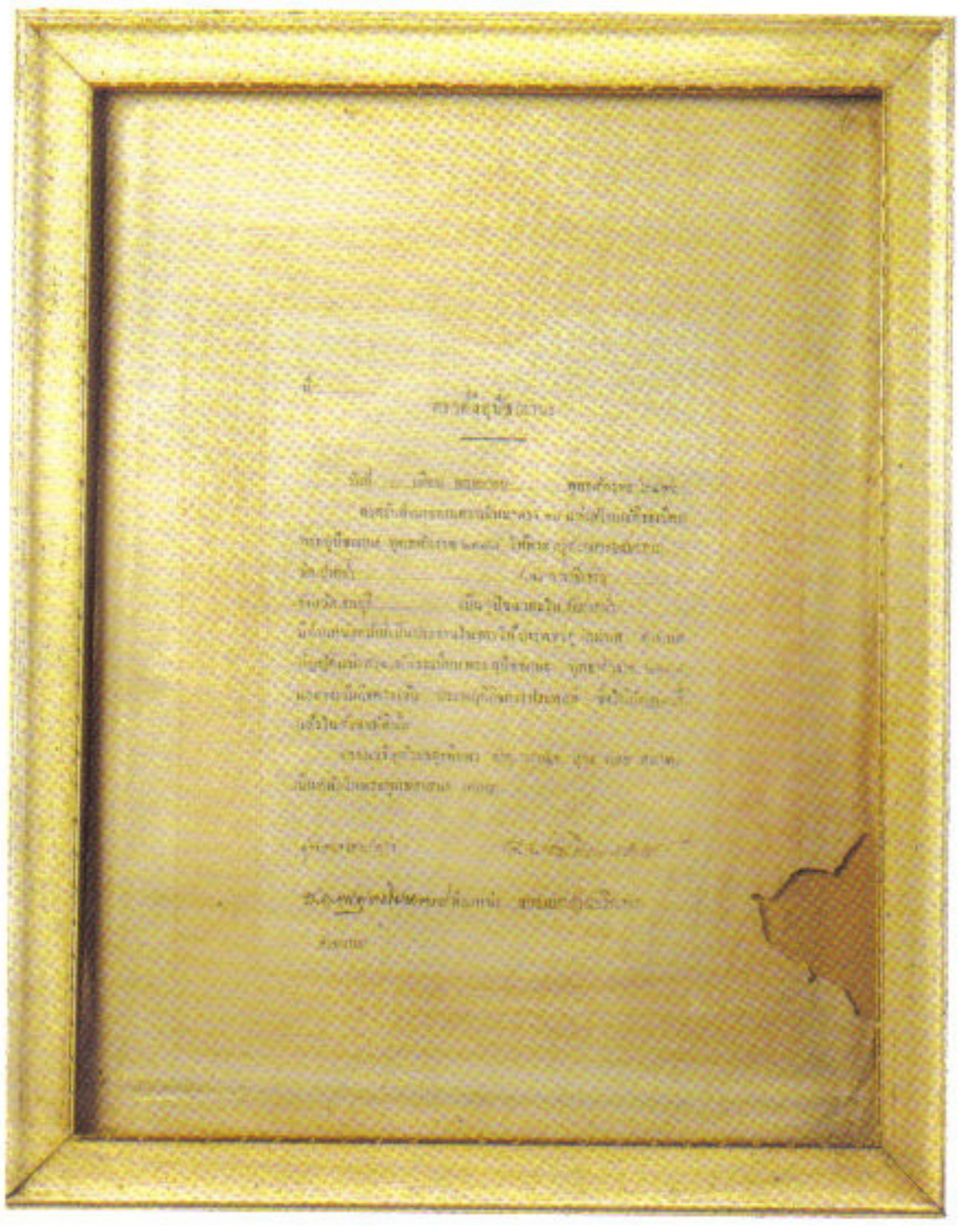

ตราตั้งอุปัชฌาย์

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ครั้งดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ **พระครูสมณธรรมสมาทาน** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระภาวนาโกศลเถร** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ **พระมงคลราชมุนี** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

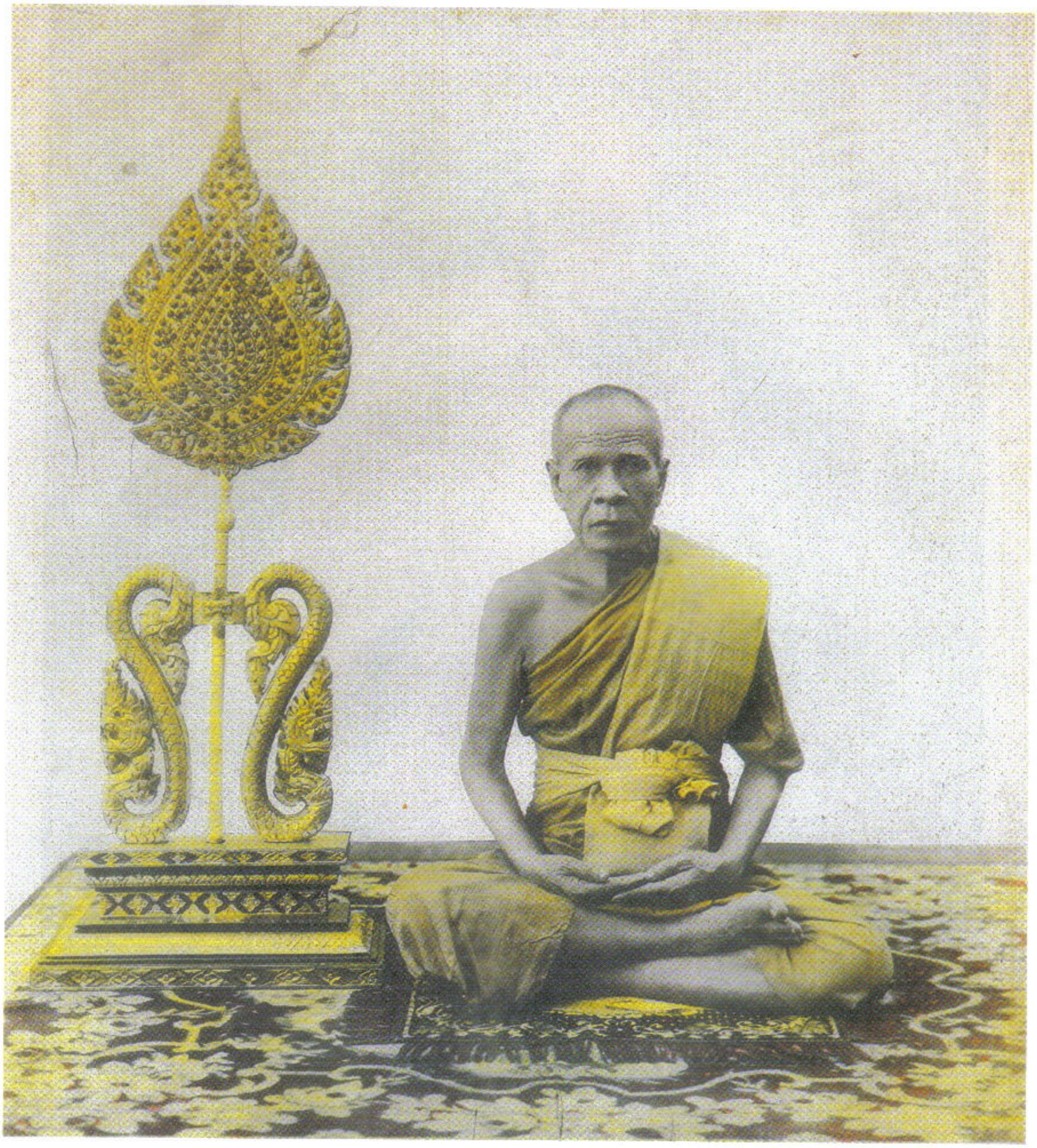

เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ **พระมงคลเทพมุนี** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

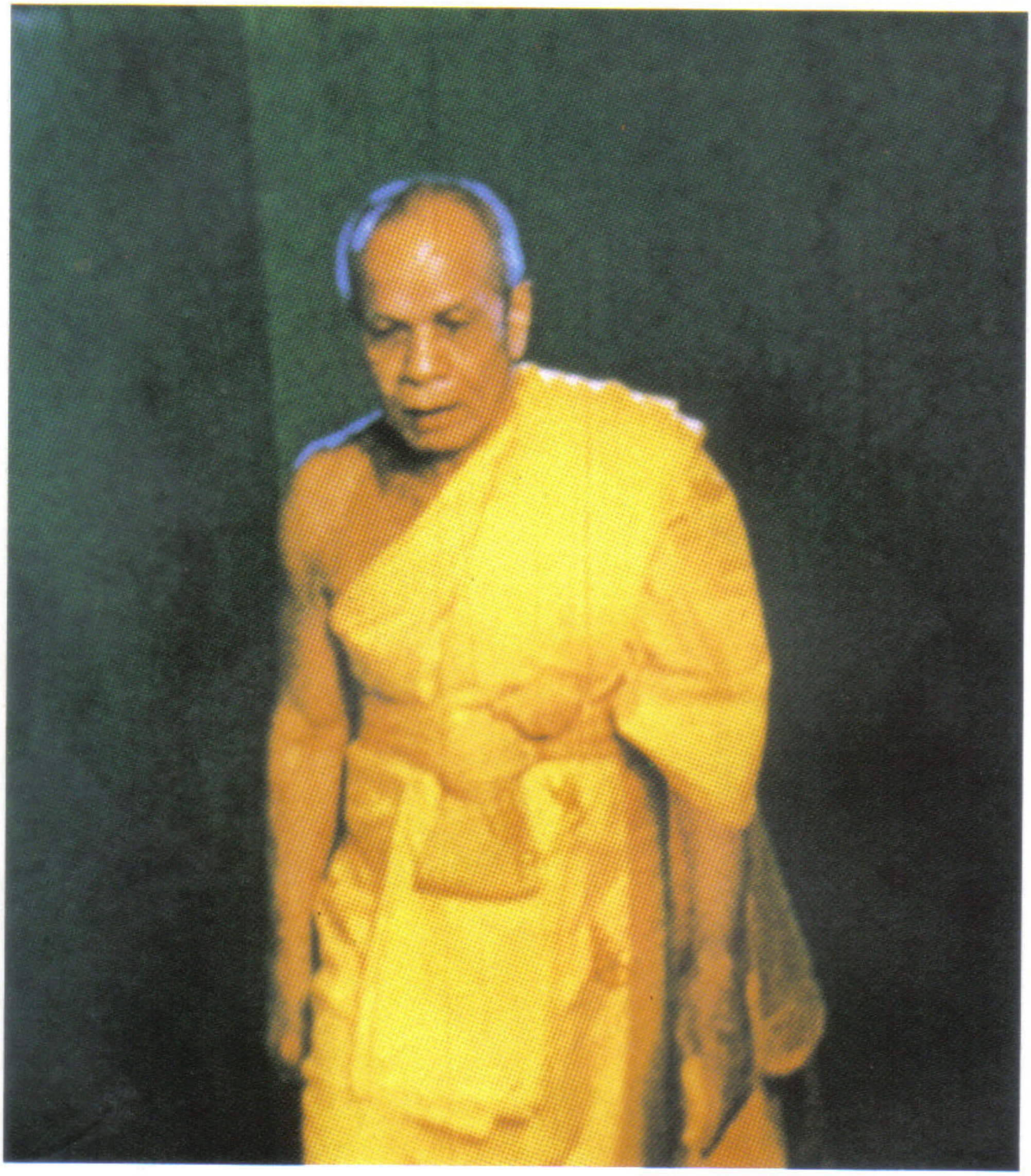

ภาพหมู่ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ กับภิกษุสามเณร หน้าอุโบสถวัดปากน้ำ ในอดีตกาล

หลวงพ่อแสดงพระธรรมเทศนา

หลวงพ่อสอนการปฏิบัติภาวนาสมถวิปัสสนาวิชชาธรรมกาย

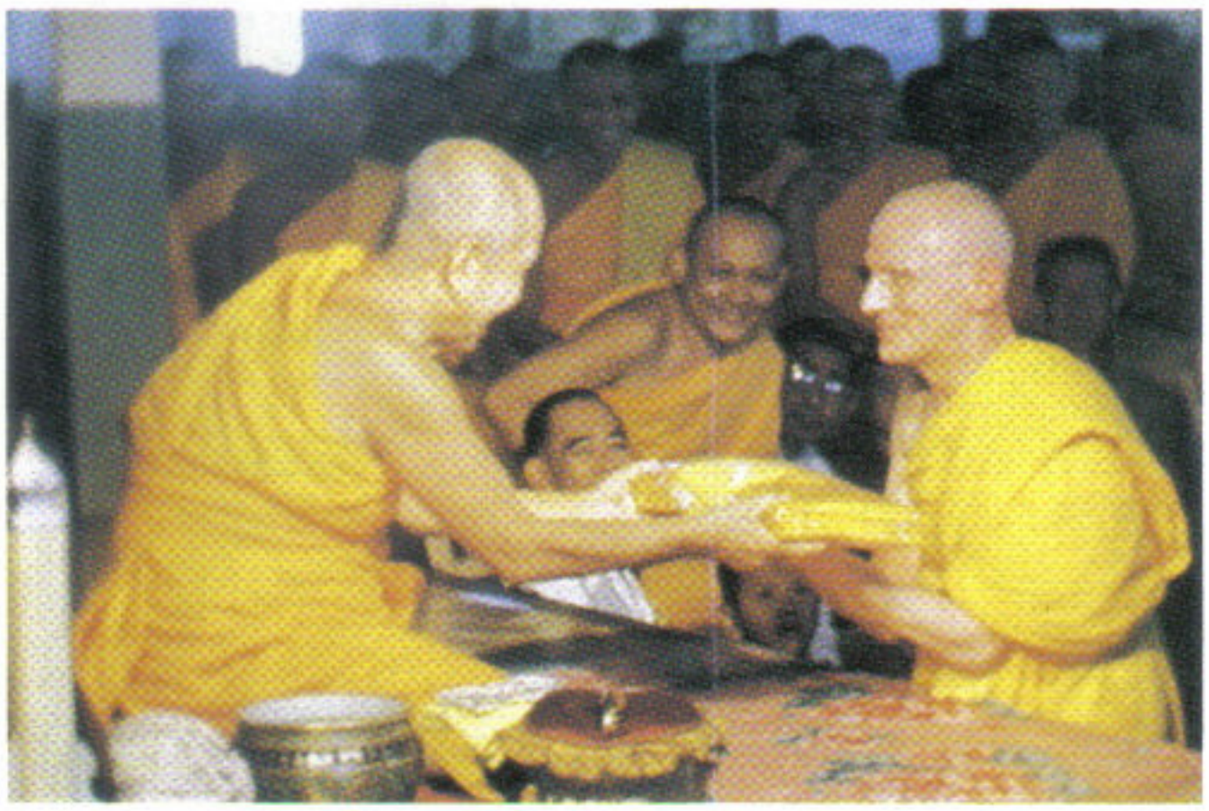

หลวงพ่อประกอบพิธีอุปสมบทพระต่างประเทศ

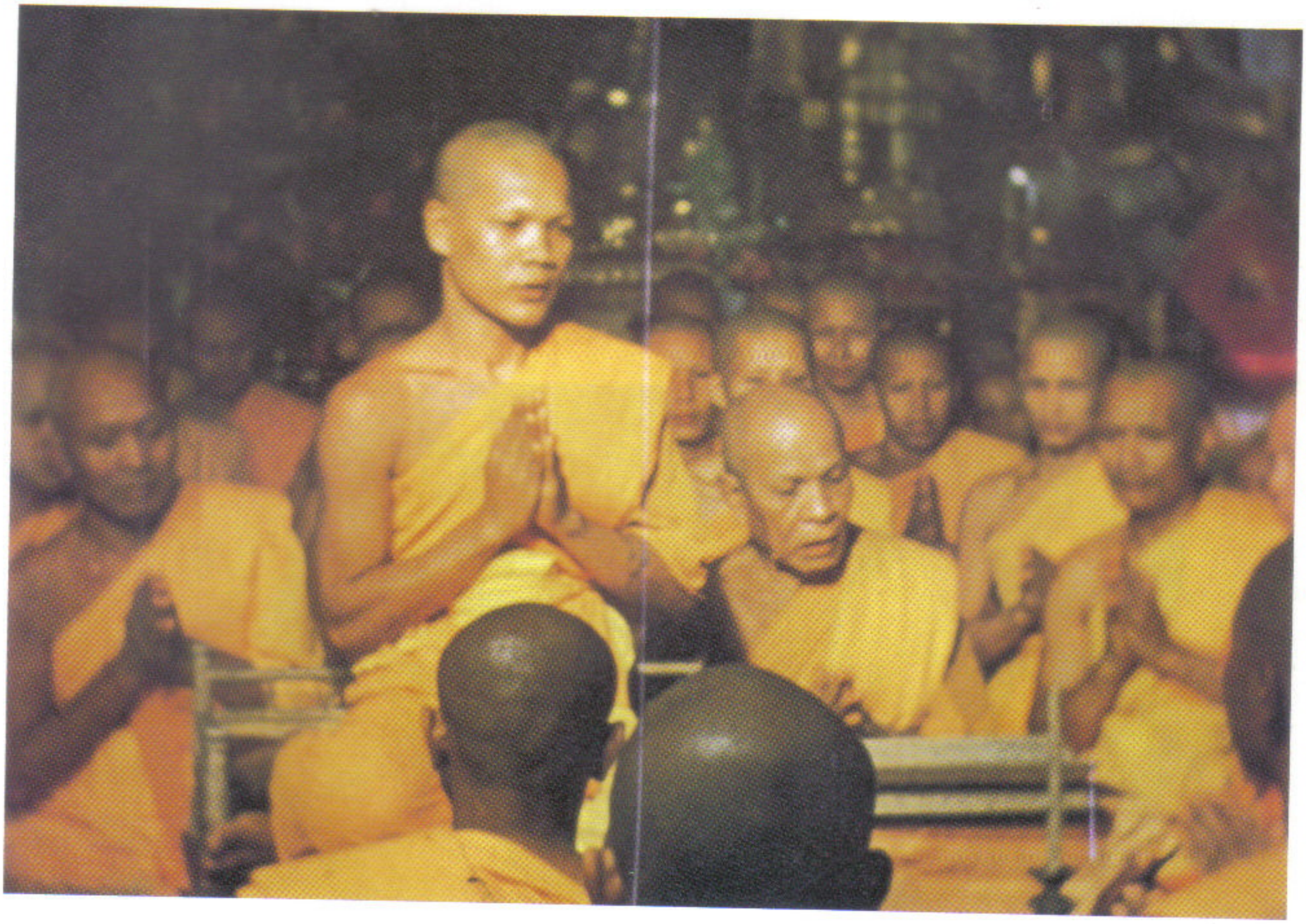

ร่วมทำสังฆกรรมปาติโมกข์

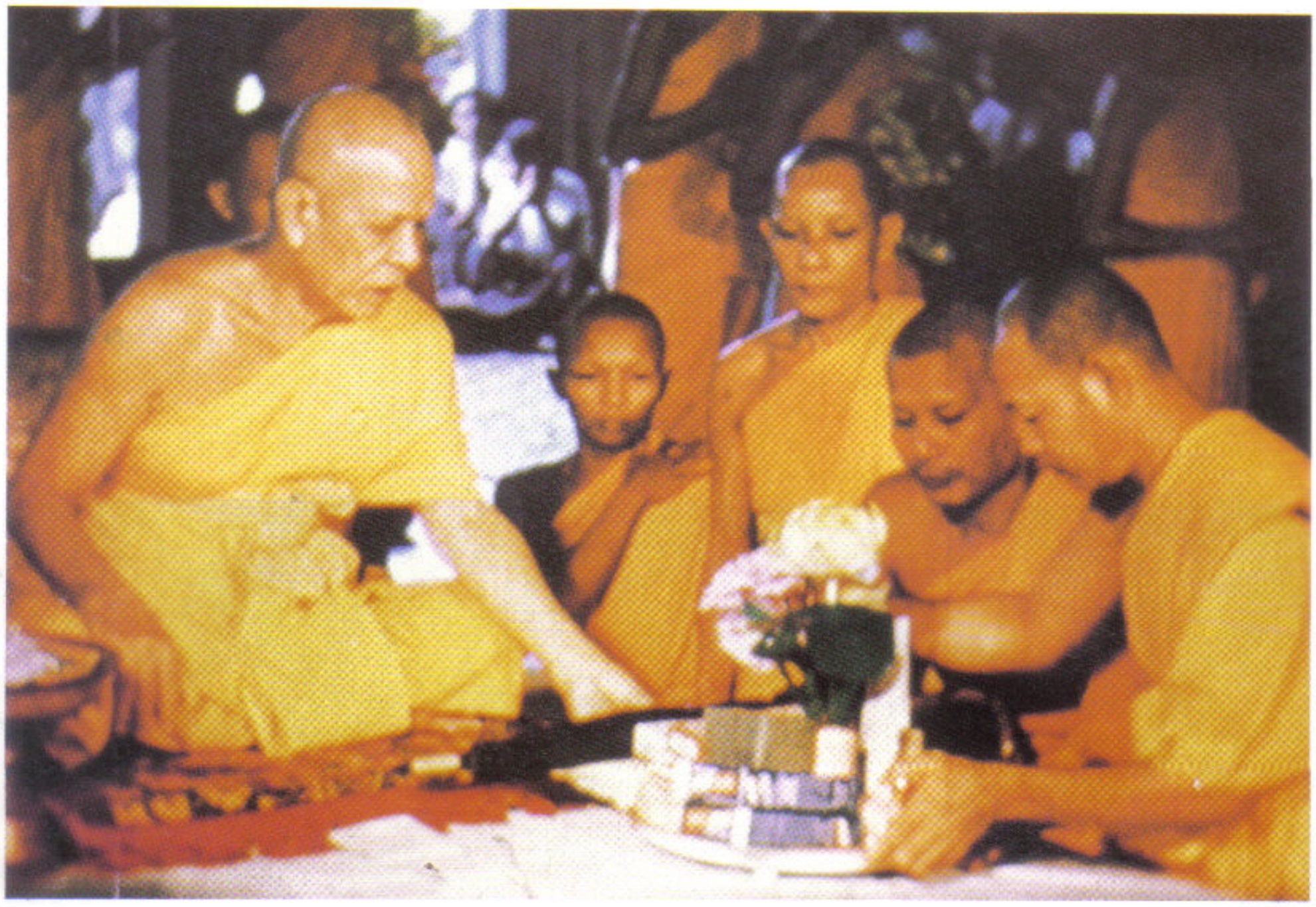

คณะศิษย์ถวายมุทิตาสักการะแด่หลวงพ่อ

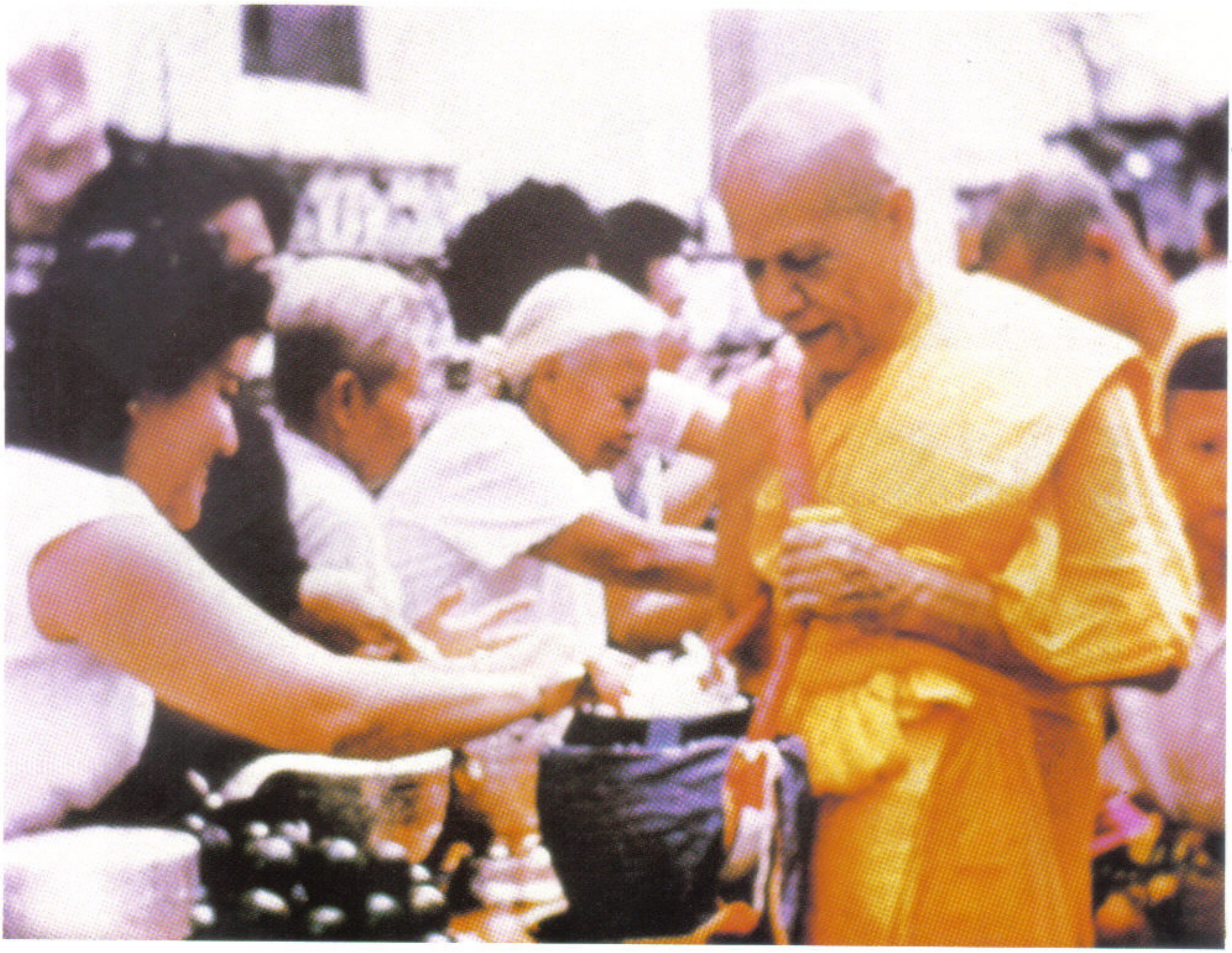

หลวงพ่อลงรับตักบาตรเทโว

หลวงพ่อเลี้ยงภิกษุสามเณรทั้งวัด

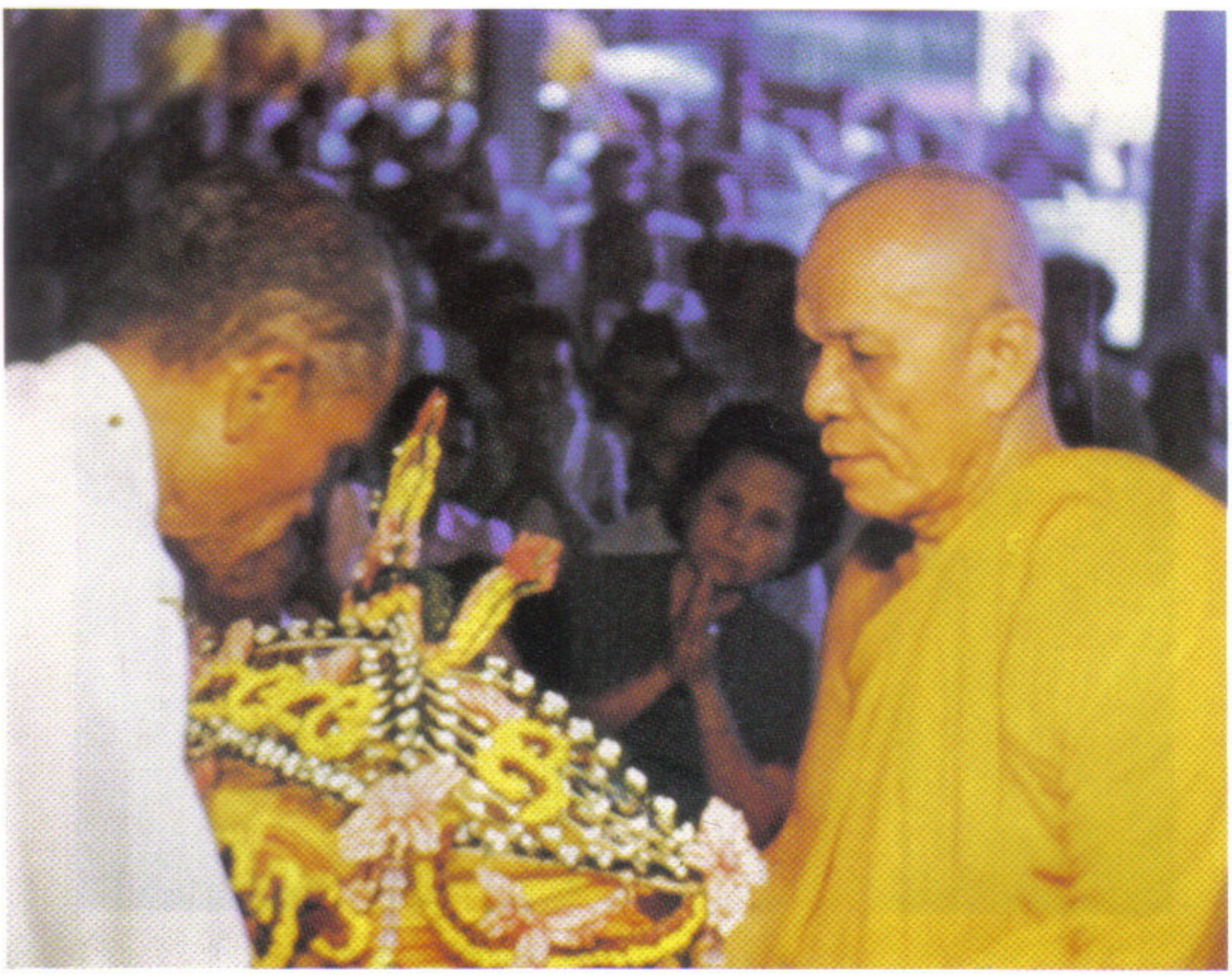

รับและกรานกฐิน

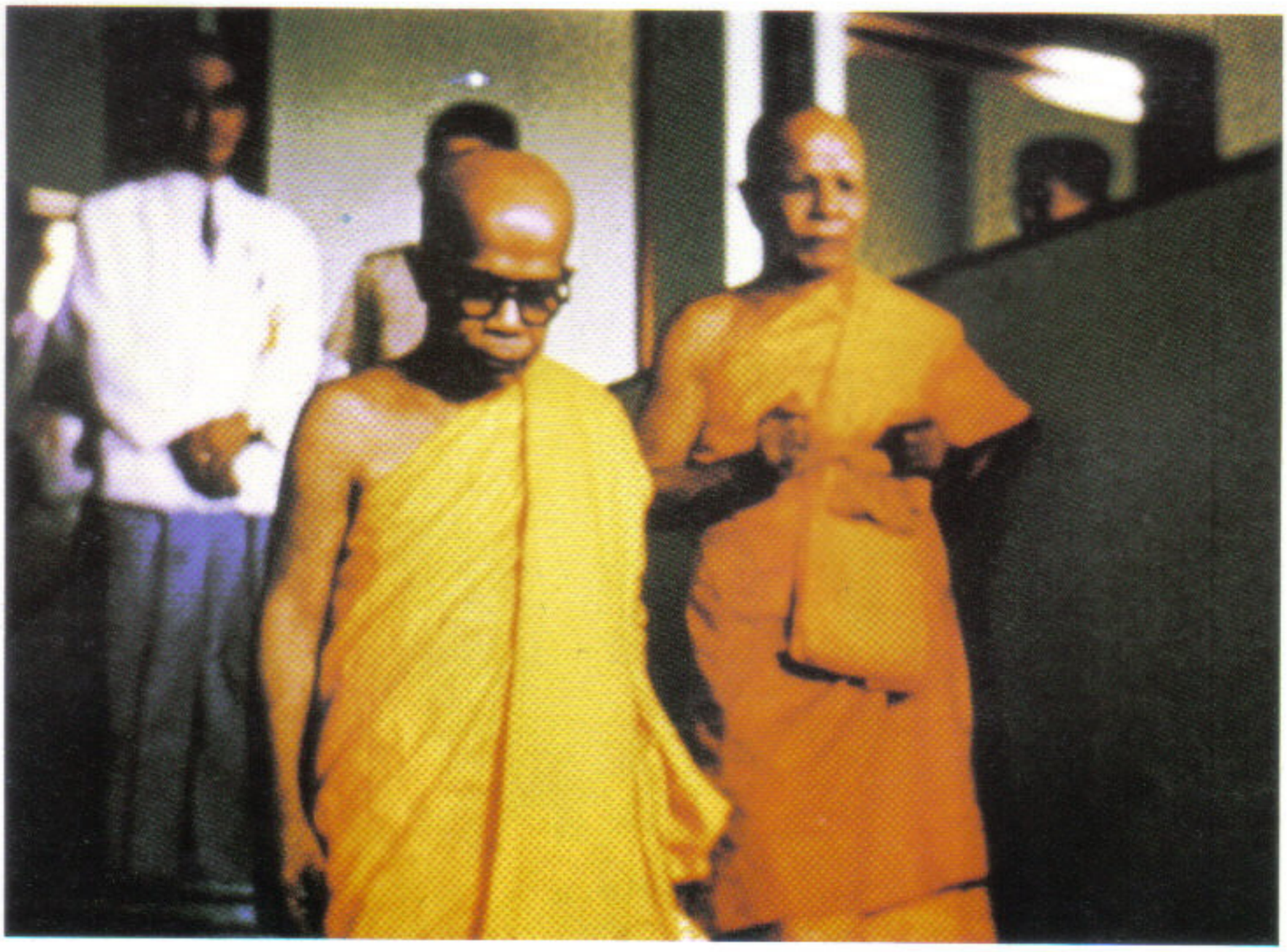

(บน) หลวงพ่อแจกประกาศนียบัตรและพัดยศ

(ล่าง) หลวงพ่อนำสมเด็จสังฆนายก วัดเบญจมบพิตร คือ สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภณ) ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ชมโรงเรียนพระปริยัติธรรมภาวนานุสนธิ์

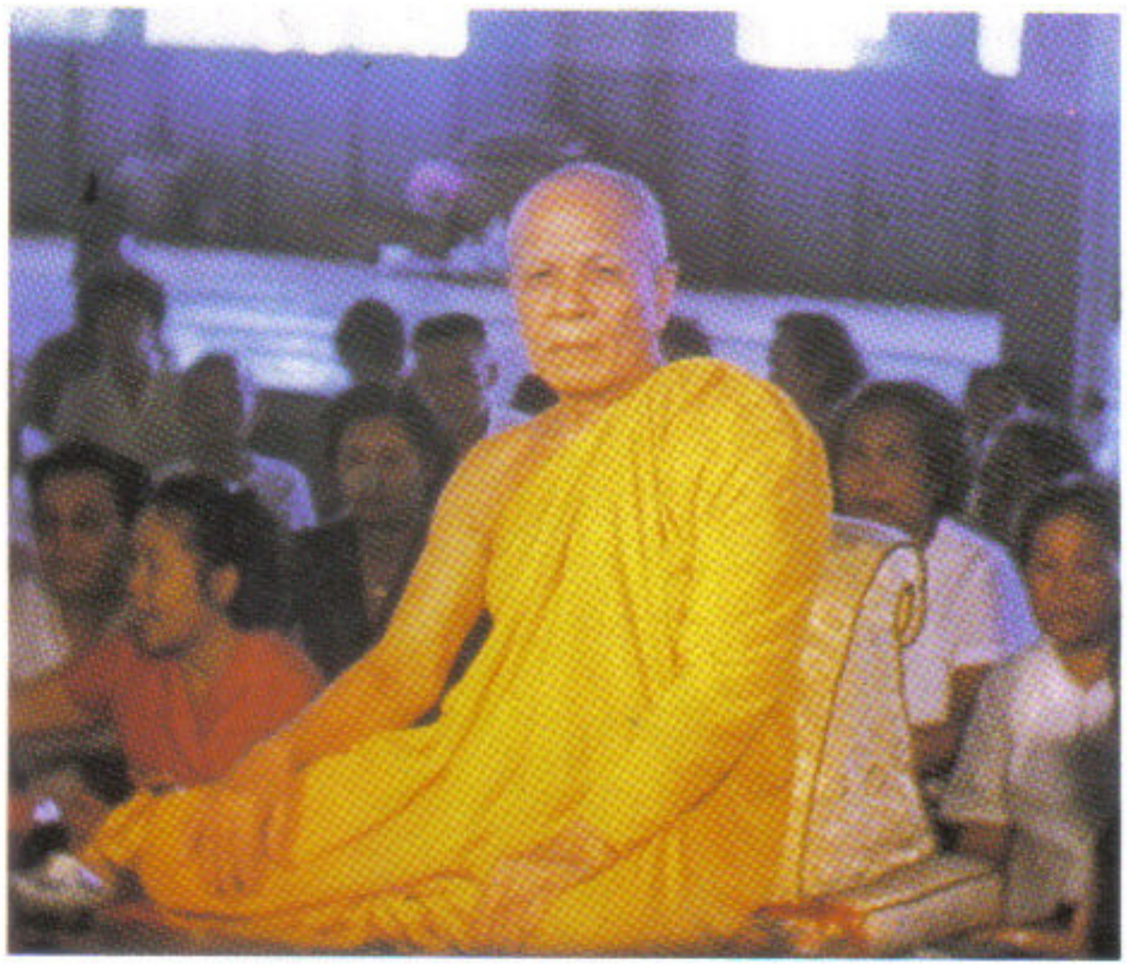

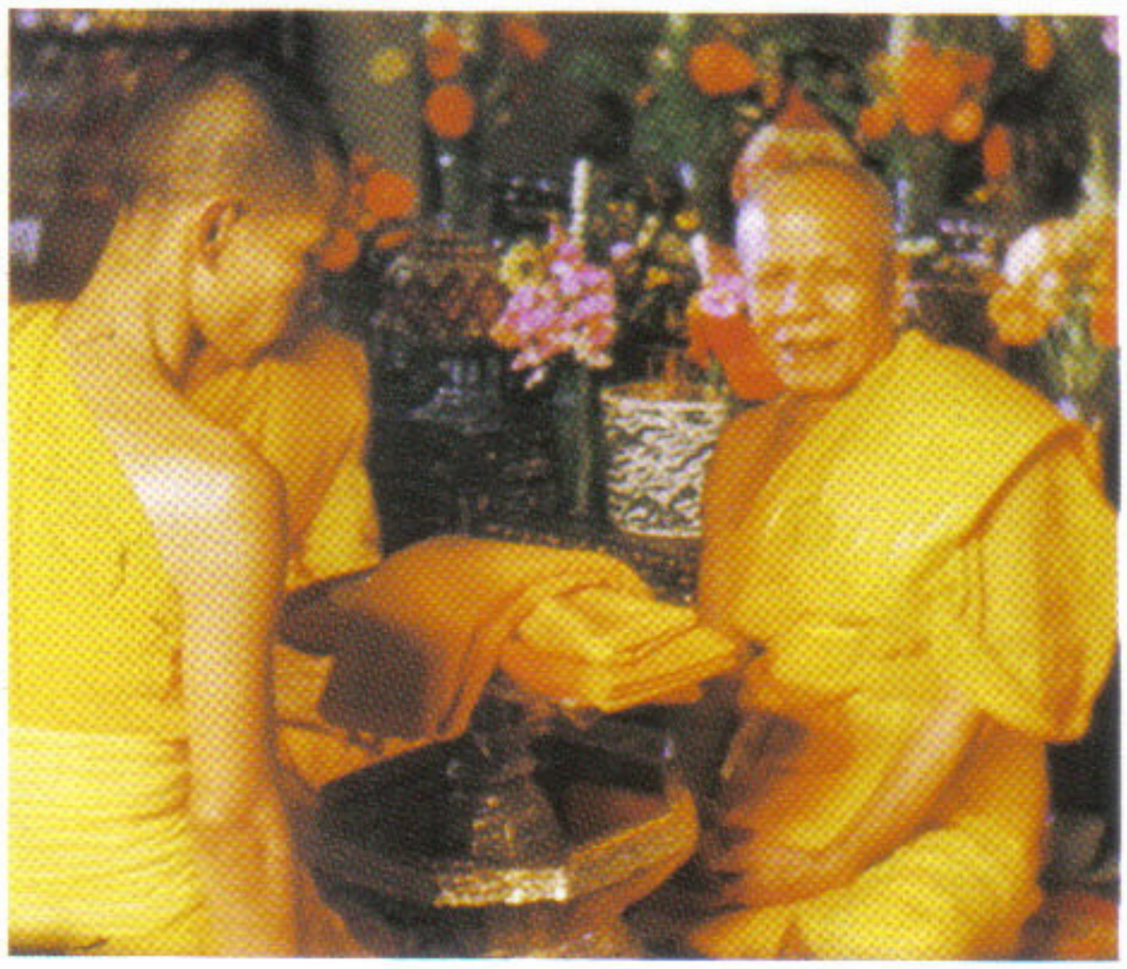

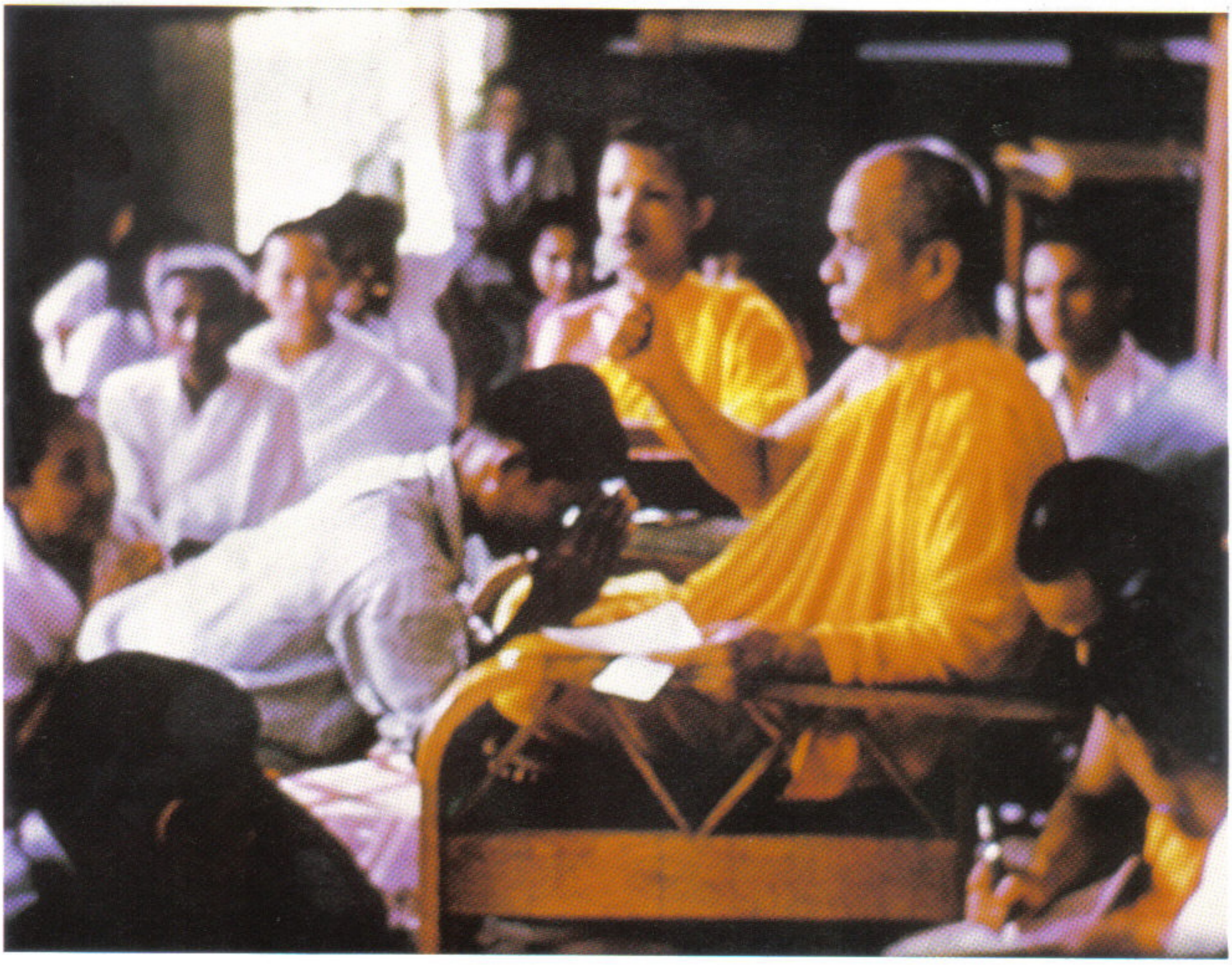

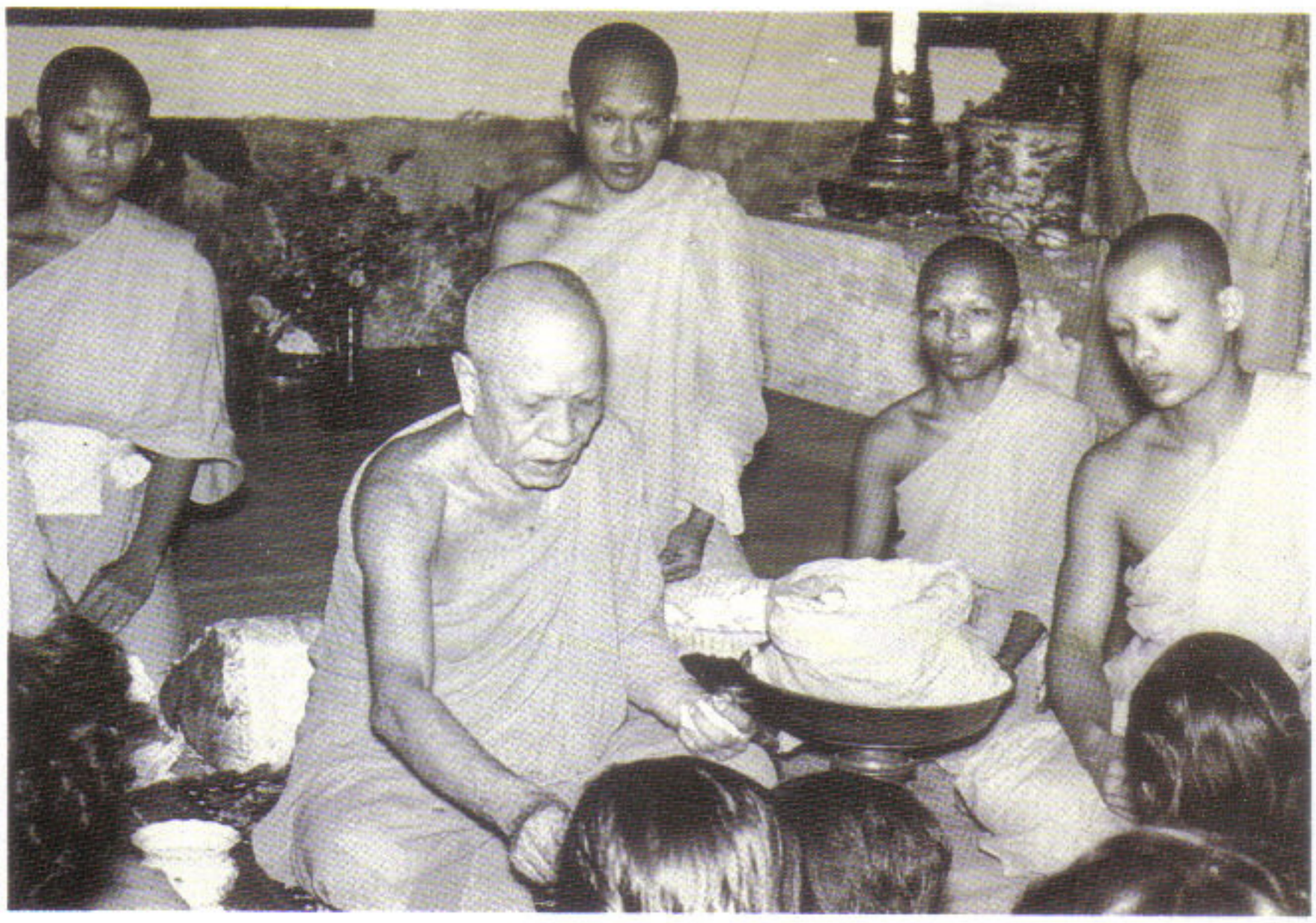

หลวงพ่อแจกพระของขวัญ

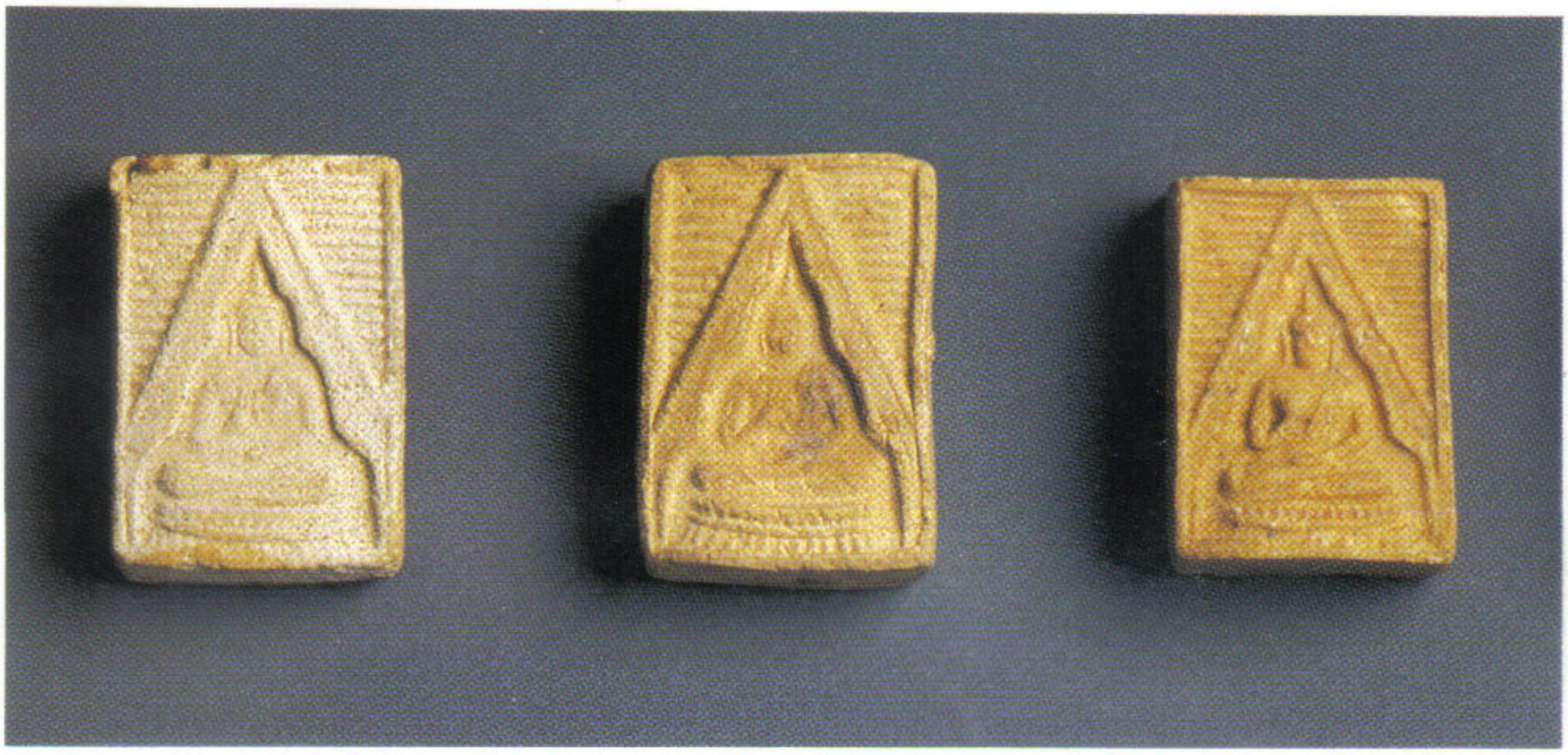

พระของขวัญรุ่น ๑-๒-๓ สร้างสมัยหลวงพ่อ

วัดสองพี่น้อง อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี สถานที่อุปสมบทของหลวงพ่อ

บ้านเกิดของหลวงพ่อที่บ้านสองพี่น้อง ตั้งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับวัด

วัดโพธิ์ สถานที่ศึกษาปริยัติธรรม

วัดโบสถ์บน บางคูเวียง จ.นนทบุรี สถานที่หลวงพ่อบรรลุธรรม

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.สุพรรณบุรี
หลวงพ่อเคยจำพรรษาและใช้วิชาพระกรรมฐาน
แนะนำประชาชนให้สนใจปฏิบัติธรรม
ทั้งยังให้ช่วยกันปฏิสังขรณ์วัดอันมีสภาพกึ่งวัดร้าง

วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ หลวงพ่อได้ปกครองวัด ในฐานะเจ้าอาวาส เป็นเวลานานทั้งสิ้น ๔๔ ปี

อุโบสถ วัดปากน้ำฯ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม ภาวนานุสนธิ์

หอเจริญวิปัสสนาแพทยพงษาวิสุทธาธิบดี ประหยัด-วรณี สุนทรเวช

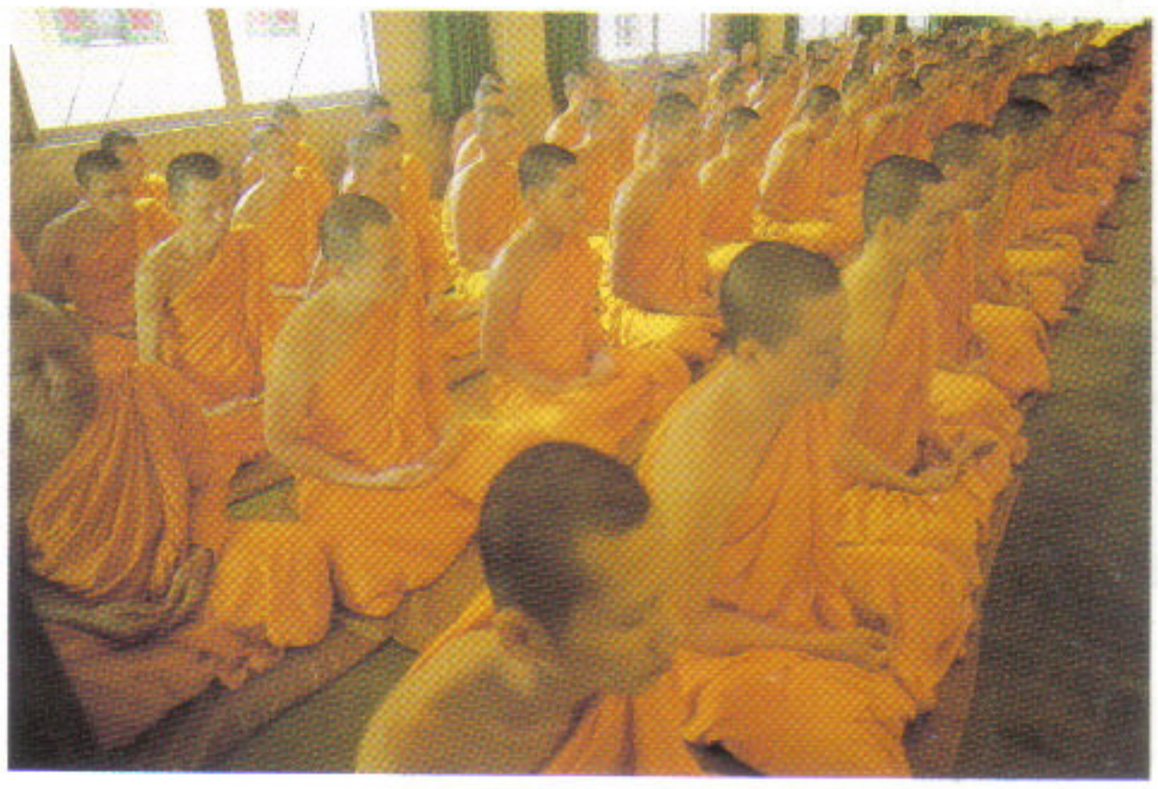

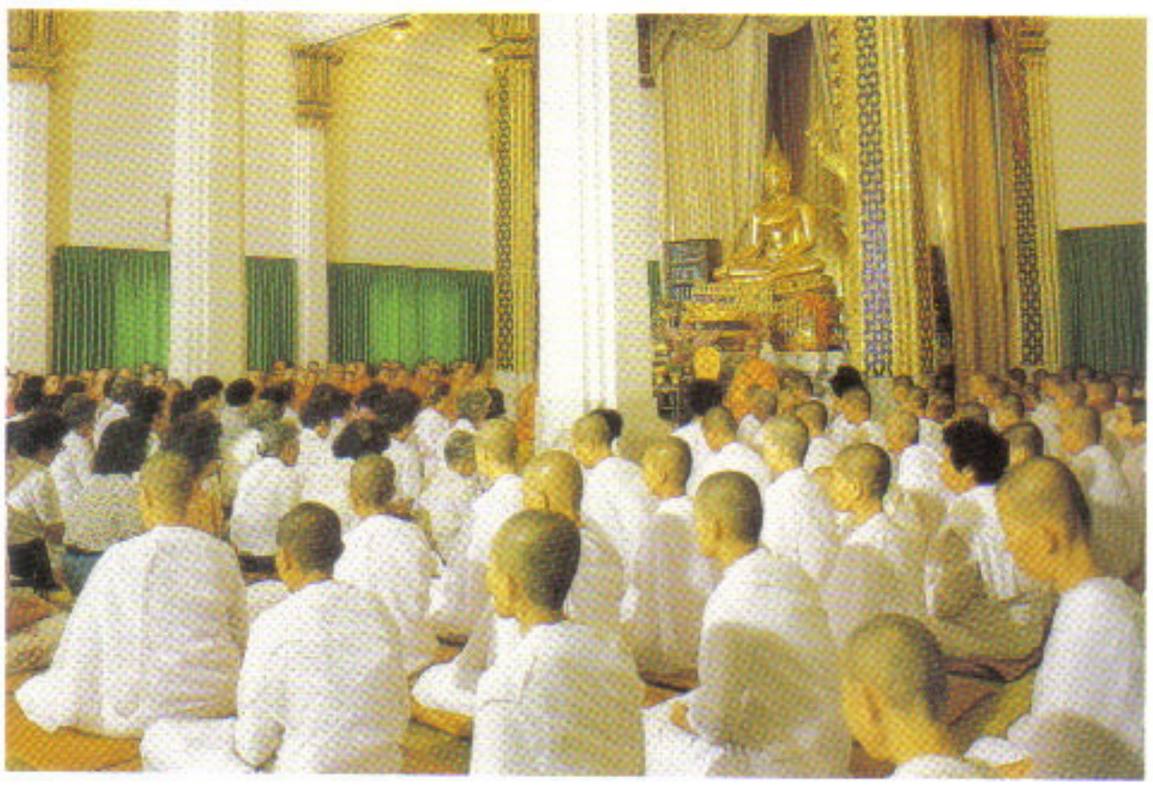

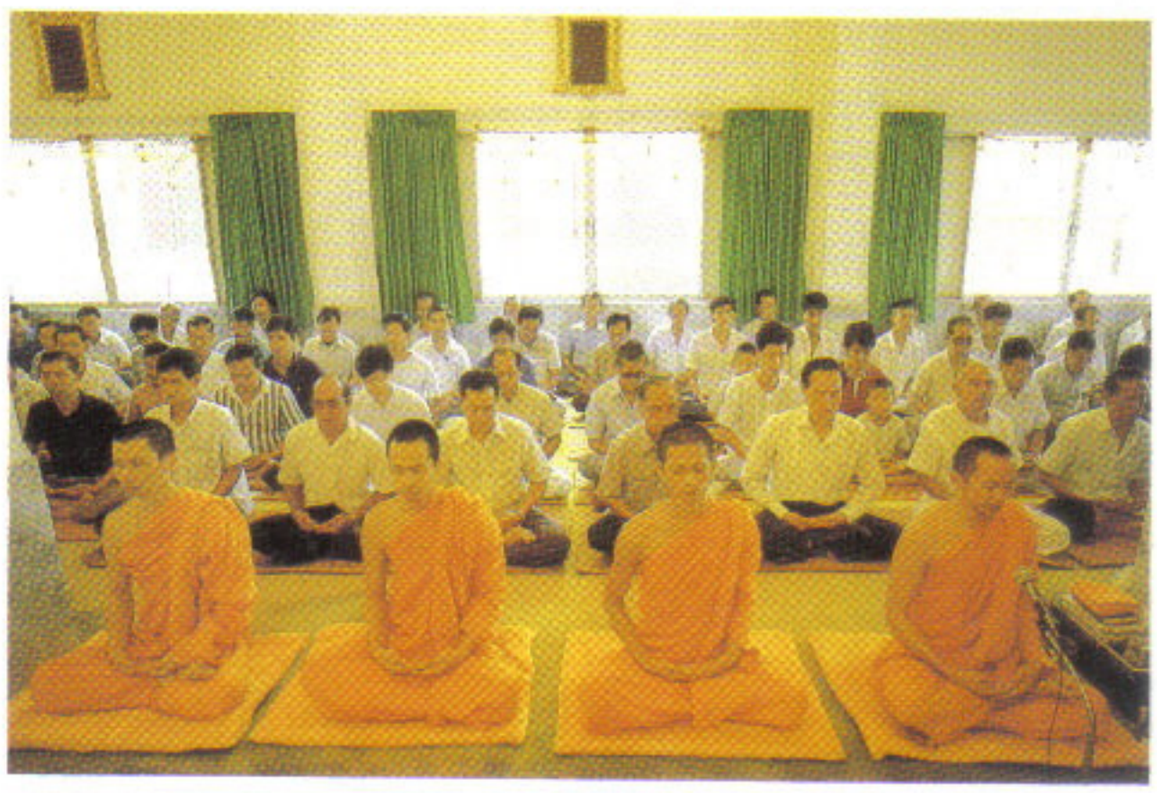

ศาลาการเปรียญ ศาลา "สด"

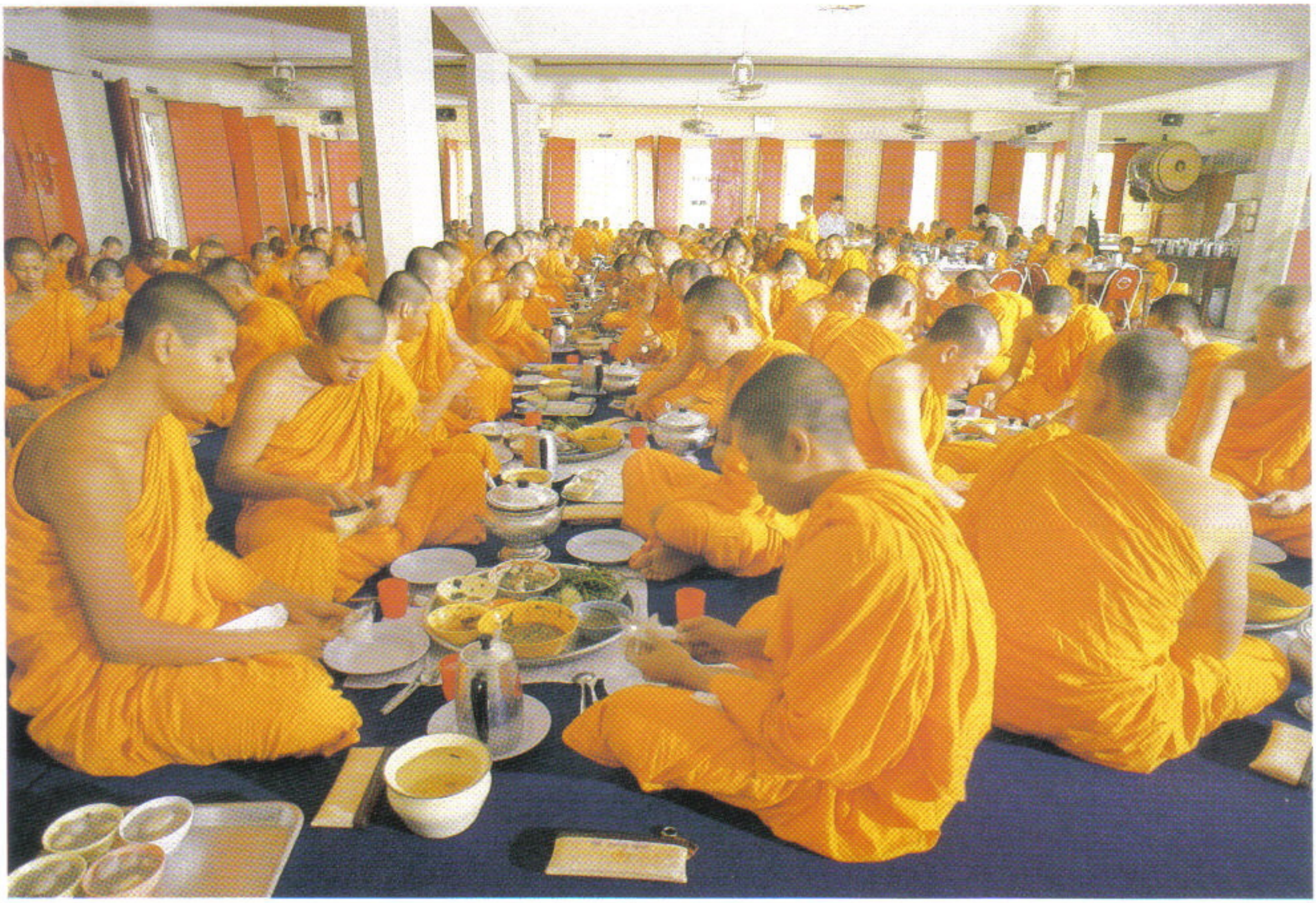

หอสังเวชนีย์มงคลเทพนิรมิต ที่ประดิษฐานศพหลวงพ่อ

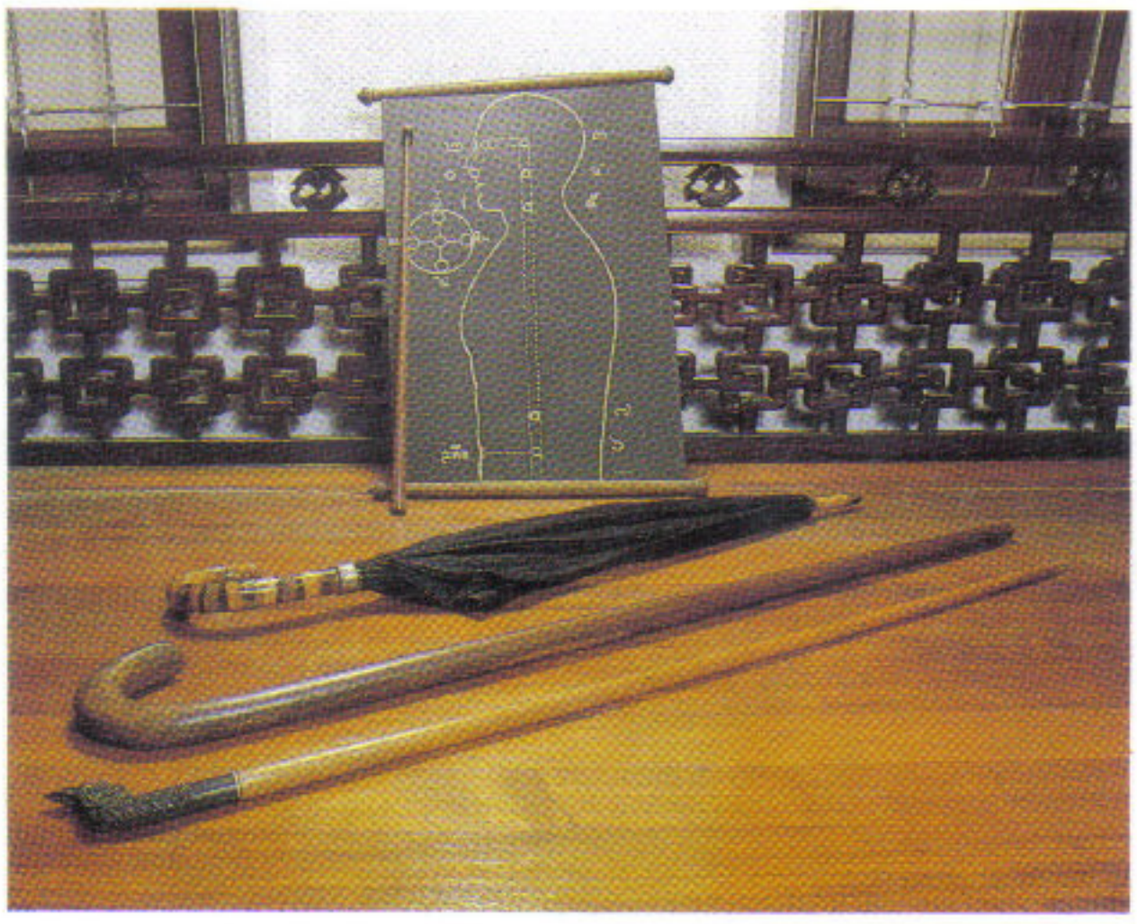

ธรรมาสน์ กระดานสอนธรรมะ และเครื่องอัฐบริขารของหลวงพ่อ

โอวาทของหลวงพ่อวัดปากน้ำ
"ใจ"

"คำว่า "ใจ" หมายถึง ความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ ๔ อย่างรวมกัน เรียกว่า "ใจ" เหมือน "รูป" ก็เป็นคำรวม ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ๔ อย่างรวมเรียกว่า "รูป" นามก็เหมือนกันเป็นคำรวม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ๔ อย่างรวมเรียกว่า "นาม"

"ใจ" ก็เช่นเดียวกัน เห็น จำ คิด รู้ ๔ อย่างเรียกว่า "ใจ" เมื่อรู้จัก "ใจ" ชัดแล้ว ใจนี่แหละเป็นสิ่งสำคัญในตัวเรา สิ่งอื่น ๆ จะสำคัญยิ่งกว่า "ใจ" เป็นอันไม่มี ตามบาลีได้กล่าวไว้ว่า มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา ฯ ธรรมทั้งหลาย มีใจถึงก่อน มีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐกว่า สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าใจชั่ว การทำก็ชั่ว การพูดก็ชั่ว การคิดก็ชั่ว ถ้าใจดี การทำก็ดี การพูดก็ดี การคิดก็ดี แล้วแต่ใจ ดังนี้ การทำใจให้หยุดเป็นของทำได้ยากแก่บุคคลผู้เกียจคร้าน คนมีความเพียรทำไม่ยาก....."

ประวัติ
พระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ)
และอานุภาพธรรมกาย

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

ประวัติ

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี

(สด จนฺทสโร)

วัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ

จังหวัดธนบุรี

บทความเบื้องต้น

เมื่อการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานสัตตมวาร และปัญญาสมวารล่วงแล้วมีท่านที่เคารพนับถือมาขอร้องให้พิมพ์ประวัติของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี แจกจ่ายแก่ท่านที่เคารพนับถือและศิษยานุศิษย์เพื่อเป็นอนุสรณ์ต่อไป และบางท่านก็ปรารถนาจะร่วมการกุศลในการพิมพ์นั้นด้วย

เมื่อความต้องการของส่วนมากเป็นเช่นนั้น เห็นว่าจำต้องรวบรวมความเป็นไปตั้งแต่ต้นจนอวสาน จดเหตุการณ์อันเป็นจริงเท่าที่รู้และได้เห็น และต้องวางตนเป็นกลางไม่ให้มีคำยกย่องจนผิดจากความจริง แม้ความจริงนั้น ๆ ถ้าเขียนไว้อาจเป็นเหตุกระทบกระเทือนแก่ผู้อื่นก็จำต้องงด

ผู้เขียนประวัตินี้ ได้อยู่รับใช้เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีมาแต่ครั้งเป็นเด็กวัด เป็นสามเณร-และเป็นภิกษุ ติดต่อกันมาตลอดกาล แม้ต่างคนอยู่แล้ว ก็ยังติดต่อและทราบเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด โดยมากทราบจากถ้อยคำที่เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีเล่าให้ฟัง ท่านจะทำกิจการใด ๆ เกี่ยวแก่ส่วนรวม ท่านชอบออกความเห็นให้ฟังเป็นเรื่องของอนาคต เมื่อฟังแล้วบางเรื่องก็หนักใจแทน แต่ครั้นแล้วเหตุการณ์ก็ย่อมเป็นไปตามที่ท่านได้ปรารภไว้เป็นอันรับรองว่าท่านมิได้ฝันเพื่อสร้างวิมานในอากาศ

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ผู้มีความสำคัญในประวัตินี้ ศิษยานุศิษย์ท่านที่เคารพนับถือเรียกว่า “หลวงพ่อวัดปากน้ำ” ในที่ลับหลัง ถ้าต่อหน้าก็ชอบใช้คำแทนชื่อท่านว่า “หลวงพ่อ”

ไม่มีใครใช้คำว่าเจ้าคุณหรือพระเดชพระคุณมากนัก เป็นทั้งนี้ก็น่าจะเรียกกันมาจนชินปาก ถ้าใครออกชื่อว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีแล้ว แทบจะไม่มีใครรู้จัก เพราะชื่อนั้นท่านได้รับพระราชทาน เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐ นับว่าเป็นเวลาอันสั้น จึงไม่ขึ้นปากขึ้นใจของท่านที่เคารพนับถือ ได้หันเข้าหาความสะดวกออกนามท่านว่า **หลวงพ่อ** ในที่ต่อหน้า เรียกนอกวัดในที่ลับหลังว่า **หลวงพ่อวัดปากน้ำ** เพื่อความสะดวกแก่ผู้อ่าน ต่อไปจะออกนามเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีว่า "หลวงพ่อวัดปากน้ำ" จนจบประวัติ

ประวัติก่อนบวช

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด) ท่านเกิดวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๒๗ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๖ ค่ำเดือน ๑๑ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ณ บ้านสองพี่น้อง ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้องจังหวัดสุพรรณบุรี บ้านตำบลนี้อยู่ฝั่งใต้ ตรงกันข้ามกับวัดสองพี่น้อง เป็นบุตรนายเงิน นางสุดใจ มีแก้วน้อย สกุลของท่านทำการค้าขายมีพี่น้องร่วมมารดาบิดา ๕ คน คือ

๑. นางดา เจริญเรือง
๒. เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด มีแก้วน้อย)
๓. นายใส มีแก้วน้อย
๔. นายผูก มีแก้วน้อย
๕. นายสำรวย มีแก้วน้อย

ญาติพี่น้องของหลวงพ่อวัดปากน้ำ แทบทุกคนนั้น คนสุดท้องตายก่อน แล้วเลื่อนขึ้นมาตามลำดับชั้น คนหัวปีตายทีหลังแทบทุกคน เช่นพี่น้องหลวงพ่อวัดปากน้ำคนที่ ๕ ตายก่อน แล้วถึงคนที่ ๔ คนที่ ๓ แล้วตัวหลวงพ่อ อันดับที่ ๓ นั้นเพิ่งตายก่อนหลวงพ่อไม่ถึงเดือน คล้ายกับว่าจะรักษาระเบียบแห่งการตายไว้ มัจจุราชไม่ยอมให้ลักลั่นเป็นการผิดระเบียบ จนบัดนี้เหลือแต่คนที่ ๑

การศึกษาเมื่อเยาว์วัย

เรียนหนังสือวัดกับพระภิกษุน้าชายของท่าน ณ วัดสองพี่น้อง เมื่อพระภิกษุน้าชายลาสิกขาบทแล้ว ได้มาศึกษาอักขรสมัย ณ วัดบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปกครองของพระอาจารย์ทรัพย์ เพราะชาติภูมิของบิดาอยู่ที่บางปลา ปรากฏว่าหลวงพ่อเรียนได้ดีสมสมัย และการศึกษาขั้นสุดท้ายของเด็กวัดในสมัยนั้น ก็คือเขียนอ่านหนังสือขอมได้คล่องแคล่ว อ่านหนังสือพระมาลัยซึ่งเขียนเป็นอักษรขอมเป็นบทเรียนขั้นสุดท้าย อ่านกันไปคนละหลาย ๆ จบจนกว่าจะออกจากวัด ซึ่งจะเรียกกันสมัยนี้ว่าจบหลักสูตรการศึกษาก็ได้ การศึกษาของหลวงพ่อวัดปากน้ำอยู่ในลักษณะนี้ ท่านมีนิสัยจริงมาตั้งแต่เล็ก ๆ คือตั้งใจเรียนจริง ๆ ไม่ยอมอยู่หลังใคร

การอาชีพ

เมื่อเสร็จการศึกษาแล้ว ออกจากวัดช่วยมารดาบิดาประกอบอาชีพเกี่ยวแก่การค้าขาย โดยซื้อข้าวบรรทุกเรือต่อล่องมาขายให้แก่โรงสีในกรุงเทพฯ บ้าง ที่นครชัยศรีบ้าง

เมื่อสิ้นบุญบิดาแล้ว ได้รับหน้าที่ประกอบอาชีพสืบต่อมา ท่านเป็นคนรักงานและทำอะไรทำจริง ทั้งขยันขันแข็ง อาชีพการค้าจึงเจริญโดยลำดับ ทั้งวงศ์ญาติก็อุปการะแทบจะพูดได้ว่าการค้าไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพราะว่าตีราคาข้าวเปลือกตกลงราคากันแล้วขนข้าวลงเรือโดยยังไม่ต้องชำระเงินก่อน เมื่อขายข้าวแล้วจึงชำระเงินกันได้ อันเกี่ยวแก่การเชื่อใจกันท่านประกอบอาชีพนี้ตลอดมา จนปรากฏในยุคนั้นว่า เป็นผู้มีฐานะดีคนหนึ่ง

ท่านเป็นคนมีนิสัยชอบก้าวหน้า มุ่งไปสู่ความเจริญ ท่านพบกับญาติหรือคนชอบพอแล้วถามถึงการประกอบอาชีพ ถ้าทราบว่าผู้ใดเจริญขึ้น ก็แสดงมุทิตาจิต เมื่อทราบว่าทรงตัวอยู่หรือทรุดลงท่านก็จะพูดว่า หากินอย่างไก่ หาได้ไม่มีเก็บอย่างนี้ต้องจนตาย ควรหาอุบายใหม่

เมื่ออายุ ๑๙ ปี ระหว่างที่ทำการค้าอยู่นั้น ความคิดอันประกอบด้วยความเบื่อหน่ายเกิดแก่ท่าน เป็นทั้งนี้ก็น่าจะลำบากใจอันเกี่ยวแก่อาชีพ เพราะต้องเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงทำงานเลี้ยง

มารดา และรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ โดยเกิดธรรมสังเวชขึ้นในใจว่า "การหาเงินเลี้ยงชีพนั้นลำบาก บิดาของเราก็หามาอย่างนี้ ต่างไม่มีเวลาว่างกันทั้งนั้น ถ้าใครไม่รีบหาให้มั่งมี ก็เป็นคนชั้นต่ำ ไม่มีใครนับหน้าถือตา เข้าหมู่เพื่อนบ้านก็อับอายไม่เทียมหน้าเขา บุรพชนต้นสกุลก็ทำมาอย่างนี้เหมือนกัน จนถึงบิดาเราและตัวเราในบัดนี้ ก็คงทำอยู่อย่างนี้ ก็บัดนี้บุรพชนทั้งหลายได้ตายไปหมดแล้ว แม้เราก็จักตายเหมือนกัน เราจะมัวแสวงหาทรัพย์อยู่ทำไมตายแล้วเอาไปไม่ได้ บวชดีกว่า" เมื่อได้โอกาสท่านได้จุดธูปเทียนบูชาพระ อธิษฐานว่า "ขอเราอย่าได้ตายเสียก่อนเลย ขอให้ได้บวชเสียก่อน เมื่อบวชแล้วจะไม่ลาสิกขา ขอบวชไปจนตลอดชีวิต" นี้ท่านบอกว่าเริ่มอธิษฐานมาตั้งแต่อายุ ๑๙ ปี

หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านเล่าต่อไปว่า เมื่อตกลงใจบวชไม่สึกแล้ว จิตคิดเป็นห่วงมารดาเกิดขึ้น จึงขะมักเขม้นทำงานสะสมทรัพย์ เพื่อให้มารดาเลี้ยงชีพไปจนตลอดชีวิต เมื่อจะเทียบราคาเงินในบัดนี้กับสมัยก่อน ๕๐ ปีที่ล่วงมานั้นไกลกันมาก เพราะเมื่อก่อน ๕๐ ปี กล้วยน้ำว้า ๑๐๐ หวีเป็นราคา ๕๐ สตางค์ สมัยก่อนใช้อัฐเรียกว่า ๑๐๐ ละ ๒ สลึง บางคราว ๑๐๐ เครือ ต่อเงิน ๒.๕๐ บาท เพราะเงินจำนวนชั่งที่หลวงพ่อวัดปากน้ำหาให้มารดานั้น ก็ย่อมมีราคาสูงสุดในสมัยนั้น และย่อมเป็นน้ำเงินที่อาจเลี้ยงชีวิตจนตายได้จริง ถ้าหากน้ำเงินไม่มีราคาต่ำลงเช่นปัจจุบันนี้ แต่ก็ประหลาดที่มารดาของท่านมีอายุยืนมาจนถึงยุคกล้วยน้ำว้าหวีละบาทกว่า

อุปสมบท

เดือนกรกฎาคม ๒๔๔๙ ต้นเดือน ๘ ท่านได้อุปสมบท เวลานั้นอายุย่างเข้า ๒๒ ปี บวช ณ วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีฉายาว่า จนฺทสโร

พระอาจารย์ดี วัดประตูศาล อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌายะ

พระครูวินยานุโยค (เหนี่ยง อินฺทโชโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระอาจารย์โหน่ง อินฺทสุวณฺโณ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

คู่สวด อยู่วัดเดียวกัน คือวัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อ

อุปสมบทแล้ว ได้จำพรรษาอยู่วัดสองพี่น้อง ๑ พรรษา ปวารณาพรรษาแล้ว เดินทางมาจำพรรษา ณ วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ เพื่อเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่อไป

การศึกษาของภิกษุสามเณรสมัยนั้น การเรียนบาลีต้องท่องสูตรก่อน เมื่อท่องจบสูตรเบื้องต้นแล้ว จึงเริ่มจับเรียนมูล เริ่มแต่เรียนสนธิขึ้นไป หลวงพ่อวัดปากน้ำเริ่มต้นโดยวิธีนี้แล้วเรียน นาม สมาส ตัทธิต อาขยาต กิตก์ แล้วเริ่มขึ้นคัมภีร์จับแต่พระธรรมบทไป ท่านเรียนพระธรรมบทจบทั้ง ๒ บั้น เมื่อจบ ๒ บั้นแล้วกลับขึ้นต้นใหม่ เรียนมงคลทีปนีและสารสังคหะตามความนิยมของสมัย จนชำนาญและเข้าใจและสอนผู้อื่นได้ 31 01-ก-44

เมื่อกำลังเรียนอยู่นั้น ท่านต้องพบกับความลำบากมาก สมัยนั้นเรียนกันตามกุฏิต้องเดินไปศึกษากับอาจารย์ตามวัดต่าง ๆ เมื่อฉันเช้าแล้วข้ามฟากไปเรียนที่วัดอรุณราชวรารามกลับมาฉันเพลที่วัด เพลแล้วไปเรียนวัดมหาธาตุ ตอนเย็นไปเรียนวัดสุทัศน์บ้าง วัดสามปลื้มบ้าง กลางคืนเรียนที่วัดพระเชตุพน แต่ไม่ได้ไปติด ๆ กันทุกวัน มีเว้นบ้าง สลับกันไป

สมัยที่ท่านศึกษาอยู่นั้น กำลังนิยมใช้หนังสือขอมที่จารลงในใบลาน และนักเรียนที่ไปขอศึกษากับอาจารย์นั้น บทเรียนไม่เสมอกันต่างคนต่างเรียนตามสมัครใจ กล่าวคือบางองค์เรียนธรรมบทบั้นต้น บางองค์เรียนบั้นปลาย ยิ่งนักเรียนมาก หนังสือที่เอาไปโรงเรียนก็เพิ่มจำนวนขึ้น เช่นนักเรียน ๑๐ คน เรียนหนังสือกันคนละผูก นักเรียนที่ไปเรียนนั้นก็ต้องจัดหนังสือติดตัวไปครบจำนวนนักเรียนเป็นทั้งนี้ก็เพราะนอกจากเรียนตามบทเรียนของตนแล้ว เอาหนังสือไปฟังบทเรียนของคนอื่นด้วย ช่วยให้ตนมีความรู้กว้างขวางขึ้น ฉะนั้นปรากฏว่านักเรียนต้องแบกหนังสือไปคนละหลายผูก แบกจนไหล่ลู่ คือว่าหนังสือเต็มบ่า

หลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นนักเรียนประเภทดังกล่าว ท่านพยายามไม่ขาดเรียน แบกหนังสือข้ามฟากลงท่าประตูนกยูงวัดพระเชตุพน ไปขึ้นท่าวัดอรุณฯ เข้าศึกษาในสำนักนั้นท่านเล่าให้ฟังว่าลำบากอยู่หลายปี ความเพียรของท่านจนชาวประตูนกยูงเกิดความเลื่อมใสได้ปวารณาเรื่องภัตตาหาร คืออาราธนาท่านรับบิณฑบาตเป็นประจำ และขาดเหลือสิ่งใดขอปวารณา ระยะนี้ท่านเริ่มมีความสุขขึ้นเรื่องภัตตาหาร มีแม่ค้าขายข้าวแกงคนหนึ่งจัดอาหารเพลถวายเป็นประจำ แม่ค้าคนนี้ชื่อนวม เมื่อหลวงพ่อท่านย้ายมาวัดปากน้ำ แม่ค้าผู้นี้ทุพพลภาพลงเพราะความชราขาดผู้อุปการะ ท่านได้รับตัวมาอยู่วัดปากน้ำได้อุปการะทุกวิถีทาง เมื่อสิ้นชีวิตก็ได้จัดการฌาปนกิจศพให้ หลวงพ่อว่าเป็นมหากุศล เมื่อเราอดอยากอุบาสิกานวมได้อุปการะเรา ครั้นอุบาสิกา

นวมยากจน เราได้ช่วยอุปถัมภ์ ที่สุดต่อที่สุดมาพบกัน จึงเป็นมหากุศลอันยากที่จะหาได้ง่าย ๆ

ท่านเดินทางไปศึกษาในสำนักต่าง ๆ อยู่หลายปี ครั้นต่อมามีผู้เลื่อมใสในท่านมากขึ้น พวกข้าหลวงในวังกรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม ซึ่งชาวบ้านใกล้เคียงเรียกว่าวังพระองค์-เพ็ญ เลื่อมใสในท่านเวลาเพลช่วยกันจัดสำรับคาวหวานมาถวายทุกวัน นับว่าเป็นกำลังส่งเสริมให้สะดวกแก่การศึกษาเป็นอย่างดี เมื่อได้กำลังในด้านส่งเสริมเช่นนี้ หลวงพ่อจึงจัดการตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดพระเชตุพน โดยใช้กุฏิของท่านเป็นโรงเรียน สมัยนั้นโรงเรียนวัดพระเชตุพนมีหลายแห่ง ใครมีความสามารถก็ตั้งได้ หลวงพ่อวัดปากน้ำสมัยนั้น ท่านได้พระมหาปี วสุตตมะ เปรียญ ๕ ประโยค เป็นครูสอน โดยท่านจัดหานิตยภัตต์ถวายเอง มหาปี วสุตตมะ ผู้นี้ มาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครติดตามพระสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร) มาเมื่อคราวสมเด็จฯ จากวัดมหาธาตุมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ท่านตั้งโรงเรียนเอง และเข้าศึกษาด้วยตนเอง ด้วยเรียนขึ้นธรรมบทใหม่ ท่านว่าฟื้นความจำทบทวนให้ดีขึ้น มีภิกษุสามเณรเข้าศึกษา ๑๐ กว่ารูป

ต่อมาการศึกษาทางบาลีเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ทางคณะสงฆ์จัดหลักสูตรการศึกษา เริ่มให้เรียนไวยากรณ์ วัดพระเชตุพนดำเนินตามแนวนั้น และได้รวมการศึกษาเป็นกลุ่มเดียวกัน การศึกษาตามแบบเก่าต้องยุบตัวเองเพื่อให้เข้ายุคไวยากรณ์ โรงเรียนที่กล่าวถึงนี้ก็ระงับไป

หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ตั้งใจศึกษาจนเข้าใจตามหลักสูตรนั้น ๆ แต่ไม่ได้แปลในสนามหลวง แม้การสอบเปลี่ยนจากแปลด้วยปากมาเป็นสอบด้วยการเขียนตอบ ท่านก็ไม่ได้สอบ เพราะการเขียนท่านไม่ถนัดมากนัก และอีกประการหนึ่งท่านไม่ปรารถนาด้วย แต่สำหรับผู้อื่นแล้วท่านส่งเสริมและให้กำลังใจ โดยพูดเสมอว่า การศึกษานั้นเปลี่ยนชีวิตผู้ศึกษาให้สูงกว่าพื้นเดิม คนที่มีการศึกษาดีจะได้อะไรก็ดีกว่า ประณีตกว่าผู้อื่น คนมีวิชาเท่ากับได้สมบัติจักรพรรดิ ใช้ไม่หมด

ต่อจากนั้นท่านก็มุ่งธรรมปฏิบัติ เบื้องต้นอ่านตำราก่อน โดยมากใช้วิสุทธิมรรค ท่านศึกษาตามแบบแผนเพื่อจับเอาหลักให้ได้ก่อนประกอบกับนักศึกษาทางปฏิบัติกับอาจารย์ท่านได้ผ่านอาจารย์มามาก เช่นเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (มุ้ย) อดีตเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ พระครูญานวิรัต (โป๊) วัดพระเชตุพน พระอาจารย์สิงห์ วัดละครทำ จังหวัดธนบุรี พระอา-

จารย์ปลื้มวัดเขาใหญ่ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ใครว่าดีที่ไหนท่านพยายามเข้าศึกษา เมื่อมีความรู้พอสมควร ได้ออกจากวัดพระเชตุพนไปจำพรรษาต่างจังหวัด เพื่อเผยแพร่ธรรมวินัยตามอัธยาศัยของท่าน แต่ส่วนมากแนะนำทางปฏิบัติ การเทศนาท่านใช้ปฏิภาณ

แหล่งสุดท้ายได้ไปอยู่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี คราวหนึ่งโดยเห็นว่าวัดนั้นเป็นที่สงัดสงบเหมาะสมแก่ผู้ที่ต้องการความเพียรทางใจ ไกลจากหมู่บ้านเป็นวัดโบราณมีลักษณะกึ่งวัดร้างอยู่แล้ว พระพุทธรูปศิลาองค์ใหญ่น้อยนับจำนวนร้อย ถูกทำร้ายเพราะอันธพาลบ้าง เพราะความเก่าคร่ำคร่าบ้าง พระเศียรหัก แขนหัก ดูเกลื่อนกล่นไปหมด ท่านเกิดความสังเวชในใจ ใช้วิชาพระกรรมฐานแนะนำประชาชน แนะนำผู้มีศรัทธาให้ช่วยปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปเหล่านั้น พรรณนาอานิสงส์แห่งการเสียสละ พระพุทธรูปได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นบ้าง แต่เพราะมิใช่น้อย จึงต้องใช้เวลานาน การซ่อมนั้นยังไม่ทันสมความมุ่งหมาย ประชาชนได้เข้าปฏิบัติธรรมกันมาก

สมัยนั้น การปกครองประเทศจัดเป็นมณฑล เจ้าเมืองสุพรรณบุรี และสมุหเทศาภิบาล เกรงว่าเป็นการมั่วสุมประชาชน วันหนึ่ง สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ได้พบกับสมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตเถร) วัดพระเชตุพน เวลานั้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ ได้ปรารภถึงเรื่องหลวงพ่อวัดปากน้ำ ไปทำพระกรรมฐานที่นั่น จะเป็นการไม่เหมาะสมแก่ฐานะ ขอให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาเรียกกลับ หลวงพ่อวัดปากน้ำจึงจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุมาด้วยความเคารพในการปกครอง แล้วมาอยู่วัดสองพี่น้อง จังหวัดเดียวกัน

วัดสองพี่น้อง พระเถระในวัดนั้น ไม่เห็นความสำคัญในการศึกษา มีบางท่านสนใจแต่ไม่สามารถจะจัดการไปได้ เพราะพระเถระส่วนใหญ่ไม่ส่งเสริม ผู้สนใจก็ส่งภิกษุสามเณรผู้ใคร่ต่อการศึกษามาเล่าเรียนที่กรุงเทพฯ หลวงพ่อวัดปากน้ำมาอยู่วัดสองพี่น้อง ได้เป็นกำลังตั้งโรงเรียนนักธรรมขึ้น โดยไม่ครั่นคร้ามต่ออุปสรรคใด ๆ ได้ผลสืบต่อมาจนบัดนี้ และท่านได้ชักชวนตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาขึ้น โดยมีคณะกรรมการมูลนิธินั้นได้เป็นทุนการศึกษามาจนทุกวันนี้ นับว่าท่านได้ทำความดีไว้แก่วัดสองพี่น้องเป็นเดิมมา

สมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตเถร) วัดพระเชตุพน ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี ในยุคนั้น วัดปากน้ำเป็นพระอารามหลวงวัดหนึ่งในอำเภอนั้นว่างเจ้า

อาวาสลง พระคุณท่านหวังจะอนุเคราะห์หลวงพ่อวัดปากน้ำให้มีที่อยู่เป็นหลักฐาน หวังเอาตำแหน่งเจ้าอาวาสผูกหลวงพ่อไว้วัดปากน้ำ เพื่อไม่ให้เร่ร่อนไปโดยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ครั้งแรกท่านได้พยายามปัดไม่ยอมรับหน้าที่ แต่ครั้นแล้วก็จำต้องยอมรับด้วยเหตุผล ก่อนจะส่งไปนั้นสมเด็จพระวันรัตตั้งข้อแม้ให้หลายข้อเช่นห้ามแสดงอภินิหาร และทำการเกินหน้าพระคณาธิการวัดใกล้เคียง ให้เคารพการปกครองตามลำดับ ให้อดทนเพื่อความสงบ และไม่ให้ใช้อำนาจอย่างรุนแรง

การที่เจ้าคณะอำเภอเอาความมั่นสัญญากับหลวงพ่อวัดปากน้ำเช่นนั้น เพราะเห็นว่าหลวงพ่อวัดปากน้ำ ชอบทำสิ่งที่ตนเห็นว่าดีงาม ไม่ชอบอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำกิจอะไรให้เป็นประโยชน์ขึ้นแม้แก่ตัวเอง อนึ่งเจ้าคณะอำเภอได้ปกครองอำเภอนี้มานาน ทราบซึ้งถึงอัธยาศัยและความเป็นไปในอำเภอนั้นได้ดี เพราะจิตปรานีจะไม่ได้เกิดความกระทบกระเทือนแก่ใครผู้ใด หวังความสงบในการปกครองเป็นหลักสำคัญ เบื้องต้นหลวงพ่อวัดปากน้ำท่านยอมรับด้วยดีเป็นทั้งนี้ก็เนื่องด้วยยังไม่เคยประสบความขัดข้อง เนื่องด้วยยังไม่เคยปกครองวัดมาก่อน

พ.ศ. ๒๔๕๙ วันเดือนจำไม่ได้ ท่านได้จากวัดพระเชตุพนในฐานะ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ โดยเรือยนต์หลวงซึ่งกรมการศาสนาจัดถวายเพื่อเป็นเกียรติยศแก่พระอารามหลวง มีพระอนุจรติดตามมา ๔ รูป ทางกรมได้จัดสมณบริขารถวายเจ้าอาวาสและนิตยภัตต์อีก ๔ เดือน เดือนละ ๓๐ บาท พระอนุจร ๔ รูป รูปละ ๒๐ บาท เจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญนำมาส่งถึงวัดปากน้ำพร้อมด้วยพระเถรานุเถระ และพระคณาธิการในอำเภอนั้นมากรูป มีคฤหัสถ์ชายหญิงหลายคนมาต้อนรับ ก่อนจะมาวัดปากน้ำ ท่านได้เป็นฐานานุกรมของเจ้าคุณพระศากยยุตติยวงศ์ เจ้าคณะอำเภอในตำแหน่งสมุห์ด้วย

สภาพของวัดปากน้ำสมัยนั้นทุกอย่างไม่เรียบร้อย มีสภาพกึ่งวัดร้าง เป็นที่ควรแก้ไขให้เป็นวัดสมสภาพ งานเบื้องต้นหลวงพ่อวัดปากน้ำได้ประชุมพระภิกษุสามเณรที่อยู่เดิมและมาใหม่ ท่านให้โอวาทปรับความเข้าใจแก่กันว่า

"เจ้าคณะอำเภอส่งมาเพื่อให้รักษาวัด และปกครองตักเตือนว่ากล่าวผู้อยู่วัดโดยพระธรรมวินัย อันจะให้วัดเจริญได้ต้องอาศัยความพร้อมเพรียง และเห็นอกเห็นใจกันจึงจะทำความเจริญได้ ถิ่นนี้ไม่คุ้นเคยกับใครเลย มาอยู่นี้เท่ากับถูกปล่อยโดยไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งใคร เพราะต่างไม่รู้จักกัน

แต่ก็มั่นใจว่าธรรมที่พวกเราปฏิบัติตรงต่อพระพุทธโอวาทจะประกาศความราบรื่นและรุ่งเรืองให้แก่ผู้มีความประพฤติเป็นสัมมาปฏิบัติ ธรรมวินัยเหล่านั้นจะกำจัดอธรรมให้สูญสิ้นไป

พวกเราบวชกันมาคนละมาก ๆ ปี ปฏิบัติธรรมเข้าขั้นไหน มีพระปาฏิโมกข์เรียบร้อยอย่างไร ทุกคนทราบความจริงของตนได้ ถ้าเป็นไปตามแนวพระธรรมวินัยก็น่าสรรเสริญ ถ้าผิดพระธรรมวินัยก็น่าเศร้าใจ เพราะตนเองก็ติเตียนตนเอง

ได้เคยพบมาบ้าง แม้บวชตั้งนานนับเป็นสิบ ๆ ปี ก็ไม่มีภูมิจะสอนผู้อื่น จะเป็นที่พึ่งของศาสนาก็ไม่ได้ ได้แต่อาศัยศาสนาอย่างเดียวไม่ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนและแก่ท่านซ้ำร้ายยังทำให้พระศาสนาเศร้าหมองอีกด้วย บวชอยู่อย่างนี้เหมือนตัวเสฉวน (เรื่องเสฉวนนี้หลวงพ่อท่านชอบพูดบ่อย ๆ ต่อมาก็หายไป) จะได้ประโยชน์อะไรในการบวช ในการอยู่วัด

ฉันมาอยู่วัดปากน้ำ จะพยายามตั้งใจประพฤติให้เป็นไปตามแนวพระธรรมวินัย พวกพระเก่า ๆ จะร่วมกันก็ได้ หรือจะไม่ร่วมด้วยก็แล้วแต่อัธยาศัย ฉันไม่รบกวนด้วยอาการใด ๆ เพราะถือว่าทุกคนรู้สึกผิดชอบด้วยตนเองดีแล้ว ถ้าไม่ร่วมใจก็ขออย่าขัดขวาง ฉันก็จะไม่ขัดขวางผู้ไม่ร่วมมือเหมือนกัน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต้องช่วยกันรักษาระเบียบของวัด คนจะเข้าออกต้องบอกให้รู้ ที่แล้วมาไม่เกี่ยวข้อง เพราะยังไม่อยู่ในหน้าที่ จะพยายามรักษาเมื่ออยู่ในหน้าที่" นี้เป็นโอวาสที่หลวงพ่อให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา เมื่อไปปกครองวัดนั้น ผู้เขียนได้ร่วมประชุมอยู่ด้วย

ครั้นต่อไปถูกมรสุมขนาดหนัก โอวาทนั้นกลายเป็นคำพูดที่อวดดีไป แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำ ท่านทำเป็นไม่รู้เท่าทัน ไม่ปริปากโต้แย้งอย่างไร แต่ภายในเร่งรัดกวดขันภิกษุสามเณรยิ่งขึ้น แต่กวดขันได้แต่พวกที่ติดตาม และภิกษุสามเณรที่เข้าสำนักใหม่ เปิดการสอนกรรมฐานเป็นหลักฐานขึ้น ประชาชนต้อนรับด้วยปสาทะแต่ส่วนมากเป็นชาวบ้านตำบลเมืองอื่น และมาจากไกล ส่วนข้างเคียงก็มีบ้าง เวลาย่ำค่ำแล้ว มีการอบรมภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาทุกวัน แล้วบำเพ็ญสมณธรรมด้วย ความดีเริ่มฉายรัศมีขึ้น ความเดือดร้อนก็เป็นเงาแฝงมา

เด็ก ๆ ที่ไม่ได้รับการศึกษา รบกวนวัดมาก แทบไม่มีเวลาว่าง ที่ชวนกันมาเอะอะในวัดและยิงนกเล่น เป็นภัยแก่วัด ครั้นจะตักเตือนว่ากล่าวหรือใช้อำนาจ ก็ไม่แน่ว่าจะเกิดความราบรื่น เพราะชาวบ้านแถวนั้นยังไม่เกิดความนิยมในท่าน เขานิยมพระพวกเก่ามากกว่า

ท่านพูดออกมาคำหนึ่งว่า เด็ก ๆ ที่ไร้การศึกษาเป็นคนรกชาติ มาเที่ยวรังแกวัด

ต่อไปก็กลายเป็นพาล ไม่ช้าท่านได้ตั้งโรงเรียนราษฎร์ สำหรับวัดขึ้น โดยหาทุนค่าครูเอง ได้อุปการะจากท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี (กิมไล้ สุจริตกุล) บ้าง หลวงฤทธิ์ ณรงค์รอญ ธนบดีในคลองบางหลวง บ้านอยู่ข้างวัดสังข์กระจายบ้าง จากนายต่าง บุณยมานพ ธนบดีตลาดพลูบ้าง พระภิรมย์ราชาวาจรงค์ บ้านตรงข้ามหน้าวัด และท่านผู้มีศรัทธาอีกมากคน ทางกรมการอำเภอส่งเสริมให้กิจการของโรงเรียนดำเนินไปโดยสะดวก

นักเรียนจากจำนวนสิบ เป็นจำนวนร้อย จนถึงสามร้อยเศษให้ได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ภาวะของวัดปากน้ำค่อยดีขึ้น ผู้ปกครองเด็กเห็นบุญคุณของท่านเกิดความเลื่อมใส บางคนมาพูดว่าหลวงพ่อดีมาก ลูกหลานผมได้เข้าโรงเรียน เพราะหลวงพ่ออนุเคราะห์ นโยบายของหลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นเบื้องต้นให้คนเกรงใจวัดและเห็นบุญคุณของวัด การเกะกะระรานในวัดก็ค่อย ๆ จางไป บัดนี้แทบพูดได้ว่าไม่มีคนรังแกวัด ต่อมาทางปกครองได้ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ทางรัฐบาลได้จัดโรงเรียนสถานการศึกษาทั่วถึงกัน ประจวบกับเจ้าอาวาสวัดขุนจันท์ว่างลง เจ้าคณะจังหวัดธนบุรีมอบให้หลวงพ่อวัดปากน้ำรักษาการณ์วัดขุนจันท์ ท่านได้ย้ายโรงเรียนภาษาไทยจากวัดปากน้ำ ไปตั้งการสอนที่วัดขุนจันท์ ต่อมาทางวัดเห็นว่าหมดความจำเป็นจึงเลิกกิจการด้านนี้ มอบให้รัฐบาลรับภาระ หลวงพ่อหันมาจัดการศึกษาทางบาลีและทางปฏิบัติธรรมต่อไป

ต่อจากนั้นได้เริ่มจัดการศึกษา นักธรรมและบาลีประจำสำนัก ครั้งแรกนักเรียนบาลีไปเรียนต่างวัด เช่น วัดอนงค์ วัดกัลยาณมิตร วัดประยูรวงศ์ วัดมหาธาตุ วัดพระเชตุพน จังหวัดพระนคร ตามแต่นักเรียนจะสมัครใจสำนักไหน

สมัยนั้น การคมนาคม ใช้เรือจ้างและเรือยนต์ จังหวัดธนบุรียังไม่มีถนน สะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ ยังไม่ได้สร้าง นักเรียนต้องลำบากด้วยการเดินทาง แต่สำเร็จด้วยการพยายามของนักเรียน วัดเพียงแต่ส่งเสริมและอุปการะ มีนักธรรมและเปรียญประจำสำนักขึ้น และเป็นมาด้วยการลำบาก

การอบรมจิตใจดำเนินคู่กันมา ใครต้องการเรียนปริยัติเรียน ใครต้องการปฏิบัติธรรมปฏิบัติ ย่อมศึกษาได้ตามอัธยาศัย ไม่ได้อย่างเดียว คือไม่ยอมให้อยู่เปล่า ไม่ศึกษาไม่ปฏิบัติก็ทำหน้าที่การบริหารไป กิจการของท่านอยู่ในความเพ่งเล็งของประชาชนโดยวิธีนี้ย่อมเป็นที่ภาคภูมิใจของท่านนัก ท่านพูดว่าดอกไม้ที่หอมไม่ต้องเอาน้ำหอมมาพรมก็หอมเอง ใครจะห้ามไม่

ได้ ซากศพไม่ต้องเอาของเหม็นมาละเลงใส่ ซากศพก็ต้องแสดงกลิ่นศพให้ปรากฏ ปิดกันไม่ได้ เพราะการขาดแคลนเรื่องอาหารการบริโภคมีอยู่ประจำ หลวงพ่อวัดปากน้ำคิดแก้ไขด้วยวิธีเลี้ยงภิกษุสามเณรทั้งวัด โดยท่านรับภาระทั้งสิ้น ท่านเคยพูดว่ากินคนเดียวไม่พอกิน กินมากคนกินไม่หมด พวกแกคอยดู สำเร็จซีน่า อันความจริงส่วนตัวท่านพอมีแก่สภาพ แต่อัธยาศัยที่ทนอยู่ไม่ได้ จึงตั้งโรงครัววัดขึ้น เพื่ออุปการะแก่ผู้ปฏิบัติธรรม และนักศึกษาปริยัติ ท่านได้ปฏิบัติการเลี้ยงพระมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๙ จนถึง พ.ศ.๒๕๐๒ เมื่อท่านมรณ-ภาพแล้ว การเลี้ยงพระก็คงมีอยู่จนทุกวันนี้ นับเป็นเวลา ๔๔ ปี เริ่มต้นจนถึงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ อันเป็นวันมรณภาพ เริ่มแต่จำนวนภิกษุสามเณร ๒๐-๓๐ รูป จนถึง ๕๐๐ รูปเศษ

การอบรมภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ บรรพชิตนั้น ถือเป็นกิจสำคัญของหลวงพ่อวัดปากน้ำ เมื่อ พ.ศ.อะไรผู้เขียนจำไม่ได้ เกิดเรื่องอาชญากรรมขึ้นในวัด วันนั้นพระกมล ศิษย์ที่ถูกใจของท่านในด้านเทศนาใช้ปฏิภาณ และด้านปฏิบัติชั้นดี ได้เทศนาหัวข้อธรรมเกี่ยวแก่พระกรรมฐานอยู่ หลวงพ่อฟังอยู่ด้วย (ต่อมาหลวงพ่อได้ส่งพระกมลนี้ไปอยู่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเผยแพร่ธรรม ทำงานอยู่ ๓-๔ ปี ก็ถึงมรณภาพ) เมื่อเสร็จการอบรมแล้วประมาณเวลา ๒๐.๐๐ น. ต่างกลับยังที่พักของตนมีผู้ลอบสังหารหลวงพ่อวัดปากน้ำที่หน้าศาลาการเปรียญ ขณะที่ท่านออกมาจากศาลาจะกลับกุฏิ ผู้ร้ายใช้ปืนยิงท่านถูกจีวรท่านทะลุ๒ รู ยิงนายพร้อมอุปัฏฐากผู้ติดตามหลังถูกที่ปากทะลุแก้มเป็นบาดแผลสาหัส แต่ไม่ถึงแก่กรรม ท่านรอดมาได้อย่างน่าอัศจรรย์ น่าจักเป็นเทวดาผู้รักษาวัดปากน้ำยังต้องการท่านอยู่ จึงให้คลาดแคล้วอันตรายแห่งชีวิตอย่างหวุดหวิด ถ้าท่านสิ้นชีวิตในขณะนั้น วัดปากน้ำก็น่าจักไม่มีความหมายอะไรสำหรับท่านและคนทั่วไป

ระยะนี้ความตึงเครียดกับเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญทวีขึ้นอีก เข้ากันไม่ติดดุจขมิ้นกับปูน ทางเจ้าคณะอำเภอว่าวัดปากน้ำผิดสัญญาต่อกันไม่ทำตามโอวาท ทางวัดปากน้ำก็ว่าจะให้งอมืองอเท้าเท่านั้นไม่ได้ประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ชีวิตเป็นหมัน ท่านพูดแข็งแรงมาก ฟังท่านแล้วก็หนักใจ แล้วท่านก็ดำเนินปฏิปทารุดหน้าต่อไปคำว่าถอยหลังท่านไม่เคยใช้

สมัยกำลังตั้งเนื้อตั้งตัวท่านคิดก้าวหน้าไปไกลมาก กล่าวคือมีความตั้งใจมั่นในการศึกษาพูดมาไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ว่าจะสร้างโรงเรียนถาวรขนาด ๓ ชั้น จุนักเรียนได้ ๑๐๐๐ คน ๒ ชั้นล่างให้เรียนปริยัติ ชั้นที่ ๓ จะให้เรียนปฏิบัติธรรม ถ้าหลังเดียวไม่พอจะสร้างขึ้นอีก

๑ หลัง ขนาดเดียวกัน ได้ฟังท่านสร้างวิมานบนอากาศมานาน ฟังแล้วก็ไม่ได้ใส่ใจ เพราะเกิดความคิดเห็นว่าย่อมเป็นไปไม่ได้และปรารภต่อไปว่า เมื่อสร้างโรงเรียนสำเร็จแล้วจะจัดการฉลองมีแจง ๕๐๐ โดยหาเจ้าภาพจัดสำรับคาวหวานองค์ละคู่ สมณบริขารพร้อมรวม ๕๐๐ ชุด เท่าจำนวนพระ ถ้าการเนิ่นช้าถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ จะจัดการฉลองโดยอาราธนาพระจำนวน ๒๕๐๐ รูป พร้อมด้วยสมณบริขารดังกล่าวแล้วครบชุด เมื่อเสร็จแล้ว สำรับคาวหวานขอถวายไว้สำหรับวัด วัดปากน้ำก็จะสมบูรณ์ด้วยเครื่องใช้เป็นประโยชน์แก่วัดต่อไปและพูดแถมท้ายว่า "แกคอยดู จะสนุกกันใหญ่"

เป็นความตั้งใจของหลวงพ่อวัดปากน้ำดังนั้น ท่านชอบพูดเรื่องนี้แก่ผู้เขียน และท่านก็รู้ว่าผู้เขียนไม่ได้เลื่อมใสอะไรในท่านมากนัก แต่ชอบพูดฝากไว้

หลวงพ่อวัดปากน้ำอยู่ในลักษณะพูดจริงทำจริง และไม่ใคร่ฟังเสียงใครคัดค้าน เมื่อท่านมองเห็นช่องจะสำเร็จ ฉะนั้นโรงเรียนทันสมัยหลังหนึ่งจึงเกิดขึ้นในวัดปากน้ำ เป็นตึก ๓ ชั้นจริงดังพูด พร้อมด้วยเครื่องประดับตกแต่งอย่างดียิ่ง และทันสมัย มีห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องส้วมประจำชั้น มีเครื่องอุปกรณ์การศึกษาชั้น ๑ ครบบริบูรณ์สมแก่นักเรียนจำนวนไม่น้อยกว่าที่ได้ดำริไว้ ชั้นบนเปิดเป็นห้องโถง เพื่อปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน สมจริงดังปณิธานที่ได้ตั้งไว้ เป็นโรงเรียนตึกคอนกรีตเสริมเหล็กสูง ๓ ชั้น ยาว ๒๙ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๑ ศอก ค่าก่อสร้าง ๒,๕๙๘,๑๑๐.๓๙ บาท (สองล้านห้าแสนเก้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยสิบบาทสามสิบเก้าสตางค์) ติดไฟฟ้าและพัดลมทันสมัย โรงเรียนหลังนี้เป็นพยานแห่งความฝันของหลวงพ่อวัดปากน้ำ "มิใช่ดีแต่พูด ย่อมทำดีตามพูดด้วย" จึงควรแก่คำสรรเสริญยิ่งนัก แต่การฉลองนั้นท่านรอ ๒๕ ศตวรรษ เมื่อใกล้ ๒๕ ศตวรรษ ท่านเกิดอาพาธ ไม่สามารถจะดำเนินงานตามเจตนาได้ โรงเรียนหลังนี้เป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์มาก เพราะเมื่อก่อนนั้นการสอบนักธรรมหมุนเวียนไปวัดโน้นบ้าง วัดนั้นบ้าง แล้วแต่เจ้าคณะอำเภอจะสั่งไป ได้รับความขัดข้องประการต่าง ๆ บางแห่งก็ใกล้ บางแห่งก็ไกล ไม่สะดวกด้วยสถานที่สอบ

เมื่อโรงเรียนวัดปากน้ำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ทางคณะสงฆ์ได้ย้ายการสอบจากที่อื่นมาเปิดสนามสอบที่วัดปากน้ำ รวมสอบแห่งเดียวในอำเภอภาษีเจริญ ธนบุรี เป็นการสะดวกแก่นักเรียนทุกประการ บางวันก็มาฉันเพลที่วัดปากน้ำเสียทีเดียว เป็นสถานที่สอบประจำทุกปีมา

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๐๒ เป็นวันครบ ๑๐๐ วัน นับแต่หลวงพ่อวัดปากน้ำถึง

แก่มรณภาพ ศิษยานุศิษย์ ท่านที่เคารพนับถือได้บำเพ็ญกุศลสตมวารตามศาสนพิธี ได้มีเทศน์ปฐมสังคายนาแจง๕๐๐ โดยหาเจ้าภาพรับเป็นองค์อุปถัมภ์ ๕๐๐ คน บริจาคจตุปัจจัยคนละ ๑๐๐ บาท เมื่อปัจจัยเหลือจากการใช้จ่ายแล้ว จะรวบรวมไว้เป็นทุนพระราชทานเพลิงศพต่อไป ทั้งนี้ ช่วยกันสนองความตั้งใจของหลวงพ่อวัดปากน้ำให้เป็นผลสำเร็จ แม้ท่านมรณภาพแล้ว ก็ยังภูมิใจว่าหลวงพ่อได้กระทำ เพราะปรารภคุณสมบัติของท่านเป็นมูลเหตุ และแจงห้าร้อยนี้ย่อมเป็นไปเรียบร้อยสมเกียรติของท่านทุกประการ

การปฏิบัติธรรมด้านพระกัมมัฏฐาน ถือว่าเป็นงานใหญ่ในชีวิตของท่าน ด้านคันถธุระมอบให้ศิษย์ที่เป็นเปรียญดำเนินงานไป นักปริยัตินักปฏิบัติเพิ่มจำนวนยิ่งขึ้นเพราะท่านมีความปรารถนาไว้ตั้งแต่มาปกครองวัดปากน้ำ และได้ปฏิญาณในพระอุโบสถว่า “บรรพชิตที่ยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุข” ฉะนั้นใครจะบ่ายหน้ามาพึ่งท่าน จึงไม่ได้รับคำปฏิเสธกลับไป ใครพูดถึงจำนวนภิกษุสามเณรว่ามากมายเกินไป ท่านดีใจกลับหัวเราะพูดว่า “เห็นคุณพระพุทธศาสนาไหมล่ะ” ถ้าพูดถึงเรื่องนี้เป็นถูกอารมณ์มากทีเดียว ท่านไม่พูดว่าเลี้ยงไม่ไหว มีแต่พูดว่า “ไหวซิน่า” แล้วก็หัวเราะ คิดว่าท่านคงปลื้มใจที่ความคิดความฝันของท่านเป็นผลสำเร็จขึ้น

การบำเพ็ญสมณธรรม ด้วยการเจริญพระกัมมัฏฐาน กำลังแผ่รัศมีไปไกลประชาชนต้อนรับการปฏิบัติ ภิกษุสามเณรต่างจังหวัดมากขึ้น เกียรติคุณก็แพร่หลาย วันธรรมสวนะจะเห็นคนลงเรือจ้างจากปากคลองตลาดมาวัดปากน้ำไม่ขาดสาย จนพวกเรือจ้างดีใจไปตาม ๆ กันเพราะเพิ่มรายได้แก่ผู้มีอาชีพทางนั้น วันพฤหัสบดีเป็นวันเรียนและเริ่มปฏิบัติ วันนี้ก็มีคนมาก วันละหลาย ๆ สิบคนก็มี ยิ่งทางรถสะดวกคนยิ่งมากขึ้น

ผู้ปฏิบัติคนใดเห็นธรรมด้วยปัญญาของตน ท่านบอกว่าได้ธรรมกาย อันคำว่าธรรมกายนั้น เป็นคำที่แปลกหูคนเอามาก ๆ เพราะเป็นชื่อที่ไม่มีใครสนใจ ผู้ไม่ทันคิดก็เหมาเอาว่าหลวงพ่อวัดปากน้ำอุตริบัญญัติขึ้นใช้เฉพาะวิธีการของท่าน คำว่าธรรมกาย เป็นที่เย้ยหยันของผู้ไม่ปรารถนาดีต่อใคร บางคนก็ว่าอวดอุตริมนุสสธรรม พูดเหยียดหยามว่าใครอยากเป็นอสุรกายจงไปเรียนธรรมกายวัดปากน้ำ ข่าวนี้ก็ทราบถึงหลวงพ่อวัดปากน้ำเหมือนกัน ท่านยิ้มรับถ้อยคำเช่นนั้น ไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ แสดงให้เห็น หลวงพ่อพูดว่าน่าสงสาร พูดไปอย่างไร้ภูมิไม่มีที่มาเขาจะบัญญัติขึ้นได้อย่างไรเป็นถ้อยคำของคนเซอะ ท่านว่าอย่างนั้น

เมื่อมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์คำว่า "ธรรมกาย" เช่นนั้น และพูดไปในแนวที่ทำลายท่านนิสัยที่ไม่ยอมแพ้ใครอันมีมาแต่กำเนิด หลวงพ่อวัดปากน้ำใช้คำว่าธรรมกายเป็นสัญญลักษณ์ของสำนักกัมมัฏฐานวัดปากน้ำทีเดียว เอาคำว่าธรรมกายขึ้นเชิดชู ศิษยานุศิษย์รับเอาไปเผยแพร่ทั่วทิศ และอิทธิพลของคำว่า "ธรรมกาย" นั้นไปแสดงความอัศจรรย์ถึงทวีปยุโรป ถึงกับศาสตราจารย์วิลเลียมต้องเหาะมาศึกษาและอุปสมบท ณ วัดปากน้ำ เป็นคนแรกที่ชาวยุโรปมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในประเทศไทย นายวิลเลียมนี้เป็นชาวอังกฤษ

คำว่าธรรมกายเป็นคำที่ระคายหูของคนบางพวก จึงยกเอาคำนั้นมาเสียดสี เพื่อให้รัศมีวัดปากน้ำเสื่อมคุณภาพ หลวงพ่อวัดปากน้ำพูดว่า เรื่องตื้น ๆ ไม่น่าตกใจอะไร ธรรมกายเป็นของจริง ของจริงนี้จะส่งเสริมให้วัดปากน้ำเด่นขึ้น ไม่น้อยหน้าใครพวกแกคอยดูไปเถิด ดูเหมือนว่าไม่มีใครช่วยแก้แทนท่าน

แต่คำว่า "ธรรมกาย" นั้น ย่อมซาบซึ้งกันแจ่มแจ้ง เมื่อหลวงพ่อวัดปากน้ำได้มรณภาพแล้ว กล่าวคือเมื่อทำบุญ ๕๐ วัน ศพของพระคุณท่าน คณะเจ้าภาพได้อาราธนาเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร วัดชนะสงครามมาแสดงธรรม เจ้าคุณพระธรรมทัศนาธรได้ชี้แจงว่า คำว่าธรรมกายนั้นมีมาในพระสุตตันตปิฎก ท่านอ้างบาลีว่า **ตถาคตสฺส วาเสฏฺฐา เอตํ ธมฺมกาโยติ วจนํ** ซึ่งพอจะแปลความได้ว่า "ธรรมกายนี้เป็นชื่อของตถาคต ดูกรวาเสฏฐะ" ทำให้ผู้ฟังเทศน์เวลานั้นหลายร้อยคนชื่นอกชื่นใจเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนกราบสาธุการแด่เจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร และประหลาดใจว่าทำไมเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร จึงทราบประวัติและการปฏิบัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำได้ถูกต้อง

ผู้เขียนเรื่องนี้ก็แปลกใจมาก เมื่อแสดงธรรมจบ ลงจากธรรมาสน์แล้ว จึงถามว่าผู้แสดงธรรมว่า คุ้นเคยกับหลวงพ่อวัดปากน้ำหรือจึงแสดงธรรมได้ถูกต้องตามเป็นจริง

พระธรรมทัศนาธรตอบว่า "อ้าว ไม่รู้หรือ ผมติดต่อกับท่านมานานแล้ว หลวงพ่อวัดปากน้ำข้ามฟากไปฝั่งพระนครแทบทุกคราวไปหาผมที่วัดชนะสงคราม และผมก็หมั่นข้ามมาสนทนากับเจ้าคุณวัดปากน้ำ การที่หมั่นมานั้น เพราะได้ยินเกียรติคุณว่ามีพระเณรมาก แม้ตั้ง ๔-๕ ร้อยรูป ก็ไม่ต้องบิณฑบาตฉัน วัดรับเลี้ยงหมด อยากจะทราบว่าท่านมีวิธีการอย่างไรจึงสามารถถึงเพียงนี้ และก็เลยถูกอัธยาศัยกับท่านตลอดมา" เมื่อทราบความจริงเช่นนั้น ทุกคนก็หายข้องใจ ผู้เขียนก็เคยแปลกใจ โดยท่านเจ้าคุณมงคลเทพมุนี เคยพูดถึงเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร

เสมอว่า องค์นี้ใช้ได้ ๆ โดยที่ไม่ทราบว่าท่านหมายความอย่างไร

หลวงพ่อวัดปากน้ำ มีวาทะตรงกับใจเมื่อจะพูดอะไรก็พูดโดยไม่สะทกสะท้านและไม่กลัวคำติเตียนด้วย เช่นครั้งหนึ่งผู้เขียนเรื่องนี้ได้มาฉันเพลที่วัดปากน้ำ วันนั้นมีประชาชนมาก ร่วมใจบริจาคทานแก่ภิกษุสามเณรทั้งวัดเป็นกรณีพิเศษ เมื่อทายกประเคนอาหารเรียบร้อยแล้ว มีพ่อค้าตลาดสำเพ็งผู้มั่งคั่งคนหนึ่งไปกราบและถามว่า "หลวงพ่อขอรับ วันนี้จะมีผู้บริจาคสร้างกุฏิเพื่อเจริญพระกัมมัฏฐานบ้างไหม" ชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒๐ คน ที่นั่งใกล้ ๆ ได้ยินคำถามนั้น คิดว่าคงตั้งใจฟังคำตอบของหลวงพ่อต่างทอดสายตามองหลวงพ่อ เพื่อฟังคำตอบ

เวลานั้นข้าพเจ้าผู้เขียน มีทั้งโกรธผู้ถาม ทั้งหนักใจแทนหลวงพ่อ และได้มองดูหน้าผู้ตอบ หลวงพ่อมีดวงหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส หลับตาสัก ๕ นาที ครั้นแล้วตอบทันทีว่า "มี" ผู้ถามได้ถามย้ำต่อไปว่ากี่หลัง ตอบว่า ๒-๓ หลัง และย้ำอีกว่าต้องได้แน่

เวลานั้นผู้เขียนฉันภัตตาหารไม่มีรส โกรธผู้ถามว่าช่างไม่มีอัธยาศัย คำถามเช่นนั้นเท่ากับเอาโคลนมาสาดรดหลวงพ่อ เมื่อต้องการทราบ ควรถามเฉพาะสองต่อสองและโกรธหลวงพ่อว่า ช่างไม่มีปัญญาแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คิดว่าทำไมนะหลวงพ่อจึงไม่พูดว่า เวลานี้ยังไม่เป็นโอกาสที่จะพยากรณ์คำถามนั้น ที่ตอบออกไปว่าจะมีผู้บริจาค ๒-๓ หลังนั้น หมิ่นต่ออันตรายมากนัก อาจเป็นคำพูดที่ฆ่าตนเองได้ดาบของตนฆ่าตนเอง เวลานั้นก็เอาใจช่วยหลวงพ่อขอให้มีผู้บริจาคจริง ๆ เถิด เสร็จการฉันของหวานแล้ว คำพยากรณ์ของหลวงพ่อก็ยังไม่ปรากฏเป็นความจริงขึ้น ผู้เขียนเรื่องนี้นั่งอยู่ด้วยความอึดอัดใจ นึกตำหนิท่านว่าไม่รอบคอบพอ

ได้เวลาอนุโมทนา มีคณะอุบาสกอุบาสิกากลุ่มหนึ่ง เข้ามากราบหลวงพ่อ บอกว่าศรัทธาจะสร้างกุฏิเล็ก ๆ อย่างที่หลวงพ่อสร้างไว้แล้วสัก ๒-๓ หลังประมาณราคา ๓-๔ ร้อยบาทต่อหนึ่งหลัง ขอให้หลวงพ่อช่วยจัดการให้ด้วย ตอนนี้หลวงพ่อไม่หัวเราะ ยิ้มน้อย ๆ พอสมควรแก่กาละ ครั้นแล้วหลวงพ่อเรียกตัวผู้ถามมาบอกว่า "ได้แล้วกุฏิกัมมัฏฐาน ๓ หลัง เจ้าของนั่งอยู่นี่" แล้วท่านชี้มือไปยังเจ้าภาพผู้บริจาค ผู้ถามได้กระโดดเข้าไปกราบที่ตักหลวงพ่อพูดว่า "ยิ่งกว่าตาเห็น" ผู้เขียนดีใจจนเหงื่อแตก ที่ความจริงมากู้เกียรติของหลวงพ่อไว้ได้

เกรงจะเป็นลูกไม้ จึงหาโอกาสสนทนากับผู้บริจาคว่านัดกับหลวงพ่อไว้หรือว่าจะสร้างกุฏิถวาย ได้รับคำตอบว่า เพิ่งคิดเมื่อมาทำบุญวันนี้เอง เดินมาเห็นกุฏิเล็ก ๆ สวยดี อยากจะสร้าง

บ้าง แต่ทุนไม่พอ จึงปรึกษากับพวกพ้องที่บังเอิญมาพบกันวันนี้เห็นดีร่วมกัน จึงได้มอบเงินแก่หลวงพ่อให้จัดการสร้างต่อไป นี่เป็นเรื่องก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ร่วม ๒๐ ปี

เมื่ออุบาสกอุบาสิกากลับหมดแล้ว ผู้เขียนจึงได้พูดกับหลวงพ่อต่อไป เบื้องต้นยกย่องว่าหลวงพ่อพยากรณ์แม่นเหมือนตาเห็น แต่น่ากลัวอันตราย ไม่ควรตอบในเวลานั้น ควรจะบอกเฉพาะตัวหรือสองต่อสอง หลวงพ่อถามว่าอันตรายอย่างไร จึงเรียนท่านว่า ถ้าไม่เป็นความจริงดังคำพยากรณ์ ชาวบ้านจะเสื่อมศรัทธา หลวงพ่อพูดว่า "เรามันเซอะ พระพุทธศาสนาเก๊ได้หรือ ธรรมของพระพุทธเจ้าต้องจริง ธรรมกายไม่เคยหลอกลวงใคร" เมื่อได้ยินดังนั้นก็จำต้องนิ่ง และไม่คิดจะถามความเห็นอะไรต่อไป ที่นำมาเขียนไว้นี้เพื่อจะแสดงว่า ญาณะของหลวงพ่อให้ความรู้แก่หลวงพ่ออย่างไรในวิถีของผู้ปฏิบัติธรรม หลวงพ่อต้องพูดอย่างนั้น ถ้าญาณะไม่แสดงออกจะเอาอะไรมาพูดได้ ผู้เขียนก็รับเอาความหนักใจแทนมาโดยลำดับ ๆ หลวงพ่อรู้เต็มอกว่า ผู้เขียนเรื่องนี้ไม่เชื่อวิชาของท่าน และได้เคยพูดกับผู้อื่นหลายคนว่า "เขาไม่เชื่อเรา" คำว่า "เขา" นั้นหมายถึงผู้เขียนโดยเฉพาะ

หลวงพ่อมีเมตตาปรานีเป็นนิสัย ใครเดือดร้อนมาไม่เคยปฏิเสธ ย่อมให้อุปการะตามสมควร แต่ไม่ชอบคนโกหก ถ้าจับโกหกได้แม้ครั้งเดียวท่านก็ว่าคนนี้เก๊ โกหกกระทั่งเราก็เป็นคนหมดดี เช่น คราวหนึ่งมีคนแก่มาเรียนกัมมัฏฐานมีศรัทธากล้า พอได้ผลแห่งการปฏิบัติบ้าง แต่ยังอ่อน กลับบ้านลาลูกเมียมาวัดปากน้ำอีก มีปลาแห้งตัวหนึ่งมาถวายหลวงพ่อ บอกว่ามีเท่านั้นเองเพราะเป็นความยากจน หลวงพ่อหัวเราะชอบใจ พูดว่า "เออ! ให้มันได้อย่างนี้ซีน่า นี่แหละเขาเรียกว่าคนรวยแล้ว มีเท่าไรถวายจนหมด เมื่อครั้งพระพุทธเจ้า นางปุณณฑาสีถวายแป้งจี่ทำด้วยรำแก่พระพุทธเจ้า ต่อมากลายเป็นคนมั่งมี ปลาแห้งของเราตัวหนึ่งราคาสูงกว่ารำมากนัก เป็นกุศลมากแล้วที่นำมาให้" พูดกันไปมาในที่สุดก็ขอร้องให้หลวงพ่อบวชให้ เพราะไม่มีสมณบริขารจะบวช หลวงพ่อก็ได้จัดการให้ความปรารถนาของเขาเป็นผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

เมื่อพระศากยยุตติยวงศ์ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชสุธี พระสมุห์สดได้เป็นพระครูสมุห์ตามขึ้นไป ท่านได้ปกครองวัดมาจนถึง พ.ศ.๒๔๖๔ ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร มีพระราชทินนามว่า

"พระครูสมณธรรมสมาทาน"

เกียรติคุณขยายตัวกว้างออกไปเพียงไร ข่าวอกุศลก็ขยายเป็นเงาติดตามตนไป แต่เป็นของอัศจรรย์ที่ผู้นิยมการปฏิบัติก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ภิกษุสามเณรก็มากขึ้น การใช้จ่ายเรื่องภัตตาหาร ค่าน้ำค่าไฟก็ทวีขึ้นเป็นเงาตามตัว หลวงพ่อวัดปากน้ำก็ต้องสละสมณบริขารสบง จีวรอุปการะแก่ภิกษุสามเณรมากขึ้น แต่ก็ไม่มีใครได้ยินท่านบ่นและท้อใจ ยิ่งมากยิ่งยินดี ท่านพูดว่าเขามาพึ่งพาอาศัย เราไม่ปฏิเสธ อุปการะเท่าที่มี

คำกล่าวร้ายป้ายสีที่เรียกว่าอกุศล รัดรึงตรึงตัวมากอยู่ แต่ก็ยังมีผู้มีใจเป็นกลางช่วยเหลือท่าน เช่นคุณพระทิพย์ปริญญาได้สังเกตการณ์มาโดยลำดับ และคุณพระได้เขียนหนังสือเกี่ยวแก่วัดปากน้ำเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นประหนึ่งเปิดภาชนะที่คว่ำให้หงายขึ้น ทำให้คำกล่าวร้ายฝ่ายอกุศลสงบตัวลง สงบอย่างไม่มีอิทธิพลมาประทุษร้ายวัดปากน้ำได้ หนังสือนั้นพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ประเทศไทยกำลังอยู่ในสภาพสงคราม ภิกษุสามเณรวัดปากน้ำได้อพยพออกไปเพราะกลัวภัยสงคราม ไปหลบอยู่ตามอัธยาศัย หนังสือนั้นได้นำมาพิมพ์ตามต้นฉบับเดิม และที่นำมาพิมพ์นี้เฉพาะคำนำเท่านั้น มีสำเนาความดังต่อไปนี้ △

คำนำ
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

หนังสือเล่มนี้ ตั้งชื่อว่า "**ธรรมกาย**" มิใช่ข้าพเจ้าคิดตั้งเอาเอง ท่านเจ้าของผู้แสดงเรื่องนี้เป็นผู้ตั้ง ท่านเจ้าของที่ว่านี้คือ ท่านพระครูสมณธรรมสมาทาน (สด) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำคลองภาษีเจริญในปัจจุบันนี้ ซึ่งเรียกกันอยู่แพร่หลายในหมู่ศิษย์ที่เคารพนับถือว่า "หลวงพ่อวัดปากน้ำ" ปัจจุบันนี้เป็นที่ "พระมงคลราชมุนี"

การแสดงเรื่องธรรมกายนี้ เป็นเรื่องที่ท่านแสดงแก่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในวันพระและวันอาทิตย์ แสดงติดต่อกันเป็นลำดับไป ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ไปฟัง ได้จดบันทึกเอาแต่หัวข้อใจความไว้ แล้วเรียบเรียงไปขอให้ท่านตรวจเรื่อย ๆ มาเริ่มแต่วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ จนถึงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๘๙ รวมเป็นเวลา ๓ เดือนเศษจึงจบ จุดมุ่งหมายที่แสดงเป็นเรื่องสมาธิโดยตรง เป็นแต่ท่านยกเอาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เป็นหลักแสดง และแสดงหนักไปในแนวทางปฏิบัติไว้แนวปริยัติบ้างพอควร แต่เมื่ออ่านดูให้จบแล้วจะจับใจความได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวติดต่อกันหมด แต่สำนวนโวหารที่บันทึกไว้นี้รู้สึกอยู่ว่าข้างจะสั้นอยู่มาก โดยยกเทศนาโวหารออกเสีย บันทึกไว้แต่แก่นความ เพื่อให้รวมเป็นแนวปฏิบัติได้ง่าย ไม่ประสงค์ให้อ่านอย่างหนังสือเทศน์ต่าง ๆ ดังเคยพบเห็นมา อันจะทำให้เสียเวลาอันมีค่าของผู้อ่าน จึงหวังเอาละเอียดหมดจดไม่ได้ ข้อใดที่อ่านแล้วไม่เข้าใจ ก็ขอให้เป็นหน้าที่ของท่านผู้อ่านหาโอกาสไปไต่ถามผู้ที่ปฏิบัติดู เขาจะบอกท่านได้ หรือยังไม่หมดสงสัย จะไปไต่ถามท่านผู้แสดงเองก็ได้ ข้าพเจ้าเคยเห็นมีผู้สนใจในทางปฏิบัติไปไต่ถามท่านเนือง ๆ ท่านไม่มีความรังเกียจ

มูลเหตุที่ข้าพเจ้าจะได้ไปฟังธรรมที่วัดปากน้ำนั้น ก็เพราะเวลานั้นประเทศไทยเราอยู่ในระหว่างสงครามโลก ในพระนครถูกเครื่องบินข้าศึกมาทิ้งระเบิดไม่หยุดหย่อน ข้าพเจ้าได้อพยพหลบภัยไปอยู่ตำบลวัดสิงห์ ข้าพเจ้าฉวยโอกาสนี้เที่ยวไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาหาความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ไปหลายวัดได้ความรู้แปลก ๆ กัน แต่เมื่อหันเข้าหาแนวปฏิบัติแล้วบางท่านไม่ใคร่ขยายโจ่งแจ้ง สังเกตดูเหมือนจะปิดกัน จนในบางวัด ข้าพเจ้าไปมองเห็นหีบหนังสือเป็นหีบไม้แบน ๆ และเขียนเป็นตัวหนังสือขอมบอกไว้ข้างหน้าหีบว่า "วิปัสสนา" ข้าพเจ้าอ่านออกเพราะข้าพเจ้าเคยเรียนหนังสือขอม ใจข้าพเจ้าอยากรู้เหลือเกินว่าในนั้นจะมีหนังสืออะไร แต่ไม่กล้าจะละลาบละล้วง จึงเป็นแต่กระทบถามท่านในเรื่องแนวปฏิบัติบ้างก็ไม่ได้ความ นาน ๆ เข้าพอจับเค้าได้บ้างว่าทางวิปัสสนามักจะเพ่งของขาว

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปนั่งคุยกับหญิงผู้มีอายุคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนอพยพ พักอยู่ใกล้กัน มีชายคนหนึ่งมาพูดกับข้าพเจ้าเล่าถึงว่า เขาเคยไปกับแม่ชีธุดงค์คนหนึ่งเคยสอนวิปัสสนาให้ ข้าพเจ้าซักถามก็เล่าว่าให้พิจารณาสังขารร่างกายเทียบกับซากศพ หญิงผู้มีอายุขัดคอขึ้นทันทีว่า อย่างนั้นเขาเรียกว่าปลงอนิจจัง ไม่ใช่วิปัสสนา ข้าพเจ้าถามว่า วิปัสสนาเป็นอย่างไรเล่า แกเล่าต่อไปว่า วิปัสสนาเขาต้องเรียนเห็นนรก เห็นสวรรค์ เห็นนิพพานทั้งต้องไปเที่ยวดูนรก สวรรค์ นิพพานได้ด้วย ข้าพเจ้างง ชายคนนั้นก็งง เพราะถ้อยคำเช่นนี้ไม่เคยได้ยิน แม้ข้าพเจ้าจะเคยเรียนพระปริยัติธรรมจนสอบได้ชั้น ป.๖ ก็นึกได้แต่ว่าไปสวรรค์นรก ก็มีเรื่องพระมาลัยและพระโมคคัลลานะเป็นต้น แต่ข้อว่าไปเที่ยวนิพพานได้นั้นข้าพเจ้าหมดความคิด ทั้งหมดความรู้ด้วย จึงพูดอะไรต่อไปไม่ได้ หญิงคนนั้นยังท้าว่า เอาเถอะน่าวันหลังจะเอาหนังสือของหลวงพ่อวัดปากน้ำให้ดูเขาเรียนกันอย่างนั้น ส่วนตัวแกว่าได้ลองบ้างเหมือนกัน แต่ไม่ทันรู้ผลอะไร แกกลัวจะเป็นบ้าเลยเลิกเสีย

ต่อมาวันหนึ่ง ข้าพเจ้าไปที่วัดแห่งหนึ่งในพระนคร พบนายทหารคนหนึ่ง ชื่อหลวงจบฯ คุยให้ฟังว่าเขาเคยมาวัดปากน้ำ ได้ข่าวเล่าลือว่าพาไปสวรรค์นรกได้ เขา ๒ คน กับภรรยาไปหา ขอให้พาไปพบพ่อตาที่ตายไปนานแล้วว่าจะไปอยู่ที่ไหน หลวงพ่ออิดเอื้อน แกตัดพ้อต่อว่าต่าง ๆ นานาว่าถ้าไม่ทำให้เห็นจริง เสียงที่เล่าลือนั้นก็เป็นเรื่องที่ไม่มีความจริง ในที่สุดแกว่า หลวงพ่ออดรนทนไม่ได้จึงให้เรียกพระมา ๑ รูป ชี ๑ คน และบอกเรื่องที่หลวงจบฯ ต้องการให้ทราบ ทั้งพระและชีก็นั่งเข้าที่ หลวงจบฯ บอกชื่อพ่อตาให้ทราบ สักประเดี๋ยวพระตอบว่าไม่พบ หลวงพ่อบอกว่าขอตรวจดูบัญชีให้ถ้วนถี่ อีกประเดี๋ยวพระบอกว่าพบแล้ว ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่ในชั้นยามา หลวงพ่อบอกให้เชิญมา และบอกแม่ชีว่าขอยืมร่างหน่อย ประเดี๋ยวบอกว่ามาแล้ว แม่ชีลืมตา หลวงพ่อก็ถามไปยังแม่ชี แม่ชีบอกว่ามาจากชั้นยามา และบอกว่าเมื่อเป็นมนุษย์อยู่ทางวัดยายร่ม แล้วถามว่าทำบุญอะไรจึงไปเกิดเป็นเทวดา แม่ชีนั้นตอบว่าสร้างโบสถ์ หลวงจบฯ ว่าตอนนี้ชักตะลึง เพราะความจริงพ่อตาได้สร้างโบสถ์ไว้จริง หลวงจบฯ ยังช่วยทำแต่ก็นานมาแล้ว แม่ชีนี้สังเกตดูอายุยังน้อย คะเนว่าจะเกิดไม่ทันเสียอีก แต่ไฉนบอกถูกต้อง แล้วหลวงพ่อซักต่อไปว่า เคยมีลูกกี่คน บอกถูกทั้งลูกผู้หญิงลูกผู้ชาย แล้วหลวงพ่อชี้ให้ดูหลวงจบฯ กับภรรยา แล้วถามว่านี่ใคร แม่ชีมองดูสักประเดี๋ยว ตาหันตรงมาที่หลวงจบฯ ว่า นี่อ้ายแช่มใช่ไหม หลวงจบฯ ว่าใช่แล้วถามต่อไปอีกว่า นี่นางเครือใช่ไหม ภริยาหลวง

จบฯ รับว่าใช่ ที่สุดทั้งตัวหลวงจบฯ และภริยา ร้องไห้โดยคิดถึงบิดา เพราะความจริงแม่ชีนี้ไม่รู้จักชื่อหลวงจบฯ และชื่อภริยาก็ไม่รู้ หลวงพ่อก็ไม่รู้ ไฉนแม่ชีพูดถูกต้อง นี่เป็นเรื่องที่หลวงจบฯ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังเองว่าตัวหลวงจบฯ แต่เดิมชื่อแช่ม แต่เป็นหลวงจบฯ มานานแล้ว ไฉนแม่ชีเอามาพูดถูก ในที่สุดหลวงจบฯว่าเรื่องที่พบมาเป็นอย่างนี้ จะมีเหตุผลเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ นี่เริ่มเป็นปฐมเหตุให้ข้าพเจ้าครุ่นคิดอยู่ และเวลานี้มีท่านพระครูองค์หนึ่งอยู่วัดประดู่มานั่งอยู่ที่นั่นพูดขึ้นว่า เมื่อวันวิสาขะนี้มีคนโจษกันมากว่า เวลาเวียนเทียนที่วัดปากน้ำมีคนเห็นเป็นรูปพระปฏิมากรลอยอยู่ ท่านว่าท่านได้ซักถามหลายคนก็รับว่าเห็นจริง ข้าพเจ้างงอีก เพราะคิดไม่ออกว่าอะไร เป็นแต่ข้าพเจ้าได้พูดต่อพระภิกษุที่นั่งอยู่นั้นหลายรูปว่า เรื่องที่เราไม่รู้ไม่เห็นผู้อื่นเขาจะสามารถรู้เห็นได้หรือไม่ จะมีอะไรเป็นเครื่องวัด ไม่มีใครตอบ

วันหลังข้าพเจ้าได้ไปสนทนากับแกอีก แกส่งหนังสือให้ดู ๓ เล่ม ข้าพเจ้าอ่านดูเป็นเรื่องวิธีเจริญสมาธิของหลวงพ่อวัดปากน้ำ มีภาพคนนั่งสมาธิ และบอกจุดที่ตั้งบริกรรมนิมิตไว้โดยละเอียด และมีคำอธิบายย่อ ๆ ลงท้ายสุดเรื่องนิพพาน เมื่ออ่านไปความมึนงงของข้าพเจ้าทวีขึ้นอีกหลายเท่า คิดไปต่าง ๆ นานาว่ามีอะไรกัน ซ้ำในที่สุดว่าทำได้ตามวิธีนี้แล้ว ยังมีวิชาที่จะต้องเรียนอีกมาก ยิ่งงงใหญ่ ไม่รู้ว่าวิชาอะไร เพราะข้าพเจ้าเรียนปริยัติมาจนสอบไล่ได้ชั้น ป.๖ แล้วไม่ได้ความเข้าใจอย่างนี้เลย แต่ในที่สุดข้าพเจ้าได้คิดขึ้นมาว่า คนเราเขามีวิชาที่ต้องเรียนเรื่อย ๆ ไปจนตายไม่มีจบ ใครหยุดเรียนเมื่อใด โดยถือเสียว่าตนมีความรู้พอแล้ว เขาว่านั่นคือคนโง่ ทางพระเรียกว่าทิฏฐิ หากยังปล่อยให้ทิฏฐินี้ฝังแน่นอยู่ในสันดาน ไม่ต้องสงสัยว่า จะต้องเป็นโรคโง่ไปจนตาย สิ่งใดที่เราไม่รู้ ไม่ควรจะไปตั้งมานะทิฏฐิว่าคนอื่นก็คงไม่รู้วิเศษไปกว่าเรา สิ่งใดที่เราว่ารู้ดีแล้วก็ไม่ควรจะไปตั้งทิฏฐิว่าไม่มีคนอื่นจะดีกว่าเรา ซึ่งเป็นมูลเหตุให้ข้าพเจ้าต้องสืบเสาะมาหาหลวงพ่อวัดปากน้ำให้จงได้

เหตุที่ทำให้ข้าพเจ้างงดังกล่าวมาก็เพราะว่า นอกจากแนวปริยัติที่ข้าพเจ้าเคยผ่านมารวมทั้งแนวปฏิบัติที่ท่านผู้รู้ได้เขียนไว้ในที่ต่าง ๆ กัน ข้าพเจ้าก็ได้เอาใจใส่ค้นคว้าอ่านดูมามากต่อมากแล้ว มีรูปในทำนองตำราหรือเรียกว่าเป็นแนวทางปรัชญาเป็นส่วนมาก บางฉบับพูดทีแรกเหมือนจะเป็นแนวปฏิบัติ แต่ลงท้ายก็เป็นกล่าวตามตำราไปเสีย คิดไปคิดมารู้สึกว่าจะเป็นแต่คนดูแผนที่เสียแล้ว ถ้าเขาจะให้เดินไปจริงจังตามแผนที่ก็จะไปไม่รอดกระมัง ถ้ากระนั้นก็ควรศึกษาการเดินเองดูบ้าง คงจะได้ความรู้อะไรแปลก ๆ บางฉบับก็วิพากษ์วิจารณ์หันเหธรรมะลง

มาเทียบกับวิทยาศาสตร์ทางโลกจนรู้สึกอึดอัดใจ แต่ส่วนฉบับของหลวงพ่อวัดปากน้ำที่กล่าวมานั้น ข้าพเจ้าอ่านแล้วตันเลย ไม่ใช่เพียงอึดอัด เพราะตามที่กล่าวไว้นั้นสั้นเหลือเกินจนเห็นเป็นของแปลก ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงต้องมาหาให้พบท่านเจ้าของให้จงได้

วันแรกข้าพเจ้าเข้ามาหาท่านเวลาฉันเพล เห็นมีคนนั่งล้อมรอบ ไปกราบ ๆ ท่านและบอกชื่อเสียงแก่ท่าน บอกความสนใจในทางธรรม ท่านบอกให้นั่งรออยู่ก่อน (ชี้ไปทางหลัง) ท่านก็ฉันเพลเงียบ ๆ เวลานั้นก็เห็นแม่ชีคนหนึ่ง อุบาสกคนหนึ่ง มีอุบาสกคนหนึ่งควบคุมแนะนำให้คนเหล่านั้นนั่งสมาธิตาม ๆ กันหมด (ต่อมาได้ความว่าเป็นคนไข้ที่มาขอให้ท่านรักษา) พอเสร็จจากการฉันเพล ท่านก็ให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าเข้าไปนั่งใกล้ ๆ เมื่อเริ่มสนทนาปราศรัย ท่านก็ยกพุทธคุณขึ้นมาพูดเป็นข้อ ๆ ไป พร้อมทั้งคำแปลคำอธิบาย หูของข้าพเจ้าก็ฟังดูรู้สึกว่ามีรสชาติซาบซึ้งกว่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินหรือเคยอ่านมาในที่ต่างๆนั้นมาก ข้าพเจ้าติดใจในอรรถรสมาก แต่นั้นมาก็พยายามไปฟังเวลาท่านลงแสดงธรรมในโบสถ์เสมอ ท่านลงแสดงเองทุกวันพระและวันอาทิตย์ ข้าพเจ้ารู้สึกจับใจมาก ส่วนมากแสดงหนักไปในทางปฏิบัติ ข้าพเจ้านึกเสียดายว่าที่ท่านแสดงนั้นแสดงด้วยปากเปล่า เราฟังแล้วก็มีแต่จะเสื่อมสูญไป เสียดายความเหน็ดเหนื่อยที่ท่านพยายามแสดงจึงคิดหาทางขอบันทึกไว้ ท่านเห็นชอบด้วยจึงได้เริ่มลงมือบันทึก

เท่าที่ข้าพเจ้าเคยพบปะมา พระที่เป็นฝ่ายสมถะมักไม่ใคร่แสดงธรรม พระที่แสดงธรรมโดยมากเป็นฝ่ายปริยัติ แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำนี้ ไฉนจึงชอบแสดงธรรม ได้ความว่าเป็นนักปริยัติมาแต่เก่าก่อนแล้ว ฉะนั้นสังเกตดูแนวการแสดงในเบื้องต้น แต่ละกัณฑ์ ๆ ระวังบาลีมิให้คลาดเคลื่อน และแปลเป็นข้อ ๆไปก่อน แล้วจึงจะขยายความชี้แนวปฏิบัติ ท่านแสดงธรรมอยู่ในหลักนี้เสมอ ไม่ใช่นึกว่าเอาตามใจชอบ ถ้าจะยกอะไรขึ้นเป็นต้องอ้างอาคตสถานที่มาแห่งธรรมเหล่านั้นประกอบด้วย

จริยาของท่าน ๑. คุมภิกษุสามเณรลงทำวัตร ไหว้พระในโบสถ์ทุกวัน วันละ ๒ เวลา คือเช้าหนหนึ่ง เย็นหนหนึ่ง และได้ให้โอวาทสั่งสอนภิกษุสามเณรทั้ง ๒ เวลา ๒. วันพระและวันอาทิตย์ลงแสดงธรรมในโบสถ์เองเป็นนิจ ๓. ทำกิจภาวนาอยู่ในสถานที่ซึ่งจัดไว้เฉพาะเป็นกิจประจำวัน และควบคุมพระให้ไปนั่งภาวนารวมอยู่กับท่านทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนพวกชีก็ให้ทำกิจภาวนาเหมือนกัน ๔. ทุกวันพฤหัสบดี เวลา ๑๔.๐๐ น. ลงสอนการนั่งสมาธิแก่ภิกษุ

สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่ศาลา ซึ่งข้าพเจ้าเคยเห็นมีภิกษุสามเณรต่างวัด อุบาสก อุบาสิกา ต่างถิ่นมาเรียนกันเป็นจำนวนมาก ๆ ทุกวันพฤหัสบดี สอบถามได้ความว่ามีผู้ไปเรียนกันมากแต่ต้นจนบัดนี้ ไม่ต่ำกว่า ๔ หมื่นแล้ว เพราะสอนมากกว่า ๑๕ ปีแล้ว ๕. จัดให้มีครูสอนปริยัติในวัดนี้อีกแผนกหนึ่งด้วย นอกจากจำเป็นจริง ๆ แล้ว ท่านมักไม่ยอมออกจากวัด การสวดมนต์ฉันเช้า ถ้าใครไปนิมนต์มักจะถูกถามว่าให้พระอื่นไปแทนได้ไหม อย่างนี้โดยมาก เพราะท่านชอบหมกมุ่นอยู่แต่กิจภาวนาโดยมาก ออกรับแขกก็เป็นเวลาตอนเพลครั้งหนึ่งที่ไปพบได้เสมอ ถัดจากนั้นก็เวลา ๑๗.๐๐ น. อีกหนหนึ่ง ออกมานั่งพักผ่อนสนทนาปราศรัย นอกจากนี้ท่านอยู่ในห้องภาวนาซึ่งเรียกว่าโรงงาน ซึ่งใครไม่เข้าใจได้ยินคำว่าโรงงานเลยเข้าใจเป็นอื่นไปก็มี ข้าพเจ้าเองเคยได้ยินเหมือนกัน ว่าหลวงพ่อมีโรงงานทำบุ้งกี๋ขายจึงได้เลี้ยงพระทั้งวัด ซึ่งเป็นเสียงอกุศล ข้าพเจ้าได้สอบถามไวยาวัจกรของท่านดูได้ความว่า เดิมเคยมีเจ๊กมาทำบุ้งกี๋ขายอยู่หน้าวัดคราวหนึ่งจริง จึงกลายเป็นข่าวอกุศลนี้ ความจริงวัดไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเลย

วัดนี้มีโรงครัวหุงอาหารเลี้ยงพระภิกษุสามเณรทั้งวัด รวมทั้งแม่ชีและอุบาสก อุบาสิกาถ้าวันอุโบสถ พวกที่ได้รับอุโบสถก็ได้รับการเลี้ยงดูด้วย ทำมาดังนี้ ๒๐ ปีเศษแล้ว เช้าเลี้ยงข้าวต้ม เพลเลี้ยงข้าวสวย เฉพาะปีนี้มีภิกษุสามเณรที่จำพรรษา ๑๕๐ รูป อุบาสกอุบาสิกา ๑๒๐ คนเศษ มักจะมีผู้เลื่อมใสศรัทธามารับเลี้ยงเนือง ๆ เช่นทำบุญวันเกิดหรืออะไรเป็นต้น วิธีทำไม่ยาก เอาเงินไปมอบไวยาวัจกรกำหนดวันไว้ ถึงวันก็ไปแต่ตัว โรงครัวจัดไว้ให้เสร็จ และมีวิธีนำถวายเป็นแบบสังฆทานและโดยมากมักมีเทศน์ด้วย ซึ่งข้าพเจ้าเคยพบบ่อย ๆ ถ้าวันใดไม่มีเจ้าภาพ ก็เป็นส่วนของหลวงพ่อ ข้าพเจ้าเคยสอบถามพระที่วัดนั้นว่า หลวงพ่อเห็นจะมีเงินทุนสำรองมาก ท่านบอกว่าเปล่า ทำหมดไปก็มีมาใหม่อย่างนั้นเอง แต่ไม่ขาด การที่มีคนไข้มารักษาก็ไม่ได้เรียกร้องอะไร ข้าพเจ้าเห็นว่าแปลกกว่าวัดทั้งหลายจึงนำมาเล่าสู่กันฟังไว้ในที่นี้ด้วย ภิกษุสามเณรในวัดนี้มี ๒ ประเภท คือ นักวิปัสสนาประเภท ๑ นักเรียนปริยัติประเภท ๑ หลวงพ่อเลี้ยงดูทั้งนั้น การขบฉันไม่ต้องกังวล

เนื่องจากเหตุที่ว่า ผู้ที่หุงอาหารในโรงครัวของวัดนี้ เป็นพวกอุบาสิกาและพวกปฏิบัติธรรม ถึงแม้จะมีอุบาสกปนบ้าง แต่ก็มีอุบาสิกาเป็นส่วนมาก จึงเป็นมูลเหตุให้ข่าวอกุศลอันนำความมัวหมองมาสู่สำนักนี้ขึ้นอีกทางหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้ยินเข้าหู ตั้งแต่ก่อนที่จะได้ไปติดต่อกับวัดนี้ แม้วันแรกที่ไปฟังลาดเลา ก็ได้พบพระรูปหนึ่งในวัดนั้น ท่านพูดขึ้นเองว่า ที่วัดนี้มักมีข่าว

อกุศลต่าง ๆ อยู่ ถ้าได้มาเสียด้วยตนเองดังนี้ดีกว่า ท่านไม่ได้ พูดอะไรมากไปกว่านี้ ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้ไต่ถามในเรื่องเหล่านี้ แต่เพื่อพิสูจน์หาความจริง วันหนึ่งข้าพเจ้าไปพบชายมีอายุคนหนึ่งที่วัดสิงห์ แกพูดว่าเคยอยู่วัดปากน้ำมา ๒ ปี แต่เดี๋ยวนี้ไปอยู่ที่อื่นแล้ว ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสจึงลองกระทบถามดูถึงข่าวอกุศลเหล่านี้ แกหัวเราะ แล้วตอบว่า แกก็เคยได้ยินเข้าหูมามากเหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงถามว่า ก็แล้วความจริงเป็นอย่างไรเล่า แกว่าไม่เห็นมีวี่แววดังข่าวนั้นเลย ผมก็อยู่ที่นั่นมานาน และยังพูดต่อไปอีกว่า เรื่องอย่างนี้ถ้าเป็นความจริงแล้ว ไม่ต้องคนอื่นว่าดอก ตนของตนย่อมจะติตนเอง ที่ไหนจะทนอยู่ดูหน้าคนทั้งหลายได้ ในที่สุดแกยังท้าว่าถ้าคุณยังไม่เคยไปก็ไปพิจารณาดูเถิด ท่านพระครูวัดปากน้ำองค์นี้มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง และยังกล่าวต่อไปว่า อันภิกษุที่ไม่บริสุทธิ์แล้วย่อมเศร้าหมอง พอจะดูกันออก ข้าพเจ้าถามต่อไปว่า ท่านเทศน์เป็นอย่างไรบ้าง แกตอบว่าพอฟัง ข้าพเจ้านึกในใจว่าตานี่พูดสูงอยู่เหมือนกัน จึงต้องซักแกต่อไปว่า ที่ว่าพอฟังน่ะหมายความว่าอย่างไร แกตอบว่า ฟังที่นี่วันหนึ่งคุ้มกับฟังที่อื่นตั้งปี

นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังเงี่ยหูฟังอีกหลายทาง ตลอดจนเสียงพระเถระผู้ใหญ่บางรูปในพระนครก็ไม่ติฉินประการใด แถมบางรูปยังพูดไปถึงมูลเหตุแห่งข่าวอกุศลเหล่านี้เสียอีกว่าเกิดจากคนที่มุ่งอิจฉา และยังได้ความต่อไปจนถึงว่า พวกที่อิจฉาเคยใช้คนมาลอบยิงเมื่อท่านไปอยู่ใหม่ ๆ เพราะท่านไม่ใช่คนถิ่นนี้ และถึงกับร้องเรียนเป็นข่าวอกุศลต่าง ๆ ไปยังสมเด็จพระสังฆราชครั้งกระโน้น ถึงแก่ส่งพระไปอยู่ประจำคอยสังเกตเหตุการณ์และตำรวจก็ปลอมตัวไปสอดแนม ในที่สุดก็ไม่ได้ความจริงตามที่กล่าวหา นี่เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าสืบสวนได้ความว่า จะสมควรฟังเป็นความจริงได้เพียงใดหรือไม่ แล้วแต่ท่านผู้อ่านจะพิจารณาเอาเองเพื่อที่จะรู้ว่าข้าพเจ้าผู้สืบสวนและเขียนข้อความเหล่านี้เป็นใคร จึงขอบอกไว้ให้ปรากฏในที่นี้ว่า ข้าพเจ้าชื่อพระทิพย์ปริญญา (ธูป กลัมพะสุต) ข้าพเจ้าเคยบวชเรียนมาแล้ว มีวิทยฐานะเป็นเปรียญ ๖ ประโยค และตอนสุดท้ายเคยรับราชการเป็นผู้พิพากษาอยู่ในชั้นศาลอุทธรณ์ ๑๐ ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้อ่านคิดเอาเองว่าข้าพเจ้าจะเชื่ออะไรง่ายยากเพียงใด ข้าพเจ้าสืบได้ความจนถึงต้นตอผู้ที่แพร่ข่าวอกุศล ตลอดทั้งตัวและชื่อผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงแพร่ข่าวอกุศล ทั้งสาเหตุที่ท่านเหล่านั้นจะคิดอิจฉาด้วยทุกประการ ออกรู้สึกสลดใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ฟังดูทางหลวงพ่อไม่เห็นเอาใจใส่อะไร ไม่กล่าวขวัญถึงใครที่ข้าพเจ้าสืบได้ความดังกล่าวนั้นจากผู้อื่น

เท่าที่ข้าพเจ้าสืบสวนและสังเกตการณ์โดยใกล้ชิดมาเป็นเวลาเกือบปีแล้ว ได้ข้อเท็จจริงพอแล้วที่จะชี้ขาดว่า ข่าวอกุศลต่าง ๆ นั้นไม่มีมูลแห่งความจริงเลย ในทางตรงกันข้าม ข้าพเจ้าเชื่อเต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ว่า ท่านเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวง และมีภูมิรู้ในทางปริยัติกว้างขวาง เป็นพระธรรมกถึกชั้นเยี่ยม ทั้งเป็นผู้ปฏิบัติอย่างดีเลิศ การปฏิบัติและแนวเทศนาของท่านดำเนินตามหลักในคัมภีร์วิสุทธิมรรคทั้งสิ้น

เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้นเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องยาก ผู้ไม่ใช่นักปฏิบัติแล้ว ยากที่จะนำมาแสดงให้แจ่มแจ้งให้เป็นผลปฏิบัติได้ แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำแสดงได้แจ้งชัด และชี้ทางปฏิบัติให้โดยตรง จึงสมควรเทิดไว้ในฐานันดร พระธรรมกถึกชั้นเยี่ยม ซึ่งข้าพเจ้าขอกราบแสดงความเคารพอย่างสูงต่อท่านไว้ในที่นี้ด้วย

ที่ข้าพเจ้าเอาเรื่องของวัดมาพูดโดยยืดยาวเช่นนี้ ความมุ่งหมายก็เพื่อบรรเทาบาปให้แก่ผู้แพร่ข่าวอกุศล เพราะการกล่าวเท็จใส่ไคล้ผู้มีศีลเช่นนี้เป็นบาปหนักหนา เพื่อว่าเขารู้ตัวจะยับยั้งกรรมอันชั่วนี้เสียได้ ข้าพเจ้าก็จะพลอยอนุโมทนา แล้วจะมีส่วนได้บุญอันนับเนื่องในปัตตานุโมทนามัยด้วย

ท่านทั้งหลาย การที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ มิได้มาตัวเปล่า ต่างมีบุญและบาปที่ทำไว้ในอดีตติดมาทุกคน ต่างกันแต่มากบ้างน้อยบ้างไม่ช้าเราก็ตายดอก อย่ามาแบกเอาบาปเพิ่มไปอีกเลย ลาภสักการะอันหมุนลงได้เป็นราคาเงินนั้น เป็นสมบัตินอกกายตายแล้วเอาไปไม่ได้ดอก มันเป็นของใช้สอยประจำโลก เราตายแล้วก็ตกเป็นของคนอื่นเขาอาศัยใช้สอยต่อไป ใครจะว่าเป็นของใครไม่ได้ทั้งนั้น โลกมนุษย์เป็นแหล่งกลางสำหรับอาศัยสร้างบุญ สร้างบาป โลกนรก โลกสวรรค์ เป็นเพียงโลกที่คอยรับรองผลบุญ-บาปเท่านั้น เราได้มาเกิดอยู่ในโลกอันเป็นแหล่งกลางเช่นนี้แล้ว นับว่าเราได้มีโอกาสที่จะเพิ่มบุญผ่อนบาปให้เบาลง ให้เบาลงกว่าที่เราแบกมาจากอดีตนั้นเถิด อย่าเติมเข้าไปอีกเลย ไหน ๆ เราก็ต้องตายแน่ อย่ามาหอบเอาบาปเพิ่มไปอีกเลย

อนึ่ง การอ่านหนังสือเรื่องธรรมกายนี้ ถ้าได้รู้แนวทางปฏิบัติบ้างแล้วจะเข้าใจได้แจ่มแจ้งดี เพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึงเขียนบันทึกแนวสอน วิธีทำสมาธิ โดยย่อของท่านไว้ท้ายหนังสือเล่มนี้ ถ้าต้องการรู้ละเอียดต้องอ่านหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ซึ่งท่านเคยแจกกับผู้ไปเรียนสมาธิกับท่าน หนังสือเล่มนั้นเป็นแบบเจริญสมาธิโดยตรง (คือที่ข้าพเจ้าใช้คำว่าตามแบบ)

แต่ว่าการเรียนสมาธินั้น ถ้าจะเอากันให้ได้ผลจริงจังแล้วต้องมีอาจารย์ จะทำสุ่มไปไม่ใคร่ได้ผล แม้เราจะได้อ่านตำหรับตำราในทางนี้ เช่นวิสุทธิมรรคเป็นต้น ถ้าไม่มีอาจารย์แนะนำวิธีปฏิบัติอีกชั้นหนึ่งแล้ว ก็ยากที่จะปฏิบัติให้ได้ผล เพราะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่อาจารย์จะพึงแนะนำอีกมากหลาย

สมาธิเป็นยอดคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ว่ายอดนี้หมายความว่าเป็นหลักสำคัญยิ่งในจำพวกคุณธรรม ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญานั้น ศีลเป็นส่วนประกอบ คือเป็นเพียงเหตุที่จะให้ดำเนินไปสู่สมาธิ ส่วนปัญญานั้นเป็นผลของสมาธิ จุดมุ่งหมายสำคัญจึงอยู่ที่สมาธิตัวกลางซึ่งต้องทำให้เกิดมีขึ้น ดังมีบาลีในวิสุทธิมรรคยืนยันว่า **นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส นตฺถิ ปญฺญา อฌายิโน** ซึ่งแปลความว่า ฌานย่อมไม่มีแก่ผู้ไร้ปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌานและอานิสงส์ของสมาธินั้นก็มีอยู่ว่า บุคคลผู้ได้สมาธิแล้วย่อมได้รับอานิสงส์๕ ประการ คือ ๑. ความสุขในปัจจุบัน ๒. วิปัสสนาปัญญา ๓. ฌาน ๔. ภพอันวิเศษ ๕. นิโรธ ฉะนั้น สมาธิจึงเป็นเรื่องที่เราควรสนใจ

เท่าที่ข้าพเจ้าได้ฟังมา วิธีปฏิบัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำ มีผู้กล่าวออกความเห็นกันไปหลายอย่างต่างๆ กัน พวกหนึ่งว่า เป็นฌานโลกีย์ พวกหนึ่งว่า ติดรูป บางพวกว่า ติดนรกสวรรค์ แต่อีกพวกหนึ่งว่า ท่านเลยเถิดไปถึงนิพพาน ซึ่งมองไม่เห็น

ข้าพเจ้าเคยนำวาทะเหล่านี้ ไปสนทนากับผู้ปฏิบัติในสำนักหลวงพ่อวัดปากน้ำเขาตอบขบขันเหมือนกัน เขาว่าที่ว่าติดรูปนั้นดีนะ ให้มันรู้ว่าติดรูปเถอะ จะได้มีโอกาสแกะรูปออก แต่ข้อสำคัญว่าเราไม่รู้ว่าติดรูปนี่ซี เมื่อไม่รู้ว่าติดเราก็ไม่รู้จักรูป เมื่อเราไม่รู้ว่าติดเราก็ไม่ได้แกะ เมื่อเราไม่แกะมันจะหลุดได้อย่างไร เหมือนของโสโครกติดหลังเสื้อที่เราสวมอยู่ เมื่อเราไม่รู้ว่ามันติดเราก็ไม่พยายามเอาออก แล้วมันจะไปไหน ฟังดูก็แยบคายดี

แต่สำหรับความเห็นข้าพเจ้านั้น เห็นควรรวมวาทะที่ว่าติดรูปกับวาทะที่ว่าเป็นฌานโลกีย์ รวมวินิจฉัยเสียเป็นข้อเดียวเพราะตามที่ว่านี้คงหมายถึงรูปฌาณ เมื่อเช่นนั้นทางที่จะปลดเปลื้องความสงสัยของเจ้าของวาทะเหล่านี้ก็ง่ายขึ้น สมเด็จพระบรมศาสดาก่อนที่จะได้ตรัสรู้นั้นพระองค์ผ่านรูปฌาน อรูปฌานหรือเปล่า ข้อนี้จะต้องรับกันว่าผ่าน ก็เมื่อเช่นนี้ ใครจะปฏิเสธได้หรือว่า โลกิยฌานนั้นจะไม่เป็นอุปการแก่พระองค์ในการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาน ความข้อนี้ข้าพเจ้าเคยนำไปสนทนาวิสาสะกับพระเถระบางรูป ซึ่งฝักใฝ่ทั้งปริยัติและ

ปฏิบัติ ท่านได้กล่าวอุปมาให้ฟังว่าการข้ามแม่น้ำหรือมหาสมุทร ถ้าไม่ใช้เรือหรือเครื่องบินเป็นพาหนะแล้ว มันจะข้ามไปได้อย่างไร ในที่สุด ท่านยืนยันว่าฌานโลกีย์นั้นแหละยังพระองค์ให้ข้ามถึงซึ่งฝั่งโลกุตร เมื่อนำเอาบาลีข้างต้นมาประกอบการวินิจฉัย ความข้อนี้จะแจ่มใสยิ่งขึ้น เพราะคำว่า "**นตฺถิ ปญฺญา อฌายิโน**" นั้นเป็นหลักอยู่ซึ่งแปลได้ความอยู่ชัด ๆ ว่า ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน ดังนี้ เราจะไปยกวาทะ ติฌานโลกีย์อย่างไรกัน

อันวาทะที่ว่าติดนรกสวรรค์นั้น ข้อนี้น่าเห็นใจผู้สงสัย เธอคงจะไม่ได้มีโอกาสไปฟังการแสดงธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำเสียเลย เธอคงจะไปฟังหางเสียงของบางคนที่ฟังไม่ได้ศัพท์ จับเอาไปกระเดียดเข้าแล้ว เพราะการแสดงธรรมนั้น เมื่อพูดถึงเรื่องบาปบุญคุณโทษก็ต้องอ้างเรื่องนรกสวรรค์ ท่านมีอะไรพิสูจน์แล้วหรือว่านรกสวรรค์ไม่มี ท่านมีปัญญาพอแล้วหรือว่า นรกสวรรค์นั้นไม่มีผู้รู้เห็น ท่านได้เคยสนใจอ่านวิสุทธิมรรคบ้างหรือเปล่า ท่านเคยสนใจในคำว่า **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ** ดีแล้วหรือ ว่ากินความเพียงไร หรือตัวท่านมีภูมิปัญญาเหนือพระคันถรจนาจารย์เหล่านั้น ขอจงใคร่ครวญเอาเอง

ส่วนวาทะที่ว่าเลยเถิดไปถึงนิพพานนั้น ข้าพเจ้าจะขอพูดแต่โดยย่อ เพราะถ้าจะพูดกันกว้างขวางแล้ว จะเกินหน้ากระดาษหนังสือนี้ จะต้องเป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหาก

ท่านคงจะได้อ่านคำถวายวิสัชนาของพระเถรานุเถระ ๑๘ ความเห็นที่พิมพ์แจกกันแพร่หลายอยู่แล้ว ในหนังสือนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปุจฉาถึงเรื่อง "นิพพาน" ว่าคืออะไร พระเถรานุเถระ ๑๘ รูป ถวายความเห็นด้วยโวหารต่าง ๆ กัน แต่ในที่สุดมีรูปหนึ่งถวายวิสัชนาหลักแหลม โดยกล่าวว่า แปลคำว่านิพพานนั้นไม่ยาก ข้อยากอยู่ที่ **ทำให้แจ้ง** ท่านพูดทิ้งไว้เท่านี้เอง ขอให้เรามาคิดกันดูทีหรือ **ทำให้แจ้ง** หมายความว่ากระไร นี่ก็จะเห็นได้แล้วว่า เรื่องนิพพานนั้นเป็นของยากหรือง่าย คนซึ่งมีปัญญาอย่างสามัญจะพูดได้ไหม เราก็ต้องรู้ตัวดีว่าไม่สามารถเพราะเป็นวิสัยของมรรคญาณ และการบำเพ็ญให้บรรลุมรรคญาณนั้นทำกันอย่างไรเรารู้ไหม ถ้าเราไม่รู้ จะแปลว่าคนอื่นก็ไม่รู้เหมือนกับเรากระนั้นหรือ สิ่งที่เราก็ไม่รู้ สมควรหรือที่เราจะยกวาทะกล่าวถึงผู้อื่น ในที่สุดข้าพเจ้าเห็นว่า ทางที่ดีที่สุดเราควรปฏิบัติตัวของเราเองให้รุดหน้าไปตามแนวปฏิบัติ ดีกว่าจะมามัววิจารณ์ผู้อื่นอย่าลืมคำว่า **สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ**

การแสดงธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำนั้น ตามที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาอยู่ในเรื่องทาน

ศีล ภาวนา นรก สวรรค์ นิพพาน แต่โดยมากหนักไปในทางปรมัตถ์ เวลานี้กำลังแสดงพระอภิธรรมว่าด้วยมหาปัฏฐาน อนันตนัยเรียงลำดับบทมาติกาวันพระที่แล้วมา ถึงบทอินทรียปัจจโยแล้ว

ในที่สุดนี้ ขออานุภาพพระรัตนตรัย จงคุ้มครองรักษาท่านผู้ประพฤติธรรมทั้งหลาย ให้มีความสุขทั่วกัน เทอญ

พระทิพย์ปริญญา
บ้านเลขที่ ๑๑๖ ถนนสุริวงศ์ พระนคร
๑๓ กันยายน ๒๔๘๙

แม้ท่านได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร แต่ไม่มีใครเรียกชื่อนั้น เรียกว่าหลวงพ่อเสมอมา บางคนก็ไม่ทราบว่าท่านมีสมณศักดิ์ เพราะภิกษุสามเณรในวัดและคนวัดก็เรียก "หลวงพ่อ" เสียหมด บางคนก็เรียกว่า "เจ้าคุณพ่อ"

นอกจากท่านจะสร้างคนให้เป็นคนแล้ว เสนาสนะก็ได้จัดทำรุดหน้าไป แต่เพราะท่านฝักใฝ่ในด้านกรรมฐานเสียมาก การก่อสร้างปฏิสังขรณ์ก็ไม่ใคร่สนใจมากนัก ท่านพูดว่าสร้างคนนั้นสร้างยาก เรื่องเสนาสนะไม่ยาก ใครมีเงินก็สร้างได้ แต่ความสำคัญต้องสร้างคนก่อน

๑. กุฏิ ๒ แถวสร้างก่อนสงครามโลกครั้ง ๒ ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างก่ออิฐ ถือปูนสร้างคู่กับโรงเรียน

๒. พ.ศ.๒๔๙๓ สร้างโรงเรียนปริยัติเป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กสูง ๓ ชั้น ยาว ๒๙ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๒ ศอก สิ้นเงินค่าก่อสร้างประมาณ ๒,๕๙๘,๑๑๐.๓๙ บาท (สองล้านห้าแสนเก้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยสิบบาทสามสิบเก้าสตางค์)

๓. สร้างศาลาโรงฉันพอเหมาะแก่พระภิกษุสามเณร ๕๐๐ รูป ฉันภัตตาหารเช้าเพล เป็นเครื่องไม้มุงสังกะสี พื้นลาดปูนซิเมนต์ภายในยกเป็นอาสนสงฆ์ มีช่องเดินในระหว่างได้ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาทเศษ (สี่แสนบาทเศษ)

๔. สร้างกุฏิเป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นตึก ๒ ชั้น พื้นฝ้าเพดานไม้สักทาสีขัดชันเล็ก มีห้องน้ำห้องส้วมและไฟฟ้า เป็นกุฏิทันสมัย ราคาก่อสร้างประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาทเศษ

(แปดแสนบาทเศษ)

๕. ก่อนมรณภาพสัก ๔-๖ เดือน ได้สร้างกุฏิอีกหลังหนึ่งสูง ๓ ชั้น เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กเช่นเดียวกัน มีเครื่องประกอบพร้อม ราคาก่อสร้าง ๓๒๗,๘๔๓.๓๐ บาท (สามแสน-สองหมื่นเจ็ดพันแปดร้อยสี่สิบสามบาทสามสิบสตางค์)

สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ไม่มีงบประมาณ กุฏิบางหลังไม่มีแปลน ค่าก่อสร้างทวีขึ้นแล้วแต่ช่างจะเสนอ แต่เมื่อเสร็จแล้ว ก็ได้ของประณีตไว้สำหรับวัด หลวงพ่อก็ไม่ว่าไร สร้างกุฏิเสร็จแล้ว หลวงพ่อได้สั่งให้พระรูปอื่นอยู่ต่อไป ตัวท่านเองหาได้อยู่อาศัยไม่ เช่นกุฏิหลังใหม่ให้พระศรี-วิสุทธิโมลี และพระครูปลัดณรงค์เข้าอยู่อาศัย ใคร ๆ จะอาราธนาให้ขึ้นกุฏิใหม่ก็ไม่ฟังเสียง ท่านเพิ่งไปอยู่เมื่อก่อนมรณภาพสัก ๓-๔ เดือน ที่จำไปนั้น เนื่องด้วยที่อยู่เดิมมีการก่อสร้างกุฏิหลังใหม่ใกล้ชิด ท่านไม่ได้ความสงบ จึงจำยอมมาพักที่กุฏิใหม่และมรณภาพที่กุฏินี้

การสร้างคนนั้นเป็นอัธยาศัยที่ท่านสนใจ ภิกษุสามเณรรูปใด มีสติปัญญาสามารถเที่ยวนำฝากสำนักโน้นสำนักนี้ ให้ได้รับการศึกษาชั้นดีต่อไป และเพื่อรับเอาขนบธรรมเนียมของสำนักนั้นมาปฏิบัติพอเหมาะสม เป็นการให้สังคมแก่ศิษย์เป็นอย่างดี วางแนวทางให้มีการติดต่อกัน ให้มีสัมพันธ์ต่อกัน ให้แสดงความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ในคณะธรรมยุตท่านก็ส่งเสริมให้ได้บรรพชาอุปสมบท คือศิษย์สมัครใจก็อนุญาต ไม่มีความรังเกียจใครผู้ใด ท่านพูดว่าเรามองกันในแง่ดีจะมีสุขใจ เพียงเท่านี้ ก็พอใจแล้ว สำนักที่หลวงพ่อสนใจเป็นพิเศษคือวัดเบญจม-บพิตร จะทำอะไรก็ต้องอ้างสมเด็จสังฆนายกก่อน ต้องการอาราธนาในการกุศลเสมองานเล็กน้อยก็ต้องต้านทานไว้ บางคราวยอมสงบให้ด้วยความไม่พอใจก็มีเหมือนกัน และสมเด็จ-สังฆนายกได้เมตตาแก่หลวงพ่อวัดปากน้ำอย่างดียิ่งเสมอมา

ความเจริญในด้านสมณศักดิ์ยุคก่อน หลวงพ่อไม่ได้รับยกย่องมากนัก ท่านมาอยู่วัดปากน้ำยุคสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ ต่อมาพระราชสุธี (พร้อม ป.๖) วัดสุทัศน์เทพวราราม ลาสิกขาแล้วต่อมาพระสุธรรมมุนี วัดพระเชตุพน ใน ๓ ยุคนี้พระครูสมุห์สดก็คงได้สมณศักดิ์เป็นพระครูสมณธรรมสมาทานเท่านั้น เมื่อคณะสงฆ์ปกครอง โดยพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ตกมาอยู่ในปกครองของเจ้าคุณพระวิเชียรกวี (ฉัตร ป.๕) วัดหนัง อำเภอบางขุน-เทียน จังหวัดธนบุรี หลวงพ่อก็ยังคงเป็นพระครูตามเดิม ที่เป็นดังนั้น เพราะการปกครองของ

หลวงพ่ออยู่ในวงแคบ คือเป็นเพียงเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตำแหน่งเดียว

อันความจริงหลวงพ่อก็ไม่ได้กระตือรือร้นหรือเที่ยววิ่งเต้น และก็ไม่สนใจในเรื่องเช่นนั้น ท่านสนใจอย่างเดียว คือต้องการให้ภิกษุสามเณรมีการศึกษาดี มีการปฏิบัติดีและให้ผู้มีศรัทธาเข้าวัดปฏิบัติธรรมให้มาก ๆ ให้ภิกษุสามเณรมีปัจจัย ๔ บริบูรณ์ เพียงเท่านี้ก็พอใจ

เรื่องที่คณะวัดปากน้ำเดือดร้อนใจอยู่อย่างเดียวในสมัยโน้น คือคณะวัดปากน้ำเห็นต้องกันว่า หลวงพ่อที่เคารพของตน มีคนนับถือมาก กุลบุตรสมัครใจมาบวชปีละหลาย ๆ สิบคน ทั้งหลวงพ่อก็มีภูมิพอจะอบรมให้เกิดความรู้ในการปฏิบัติไม่ยิ่งหย่อนกว่าวัดทั้งหลาย แต่ไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายะ ท่านครองวัดมาแต่ พ.ศ.๒๔๕๙ มาได้ตำแหน่งอุปัชฌายะเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ นับเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษจึงได้รับ อันความจริงวัดปากน้ำเป็นพระอารามหลวง ย่อมมีสิทธิพิเศษในการได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายะ แม้ในยุคใหม่ก็มีกฎหมายเปิดโอกาสถวายเพื่อเกียรติพระอารามหลวง

เมื่อพิจารณาอัธยาศัย หลวงพ่อวัดปากน้ำหนักในกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อท่านมาปกครองวัดปากน้ำ ได้รับโยมหญิงผู้ชรามาไว้ สร้างที่อยู่อาศัยและอุปถัมภ์ด้วยเครื่องเลี้ยงชีวิตเป็นอย่างดีจนตลอดชีวิตของโยม แม้คนอื่นก็เหมือนกัน ท่านย่อมอนุเคราะห์ตามฐานะ

เมื่อสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร อาพาธเป็นอวสานแห่งชีวิต หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ปฏิการะเป็นอย่างดี โดยจัดอาหารและรังนกจากวัดปากน้ำมาถวายทุกวัน ท่านตั้งงบประมาณไว้วันละ ๔๐ บาท พอได้เวลา ๔.๐๐ น. ให้คนลงเรือจ้างขึ้นปากคลองตลาด พอถึงวัดพระเชตุพนได้อรุณพอดี สมัยนั้นสะพานพุทธฯ ชำรุดเพราะภัยสงคราม ถนนฝั่งธนบุรีถึงตลาดพลูยังไม่เรียบร้อย รถโดยสารยังไม่มี การคมนาคมต้องใช้เรือจ้าง หลวงพ่อเพียรปฏิบัติฉลองพระคุณดังนี้เป็นเวลาหลายเดือน เมื่อผู้นำอาหารมาถวายกลับไปแล้วต้องรายงานให้หลวงพ่อทราบทุกวัน

การทำคิลานุปัฏฐากเป็นอวสานปฏิการะนี้ น่าจะให้ผลแก่หลวงพ่อมากอยู่ เมื่อเจ้าคุณพระพิมลธรรม ฐานทตฺต วัดมหาธาตุ หมั่นมาเยี่ยมสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร ผู้กำลังอาพาธหนัก วันหนึ่งเป็นเวลาค่ำแล้ว เจ้าคุณสมเด็จพระวันรัต ได้ขอร้องให้ช่วยแต่งตั้งพระครูสมณธรรมสมาทานวัดปากน้ำเป็นอุปัชฌายะด้วย เจ้าคุณพระพิมลธรรมยินดีและรับรองว่าจะจัดการให้ตามประสงค์ และต่อมาไม่ช้าตราตั้งเป็นอุปัชฌายะก็ตกถึงพระครูสมณธรรมสมา-

ทาน คือหลวงพ่อวัดปากน้ำ เมื่อได้รับตราตั้งเป็น พระอุปัชฌายะแล้ว คณะวัดปากน้ำชื่นชมยินดี กุลบุตรพากันมาบรรพชาอุปสมบทในสำนักวัดปากน้ำ ทวีขึ้น

อันเจ้าคุณพิมลธรรม ฐานทตฺต นั้น ท่านชอบพอกันมานานในส่วนตัว และก็พอใจในการปฏิบัติด้วย ท่านเคยพูดว่าท่านพระครูวัดปากน้ำ ถึงมีข่าวอกุศลอย่างไรก็ยังดี มีคนมาขอปฏิบัติธรรมเจริญพระกัมมัฏฐาน ทุกวัดน่าจะทำตามบ้าง

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ได้รับสมณศักดิ์ เป็น พระครูสมณธรรมสมาทาน แต่พ.ศ. ๒๔๖๔ นับแต่นั้นมาเป็นเวลา ๒๘ ปี จึงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระภาวนาโกศลเถระ ถือพัดยอดพื้นขาวอันเป็นตำแหน่งวิปัสสนาธุระ พ.ศ.๒๔๙๒

การได้สมณศักดิ์ครั้งนี้ นัยว่าเป็นด้วยคณะสังฆมนตรีได้ทราบเกียรติคุณของท่านอยู่บ้าง จึงได้รับคะแนนส่งเสริมเป็นอันดียิ่ง พระพิมลธรรม (อาสภเถร) วัดมหาธาตุด้วยแล้วส่งเสริมเต็มที่ และได้พยายามส่งเสริมมาทุกระยะกาล เพราะพระพิมลธรรม พอใจในสุปฏิบัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

พ.ศ.๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานพัดยศเทียบเปรียญ

พ.ศ.๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นราชาคณะชั้นราช มีพระราชทินนามว่า "พระมงคลราชมุนี"

พ.ศ.๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ ชั้นเทพ มีพระราชทินนามว่า "พระมงคลเทพมุนี"

เมื่อได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระมงคลราชมุนีแล้ว ต่อมาท่านได้อาพาธเกี่ยวแก่ความดันโลหิตสูง เริ่มแต่เดือนมีนาคม ๒๔๙๙ เป็นต้นมามีอาการขึ้นๆ ลงๆ พล. ร.จ.เรียง วิภัตติภูมิประเทศ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลทหารเรือ แพทย์ประจำได้มาเยี่ยมอาการทุกเช้าเย็นและทำการพยาบาลด้วยตนเอง เมื่อเวลามาเยี่ยมตรวจอาการของโรคใดที่แพทย์สงสัย ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขามาตรวจรักษา เช่นนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางปอด ทางหัวใจ เป็นต้น โดยที่สุดได้เชิญคุณพระอัพภันตริกาพาธ ผู้เชี่ยวชาญชั้นเยี่ยมของประเทศไทยมาตรวจและแนะนำ เพราะท่านผู้นี้เป็นอาจารย์ของนายแพทย์ทั้งหมดด้วย โรคนั้นมีแต่ทรงกับทรุด บางคราวก็ทำให้มีความหวังบ้าง

การได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระมงคลเทพมุนี ก็อยู่ในระหว่าง

อาพาธ อาการของโรคเริ่มจะแสดงว่าหมดหวัง แต่กำลังใจของท่านยังแข็งแกร่ง พอเข้าวังรับพระราชทานสัญญาบัตรได้ คณะวัดปากน้ำก็มีหวังอยู่ว่าคงจะหายจากโรคสักวันหนึ่ง นั้นเป็นแต่เพียงความหวัง ตั้งแต่เริ่มอาพาธจนถึงมรณภาพเป็นเวลา ๒ ปีเศษ หลวงพ่อไม่ได้แสดงอาการรันทดใจใด ๆ เลย ต้อนรับแขกด้วยอาการยิ้มแย้มเสมอ เวลาจะลุกจะนั่งไม่พอใจให้ใครไปช่วยเหลือ ท่านพอใจทำเอง ผู้อื่นคอยตามเพื่อช่วยเหลือเวลาท่านเซไปเท่านั้น

นอกจากโรคดังกล่าวแล้ว ยังมีโรคไส้เลื่อนกำเริบขึ้นอีก ถึงกับต้องไปทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราชในระหว่างพรรษา แม้กระนั้นท่านก็ไม่ยอมขาดพรรษา ดิ้นรนมารับอรุณที่วัดปากน้ำจนได้ และได้มาอยู่โรงพยาบาลสงฆ์ ๒ ครั้ง ได้รับการพยาบาลเป็นอย่างดีทุกแห่ง

เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐ อาการของโรคกำเริบมากขึ้น ท่านก็คาดว่าจะมรณภาพจึงได้จัดการฌาปนกิจศพโยมหญิงของท่าน เพื่อสนองคุณมารดาในอวสาน เวลานั้นอาการก็หนักมากอยู่แล้ว แต่ด้วยกำลังใจอันเข้มแข็ง จึงพยายามมาบำเพ็ญกุศลได้จนตลอดพิธี

เวลานับเป็นปี ๆ ที่กำลังอาพาธ ท่านได้กำจัดความประมาททุกวิถีทาง ทุกเวลาเย็น ได้เรียกพระไปทำกัมมัฏฐานใกล้ ๆ ท่านเป็นเวลา ๑ ชั่วโมงบ้าง ๒ ชั่วโมงบ้าง หรือเวลาอื่นก็มีเช่นนั้น เวลากลางคืนก็สั่งงานให้พวกปฏิบัติกระทำกิจกัมมัฏฐาน จิตใจของท่านผูกพันอยู่อย่างนี้ ใครจะทักท้วงประการใด ท่านเพียงแต่ฟัง แต่ไม่รับปฏิบัติตามคำทักท้วงนั้น

เมื่ออาพาธครอบงำท่านได้ ๑ ปีเศษแล้ว วันหนึ่งท่านพูดกับผู้เขียนเรื่องนี้ว่า เจ็บคราวนี้ไม่หาย ไม่มียารักษา เพราะยาที่ฉันมีอยู่นั้นมันไม่ถึงโรค ท่านเปรียบว่ายาที่ฉันนั้นเหมือนมีแผ่นหินมารองรับกั้นไว้ ไม่ให้ยาซึมไปกำจัดโรคได้ ท่านบอกว่า กรรมมันบังไว้ เป็นเรื่องแก้ไม่ได้ ท่านพูดแล้วก็ยิ้มด้วยอารมณ์เย็น

ตั้งแต่อาพาธจนมรณภาพ เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ไม่มีอาการครวญครางแสดงอาการเจ็บปวดเว้นแต่ไม่รู้สึกตัว เมื่อได้สติก็กำจัดได้ ไม่จู้จี้บ่นเอาแก่ใคร จะแสดงความไม่พอใจบ้างก็เฉพาะผู้ไม่มาปฏิบัติธรรมกับท่าน การห่วงใยใด ๆ ไม่แสดงออก วางอารมณ์เฉย สิ่งใดต้องการถ้ามีก็เอา ถ้าไม่มีก็นิ่งเฉยและยิ้มรับความไม่มีนั้นด้วย

เรื่องอาหารการขบฉันระหว่างอาพาธ ใครทำถวายอย่างไร ฉันอย่างนั้น ที่ถูกปากก็ฉันมาก สิ่งใดที่มีผู้ห้ามก็เลิกฉันสิ่งนั้น แม้จะชอบก็ไม่พยายามจะฝืนคำห้ามของบุคคล อันผู้ที่ห้ามนั้นก็คือพี่สาวของหลวงพ่อเอง บางทีการห้ามนั้นเกิดขัดใจกับผู้เขียนก็มีหลายครั้ง

เป็นอันว่า หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ทำพระกัมมัฏฐานและควบคุมการปฏิบัติด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนชีวิตเป็นอวสานสมัย เวลาป่วยไข้ก็ควบคุมและสนใจในการปฏิบัติ ท่านให้ภิกษุมานั่งสมาธิใกล้ ๆ ท่านทุกวัน เป็นงานที่หลวงพ่อห่วงมาก และได้สั่งไว้ว่า งานที่เคยทำอย่างไรอย่าให้ทิ้ง จงพยายามกระทำไป และจงเลี้ยงภิกษุสามเณรดังเคยทำมา △

ธรรมกาย

การปฏิบัติธรรมตามหลักพระกัมมัฏฐาน อันเป็นปฏิปทาสูงสุดในพระพุทธศาสนา ถ้าการปฏิบัตินั้นเข้าขั้นปรมัตถ์ ผู้ปฏิบัติก็ย่อมเข้าถึงอมตสุข แม้ยังไม่เข้าขั้นปรมัตถ์ก็ยังอำนวยผลแก่ผู้ปฏิบัติให้มีกาย วาจา ใจ สงบระงับ อันผู้ปฏิบัติเข้าถึงธรรม ย่อมมีกาย วาจา ใจ ไกลจาก โลภ โกรธ หลง เป็นบุคคลคงที่ต่อหลักธรรม ไม่ก่อกรรมทำเวร

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทษเช่นนี้ มีปฏิปทาเดินสายกลาง ไม่ห่วงในลาภสักการะเพื่อตน แต่ขวนขวายเพื่อส่วนรวม กิจการนิมนต์ทางไกลถึงกับค้างคืนแล้วท่านรับนิมนต์น้อยนัก โดยท่านเคยแจ้งว่าเสียเวลาอบรมผู้ปฏิบัติ ท่านมีความมุ่งหมายใช้ความเพียรติดต่อกันทุกวัน ชีวิตไม่พอแก่การปฏิบัติ จึงมีบางท่านตำหนิหลวงพ่อว่าอวดดี อันความจริงคนเรานั้น ถ้ามีดีจะอวดก็ควรเอาออกแสดงได้ เว้นไว้แต่ไม่มีดีจะอวดใคร แล้วเอาเท็จมาอวดอ้างว่าเป็นของดี ลวงผู้อื่นให้หลงเข้าใจผิด อันหลวงพ่อไม่ใคร่รับนิมนต์ใครนั้นเป็นปณิธานในใจของท่านเอง ลงได้ตั้งใจแล้วก็ต้องทำตามตั้งใจเสมอมา มิใช่ว่าเป็นผู้หมดแล้วจากความปรารถนา ยังอยู่ในกลุ่มแห่งความปรารถนา แต่ท่านไม่หลงจนประทุษร้ายให้เสียธรรมปฏิบัติ

ธรรมานุภาพให้ผลแก่หลวงพ่อทันตาเห็น ต้องการโรงเรียนประหนึ่งความฝัน ธรรมานุภาพก็ดลบันดาลให้สมประสงค์ กลายเป็นความจริง ต้องการกุฏิ โรงฉัน และการเลี้ยงพระวันละหลาย ๆ ร้อยรูปก็ได้สมความปรารถนา ต้องการให้มีผู้ปฏิบัติมาก ๆ นักปฏิบัติก็ติดตามมา ปัจจัยที่จ่ายเรื่องอาหาร เรื่องกุฏิ โรงเรียน ในยุคของท่าน มีจำนวนมิใช่ล้านเดียว ถ้าคิดแต่ค่าอาหารอย่างหยาบ ๆ วันละ ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาท) ปีหนึ่งเป็นจำนวนเงิน ๓๖๐,๐๐๐ บาท (สามแสนหกหมื่นบาท) สิบปีเป็นเงินเท่าไร นี้คิดอย่างต่ำ ถ้าหลายสิบปีจะเป็นเงินเท่าไร หลวงพ่อท่านพูดว่า เราเป็นลูกพระพุทธเจ้า เมื่อกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์แล้ว ย่อมมีสิทธิ์ใช้มรดกของพระพุทธเจ้าได้ และใช้ได้จนตลอดชาติ ถ้าไม่บริสุทธิ์แล้ว แม้จะเอาไปใช้ก็ไม่ถาวรเท่าไร

การปฏิบัติของคณะกัมมัฏฐานวัดปากน้ำ ย่อมเป็นไปตามระเบียบที่หลวงพ่อได้วางไว้ ทุกคราวท่านพูดให้เกิดกำลังในการใช้ความเพียร ธรรมกายของวัดปากน้ำแพร่ปรากฏไปแทบทุกจังหวัด ยิ่งกว่านั้นยังไปแสดงธรรมานุภาพยังภาคพื้นยุโรปด้วย เกียรติศักดิ์ของธรรมกาย

แพร่หลายเช่นนั้น ย่อมแสดงความศักดิ์สิทธิ์อันเป็นสัจธรรมแก่ผู้ปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องด้วยโดยมากผู้จะเดินทางไปเมืองนอกได้มาขอพรต่อหลวงพ่อก็มี โดยได้รับคำบอกเล่าจากผู้ใหญ่ก็มี ชาวยุโรปเกิดความสนใจในเรื่องธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา นี้แสดงว่าธรรมกายของวัดปากน้ำ ได้ข้ามน้ำข้ามทะเลไปนอกประเทศแล้ว

พ.ศ.๒๔๙๗ ศาสตราจารย์ วิลเลียม อาจารย์มหาวิทยาลัยในกรุงลอนดอนได้ล่องฟ้าข้ามทะเลจากยุโรปมาสู่ประเทศไทย เพื่อศึกษาธรรมปฏิบัติ ณ วัดปากน้ำเป็นครั้งแรกในประเทศไทย หลวงพ่อได้จัดการอุปสมบทให้ตามที่มุ่งหมาย ก่อนจะให้การอุปสมบทนั้นได้อบรมจนเข้าใจพิธีและเรียนธรรมปฏิบัติ ฝึกหัดพระกัมมัฏฐานจนได้แนวมั่นคงเป็นที่พอใจแล้ว จึงได้จัดการให้อุปสมบท

การที่ชาวอังกฤษมาบวช ณ สำนักวัดปากน้ำนั้น ได้รับอุปการะจากหลวงพ่อเป็นอย่างดี ท่านได้จัดการซ่อมตึกขาวซึ่งได้ใช้เป็นหอสมุดให้เรียบร้อย มีห้องน้ำห้องส้วมทันสมัย ตีรั้วล้อมตึกมิให้ใครมาปะปน พระวิลเลี่ยมนี้มีฉายาว่า **กปิลวฑฺโฒ** เมื่อได้อุปสมบทแล้ว ทำการปฏิบัติพระกัมมัฏฐานต่อไป ได้ยินว่าได้ธรรมกายเบื้องต้น ต่อมาได้ไปประเทศอังกฤษอีก มีผู้เลื่อมใสในพระกปิลวฑฺโฒมาก ต่อมาได้นำผู้ศรัทธามาบวชอีก ๓ คน ล้วนแต่มีวิทยฐานะได้ปริญญาทั้งนั้น หลวงพ่อได้ให้อุปการะเป็นอย่างดี เรื่องอาหารบริโภคไม่ฝืดเคือง ได้ทำงบประมาณไว้โดยเฉพาะ ตลอดถึงช่วยค่าพาหนะเวลากลับยุโรปตามสมควร

ต่อมาเกิดความเข้าใจผิดกันขึ้น อันความเข้าใจผิดนั้น จะเป็นเพราะล่ามก่อกวนให้เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นเพราะภิกษุฝรั่งนั้นทำให้เกิดขึ้นยังเอาเป็นความจริงไม่ได้แน่นอนจึงไม่สามารถจะเขียนลงได้ในโอกาสนี้ พระภิกษุฝรั่งและผู้เป็นล่ามเข้าหาหลวงพ่อขอสิทธิบางอย่าง หลวงพ่อชี้แจงให้เข้าใจอย่างไรก็ไม่ฟังเสียง ภิกษุเหล่านั้นได้ลุกออกจากที่ประชุมไปโดยไม่เคารพในฐานะเป็นอุปัชฌายะ ล่ามคงไม่ปรับความเข้าใจให้ดีได้ยินว่าล่ามกับภิกษุฝรั่งนั้นได้ตกลงโครงการกันมาก่อนแล้ว จึงไม่ฟังเสียงหลวงพ่อ เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนั้น ภิกษุฝรั่งก็พากันออกจากวัดปากน้ำไปและล่ามก็ออกไปด้วย

ความไม่ราบรื่นเกิดขึ้นในวัดปากน้ำ เรื่องอื้อฉาวอยู่พักหนึ่ง ทั้งล่ามทั้งภิกษุฝรั่งได้เข้ามาหาผู้เขียนเรื่องนี้ เพื่อแจ้งว่าได้ออกจากวัดปากน้ำไปแล้ว เฉพาะล่ามได้ออกความเห็นว่า ถ้าจะให้เข้าอีกจะขอสิทธิบางอย่างจึงจะยอมเข้าสำนักตามเดิม

หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านไม่เห็นด้วย และไม่ยอมรับข้อกติกาใด ๆ ที่ทางล่ามเสนอมา เมื่อล่ามแสดงอาการแข็งแกร่งไม่สำเร็จก็ต้องหลบหน้าไป พระฝรั่งพักอยู่ในประเทศไทยพอสมควร แล้วชวนกันกลับยุโรปในเพศบรรพชิต

ต่อมาพระกปิลวฑฺโฒได้กลับมาประเทศไทยอีกเพื่อขอแสดงอัจจยะโทษ โดยมานึกถึงความบกพร่องอันเกิดแต่ความเข้าใจผิดของตน เวลานั้นเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีกำลังอาพาธอยู่ จึงไม่ยอมให้พระกปิลวฑฺโฒเข้าพบ ตามเสียงพูดกันว่าหลวงพ่ออาพาธครั้งนั้น เกิดแต่เสียใจเรื่องเอาพระฝรั่งไว้ไม่อยู่ อันความจริงนั้น ท่านอาพาธมาก่อนเกิดเรื่อง ท่านจะเสียใจอะไรในเรื่องเช่นนี้ เพราะท่านไม่ได้ก่อขึ้น พวกนั้นเป็นผู้ก่อขึ้นเอง

ได้ถามหลวงพ่อว่าทำไมไม่ให้พระกปิลวฑฺโฒเข้าพบ ท่านตอบว่าเขาลุกจากที่ประชุมไปโดยไม่สำคัญในเราเลย แสดงอคารวะถึงเช่นนั้นจะเลี้ยงกันได้อย่างไร เราก็ต้องจริงต่อเขาบ้าง มิฉะนั้นเขาจะดูหมิ่นพระพุทธศาสนา การที่เราปฏิเสธไปเช่นนั้นแหละ จะสอนให้ฝรั่งรู้สึกตัวว่า ต่อไปควรจะทำตนอย่างไรในภูมิของสมณะ เมื่อไปร่วมกับคณะอื่นจะได้ไม่เอาแต่ใจของตน ถ้าเราขืนให้พบต่อไปก็จะมาเหยียบย่ำกันอีก ให้เขาเห็นความจริงของเราเสียบ้าง ไม่เช่นนั้นเสียเหลี่ยม พระกปิลวฑฺโฒ แม้จะพยายามเป็นอย่างดีแล้วก็ไม่ได้พบหลวงพ่อตามที่ปรารถนา และได้กลับไปสู่ประเทศอังกฤษตามเดิม ได้ทราบข่าวจากยุโรปว่า พระกปิลวฑฺโฒเสียใจมากต่อเหตุการณ์ และเวลานี้ก็สนใจในธรรมกายนั้นอยู่

ธรรมกายนั้นให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติเป็นมหัศจรรย์ จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ภิกษุ หรือสามเณร เมื่อได้ปฏิบัติถึงขั้นก็ได้ธรรมกายเหมือนกัน หลวงพ่อชอบพูดแก่ใคร ๆ ว่า เด็กคนนั้นได้ธรรมกาย และชอบยกเด็ก ๆ ขึ้นอ้าง ลักษณะนี้เป็นอุบายวิธีให้ผู้ใหญ่สนใจด้วย อาจนำไปคิดว่าเด็ก ๆ ยังปฏิบัติได้ ทำไมผู้ใหญ่จะทำไม่ได้ คิดไป ๆ ก็อาจเกิดอุตสาหะในการปฏิบัติธรรมหรือเกิดความละอายตัวเองที่ไม่แสวงหาสารธรรมแก่ตน มัวแต่สะสมกิเลสเข้าไว้ หลวงพ่อว่าเมื่อได้ธรรมกายแล้ว ย่อมทำประโยชน์ได้หลายอย่าง ถ้าจิตเป็นกุศล แม้โรคภัยไข้เจ็บก็ช่วยแก้ได้ ในเมื่อโรคนั้นยังไม่เข้าขั้นอเตกิจฉา

การใช้ธรรมกายแก้โรค หลวงพ่อเคยพูดว่าแก้ได้จริง ถ้าได้ประกอบกันทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายแก้และฝ่ายเจ้าทุกข์มีความเชื่อมั่นคง กล่าวคือต้องเรียนพระกัมมัฏฐานปฏิบัติธรรมด้วยเพื่อให้กระแสจิตเชื่อมถึงกัน ลักษณะนี้มีหวังมาก ที่ไม่ได้ผลก็เนื่องด้วยผู้เจ็บไม่พยายามทำ

พระกัมมัฏฐาน ทางเชื่อมไม่ถึงกัน แต่ถึงอย่างไรนั้นก็มีผลบ้างในเมื่อโรคนั้นยังอ่อน และท่านพูดว่า ถึงไม่หายก็จะเป็นไร เราไม่ได้เรียกค่ารักษาเอาแก่ใคร ช่วยด้วยเมตตา อย่างน้อยคนเจ็บก็จะต้องได้ความรู้วิธีปฏิบัติธรรม หรือเข้าใกล้พระรัตนตรัยพอสมควรแก่อุปนิสัย ท่านพูดว่าที่หายก็มาก ที่ไม่หายเพียงแต่บรรเทาเป็นครั้งคราวก็มี

พูดถึงวิธีแก้โรค ผู้เขียนได้พบกับนักเรียนแพทย์คนหนึ่ง ซึ่งเขาสนใจในวิชาของหลวงพ่อ ระหว่างเป็นนักเรียนแพทย์ปีปลาย ๆ เขาได้รักษาพยาบาลไข้ผู้หนึ่ง คนไข้นั้นก็เจ็บปวดมาก หมดทางแก้ไข เขาได้ตัดสินใจพูดกับเพื่อน ๆ ว่าประเดี๋ยวจะแก้ให้หาย ขอเข้าในห้องสักครู่ก่อน

นักเรียนแพทย์คนนั้น เข้าห้องทำสมาธิจิตตามหลักของวัดปากน้ำ สักครู่ใหญ่ ๆ ต่อมา คนป่วยสงบจากความเจ็บปวด พวกเพื่อนนักเรียนแพทย์ด้วยกันแปลกใจ ถึงผู้เข้าสมาธิเองก็แปลกใจ และภูมิใจในการกระทำของเขา ได้ถามว่าทำไมจึงกล้าเช่นนั้น ตอบว่าสงสารคนเจ็บไม่รู้จะช่วยได้อย่างไร ไม่มีทางอื่นก็ลองดูและยังได้พูดต่อไปว่า เขาได้เห็นตนเองว่าเมื่อชาติก่อนเขาเคยเป็นนักบวชมาเหมือนกัน นักเรียนแพทย์คนนี้ ตามปกติชอบวัดและพิธีทางศาสนาตั้งแต่จำความได้ เพราะผู้ใหญ่สนใจในทางศาสนา เขาอาราธนาศีลอาราธนาพระปริตได้ตั้งแต่พูดชัด มีการทำบุญประจำปี เด็กคนนี้ได้อาราธนาศีลพระปริตเสมอมา และอาราธนาได้อย่างไม่กระดากอายเลย การเรียนดี สำเร็จปริญญาแพทย์โรงพยาบาลศิริราช เมื่ออายุได้ ๒๑ ปี

มีคนโดยมากสงสัยในเรื่องเด็ก ๆ ได้ธรรมกาย คิดดูหมิ่นว่าผู้ใหญ่ยังปฏิบัติเข้าไม่ถึง ทำไมเด็ก ๆ จะมาได้ ต่อมาก็ต้องเชื่อ เหตุที่เชื่อนั้น วันหนึ่งมีผู้นำเด็กพอคลานได้อย่างแข็งแรงมาขอให้ตั้งชื่อ เด็กคนนี้ซนขนาดหนักเห็นอะไรจะต้องคลานไปจับขว้างจนได้ ผู้เขียนเรื่องนี้ได้ส่งซองหนังสือให้เล่น ๑ ซอง แต่อยากจะล้อเด็กนั้นด้วย ส่งให้แล้วจับดึงไว้ข้างหนึ่ง คะเนว่าเด็กฉุดไม่หลุดจากมือเรา เด็กน้อยคว้าซองอีกด้านหนึ่งไม่ยอมปล่อย ดึงจนกระดาษซองขาดติดมือไป ขึ้นชื่อว่ากระดาษซองจดหมายก็ออกจะเหนียวอยู่บ้าง ถึงดังนั้นเด็กไม่ยอมปล่อย กระชากขาดติดมือไป จึงประวัติถึงคำหลวงพ่อว่า เด็กได้ธรรมกายนั้นอาจเป็นจริง เพราะว่าเด็ก ๆ มีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน คืออารมณ์ต้องการอะไร ก็ปักใจดิ่งลงไปไม่ยอมทิ้ง จะเอาให้ได้ ถ้าแย่งของไปจากมือ ต้องร้องไห้เอาของนั้นคืนเสมอ อนึ่งเมื่อผู้ใหญ่สอนอะไร เด็ก ๆ มักจะจดจำและทำตาม เด็กปฏิบัติธรรมก็มีทางจะได้ธรรมกายเหมือนหลวงพ่อท่านพูดไว้ ใครเล่าจะพิสูจน์เพราะผู้ใหญ่จะลดตัวและทำความรู้สึกเหมือนเด็กไม่ได้ △

การสร้างพระพุทธรูปผง

เมื่อการสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมเริ่มขึ้น หลวงพ่อได้สร้างพระพุทธรูปเป็นพระพิมพ์เล็ก ๆ ครั้งแรก ๘๔,๐๐๐ องค์ ผสมด้วยผงและสรรพดอกไม้หอมมีดอกมะลิเป็นต้นที่ได้บูชาพระประจำเช้าเย็น และนำออกตาก ได้มาผสมกับผง พิมพ์เป็นพระแจกแก่ผู้มาร่วมการกุศลในวัดนั้น ปรากฏว่าเป็นที่นิยมของประชาชน เพราะหลวงพ่อท่านเข้าสมาธิปลุกเศกด้วยตนเองและรวมศิษย์ที่ได้ธรรมกายช่วยบรรจุอิทธิฤทธิ์อันเกิดแก่ธรรมกาย ช่วยกันทำเป็นเวลาแรมปี

การแจกนั้น มิใช่ให้ผู้ใดนำออกไปนอกวัด และมิได้ลงแจ้งความชักชวนเป็นใบปลิว วัดปากน้ำทำอย่างเงียบ รู้กันเป็นภายใน เกิดความนิยมภายในก่อน แล้วข่าวว่าหลวงพ่อทำพระผงก็แพร่หลายไป มีผู้มารับกันคับคั่ง วันหนึ่งเป็นจำนวนร้อย ๆ หลวงพ่อเป็นผู้แจกเอง ผู้รับนั้น คือคนมาทำบุญที่วัด เมื่อบริจาคแล้ว เอาใบเสร็จไปถวายหลวงพ่อ หลวงพ่อก็ให้พระ ๑ องค์ ประสิทธิ์ประสาทให้ตามพิธีของท่าน

ตามต่างจังหวัดเดินทางมาเป็นหมู่ โดยทางเรือเมล์บ้าง โดยเอาเรือแท็กซี่มาเป็นคณะบ้าง มีพระภิกษุนำมาบ้าง ครั้งแรก ๆ คนแน่นวัด ถ้ามาผิดเวลาต้องรอตั้งวันจึงได้รับพระที่ตนต้องการ พวกมารับพระนั้นไม่ได้พูดกันว่ามาเช่าพระ แต่พูดกันทุกคนว่ามารับของขวัญ

เมื่อออกแจกเป็นของขวัญไม่ช้า วันหนึ่งมีผู้มารับพระของขวัญ มีจำนวนถึง ๑,๕๐๐ คนเศษ ที่ทราบจำนวนดังนี้ โดยนับใบปวารณาที่ผู้มารับของขวัญไปทำถวายแทบทุกวันต้องสิ้นเวลาแจกนับเป็นชั่วโมง ๆ แสดงความอัศจรรย์ในสมาธิจิตอันเกิดแก่ธรรมกาย ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

การนำพระออกไปแจกตามนอกวัดนั้นไม่ได้เป็นเด็ดขาด ต้องมารับที่วัดปากน้ำและต้องรับจากหลวงพ่อด้วยจึงจะพอใจ ใคร ๆ จะแจกแทนไม่ได้ แม้จะมีผู้อื่นแจกแทน ผู้ต้องการก็ไม่นิยม

ผู้จะรับของขวัญได้เพียงองค์เดียวเท่านั้น คือคนหนึ่งรับได้ ๑ องค์ จะฝากกันไปรับหลวงพ่อก็ไม่ให้ ใครรับไปแล้วถ้าทำหายจะมารับอีกหลวงพ่อก็ไม่ให้เหมือนกัน แม้จะทำบุญสักเท่าไร ๆ

ก็ไม่ให้อยู่นั่นเอง เว้นไว้แต่ไม่ทราบ

ที่ประหลาดยิ่งกว่านั้น ก็คือว่าใครทำบุญมาก ๆ เช่น ๑,๐๐๐ บาท หรือ ๑๐,๐๐๐ บาท หลวงพ่อก็ให้พระเป็นของขวัญเพียงองค์เดียวเหมือนกัน ได้เคยถามท่านว่า เมื่อเขามาทำบุญตั้งพันบาทเช่นนั้น จะให้ของขวัญสัก ๕ องค์ ๑๐ องค์ ไม่ได้หรือ หลวงพ่อตอบว่าพระของเรามีคุณภาพสูงยิ่งกว่าราคาใด ๆ เงินพันบาทหมื่นบาทนั้นยังไม่สมกับคุณภาพของพระเสียอีก

แม้ท่านจะให้แก่ผู้ใดเป็นส่วนตัว ท่านก็จะต้องบริจาคปัจจัยให้แก่วัดเหมือนกัน ทั้งนี้ท่านถือว่าท่านทำให้แก่วัด มิใช่ทำเพื่อส่วนตัว จะเอาเปล่า ๆ ไม่ได้ ชั่วเวลาไม่ถึงปีพระผงจำนวน ๘๔,๐๐๐ ก็หมดไป หลวงพ่อต้องเข้าบริกรรมทำอีก เพื่อเป็นของขวัญแก่ประชาชน

เมื่อก่อนท่านจะมรณภาพ คือเวลากำลังป่วย ท่านสั่งให้ทำพระอีก และก็แจกด้วยตนเองเรื่อยมา กว่าจะแจกทั่วถึงกันวันหนึ่ง ๆ ต้องเสียเวลาแจกตั้งชั่วโมง

เมื่อหลวงพ่อป่วยหนัก ได้มอบภาระ และประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่พระครูสมณธรรม-สมาทาน (มหาเจียก) ศิษย์ท่านแจกต่อไป โดยท่านพิจารณาเห็นแล้ว ว่าจะทำหน้าที่แทนท่านได้ เวลามอบของขวัญต้องเป็นพระครูองค์นี้ องค์อื่นไม่มอบ

ที่ให้พระครูสมณธรรมสมาทานเป็นผู้แจกนั้น โดยท่านเห็นว่าได้ธรรมกายมาตั้งแต่เป็นสามเณรได้ใช้สอยให้ถอนโรคแทนตัวท่าน ทำงานได้ผลดีเป็นที่พอใจหลวงพ่อ มีความเชี่ยวชาญในทางสมาธิอยู่มาก จึงมอบให้รับภาระนี้ต่อมา พระที่ให้เป็นของขวัญนี้ เวลานี้ก็ยังมีแจกและมีคนไปรับทุกวัน

ความจริงในเรื่องคนเดียวให้องค์เดียวนั้น หลวงพ่อถือขลังมาก ผู้เขียนเรื่องนี้ได้เคยรับจากหลวงพ่อมา ๑ องค์ และได้มอบเป็นของขวัญแก่เด็กผู้มาขอตั้งชื่อไป วันหนึ่งไปขอหลวงพ่อใหม่ ท่านไม่ยอมให้ บอกว่าต้ององค์เดียว ต่อมาไปพูดเลียบเคียงจะขออีก หลวงพ่อนิ่งเฉยไม่ยอมตอบ เป็นอันไม่ให้แน่

ครั้งหนึ่งพูดกับหลวงพ่อว่า จะเอาติดตัวไปตามหัวเมืองต่างๆ เมื่อใครต้องการจะได้ให้เป็นของขวัญต่อเขา หลวงพ่อว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ พระของเรามีคุณภาพจริง ผู้อยากได้ต้องมาเอง ถ้าเอาไปอย่างนั้นของดีก็กลายเป็นของเก๊ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและพูดแถมท้ายว่าอย่ากลัวเลย แปดหมื่นสี่พัน ๒ หนก็ไม่พอแจก และก็เป็นจริงดังคำพูดของหลวงพ่อ △

อาพาธ - มรณภาพ

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีเริ่มป่วยแต่ พ.ศ.๒๔๙๙ งานอย่างหนึ่งซึ่งได้ตั้งใจไว้คือการฉลองโรงเรียนปริยัติ พ.ศ.๒๕๐๐ หลวงพ่อจะมีแจง หรือนิมนต์พระ ๒๕๐๐ องค์ มาเจริญพระ-พุทธมนต์ จะถวายสำรับคาวหวาน และสมณบริขารองค์ละชุด รวมเป็น ๒๕๐๐ ชุด แต่เพราะอาพาธมาขัดขวางเสีย ความคิดนั้นก็ไม่ปรากฏเป็นความจริง นับว่าเป็นโชคร้ายของวัดปากน้ำอย่างมหันต์ ซึ่งถ้าหลวงพ่อไม่อาพาธวัดจะได้ทุนเป็นค่าภัตตาหารอีกเป็นจำนวนมาก

ตั้งแต่เริ่มอาพาธมา ได้รับความสะดวกในการอุปถัมภ์และพยาบาล ทุกอย่างไม่มีอะไรขัดข้อง มีพร้อมเท่าที่หลวงพ่อต้องการจนถึงมรณภาพ

ทุกครั้งยิ้มรับแขก สนทนาปราศรัยพอสมควร แต่โดยมากเข้าเยี่ยมยาก เพราะหมอห้ามไม่ให้รบกวน เมื่อถูกห้ามบ่อย ๆ คนเยี่ยมก็ห่างไป เพียงมาถามข่าวข้างนอกแล้วก็กลับ

ทุกอย่างชอบทำเองเมื่อเวลาป่วยไข้ เช่นจะช่วยพยุงลุกพยุงนั่งไม่ชอบ ลุกนั่งเอง เดินเอง สรงน้ำเอง ใครจะไปประคองไม่ถูกอัธยาศัย เป็นเพราะกำลังใจแข็งเมื่อลุกนั่งไม่ไหวจริงๆ เพราะอาพาธทวีขึ้น จึงยอมให้มีคนพยุงลุกนั่ง

ผู้เขียนเรื่องนี้ พยายามไปเยี่ยม ไปติด ๆ กันบ้าง ห่างไปนาน ๆ บ้าง ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่อาการของโรค ถ้าทราบข่าวว่าหนักมากก็หมั่นมา และการไปก็ไม่ได้บอกกำหนดแน่นอนแก่ใครๆ บางวันไปเช้า บางวันบ่าย บางวันเย็นค่ำ ทั้งนี้เพื่อจะสังเกตการณ์ว่า ภิกษุสามเณรเอาใจใส่ต่อหลวงพ่ออย่างไร ได้ทราบว่าจัดเป็นเวรมาปฏิบัติทุกวัน พวกมาเจริญกัมมัฏฐานต่างหาก

วันหนึ่งพอไปถึงที่พักของหลวงพ่อ มีพระเวรมาแจ้งก่อนว่า หลวงพ่อออกมารออยู่นานแล้ว จึงพูดว่า "ฉันไม่เคยบอกแก่ใครว่าจะมา พวกคุณไปโกหกหลวงพ่อไว้หรือว่าฉันจะมา"

พระเวรตอบว่า "ผมก็ไม่ทราบ แต่หลวงพ่อสั่งให้จัดอาสนะไว้รับพระเดชพระคุณด้วยวาจา "จัดที่ไว้ ธรรมดิลกจะมา" ท่านสั่งดั่งนี้ไม่พลาดสักคราวเดียว ถ้าหายไปนานก็พูดขึ้นลอยๆ ว่า "ธรรมดิลกวัดโพธิ์ไม่อยู่"

หลวงพ่อต้องอยู่โรงพยาบาลสงฆ์ ๒ ครั้ง ไปทำการผ่าตัดโรคไส้เลื่อนที่โรงพยาบาลศิริ-ราช ๑ หน ทั้งโรคเก่าโรคใหม่มาซ้ำเติม ความหวังในชีวิตก็มีแต่สั้นเข้า

ท้ายเดือนมกราคมและต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ ติดต่อกัน ผู้เขียนเรื่องนี้ไปทำการ

ควบคุมการตรวจนักธรรมในภาค ๗ ประจำ พ.ศ.๒๕๐๑ งานนี้ได้ตรวจข้อสอบนักธรรมรวมแห่งเดียวกัน ๘ จังหวัด งานเสร็จสิ้นลง วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ คิดว่าจะอยู่ตากอากาศสัก ๒-๓ วัน เพื่อหาโอกาสเยี่ยมวัดต่าง ๆ ด้วย เกิดสังหรณ์ใจถึงเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีขึ้น จึงเดินทางกลับวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ศกเดียวกัน ถึงวัดพระเชตุพน ๑๘.๐๐ น. มาโดยรถยนต์ รถวิ่งมาอย่างช้า ๆ

รุ่งขึ้นวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๒.๐๐ น. โทรศัพท์มาจากวัดปากน้ำแจ้งว่าหลวงพ่ออาการหนักแล้ว ขอให้รีบไปวัดปากน้ำด่วน

ถึงวัดปากน้ำเวลา ๑๓.๐๐ น. เศษได้เข้านมัสการ หลวงพ่อมีอาการหอบ ทางวัดปากน้ำได้ตามหมอที่เคยประจำก็ไม่พบ หลวงพ่อหมดความรู้สึก มีแต่อาการหอบอย่างเดียว คุณหญิงชลขันธพินิจมาเยี่ยมทนดูไม่ได้ ต้องไปตามหมออื่นมา หมอบอกว่าหมดความรู้สึก เส้นโลหิตสมองแตกแล้วหมดความหวัง หมอไม่ยอมทำอะไร เพียงแต่แนะว่าให้เอาน้ำแข็งห่อผ้าวางไว้บนศีรษะ เวลานั้นภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาแน่นห้อง ต่างมองดูหลวงพ่อด้วยน้ำตา หน้าสลดหมดความหวัง หมอพยากรณ์ไว้ว่าภายใน ๒๔ ชั่วโมง จะอยู่ได้เป็นอย่างดี หมอกลับไปแล้ว พวกศิษย์ก็ยังห้อมล้อมหลวงพ่ออยู่ เข้าใจว่าหลวงพ่อไม่รู้สึกเลย หลวงพ่อหลับตา หอบถี่ๆ หนักขึ้นแล้วก็ค่อย ๆ น้อยลง ๆ วิญญาณของหลวงพ่อได้ทิ้งร่างกายอันทุพพลภาพนั้นไปด้วยอาการอันสงบ และสงบอย่างสมภูมิของนักปฏิบัติ เวลา ๑๕.๐๕ น. ของวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

เสียงสะอื้นก็ระงมขึ้นในห้องที่หลวงพ่อมรณภาพ ทุกคนหน้าซีดสลด แม้น้ำตาไม่ออกทางลูกตา จะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้นั้นไม่กลืนน้ำตาแห่งความสลดใจ

เมื่อแน่ใจว่าดับสนิทแล้ว ระฆังทุกใบในวัดได้บันลือเสียงขึ้น กลองก็ดังขึ้นเป็นอันรับรู้กันว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ได้ละโลกนี้ไปสู่ปรโลกแล้ว ครู่ต่อมากุฏิตึกหลังใหญ่เนืองแน่นไปด้วยภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกา หน้าเศร้าน้ำตาคลอ บ้างทิ้งตัวลงกราบ บ้างยืนไหว้ บ้างสะอื้นเอามือปิดหน้า เวลานั้นไม่มีเสียงพูด มีแต่เสียงสะอื้นและเงียบสงัด แสดงว่าหมดที่พึ่งแล้วจนอวสานแห่งชีวิตของตน

การมรณภาพของหลวงพ่อเวลา ๑๕.๐๕ น.นั้น คล้ายกับว่าพระคุณท่านยังมีความกรุณาอยู่ เพราะยังให้เวลาดำริและติดต่อเรื่องจัดการศพได้เป็นเวลาสะดวกจริง ๆ จะติดต่อกับใคร

สั่งการอย่างไรอันเกี่ยวแก่ศพสำเร็จทุกทาง คล้ายกับว่าหลวงพ่อเปิดทางสะดวกไว้ให้ เครื่องใช้สอยมีทุกอย่างทันความประสงค์ ถ้ามรณภาพในเวลากลางคืนหรือใกล้รุ่งก็จะพากันเดือดร้อนและหนักใจเพียงไร คืนนั้นเราพิมพ์การ์ด อาบน้ำศพเสร็จ จัดสถานที่ตั้งศพเรียบร้อย เรียกอย่างไรได้อย่างนั้น และทันประกาศทางวิทยุและหนังสือพิมพ์

เพื่อความเรียบร้อย ในวันรุ่งขึ้น ได้จัดการให้ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาและชาวบ้านใกล้เคียงหรือห่างไกลที่มาประชุมกันวันนั้น ได้อาบน้ำศพเสียก่อน ต้องจัดให้เข้าอาบน้ำศพคราวละ ๓ คนบ้าง ๔ คนบ้าง กว่าจะทั่วถึงสิ้นเวลากว่า ๒ ชั่วโมง

จัดการปลงผมและเปลี่ยนผ้าครองใหม่ ฉีดยารักษาศพมิให้เน่าในวันนั้นเอง ได้สั่งให้เก็บผมของหลวงพ่อไว้ เพื่อบรรจุพระแจกแก่ชาวบ้านต่อไป แต่ได้สั่งช้าไป มีผู้เก็บไปหมดจะหาเหลืออยู่สักเส้นหนึ่งก็ไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นแม้ผ้าเช็ดมือเช็ดปาก สบงจีวรทั้งเก่าทั้งใหม่อันเป็นของใช้ของหลวงพ่อ ก็ถูกฉีกยื้อแย่งปันหมดสิ้นในคืนนั้นเอง จะหาเหลือสักนิ้วหนึ่งก็ไม่ได้ ดีไปอย่างหนึ่งที่ไม่ต้องเก็บกวาดเอาไปทิ้ง ผู้ไม่ได้ก็พูดว่าจะรอเอากระดูกเมื่อเวลาเผา

ทำความสะอาดแก่ศพเรียบร้อยแล้ว ยกไปไว้ที่โรงเรียนชั้น ๓ เตรียมต้อนรับผู้จะอาบน้ำศพในวันรุ่งขึ้น คืนนั้นภิกษุสามเณรแทบไม่ต้องจำวัด ทำงานกันคืนยันรุ่ง เพราะต้องทำความสะอาดให้เรียบร้อยทั่ววัด ขนเก้าอี้เสื่อสาดอาสนะกันโกลาหล ไม่มีใครบ่นว่าเหนื่อย เต็มใจทำ กราบหลวงพ่อด้วยความเคารพ ดีที่มีภิกษุสามเณรมากและพร้อมเพรียงกันกระทำ งานที่เต็มใจทำย่อมลุล่วงไปด้วยดี

รุ่งขึ้นวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ การอาบน้ำศพได้มีตั้งแต่ ๑ โมงเช้า พากันมาเป็นสาย ๆ อาบกันไม่ขาดระยะ จนกระทั่งยกศพใส่หีบเวลา ๑๗.๐๐ น. ล่วงแล้ว ที่มาไม่ทันก็นับจำนวนหลายร้อย สมเด็จพระสังฆนายกได้กรุณามาประกอบพิธีเอาน้ำพระราชทานอาบศพและเป็นประธานตลอดพิธี

ศพหลวงพ่อที่บรรจุแล้วในหีบทองของหลวงที่พระราชทานให้เป็นเกียรติยศแก่หลวงพ่อและได้ประดิษฐานอยู่มุมด้านตะวันออกของโรงเรียน ประดับตบแต่งด้วยเครื่องสักการะอันงดงาม เวลากลางคืนมีสวดพระธรรม เป็นการกุศลตามประเพณีนิยม มีผู้มาเยี่ยมคืนละมากๆ เป็นจำนวนร้อย และได้รับเป็นเจ้าภาพสวดทุกคืน คืนละ ๑ เจ้าภาพ ตั้งแต่วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ มา การบำเพ็ญกุศลเช่นนั้นได้ติดต่อกันถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๐๒ แล้ว ล้วนแต่มีผู้เต็มใจ

มาขอเป็นเจ้าภาพทั้งสิ้น บางคืนก็มีสวด ๒ สำรับบางสัปดาห์ก็มีพระธรรมเทศนา บางวันก็มีแจงอาราธนาภิกษุสามเณรมาสวดแจงหมดวัด การบำเพ็ญกุศลเทศน์แจงนี้มีมาหลายคราวแล้ว

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ชาตะ พ.ศ. ๒๔๒๗ มรณภาพ พ.ศ. ๒๕๐๒ อายุ ๗๕ โดยปีบวชอยู่ ๕๓ พรรษา สำนักที่หลวงพ่อเคยอยู่คือ.

๑. วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

๒. วัดพระเชตุพน พระนคร

๓. วัดชัยพฤกษมาลา ธนบุรี

๔. วัดโบสถ์ นนทบุรี

๕. วัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ ธนบุรี

ชีวิตของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี มีที่สุดของชาตินี้อันถึงแล้ว รูปธรรม นามธรรม ของพระคุณท่าน แสดงเป็นความจริงดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสว่า

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

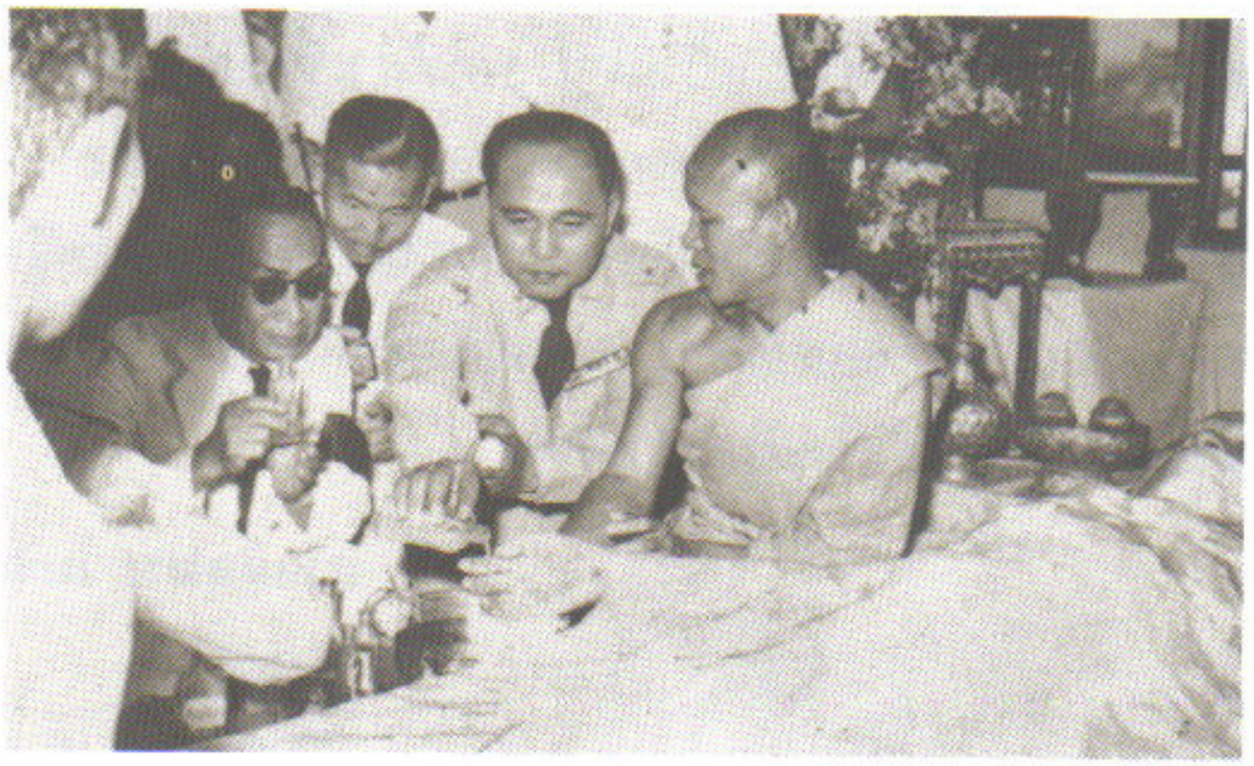

อนุโมทนา

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

ในงานพระราชทานเพลิงศพ **พระภาวนาโกศลเถร (ธีระ ธมฺมธโร)** รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อ.ภาษีเจริญ จ.ธนบุรี น.ส.ตรีธา เนียมขำ มาขอร้องให้เขียนประวัติวัดปากน้ำ จึงถามว่าก็เขียนให้ครั้งหนึ่งแล้วต้องเขียนอะไรอีก ตรีธาบอกว่า ขอให้เขียนเพิ่มเติมต่อไปในสมัยเมื่อเจ้าคุณพ่อ พระมงคลเทพมุนีมรณภาพแล้ว เมื่อได้ฟังดังนั้นนึกว่าก็ดีเหมือนกัน เพราะเรามีส่วนเกี่ยวข้องโดยเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสอยู่หลายปี

การเขียนครั้งนี้เกี่ยวแก่เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี หลวงพ่อวัดปากน้ำ จึงต้องเอาธรรมกายมาพูด เพราะธรรมกายนั้นเป็นชีวิตจิตใจของ เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ท่านสร้างความเจริญในวัดปากน้ำได้ก็เพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**" และเราคิดว่าเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีคงดีใจเมื่อเราพูดถึงธรรมกาย

เมื่อพวกเรายังสามัคคีกันอยู่ ธรรมกายก็ต้องปกครองพวกเรา เพราะธรรมที่บุคคลปฏิบัติดีแล้ว ย่อมอำนวยความสุขให้ผู้ปฏิบัติธรรม ทั้งเป็นเครื่องนำให้ผู้อื่นดำเนินตาม อย่าชิงดีชิงเด่นกัน ผู้ใดมีหน้าที่อย่างไร จงกระทำอย่างนั้น ผู้ไม่ได้ทำก็ขอให้ใช้กำลังใจช่วย

ขอกุศลที่คณะวัดปากน้ำร่วมใจกันบำเพ็ญ ขอให้สำเร็จเป็นปัตตานุโมทนามัยกุศลแก่เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ในทุกสถานที่ ในกาลทุกเมื่อ

อนึ่ง หนังสือนี้ น.ส.ตรีธา เนียมขำ พิมพ์ขึ้นในงานพระราชทานเพลิงศพ **พระภาวนาโกศลเถร** รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อ.ภาษีเจริญ จ.ธนบุรี ขอทักษิณาทานนี้จงอุปัติถึง **พระภาวนาโกศลเถร** โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ.

สมเด็จพระวันรัต

วัดพระเชตุพนฯ

๒๑ ก.พ. ๒๕๑๒

อานุภาพธรรมกาย

แสดงเหตุการณ์ของวัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ
นครหลวงกรุงเทพธนบุรี
หลังจากเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีมรณภาพแล้ว
ภาค ๑

ตามที่ได้ตั้งบท "**มาติกา**" ไว้ว่า "**อานุภาพธรรมกาย**" นั้น ผู้เขียนตั้งความปรารถนาด้วยสัจธรรม เพื่อแสดงอานุภาพของธรรมกาย ไม่ให้คลุกคลีด้วยความปรารถนาอันลามกของใครผู้ใด เพราะเห็นว่าสรรพสิ่งในโลกจะทรงตัวอยู่ได้ สิ่งนั้นมีอย่างเดียว คือ สัจจธรรมของบุคคลผู้มีความสัตย์

คำว่า "**ธรรมกาย**" นั้น ยังไม่ได้ยินใครนำมาพูดเลยในประเทศไทย ที่เขียนอย่างนี้หมายความว่า ยังไม่มีใครนำออกแสดงเป็นหลักปฏิบัติทางพระกรรมฐาน มีองค์เดียวเท่านั้น ที่นำคำว่าธรรมกายมาใช้สอนพุทธบริษัท ท่านผู้นั้นคือ "**เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)**" อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

คำว่า "**ธรรมกาย**" นั้น พระคุณท่านไม่ได้บัญญัติขึ้นเอง แต่หากท่านปฏิบัติธรรมได้มาแล้วซึ่งตรงกับคำที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกด้วย เมื่อท่านค้นคว้าได้มา บังเอิญไปตรงกับพระไตรปิฎกเข้า จึงเป็นเรื่องที่ท่านภูมิใจและมั่นใจว่า ของจริงมีจริง และมีอยู่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ของจริงนั้นบุคคลจะพึงได้พึงเห็นด้วยการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงเท่านั้น มิใช่จะเกิดขึ้นเพราะความคิดนึกและความปรารถนา

เมื่อคำว่า "**ธรรมกาย**" แพร่หลายออกไป ถึงกับเข้าหูท่านผู้เป็นนักปราชญ์มหาบัณฑิตทำความฉงนสนเท่ห์ให้เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ บางท่านก็ปลงใจเอาว่าหลวงพ่อวัดปากน้ำมีความรู้และการปฏิบัติธรรมเกินธงเสียแล้ว ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเป็นภัยแก่ศาสนา แต่ยังไม่มีใครกล้าจะยกความผิดขึ้นพิจารณาเพราะเวลานั้น คนทุกชั้นถวายความเคารพนับถือว่า เป็นคณาจารย์ที่มีศิษยานุศิษย์มาก ทั้งสามารถปกครองพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนหลายร้อยรูป มิใช่เพียงแต่ปกครองเปล่า ได้จัดการเลี้ยงอาหารเช้าและเพลแก่พระภิกษุสามเณรตลอดปี และตลอดอายุของท่าน นับแต่เริ่มจัดการเลี้ยงพระภิกษุสามเณรมา

เมื่อธรรมกายเกิดขึ้น วัดปากน้ำได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์กันมาก บางพวกก็ปลื้มใจ บางพวกก็หนักใจ บางพวกก็ตั้งข้อกล่าวหาลงโทษวัดปากน้ำอย่างหนัก ถึงกับพูดว่าอุตตริมนุสสธรรมก็มี ข่าวนี้มิใช่ท่านจะไม่รู้ ท่านได้ยินเสมอๆ แต่เสียงนั้นก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนใจแก่ท่านแม้แต่เล็กน้อย ท่านกลับภูมิใจเสียอีกที่ได้ยินได้ฟังคำเช่นนั้น

ผู้เขียนได้เคยปรารภเรื่องนี้กับเจ้าคุณวัดปากน้ำ แสดงความหนักใจให้ท่านเห็น ท่านกลับพูดว่า คนเช่นเราไม่ใช่ไร้ปัญญา ชั่วก็รู้ ดีก็เห็น เราจะฆ่าตัวเราเองเพราะความปรารถนาทำไม ที่เขาพูดหาว่าเราอย่างนั้น บางคนคงจะไม่รู้จักคำว่า "**ธรรมกาย**" มีอยู่ที่ไหน หมายเอาใคร เขาอาศัยความไม่รู้มาว่าเราผู้ตั้งใจปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เมื่อผู้ไม่รู้มาติเตียนเรา ความไม่รู้ของเขาจะลบล้างสัจธรรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างไร ถ้าจะกลบก็กลบได้เพียงชั่วคราว ไม่ช้าดวงแก้วของพระพุทธศาสนาก็จะเปล่งรัศมี ให้ผู้มีปัญญาเห็นด้วยสายตาของตนเอง การที่เขานำไปพูดเช่นนั้นเป็นผลแห่งการปฏิบัติที่เราได้กระทำกันอยู่ แสดงให้เห็นว่าคณะวัดปากน้ำไม่ได้กินแล้วนอน เป็นสำนักที่เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม การที่เขานำไปพูดเช่นนั้น เท่ากับเอาสำนักไปเผยแพร่ ดีเสียกว่าการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ เพราะการที่เขานำไปพูดนั้นเป็นการกระทำของผู้พูดเองเราไม่ได้จ้างไม่ได้วานใคร เมื่อพูดทางไม่ดีได้ก็ต้องมีคนพูดทางดีได้เหมือนกัน ธรรมจะต้องชนะอธรรมเสมอ เราไม่ต้องเดือดร้อนใจ เพราะธรรมกายของพระพุทธศาสนาเป็นของแท้ไม่ใช่ของเก๊หรือของเทียม ธรรมกายจะปรากฏเป็นความจริงแก่ผู้เข้าถึงธรรม เรื่องอย่างนี้เราไม่หวั่น เราเชื่อในคุณพระพุทธศาสนา

เมื่อคราวอุบาสิกา ท้วม หุตานุกรม หัวหน้าอุบาสิกาสมัยเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนียังมีชีวิตอยู่ ได้ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ผู้เขียนได้พบพระเถระรูปหนึ่งมาในการบำเพ็ญกุศลนี้ด้วย ท่านรูปนี้คุ้นเคยและชอบพอกับผู้เขียนมาก ผู้เขียนชอบเรียกนามเดิมของท่าน พระเถระรูปนี้กลับพูดว่ากระผมพอใจที่ใต้เท้าเรียกอย่างนั้น ผมรู้สึกว่าใต้เท้าให้ความสนิทสนมแก่กระผมผู้น้อยอย่างใจจริง ใต้เท้าเรียกนามเดิมของกระผมกลับภูมิใจว่าใต้เท้าเอ็นดูในกระผมมาก ไม่นึกถึงว่าเป็นคำพูดดูหมิ่นดูแคลนเรายังนึกชอบใจในอัธยาศัยอันงามของท่านผู้นี้

เพราะไม่เคยคิดและไม่เคยเห็น ทั้งไม่เคยทราบมาก่อนว่าพระเถระรูปนี้เคยมาติดต่อกับวัดปากน้ำ จึงได้ถามเพื่อทราบความจริงว่า เจ้าคุณเคยรู้จักกับหลวงพ่อวัดปากน้ำและเคยมาเสมอหรือ ได้รับคำตอบอย่างนิ่มนวลว่าเมื่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนียังมีชีวิตอยู่และก่อนมรณ-

ภาพ หลายปีเคยมาติดต่อกับท่าน เหตุที่มานั้นพระเถระรูปนี้เล่าว่าการปฏิบัติธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำแพร่หลายไปในหมู่คนทุกชั้น มีทั้งติทั้งชมเป็นแนวทางสอนที่แตกหักทั้งน่าเคารพและน่ากลัว ท่านผู้รู้วิจารณ์ในแง่ต่าง ๆ บางท่านก็สนเท่ห์ว่า ธรรมกายของหลวงพ่อวัดปากน้ำมีผู้ปฏิบัติถึงกันมาก จะเป็นแผนการลวงประชาชนของผู้มีความปรารถนาอันลามก ถึงมีการประชุมลับกันในพระเถระผู้ใหญ่และผู้เชี่ยวชาญในพระกรรมฐาน ส่วนมากลงความเห็นหนักไปในการละเมิดพระวินัย เข้าขั้นอวดอุตตริมนุสสธรรม ยกโทษสูงถึงเพียงนั้น ท่วงทีก็หาทางเพื่อจะคว่ำบาตรเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี

พระเถระรูปนี้ คือองค์ที่ผู้เขียนกล่าวถึง ได้รับเกียรติเข้าประชุมอยู่ด้วย ท่านผู้นี้พูดว่าอันอุตตริมนุสสธรรมนี้เป็นคำที่แปลว่า เป็นธรรมของมนุษย์อันยอดยิ่ง คือเป็นธรรมชั้นสูงสุดของมนุษย์ทางพระพุทธศาสนา เมื่อใครผู้ใดเข้าถึงแล้วย่อมข้ามพ้นโอฆะทั้งมวลถึงฝั่งพระนิพพานอันไม่มีภพชาติสืบต่อไป

แต่ผู้จะเข้าถึงอุตตริมนุสสธรรมต้องเป็นคนมีบารมีธรรมสูง มีความเพียรมาก งามทั้งปริยัติ งามทั้งปฏิบัติ งามทั้งสีลาจารวัตร์ ต้องมีสัจธรรมประจำสันดาน ไม่ใช่วิสัยของคนพอดีพอร้าย ต้องเป็นคนใจกล้า เสียสละ มีเมตตาธรรมสูง

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี วัดปากน้ำ เป็นคณาจารย์กล้าพูดกล้าสอน ไม่มีความครั่นคร้ามต่อใครผู้ใด เมื่อเห็นดีอย่างไร ก็ปฏิบัติตามความเห็น น่าจะมีความบริสุทธิ์ใจตามความรู้ความเห็น แม้พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงประกาศสัจธรรมก็ตรัสแก่เบญจวัคคีย์ว่า เมื่อญาณทัศนะยังไม่บริสุทธิ์ตราบใด เราก็ไม่อาจจะปฏิญาณความเป็นพระสัมพุทธะแก่สมณพราหมณ์ประชาชน แก่เทวดา และมนุษย์โลก กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกได้ ที่พระองค์ทรงกล้าปฏิญาณได้ ก็เพราะได้ญาณทัศนะ รู้ความจริงแล้ว นี่เป็นข้อความที่จำต้องคนึงถึงเป็นบทมาติกาก่อน

เจ้าคุณวัดปากน้ำ ตามเสียงพูดกันว่ามีเมตตาธรรมสูง มีสังคหธรรมยอดเยี่ยม กล้าพูดว่าได้ธรรมกาย กล้าเอาธรรมกายมาสอน ให้การศึกษาทั้งทางปริยัติ ทั้งทางปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรในวัดปากน้ำไม่น้อยกว่า ๓๐๐ รูป สอบนักธรรมและบาลีในสนามหลวงได้จำนวนตั้ง ๑๐๐ ลองคิดตรึกตรองดูบ้างว่า ในประเทศไทยวัดไหนทำประโยชน์ศาสนาถึงขนาดนี้ ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสามเณรทุกวัน ทุกเวลา เป็นจำนวนตั้ง ๓๐๐ ถึง ๔๐๐ องค์ ใครบ้าง

ทำได้อย่างนี้

อันการปฏิบัติธรรมเข้าถึงหลุดพ้นนั้น ท่านก็วางไว้ถึง ๓ ขั้น คือ

๑. ตทังควิมุตติ

๒. วิขัมภนวิมุตติ

๓. สมุจเฉทวิมุตติ

เจ้าคุณวัดปากน้ำจะเข้าขั้นไหนเราก็ยังไม่ทราบ แต่ก็ควรคิดไว้ก่อนว่า สำนักวัดปากน้ำสอนมานาน พูดมานานแล้ว ธรรมวัดปากน้ำก็ยังไม่เสื่อม มีแต่เพิ่มผู้ปฏิบัติยิ่งขึ้น ท่านยังตั้งเจตนาไว้ว่าจะรับพระภิกษุสามเณรให้เข้าศึกษาถึง ๕๐๐ องค์ เฉพาะวัดปากน้ำ ลักษณะนี้น่าจะมีอะไรดีอยู่มาก ถ้าเป็นเจตนาลวงโลกคงอยู่ไม่ได้ถึงเพียงนี้ เท่าที่เคยพบมาพระอาจารย์ลามกอยู่ได้ เพียง ๕-๖ ปีก็สาบสูญไป แต่วัดปากน้ำสู้หน้าโลกอยู่ได้โดยไม่ตกต่ำ ก็น่าจะมีอะไรดีเป็นหลักประกันอยู่มาก

พวกเราที่มาพิจารณาโทษของวัดปากน้ำทั้งหมดนี้ ความจริงก็ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญทางพระกรรมฐานมากนัก รู้พอรักษาตัวได้ ความรู้ทางธรรมปฏิบัติก็มีความลุ่มลึกสุขุมแตกต่างกัน แม้ขั้นพระอรหันต์ก็ยังต่างกันโดยคุณสมบัติ อุตตริมนุสสธรรมนั้นผู้ปฏิบัติพึงได้พึงถึงต้องสามารถดำเนินปฏิปทาทางจิต มีวิริยะอุตสาหะอย่างอุกฤษฏ์ พวกเรายังปฏิบัติไม่เข้าขั้นเช่นนี้ จะไปลงโทษผู้เชี่ยวชาญในพระกรรมฐานได้อย่างไร เอาความรู้อะไรไปลงโทษเขา

ที่ประชุมยอมรับความเห็นนั้น และให้พระเถระรูปนี้มาสอบสวนเป็นความลับและท่านมาในฐานะเป็นผู้สนใจในการปฏิบัติธรรม ในที่สุดเรื่องร้ายก็ไม่เกิดขึ้น และไม่ถูกสงสัยในแง่อตุตริมนุสสธรรมอีกต่อไป การเป็นดังนี้ก็เท่ากับว่า หลวงพ่อวัดปากน้ำรอดตัวได้ด้วย "อานุภาพธรรมกาย"

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ท่านมีสัจจะอยู่ประการหนึ่ง คือว่า ลงปักเจตนาลงไปแล้ว ใครจะคัดค้านอย่างไรไม่ยอมฟังเสียง ตั้งใจแล้วต้องทำดังตั้งใจ เช่นการเลี้ยงพระทั้งวัด ซึ่งมีจำนวนตั้ง ๓๐๐-๔๐๐ องค์ เริ่มต้นแต่จำนวน ๑๐ จนถึงจำนวน ๑๐๐ ใครจะค้านท่านก็เฉยเสีย มีแต่พูดว่าเลี้ยงได้ซิน่า ๆ ท่านก็เลี้ยงของท่านไป ซึ่งคนอื่น ๆ เขาหนักใจแทนท่าน แต่เจ้าคุณวัดปากน้ำพูดถึงการเลี้ยงพระ พระคุณท่านยิ้มเสมอ พูดด้วยหน้าตาแจ่มใส เป็นเรื่องที่ถูกใจพระคุณท่าน ใครจะพูดอย่างไรก็ไม่ถอยหลัง พระคุณท่านพูดว่า เชื่อพระบารมีของพระพุทธ-

ศาสนาจึงต้องสู้ และสู้ได้อย่างสบายใจ เป็นเรื่องประหลาดเหมือนกัน พออีกหนึ่งถึงสามวันข้าว-สารจะหมดก็บังเอิญให้มีผู้นำมาถวายสืบต่อกันเสมอ พอจะหมดก็มา ๆ หลวงพ่อรู้เรื่องนี้พูดอย่างภูมิใจว่า เห็นไหมคุณพระพุทธศาสนา

ได้ทราบว่าทางพระกรรมฐานชี้ทางให้ท่านดำเนินงาน ท่านได้ใช้ความสงบทางใจจนเกิดญาณอันหนึ่ง ข้าพเจ้าคิดว่า คงเป็น**อนาคตังสญาณ** รู้เหตุการณ์ได้อย่างประหลาด ใครจะทำสมาธิขั้นไหนก็ไม่มีใครจะรู้ถึงการปฏิบัติของกันและกันได้ เว้นไว้แต่ผู้มีธรรมปฏิบัติเสมอกัน การเลี้ยงพระนี้เป็นผลของกรรมฐาน คือทางสมาธิแนะแนวให้ เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีพูดกับศิษยานุศิษย์เสมอ ๆ ว่า กิจการใดที่ท่านดำเนินไว้แล้ว ขอให้ช่วยกันทำกิจการนั้น ๆ อย่าทอดทิ้ง ขอให้ทำไปเถิดไม่ตกต่ำ มีแต่ความเจริญยิ่งขึ้น แม้ท่านสิ้นชีวิตแล้ว กิจการของวัดจะเจริญกว่าตัวท่านยังมีชีวิตอยู่ เพราะแม้ถึงท่านมรณภาพแล้วก็มีโอกาสช่วยวัดได้มากกว่ายังมีชีวิตอยู่ เพราะทำหน้าที่ช่วยเหลืออย่างเดียว ท่านพูดด้วยความมั่นใจอย่างนี้ เวลานี้ยังเป็นไปตามคำพูดของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

ผู้เชี่ยวชาญพระกรรมฐานท่านติดต่อกันได้ด้วยญาณ จะเป็นญาณอะไรข้าพเจ้าไม่ทราบ คือเมื่อ ๕-๖ ปีล่วงมาแล้ว ผู้เขียนได้ไปวัดมงคลเทพาราม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในงานกุศลที่วัดนั้น และมีโอกาสไปวัดคลองเลียบ เขาเล่าอภินิหารของสมภารวัดคลองเลียบว่าเฮี้ยน เมื่อข้าพเจ้าไปนั้นท่านมรณภาพเสียแล้ว เขาเล่าให้ฟังว่าเจ้าอาวาสไม่ยอมรับพระภิกษุวัดไหน ๆ ทั้งสิ้น ชอบสันโดษ มีพระวัดปากน้ำไปหา ท่านออกไปต้อนรับ ถามว่าลูกศิษย์อาจารย์สด วัดปากน้ำ กรุงเทพฯ หรือ อาจารย์คุณมีใฝที่หน้าเม็ดเท่าพุทรา ความจริงท่านไม่เคยพบเคยเห็นกันมาก่อนเลย

ฝ่ายทางวัดปากน้ำ อ.ภาษีเจริญ จ.ธนบุรี เล่า เจ้าอาวาสคือเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีก็ไม่ใช่ย่อยแอบสั่งลูกศิษย์ว่า ให้ไปนมัสการหลวงพ่อวัดคลองเลียบ ท่านปฏิบัติธรรมสูงมากควรแก่การเคารพกราบไหว้ ดีต่อดีไปพบกันเข้า ท่านก็รู้จักกันด้วยญาณทัศนะเรื่องอย่างนี้ผู้เขียนเข้าใจว่าเพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**" เรื่องได้ยินมาแต่สงขลาโดยไม่คิดว่าจะได้ยินอย่างนี้ เมื่อพิจารณาถึงบาลีในอัคคัญญาสูตรพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่ม ๑๑ ฉบับสยามรัฐที่กล่าวไว้ในข้อ ๕๔ ความย่อว่า วาเสฏฐะสามเณร และภารทวาชะสามเณร เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสถามว่า ถูกพวกพราหมณ์ว่าอย่างไรบ้าง เพราะเธอเป็นเชื้อพราหมณ์

มาบวช สามเณรทั้งสองกราบทูลว่า ถูกพวกพราหมณ์ด่าอย่างสมใจ เหยียดหยามมากมาย รวมความว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกิดในสกุลพราหมณ์ที่สูงศักดิ์ในสกุลที่ประเสริฐสุด แล้วมาบวชในสำนักพระสมณโคดมผู้มีวรรณะเลวต่ำช้า น่ารังเกียจ

พระพุทธเจ้าตรัสกับสามเณรทั้งสอง รวมความสำคัญว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงศักดิ์ใหญ่ พวกกษัตริย์ศากยะจะต้องถวายความเคารพต่อพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลยังเคารพในตถาคต ด้วยทรงถือว่า พระสมณโคดมมีกำลังกว่าเรา ทรงคุณน่าเลื่อมใสกว่าเรา ทรงมีศักดิ์สูงกว่าเรา ดังนี้

โดยที่แท้ พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงกระทำการนอบน้อมกราบไหว้พระธรรมนั้นเทียว พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงสามีจิกรรมในตถาคต ดังนี้

ดูกร วาเสฏฐะ และ ภารทวาชะ โดยปริยายนี้แล เธอทั้งสองพึงทราบเถิดว่าธรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐที่สุดในหมู่ชน ทั้งในเวลาที่เห็นกันอยู่ ทั้งในเวลาภายหน้า

ในข้อ **๕๕** พระพุทธเจ้าทรงตรัสต่อไปว่า ดูกร วาเสฏฐะ และ ภารทวาชะ เธอทั้งสองมีชาติต่างกัน มีชื่อไม่เหมือนกัน ต่างสกุลกัน สละเหย้าเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต เมื่อมีผู้มาถามว่า เธอทั้งสองนี้เป็นพวกไหน เธอจงบอกเขาว่า ข้าพเจ้าทั้งสองเป็นพวกพระสมณศากยบุตร ดังนี้เถิด

ดูกร วาเสฏฐะ และ ภารทวาชะ ก็ผู้ใดแลมีศรัทธามั่นเกิดขึ้นแล้ว แต่รากแก้วคืออริยมรรคดำรงแน่นดีแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือผู้ใดผู้หนึ่งในโลก ไม่พรากไปได้ ควรเรียกผู้นั้นว่า เป็นบุตรเกิดแต่พระอุระ เกิดแต่พระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เกิดแต่พระธรรม เป็นผู้ที่พระธรรมนิรมิตขึ้น เป็นผู้รับมรดกพระธรรม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคำว่า ธรรมกายก็ดี ว่าพรหมกายก็ดี ว่าธรรมภูตก็ดี ว่าพรหมภูต ก็ดีนั้นเป็นชื่อของตถาคต

เมื่อผู้มีปัญญาได้พิจารณาว่า "**ธรรมกาย**" ตามที่ยกมานี้ ก็พอจะเพิ่มศรัทธามั่นในพระธรรมขึ้นอีก และเพื่อดำเนินปฏิปทาสู่ธรรมกายนั้น การที่กษัตริย์และชาวโลกเคารพพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ก็โดยยกย่องว่าเป็นยอดมนุษย์แล้ว แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลยอดมนุษย์นั้นยังทรงถวายความเคารพนับถือบูชาพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า การสักการะเคารพนับถือบูชาของพระเจ้าปเสนทิโกศลในตถาคตนั้น นั่นคือการเคารพสักการะบูชาพระธรรมนั่นเอง

เมื่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี หลวงพ่อวัดปากน้ำมรณภาพแล้ว พระเถรานุเถระในวงการคณะสงฆ์ต่างรู้สึกหนักใจในอนาคตของวัดปากน้ำ เพราะเกียรติศัพท์ของสำนักวัดปากน้ำเกี่ยวแก่การศึกษาและการปฏิบัติสูงมาก ใครก็ชอบพูดว่าเก่งจริง ๆ หาวัดไหนเทียบไม่ได้ จะเป็นคำพูดที่กลั่นแกล้งอันไม่ตรงกับความจริงของดวงใจ แต่พูดไปเพื่อแสดงว่าเห็นชอบด้วยเพียงปาก หรือพูดด้วยความจริงอย่างบริสุทธิใจ

ผู้เขียนได้รับการหารือจากเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ วัดอนงคาราม เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี สังเกตรู้ว่าท่านพูดด้วยความจริงใจว่า เสียดายมากที่ท่านเจ้าคุณพระมงคลเทพ-มุนีมรณภาพ ท่านทำประโยชน์แก่พระศาสนามาก ยากที่จะหาได้อย่างนี้อีก เจ้าคุณพระ-มหาโพธิวงศาจารย์ พูดด้วยความจริงใจร้อยเปอร์เซ็นต์ ที่ผู้เขียนรับรองไว้อย่างนี้ ก็เนื่องด้วยวัดปากน้ำอยู่ในปกครองของท่าน ท่านต้องดีใจ เพราะความเจริญของวัดในด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดธนบุรี แทบจะอ้างได้ว่าไม่มีสำนักใดในจังหวัดธนบุรีมีการศึกษาเจริญเท่าวัดปากน้ำ การปกครองวัดที่ดีเยี่ยม นักปริยัติ และนักปฏิบัติไม่แตกร้าวกัน กลมเกลียวกันทั้งสองฝ่าย

เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี วัดอนงคาราม ขอร้องให้ผู้เขียนเป็นผู้รักษาการ ตำแหน่งเจ้า-อาวาสวัดปากน้ำ ท่านพูดว่าถ้าผู้เขียนเรื่องนี้รับไว้จะควบคุมวัดปากน้ำได้จะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาอย่างยิ่ง ขอให้เห็นแก่พระภิกษุสามเณรเถิด ขอให้ควบคุมไว้ก่อนจนกว่าจะแน่ใจว่าพระในวัดจะมีจิตใจมั่นคงและสามัคคีกัน เรื่องการเลี้ยงพระนั้นหนักใจ จะเป็นไปได้สักเพียงไหนเมื่อสิ้นเจ้าอาวาสเสียแล้ว ถ้าเจ้าคุณรับปกครองไว้ก่อน คงมีหวังจะทรงตัวอยู่ได้

ท่านมายอผู้เขียนเข้าอย่างนั้น สมัยนั้นการปกครองคณะสงฆ์ มีสมเด็จสังฆนายก ๆ พลอยมาส่งเสริมเข้าอีก เรื่องก็จำใจรับในปกครองของผู้เขียน เรื่องก็ไม่มีใครคัดค้าน ความจริงผู้เขียนเรื่องนี้ก็ไม่มีความสามารถดังคนอื่นเข้าใจ เมื่อรับแล้วพระเถระในวัดปากน้ำก็ปฏิบัติงานกันเอง หาเลี้ยงกันเอง งานการอะไรเกิดขึ้น เขาก็ช่วยกันทำทุกอย่าง ผู้เขียนเป็นเจ้าอาวาสแต่ในนามคอยสังเกตการณ์เท่านั้น

สมเด็จสังฆนายกวัดเบญจมบพิตร คือ สมเด็จพระวันรัต ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช วิตกเรื่องวัดปากน้ำนี้มาก เกรงว่าจะรักษาฐานะไว้ไม่อยู่ ได้ปรารภกับผู้เขียนว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี พระเถระรูปนี้ทำประโยชน์แก่คณะสงฆ์มาก เป็นผู้สามารถจริง ๆ

หาตัวเทียบได้ยาก เจ้าคุณธรรมวโรดม จงช่วยปกครองไว้ให้ดี และมีวิธีใดบ้างเพื่อให้ฐานะของวัดดำรงอยู่เหมือนเจ้าอาวาสยังมีชีวิตอยู่ เจ้าคุณอย่าขว้างทิ้ง ช่วยปกครองไว้

ได้กราบเรียนสมเด็จสังฆนายกว่า เป็นเรื่องที่ควรวิตกดังพระคุณปรารภถึง ถ้าพระเดชพระคุณจะให้เกล้าฯ ชี้แจง ก็เห็นว่าวัดปากน้ำจะทรงตัวอยู่ได้ต้องอาศัยสามัคคีเป็นรากฐาน ต้องค่อยตะล่อมไม่ให้แตกสามัคคีกันทั้งพระทั้งคฤหัสถ์ อุบาสกอุบาสิกา ถ้าเรารักษาสามัคคีธรรมไว้ได้ก็ไม่น่าตกใจ ถ้าแตกสามัคคีกัน ก็เป็นการยุบตัวเอง หมดหนทางป้องกัน

สมเด็จสังฆนายกพูดว่า ก็เห็นจะเป็นเจ้าคุณนั่นแหละ เป็นผู้สร้างสามัคคีในวัดปากน้ำ วัดพระเชตุพนฯ เจ้าคุณยังสามารถปกครองได้เรียบร้อย คงจะทำได้ในวัดปากน้ำเช่นเดียวกัน ในเบื้องต้นขอให้เจ้าคุณดูแลไว้ก่อน กาลต่อไปค่อยพิจารณากันภายหลัง ท่านพูดคาดคั้นให้ผู้เขียนเรื่องนี้รับภาระด้วยความวิตกกังวล

พระเถรานุเถระที่รู้จักเขียนเรื่องนี้ ถามถึงความเป็นไปของวัดปากน้ำแทบทุกองค์และแสดงความดีใจที่วัดปากน้ำทรงตัวอยู่ได้ ใครก็พูดว่าแย่ๆ ไปตามๆ กัน ผู้เขียนรู้สึกขอบพระคุณที่ทุกท่านถามถึงและวิตกแทน

เมื่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีมรณภาพ จำได้ว่าเป็นวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ และทางการคณะสงฆ์ ได้แต่งตั้งให้ผู้เขียนเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เมื่อวันที่ ๔ เดือน ปี เดียวกัน ได้ก่อให้เกิดความหนักใจอย่างมาก เรื่องที่หนักใจมากก็คือว่าได้เคยเห็นและสังเกตมาว่า แทบทุกวัด เมื่อเจ้าอาวาสที่มีคนนับถือมากมรณภาพลง ส่วนมากลูกศิษย์แตกกัน เกิดจากการอวดดีบ้าง แย่งกันจะออกหน้าเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวบ้างโดยยกเอาศพเป็นโล่หากิน

ผู้เขียนก็หนักใจเช่นนั้น โดยไม่ทราบว่าศิษย์ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ จะมีปฏิกิริยาเป็นอย่างไร เมื่อต้นไม้ใหญ่ล้มแล้วนกที่ไหนจะมาจับ แม้จะมาจับก็ไม่มีต้นไม้จับเสียแล้วหมายความว่าไม่มีที่พึ่ง ต่างคนจะต้องกระจัดกระจายไป จะทิ้งความหนักใจไว้ให้แก่ผู้เขียนในฐานะเจ้าอาวาส

ข้อที่หนักใจนั้นมี ๒ ประการ คือ

๑. การเลี้ยงพระประจำวัน

๒. การพระราชทานเพลิง

ในข้อหนักใจ ๒ ประการนั้น ประการที่ ๑ ระหว่างเวลาที่ศพยังไม่ได้รับพระราชทาน-

เพลิง ศิษยานุศิษย์มาบำเพ็ญกุศลทุกวัน รับกันเป็นเจ้าภาพวันละเจ้าภาพบ้างสองสามเจ้าภาพบ้าง ผู้มีศรัทธาเหล่านี้โดยมากถวายอาหารแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวัด แม้จะบกพร่องบ้าง วัดก็ยังพอมีทุนเจือจุน คงจะถวายอาหารกันได้ตลอดกาลที่ศพยังอยู่ เป็นอันตัดความวิตกลงได้ชั่วคราว

ส่วนการปลงศพนั้น เป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับความรู้สึกของข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่องนี้ เพราะหลวงพ่อมีชื่อเสียงกึกก้องทั่วทิศ เมื่อพูดถึงหลวงพ่อวัดปากน้ำ ต้องยอมกลัวและถวายความเคารพ งานศพต้องให้ใหญ่พอสมควรแก่เกียรติ จะทำพอดีพอร้ายไม่ได้ เหมือนช้างตาย จะใช้ฟืนหอบสองหอบ คงเผาศพช้างให้เป็นถ่านเถ้าไม่ได้ ต้องใช้ฟืนมาก ศพหลวงพ่อก็เช่นกัน ถ้าจะให้ศพงามสมเกียรติต้องใช้ทุนไม่น้อยกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) เงินตั้งแสนบาท คนชั้นเราหา มืดแปดด้าน ไม่มีทางโปร่งใจว่าจะหาได้มาโดยวิธีใด ข้อนี้เป็นเรื่องหนักใจในเวลานั้น

ระหว่างที่จะทำบุญปัญญาสมวารนั่นเอง ผู้เขียนตกลงใจว่าจะต้องหาทุนไว้เพื่อพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อสัก ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) เมื่อได้ทุนจำนวนนี้ไว้ในกำมือแล้ว ศพจะเอาไว้สักกี่ปีก็ไม่เป็นปัญหา เมื่อไรก็เมื่อนั้น ระหว่าง ๑๐๐ วันของศพจะได้มาโดยวิธีใด เพราะแม้การทำบุญจะมีเจ้าภาพก็ต้องใช้จ่ายในการบุญ จะเหลือบ้างก็เพียงจำนวนน้อย อีกกี่ปีเงินจึงจะครบจำนวน คิดไปตรองมาตกลงใจว่าต้องมีแจง ๕๐๐ เมื่อถึงสตมวารจะหาเจ้าภาพ ๕๐๐ คน ขอให้รับกันองค์ละ ๑๐๐ บาท ได้ปรึกษาเรื่องนี้กับพระเทพวรเวทีซึ่งในขณะนั้นมีสมณศักดิ์เป็นที่พระศรีวิสุทธิโมลี บ้าง พระวิเชียรกวีซึ่งในขณะนั้นเป็นพระครูปลัดณรงค์ ฐิตญาโณ ฐานานุกรม และเลขานุการของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี บ้าง และได้ปรึกษา น.ส.ตรีธา เนียมขำ บ้าง นายกุล ผ่องสุวรรณ บ้าง เพราะทั้งสามสี่คนนี้เป็นที่ไว้วางใจของหลวงพ่อวัดปากน้ำ ตกลงว่าจะมีแจงตามความคิดนั้น

แม้ตกลงใจดังนั้นแล้ว เกิดความวิตกขึ้นอีกว่าเจ้าภาพ ๕๐๐ คนคนละ ๑๐๐ บาทก็ได้เงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท) เท่านั้นเอง ยังไม่ครบ ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) ต่อมาก็วิตกอีกว่า เงิน ๕๐,๐๐๐ (ห้าหมื่นบาท) ได้จากการกุศลมีแจงนั้น จะต้องใช้จ่ายในงานนั้นรวมทั้งหมดก็ไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท) นี้เราใช้อย่างสงวน แทนที่จะได้เต็มแสนบาท กลับจะลดจำนวนลงทำให้เกิดความปั่นป่วนขึ้นอีก ถึงเกิดความหนักใจ และก็ตกลง

ใจลองพึ่งผีดู

วันหนึ่งไปนมัสการศพ บอกหลวงพ่อว่าเขาขอเงินสักแสนบาท โดยจะมีแจง ๕๐๐ องค์ ขอหลวงพ่อได้อนุเคราะห์ เมื่อได้ตั้งใจอธิษฐานดังนั้น มีปฏิกิริยาเกิดขึ้นแก่ตัวผู้เขียนเรื่องนี้ หัวใจสั่น ขน ผม ชูชัน ซู่ซ่าตามผิวหนัง พออธิษฐานจบดังนี้ ก็มีปฏิกิริยาเป็นประหนึ่งทิพยอำนาจมากระซิบที่หูว่า สำเร็จ ๆ รู้สึกแปลกใจเป็นอย่างมาก แม้กระนั้นก็ยังไม่แน่ใจว่าจะได้ดังความตั้งใจ ได้กระทำอย่างนี้ และเป็นอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง เป็นธรรมดาอยู่เอง เมื่อเรายังไม่เห็นผล ก็ยังไม่แน่ใจในทิพยอำนาจที่ประสบแล้ว

วันสำคัญนั้นมาถึง ถึงวันสตมวารของหลวงพ่อ แจง ๕๐๐ องค์ได้แจ่มจ้าบนโรงเรียนปริยัติธรรม ชั้น ๓ สมเด็จสังฆนายกเป็นผู้แสดงธรรม โดยขอความกรุณาเป็นพิเศษ คือการแสดงธรรมเรื่องสามัคคี เพื่อผูกใจศิษยานุศิษย์ไว้ นอกจากนั้นแล้วแต่จะเห็นสมควรการกุศลเทศน์แจงสิ้นสุดลงแล้ว ต้องใช้จ่ายทำอาหารเลี้ยงพระภิกษุสามเณรร่วม ๔๐๐ รูป เลี้ยงประชาชนผู้มาร่วมการกุศล ถวายพระนั่งแจงอีกองค์ละ ๑๐ บาท ซื้อสบงถวายอีกรูปละหนึ่งผืน เมื่อหักค่าใช้จ่ายออกแล้วเป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่ง ในงานนั้นมีเงินเหลือสุทธิ ๑๐๐,๐๐๐ บาทเศษ (หนึ่งแสนบาทเศษ) ได้ผลเกินคาดหมาย ทุกคนก็เกิดความปลื้มปิติในผลของการกุศลครั้งนั้น การวิตกว่าจะไม่มีทุนทำศพนั้น เป็นอันตัดออกไป ทั้งนั้นและทั้งนี้ก็เพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**" ของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีนั้นเอง ประสิทธิ์ประสาทให้ เราจะไม่เชื่ออย่างไรในเมื่อระลึกถึงพระพุทธภาษิตว่า

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริ
ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

ต่อมาความคิดเกิดขึ้นว่า วัดนี้จะอยู่ได้ด้วยอภินิหารของหลวงพ่อ ควรจะเก็บศพไว้ประจำวัด ถ้าเผาศพแล้ว ประชาชนผู้เคารพนับถือจะหมดห่วงและกระจายไป แล้วจะพากันลืมวัดปากน้ำ ถ้าเอาศพไว้ไม่พระราชทานเพลิงศพ ประชาชนยังมีจิตคิดถึงอยู่ จะต้องพยายามมานมัสการศพ คล้าย ๆ กับมาเยี่ยมหลวงพ่อ จะรู้สึกว่าท่านยังมีชีวิตอยู่ เพียงพูดไม่ได้เท่านั้น และจะมาเลี้ยงพระถวายหลวงพ่อด้วย เมื่อตกลงใจเช่นนั้น ได้ปรึกษาคณะศิษย์ต่างเห็นชอบร่วมกัน จึงประกาศไม่เผาศพหลวงพ่อแน่นอน ดีใจด้วยกันทุกคน

การซ่อมพระอุโบสถ

เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๓ พระวิเชียรกวี วัดปากน้ำ สมัยเมื่อยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูญาณปรีชา ได้มาปรึกษากับผู้เขียนเรื่องนี้ที่วัดพระเชตุพนฯ ว่าจะซ่อมพระอุโบสถเพราะชำรุดมากแล้ว พอได้ฟังเสียงก็เกิดความหนักใจ จึงถามว่าจะต้องใช้ทุนช่วยเท่าไร พระวิเชียรกวีประมาณการว่าต้องกำหนดจำนวนไว้ว่าในราว ๆ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาท) แต่ในขณะนี้คุณกุล คุณละม่อม ผ่องสุวรรณ ได้แสดงความจำนงบริจาคไว้สองหมื่นบาทแล้ว

เมื่อได้ฟังข้อปรารภดังนี้ ก็หนักใจ เกรงว่างานนั้นจะสำเร็จได้ต้องใช้เวลานาน เพราะต้องใช้เงินมาก เมื่อรื้อลงแล้วตัวไม้ก็จะต้องเสียหาย เพราะเป็นของเก่าและต้องผุโดยมาก จะบอกให้งดก็ไม่ได้ เพราะหลังคาชำรุดทั้งหลัง ถึงอย่างไรก็จะต้องซ่อมแซมแน่นอน ความจริงเงินวัดก็มีอยู่พอลงทุนดำเนินได้ก่อน แต่ก็ไม่อยากให้ซ่อมโดยเห็นว่าต้องใช้เงินมากนัก จึงหาอุบายเพื่อจะให้ระงับการซ่อมไว้ก่อน จึงพูดว่า เรื่องนี้เป็นงานใหญ่ จะทำตามอำเภอใจไม่ควร แกจงกลับไปวัดปากน้ำ ให้เจ้าคุณพระภาวนาโกศลเถร (ธีระ ธมฺมธโร) สมัยนั้นยังเป็นพระครูสมณธรรมสมาทานยังไม่ได้เป็นพระราชาคณะ และ น.ส.ตรีธา เนียมขำ เข้าสมาธิไปถามหลวงพ่อว่าจะขอซ่อมพระอุโบสถ ท่านจะเห็นสมควรหรือไม่ ถ้าหลวงพ่ออนุญาตให้ซ่อมเราจะดำเนินงานต่อไป ด้วยเราเหมือนคนบ้า ใช้คนให้ไปหาผี

ต่อมาพระวิเชียรกวีมาแจ้งว่า หลวงพ่อได้อนุญาตแล้วและรับว่าจะช่วยกำหนดวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ เวลา ๘.๐๐ น. เป็นวันลงมือซ่อม และสั่งบังคับมาว่าให้ผู้เขียนเรื่องนี้ไปลงมือซ่อมด้วยตนเอง คือให้ไปทุบกำแพงที่หน้าโบสถ์เป็นปฐมฤกษ์ด้วย เราก็แกล้งพูดว่าหลวงพ่อแกนี่ดี เมื่อปรารถนาจะซ่อมก็ซ่อมไปซี ทำไมจะมาเกณฑ์ให้ข้าไปทำลายโบสถ์ด้วย ความจริงแกล้งพูดคะนองไปอย่างนั้นส่วนลึกของหัวใจนั้น เชื่อเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าเป็นคำสั่งของหลวงพ่อเอง ทำไมจะไม่เชื่อเล่า เมื่อมีแจง ๕๐๐ องค์ ท่านก็ให้เงินมาฝากธนาคาร ๑๐๐,๐๐๐ (หนึ่งแสนบาท) โดยเราไม่ยอมให้จ่ายอย่างอื่นเป็นเด็ดขาด ใช้ได้แต่พระราชทานเพลิงศพเท่านั้น

ครั้นถึงเวลาตามกำหนดของหลวงพ่อ เราได้ไปตามกำหนดและได้ทำตามพิธีพวกช่าง

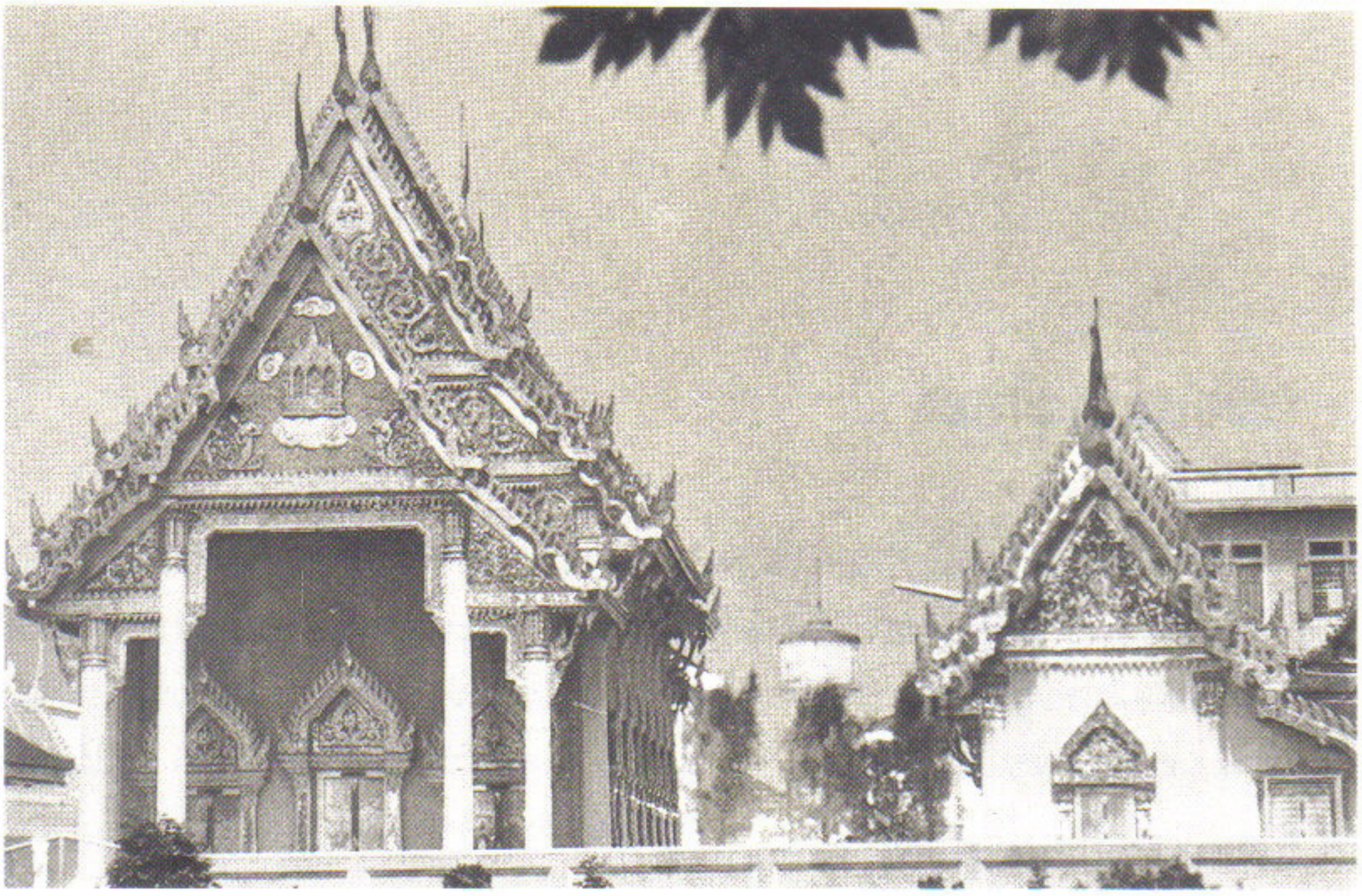

และคนงานที่ทางวัดเตรียมการไว้ ลงมือกระเทาะปูนที่กำแพงหน้าพระอุโบสถออกเป็นการใหญ่ ชั่วครู่ได้พบประตูฝังอยู่ในปูน คือกรอบประตูยังติดอยู่ตามเดิมเป็นของเก่าแก่มาก ไม้ยังไม่ผุ เราจึงทราบกันว่า เดิมพระอุโบสถหลังนี้มีประตูกลางอยู่ด้วย รวมเป็น ๓ ประตู แต่จะถูกปิดเสียเมื่อไรด้วยเหตุไรนั้นไม่มีใครทราบ ผู้เขียนได้สั่งให้เปิดไว้ตามของเก่า จึงมีประตูหน้าโบสถ์ ๓ ช่องปรากฏทุกวันนี้

พระประธานของเดิมที่ตั้งอยู่อย่างทุกวันนี้ ลายฐานชุกชีนั้นได้รักษาไว้ตามเดิมลายเก่าถูกทำลายหมด เพราะเสื่อมคุณภาพหมดแล้ว ได้สั่งให้พิมพ์แบบไว้และเอามาพิมพ์ประดับใหม่ทั้งหมด พระพุทธรูปที่ประดิษฐานที่วิหารหลังยาวด้านใต้ในปัจจุบันนี้นั้น เดิมประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีพระประธานในพระอุโบสถ เราพิจารณาเห็นว่าควรนำออก ให้อยู่อย่างนั้นรักษาความสะอาดยาก เพราะตั้งอยู่เบียดเสียดกัน เกิดเป็นปัญหาเรื่องที่เก็บขึ้นเพราะมีจำนวนถึงสิบกว่าองค์ จึงตกลงต้องสร้างวิหารคด ถ้าไม่เช่นนั้นไม่มีที่เก็บ ทางวัดต้องหาเงินสร้างวิหารคดขึ้นอีกคู่กับการซ่อมพระอุโบสถ

พระวิเชียรกวี มาขออนุมัติเพื่อย้ายพระประธานไปให้ติดผนังพระอุโบสถ เราคิดว่าการย้ายไปต้องใช้เงินเป็นจำนวนตั้งหมื่นบาท จะเป็นการเพิ่มภาระในการหาเงินขึ้นอีก ของเดิมก็ดี

แล้ว เดินได้รอบองค์พระประธาน ด้านหลังมีที่กว้างมาก เวลาบวชนาคห่มผ้ามิดชิดดี เราเกลียดมานานแล้วที่การห่มผ้าผู้บวชอวดประชาชน ดูมันประเจิดประเจ้อเหลือเกิน มีที่ว่างไว้หลังพระประธานอย่างนั้น การห่มผ้าให้ผู้บวชใหม่มิดชิดดี จึงบอกว่าไม่ควรย้าย เอาไว้ตามเดิม

ต่อมาพระวิเชียรกวี มาบอกอีกว่าถ้าได้ย้ายฐานพระประธานไปไว้ติดผนังพระอุโบสถจะได้ที่หน้าพระประธานกว้างขึ้นอีก เป็นประโยชน์ในเวลาทำสังฆกรรม นึกในใจว่าท่านนี่มันจะย้ายให้ได้ เหตุผลของการย้ายก็น่าฟัง จึงแกล้งบอกทรมานเล่นว่า หลวงพ่อพระประธานอยู่มากี่ร้อยกี่พันปี แกก็ไม่รู้ แล้วจะมาคิดไล่ที่ทำวัง พวกแกไปขออนุญาตหลวงพ่อแกก่อน ท่านจะว่าอย่างไร ถ้าหลวงพ่อวัดปากน้ำ บอกให้ย้ายก็ย้ายไป ฉันอนุญาตไม่ได้

ด้วยความดิ้นรนจะย้ายพระประธาน เวลาไม่ช้าเลย พระวิเชียรกวีมาบอกว่าเรื่องพระประธานนั้นหลวงพ่อห้ามไม่ให้ย้าย ให้เอาไว้ตามเดิม ถ้าขืนย้ายจะเกิดวิบัติต่าง ๆ นานาสภาพของวัดก็จะเริ่มเสื่อมทรามลง ห้ามย้ายเด็ดขาด คำสั่งนี้เป็นดุจเทวโองการมาแต่เบื้องบน พระประธานคงประดิษฐานตามเดิม เราจึงพูดว่า สมน้ำหน้าไอ้คนหัวรั้น บอกแล้วว่าไม่ให้ย้าย ยังจะดิ้นรนเพื่อจะย้ายอีก คงสมใจแล้ว ถูกหลวงพ่อขนาบเข้าให้ เพราะพวกแกรวมหัวกันไม่เชื่อข้า เมื่อเป็นโอกาสดังนี้ เราก็ขี่แพะไล่เสือเลย จึงพูดต่อไปว่า ถ้าพวกแกใช้ความคิดเกะกะอีกข้าจะบอกให้หลวงพ่อหักคอพวกแกให้หมดวัดทีเดียว นี้ก็เป็นเพราะ **"อานุภาพธรรมกาย"**

การซ่อมพระอุโบสถนั้น หลังคาเปลี่ยนเป็นมุขลด เดิมทีไม่มีมุขลด แต่มีมุขน้อยยื่นมาถึงบันไดพระอุโบสถ ซุ้มประตูหน้าต่างปั้นเป็นลวดลายดอกไม้เถา มีจักรตรงกลางไม่เหมือนอย่างทุกวันนี้ ทางวัดเปลี่ยนแปลงหมด คงรักษาจักรไว้ แต่ทำเป็นจักรีแทนผนังข้างในเดิมเขียนลายประแจจีนพื้นดำ เมื่อกระเทาะปูนเก่าออก ลายก็สิ้นสภาพไปด้วยกำแพงแก้วก็เสื่อมคุณภาพ พระเจดีย์นับจำนวนสิบ ๆ ทั้งเล็กทั้งใหญ่ เสื่อมคุณภาพทั้งหมดจำเป็นต้องรื้อออก พระวิหารน้อยหน้าพระอุโบสถ ๒ หลังได้รื้อออก หลังใต้สร้างก่อน เราคิดว่าจะมาอาศัยปฏิบัติธรรมในบางโอกาส ต่อมาได้มานอนพักบ้าง รู้สึกว่าสงบดี หลังที่สองสร้างเสร็จแล้ว ผู้เขียนจะย้ายมาหลังใหม่ด้านเหนือ เพราะเย็นดี แดดไม่ส่องเวลาบ่ายลานพระอุโบสถลาดปูนหมด ทำให้พื้นวัดสะอาดตา เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนผู้มาเจริญกุศล ใครมาเห็นก็ต้องชมบานประตูหน้าต่างพระอุโบสถเขียนลายรดน้ำเรื่องพระเวสสันดร ของเดิมเป็นลายเถาไม้ การสร้างและการซ่อมพระอุโบสถและถาวรวัตถุในบริเวณพระอุโบสถดังกล่าวแล้วสิ้นค่าก่อสร้างซึ่งจะกล่าวต่อไป ซุ้มสีมา

รื้อออกไม่ให้สร้างใหม่ หน้าบันพระอุโบสถทำขึ้นใหม่ ไม่ใช่ของเดิม ลายประดับเสาก็เช่นเดียวกัน

ดังได้กล่าวแล้วว่า การซ่อมพระอุโบสถขอให้ไปขออนุญาตหรือขอความเห็นของหลวงพ่อวัดปากน้ำก่อนนั้น ครั้นเมื่อหลวงพ่ออนุญาตและกำหนดวันซ่อมแล้วเราเห็นเป็นโอกาสจึงพูดกับพระวิเชียรกวีว่า พวกแกจำไว้ว่า หลวงพ่อพวกแกให้ซ่อมต้องปฏิบัติตาม ถ้าขัดข้องเงินทองจะมารบกวนให้ฉันหาไม่ได้ พวกแกไปบอกหลวงพ่อแกให้มาหา ข้าไม่รับรู้เรื่องเงินเรื่องทอง เพราะข้าไม่ได้บอกให้ซ่อม ใครบอกให้ซ่อมผู้นั้นต้องหาเงินมาซ่อมเอง เป็นเรื่องประหลาดมาก เมื่อลงมือซ่อมแล้ว การเงินก็มีมาทันแก่การซ่อม ไม่มีความขัดข้องเรื่องค่าจ้างและการใช้จ่าย นึกแล้วก็น่าปลื้มใจจะหาวัดไหนหาเงินง่ายและสะดวกเท่าวัดปากน้ำนั้นยาก นี่ข้าพเจ้าก็เห็นว่าเป็นเพราะ **"อานุภาพธรรมกาย"**

วิหารน้อยหลังเหนือและใต้ หรือซ้ายมือ ขวามือ หน้าพระอุโบสถ เขาเรียกว่า "วิหารสมเด็จ" เพราะทางวัดสร้างขึ้นหลังหนึ่ง สมัยเมื่อสมเด็จพระวันรัตเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เพื่อให้มาพักในฐานะเจ้าอาวาส และมาทำพระกรรมฐานตามกาลตามโอกาส ต่อมาสร้างขึ้นอีกหลังหนึ่งแทนของเก่า เรียกว่า "วิหารสมเด็จ" เหมือนกัน

พระครูญาณปรีชา ซึ่งบัดนี้เป็นพระราชาคณะ มีพระราชทินนามว่า พระวิเชียรกวี ได้ดำเนินการสร้างและปฏิสังขรณ์ พระอุโบสถ วิหารคด วิหารสมเด็จรวมราคา ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านสองแสนบาท) กำแพงพระอุโบสถ ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาท)

ที่ประดิษฐานศพ
เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

วัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ
จังหวัดธนบุรี

เมื่อพวกเราตกลงปลงใจกันแล้วว่า ศพของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีนั้นจะไม่ขอพระราชทานเพลิงแน่นอนแล้ว จำต้องหาที่ประดิษฐานใหม่ ทั้งนี้ เตรียมการเพื่ออนาคตเพราะการที่เอาศพมาตั้งไว้ที่ ชั้น ๓ ของโรงเรียนด้านตะวันออก ความจริงท่านก็มีฐานะจะอยู่ที่นั่นอย่างสมเกียรติ และพระคุณท่านก็มีเกียรติที่จะอยู่ได้อย่างไม่มีใครออกเสียงคัดค้านในปัจจุบัน โดยที่โรงเรียนหลังนี้ได้สร้างด้วยกำลังปัญญา และความสามารถของท่าน

แต่อนาคตนั้นไม่แน่ เราคาดการณ์ไม่ถึง เกรงว่าเมื่อสิ้นคณะศิษย์ในปัจจุบันนี้ ถ้าว่าผู้จะมาเป็นเจ้าอาวาสใหม่ไม่ใช่สายศิษย์ของหลวงพ่อวัดปากน้ำอาจคิดเห็นด้วยอกุศลจิตคิดจะเอาศพออกไปโยนทิ้งก็ได้ เพราะคนที่มีใจไม่เป็นธรรมก็ใช้อำนาจตามอัธยาศัยของผู้มีอำนาจโดยไร้เหตุผล พวกเราก็ควรทำการล้อมรั้วป้องกันไว้ก่อน จึงตกลงใจร่วมกันว่า รื้อกุฏิไม้หลังใหญ่ที่หลวงพ่อเคยอยู่มาก่อนนั้นออกเพราะเสื่อมคุณภาพมากแล้ว สร้างเป็นตึกสองชั้นทรงไทยมีช่อฟ้าใบระกา เมื่อเสร็จแล้วย้ายเอาศพหลวงพ่อมาประดิษฐานไว้ให้เป็นส่วนหนึ่งของท่านโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับเสนาสนะของสงฆ์

ชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานศพและสอนพระกรรมฐานแก่คนทั่วไป ชั้นล่างเป็นที่ทำวิชาของพวกธรรมกาย คือต้องทำติดต่อกันทุกวัน โดยเปลี่ยนเวรกัน ผนังตึกชั้นล่างก่ออิฐปิดหมด ไม่ให้ติดต่อกับคนภายนอก มีทางเข้าด้านหนึ่งต่างหากจากตัวตึกนี้โดยเฉพาะ

นอกจากเหตุอันสำคัญที่ต้องย้ายศพนี้ เป็นการสะดวกแก่บุคคลผู้จะเคารพศพอีกด้วย เพราะที่โรงเรียนชั้น ๓ นั้นสูงมาก คนอายุมากขึ้นลำบาก บางเวลาไม่มีคนอยู่เฝ้าผู้มานมัสการเพียงคนหรือสองคนก็หวั่นใจ ไม่กล้าขึ้นไปก็มี สถานที่อย่างนี้เป็นเหตุหนึ่งที่จะให้ผู้มาเยี่ยมเกิดความท้อใจ เพราะไม่สะดวกแก่การเข้าถึง มีเสียงบ่นอยู่เสมอว่าสูงนักบ้าง ขึ้นคนเดียวเงียบเหงาบ้าง เมื่อเชิญศพมาประดิษบานที่ตึกใหม่นี้แล้ว ประชาชนก็พอใจและมานมัสการศพกันไม่ขาดสาย มากบ้างน้อยบ้าง มีแปลกอยู่บ้างที่บางคนเป็นศัตรูกับหลวงพ่ออย่างร้ายแรง บัดนี้กลับใจมาไหว้ศพหลวงพ่อแทบทุกวัน ไหว้เสียจนติดใจ เป็นอโหสิกรรมต่อกัน นับว่าเป็นการกระทำที่ดีมากจะได้หมดเวรหมดกรรมต่อไป

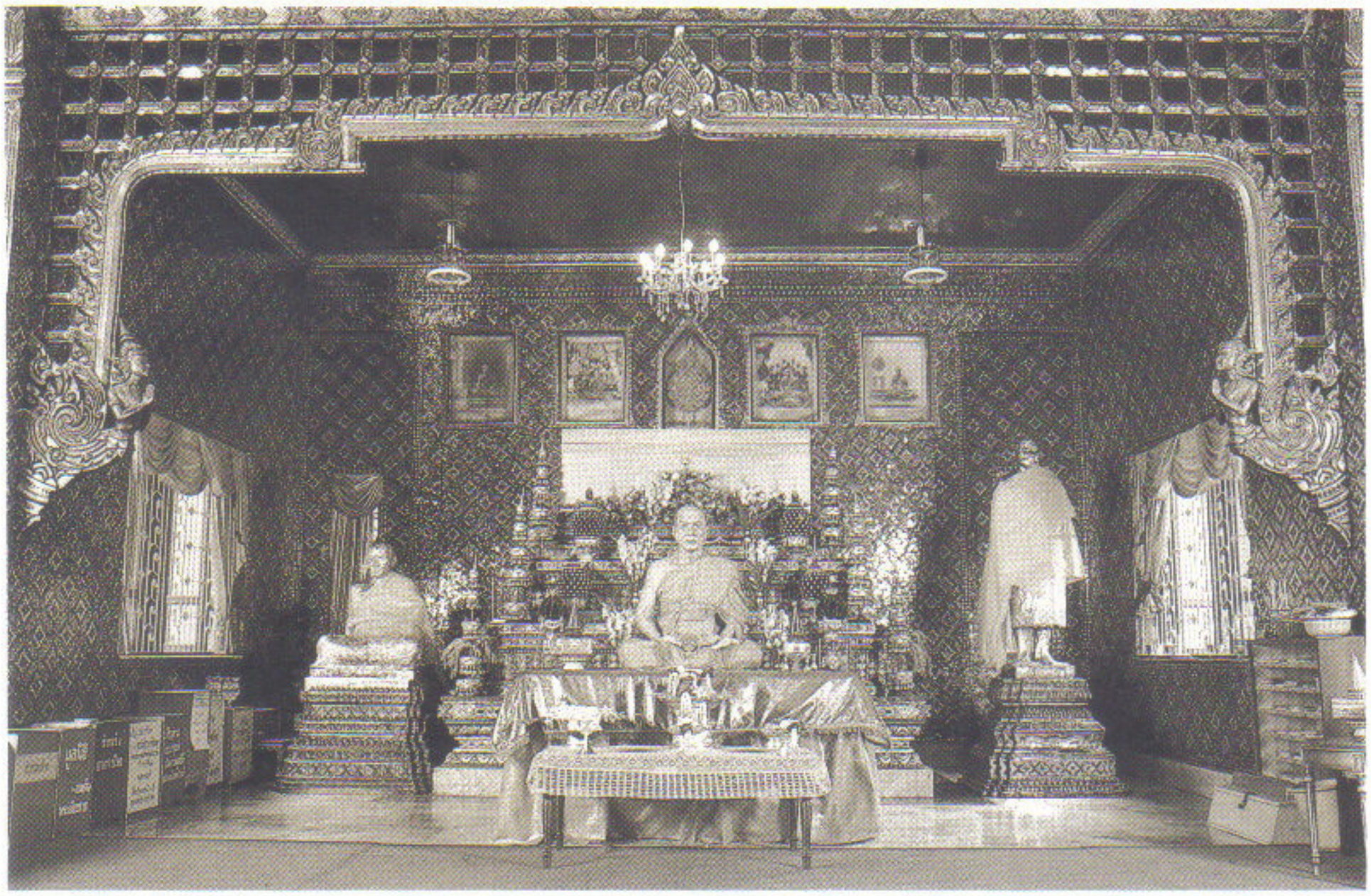

เมื่อเราเชิญศพมาตึกใหม่แล้ว เราก็ภูมิใจบำเพ็ญกุศลกันอย่างโกลาหล เป็นอันนอนใจว่าเราทำการป้องกันไว้ดีแล้ว แม้ศิษย์บางคนที่ย่อหย่อนต่อกตัญญูกตเวทิตาธรรม จะคิดทรยศต่อหลวงพ่อ ก็จะทำแก่ศพหลวงพ่อไม่ถนัดมือ เพราะคนอกตัญญูนั้นไม่มีวันอิ่ม เมื่อแสดงอำนาจเห่อเหิมได้มากเพียงใด เป็นที่พอใจของเขาเพียงนั้น

เพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าคุณ พระมงคลเทพมุนี พวกเราจึงตั้งชื่อตึกนั้นว่า "**หอสังเวชนีย์มงคลเทพนิรมิต**" สิ้นค่าก่อสร้างตึกหลังนี้เป็นเงิน ๗๕๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดแสนห้าหมื่นบาท) ตึกหลังนี้สำเร็จโดยไม่ยากอย่างไร ทั้งนี้ก็เพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**" ดลบันดาลให้ผล ตึกหลังนี้เป็นที่บำเพ็ญกุศลของผู้ศรัทธาอยู่เนืองนิตย์ เป็นประโยชน์แก่สาธุชนเป็นอันมาก และเป็นที่สอนกรรมฐานอีกด้วย ก่อนที่เราจะเชิญศพมาประดิษฐานนั้น พวกเราได้สร้างหีบทองและฐานที่รองรับหีบศพทุกอย่างลอกแบบจากของหลวง เมื่อของเรามีแล้วเปลี่ยนเอาของหลวงคืนไป และได้สร้างพัดยศพระราชาคณะชั้นเทพ อันเป็นยศของหลวงพ่อวัดปากน้ำถวายหนึ่งเล่ม พัดยศนี้ถ่ายจากตัวจริงของหลวง และประดับไว้ที่ศพนั้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คนรุ่นหลัง ความร่วมใจของคณะวัดปากน้ำ ได้ทำประโยชน์อันไพศาลแก่พระพุทธศาสนา และประชาชน

ต่อจากการสร้างตึกถวายหลวงพ่อแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการสร้างเขื่อนหลังวัดด้านตะวันตกเฉียงเหนือต่อไป เพราะส่วนนั้นถูกน้ำเซาะพังไปมาก จึงทำเขื่อนป้องกันไว้ด้วย

คอนกรีต สิ้นราคาก่อสร้างประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นบาท) เขื่อนยาว ๑๒๐ เมตร

พระวิหารเก่ามีตู้พระไตรปิฎกทรงมณฑปเป็นของเก่ามาก ลวดลายน่าชม ตัวพระวิหารด้านหลังทำพะไลยื่นออกไป ก่ออิฐทำหน้าต่างเล็ก ๆ ประตูพระวิหารด้านหลังเปิดเข้าไปสู่ห้องนั้น เป็นของน่าดูน่าอยู่ คิดว่าเป็นห้องทำความสงบ หรือห้องค้นคว้าหนังสือ เพราะมีตู้พระไตรปิฎกประจำอยู่ มานั่งนอนอ่านหนังสือ หรือท่องจะสะดวกและสงบดีมาก คนโบราณเขาช่างคิด พระวิหารนี้มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีกุฏิเล็กหน้าพระวิหาร ๒ หลัง อยู่ติดมุมกำแพงแก้วด้านตะวันออก ทุกอย่างชำรุดหมดแล้วแทบใช้ไม่ได้ ทางวัดได้จัดการซ่อมใหม่มุงกระเบื้องเคลือบ ประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำตามแบบเดิม ส่วนประตูด้านหลังยังไม่ได้เขียนลายใหม่ ผู้เขียนเรื่องนี้ได้ขอร้องให้สงวนไว้เพื่อจะให้ของเก่าดำรงอยู่บ้าง เอาเก็บไว้เป็นแบบครู เพื่อให้ผู้รู้ศึกษาว่าของเก่าของใหม่ต่างกันอย่างไร พระวิหารนี้มีอาณาเขตติดต่อกับหลังกุฏิหลวงพ่อ แปลกที่ไม่มีพระประธานประจำพระวิหาร แต่มีตู้มณฑปบรรจุพระไตรปิฎกประจำ เข้าใจว่าอาจจะทำเป็นโรงเรียนบาลีก็ได้ ห้องหลังพระวิหารน่าจะเป็นห้องพักของอาจารย์สอนบาลีด้วย

พ.ศ.๒๕๐๗ สร้างกำแพงตึกมงคลจันทสร เป็นราคา ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาท)

พ.ศ.๒๕๐๘ พระวิหารดังกล่าวมาแล้วได้ดำเนินการซ่อม ตัวพระวิหารเป็นสถานที่ทำวิชาธรรมกาย วิหารเล็กหน้าพระวิหารใหญ่ หรือกุฏิเล็กน่าจะเป็นที่เจริญพระกรรมฐาน ๒ หลัง กำแพงพระวิหาร รวมราคาปฏิสังขรณ์ ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาท) ตึกธรรมคณีพิพัฒน์ ๓๒๐,๐๐๐ บาท (สามแสนสองหมื่นบาท) ตึกเก็บพัสดุหลังตึกขาว ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาท) สร้างอาคารอนาลัยใหม่ ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาท) กำแพงด้านเหนือและด้านตะวันตก ถนนริมกำแพงราคา ๕๐,๐๐๐ (ห้าหมื่นบาท) พระอุโบสถ พระวิหาร กุฏิหลวงพ่อที่สร้างใหม่ ล้วนมุงด้วยกระเบื้องเคลือบทั้งสิ้น △

ตึกสำหรับพระภิกษุสามเณร

เมื่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนียังมีชีวิตอยู่ ได้สร้างกุฏิไว้หลายแถวและหลายสิบห้อง กุฏิรุ่นนั้นพออยู่อาศัยได้ พระภิกษุสามเณรเข้าอาศัยจนเต็มอัตรา ส่วนคณะอนาลัยน่าจะเป็นคู่มากับวัด มีกุฏิเล็กใหญ่ซับซ้อนกันมากหลัง ไม่เหมาะแก่การอยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นกุฏิผุ ๆ พัง ๆ พระวิเชียรกวีได้ดำเนินการสร้างใหม่ เป็นตึกสองชั้น ๓๐ ห้อง สร้างห้องน้ำห้องส้วม ๑๘ ห้อง คู่กับตึกหลังใหม่ สร้างกำแพงตึกหลังใหม่ ด้านใต้และด้านตะวันออก ถาวรวัตถุเหล่านี้สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐ เป็นเงินค่าก่อสร้าง ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาท) ต่อมาได้ซื้อที่ดินหน้าโรงเรียนสตรีอัปสรสวรรค์ โดยนางสาวตรีธา เนียมขำ ๓๓๐,๐๐๐ บาท (สามแสนสามหมื่นบาท) เนื้อที่ ๔๑๗ ตารางวา

สร้างถนนหลังพระอุโบสถ ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท) ถนนหลังตึกสร้างใหม่ด้านตะวันตก ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทเศษ)

วิหารสมเด็จดังกล่าวแล้วข้างต้น สร้างเป็นหลังที่สอง ราคา ๙๕,๐๐๐ บาท (เก้าหมื่นห้าพันบาท) สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑ หอระฆังหลังพระอุโบสถ ราคา ๘๙,๐๐๐ บาท (แปดหมื่นเก้าพันบาท) เกิดจากศรัทธาของอุบาสิกา กัลยา เตียตระกูล สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ พระเทพวรเวที จัดหาโต๊ะมุกหมู่ ๙ พร้อมด้วยฐานรอง ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาท) สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

พ.ศ.๒๕๑๑ สร้างตึกสงฆ์ ๒ ชั้น เป็นงวดที่ ๒ รวม ๒๘ ห้อง ราคา ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาท) ขุดบ่อน้ำบาดาลพร้อมด้วยเครื่องสูบ ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท)

พ.ศ.๒๕๑๒ สร้างตึกสำนักงานของวัด เป็นราคาก่อสร้าง ๑๒๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาทเศษ) ใน พ.ศ.เดียวกันนี้ ได้บูรณะศาลาโรงฉันเป็นราคา ๓๐,๐๐๐ บาทเศษ (สามหมื่นบาทเศษ)

ผลงานนับแต่เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำมรณภาพแล้ว ก็เดินก้าวหน้าอย่างน่าพอใจ

มีรายงานสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ สร้างวิหารคดด้านใต้
พระอุโบสถ และสร้างวิหารสมเด็จหน้าพระอุโบสถ
ด้านขวามือ รวมเงิน ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งล้านสองแสนบาท)

๒. สร้างกำแพงพระอุโบสถด้านตะวันออกและตะวันตก เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท
(สองหมื่นบาท)

๓. สร้างเขื่อนหลังวัดยาว ๑๒๐ เมตร " ๑๓๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งแสนสามหมื่นบาท)

๔. สร้างหอสังเวชนีย์มงคลเทพนิรมิต " ๗๕๐,๐๐๐ บาท
(เจ็ดแสนห้าหมื่นบาท)

๕. สร้างกำแพงตึกมงคลจันทสร " ๒๐,๐๐๐ บาท
(สองหมื่นบาท)

๖. ซื้อที่ดินสร้างคณะอนาลัย " ๙๐,๐๐๐ บาท
(เก้าหมื่นบาท)

๗. ซ่อมแซมวิหารทำวิชาธรรมกายและซ่อมแซมวิหาร
เล็ก ด้านขวามือและซ้ายมือ ๒ หลัง พร้อมด้วยกำแพง " ๔๐๐,๐๐๐ บาท
(สี่แสนบาท)

๘. สร้างอาคารสงฆ์ตึกธรรมคณีพิพัฒน์ " ๓๒๐,๐๐๐ บาท
(สามแสนสองหมื่นบาท)

๙. สร้างตึกเก็บพัสดุหลังตึกขาว " ๖๐,๐๐๐ บาท
(หกหมื่นบาท)

๑๐. สร้างคณะอนาลัยใหม่ " ๖๐,๐๐๐ บาท
(หกหมื่นบาท)

๑๑. สร้างกำแพงด้านเหนือและด้านตะวันตกของวัดพร้อม
ถนนเดินเท้า " ๕๐,๐๐๐ บาท
(ห้าหมื่นบาท)

๑๒. สร้างตึกกุฏิสงฆ์ ๓๐ ห้อง ขั้นที่ ๑ ส้วม ๑๘ ห้อง พร้อมทั้งกำแพงเสร็จ (สี่แสนห้าหมื่นบาท)	เป็นเงิน	๔๕๐,๐๐๐ บาท
๑๓. สร้างถนนหลังพระอุโบสถด้านตะวันตก (หนึ่งหมื่นบาท)	"	๑๐,๐๐๐ บาท
๑๔. ซื้อที่ดิน ๑ แปลง ๔๑๗ ตารางวา มีห้องแถวตึกครึ่งไม้ ๘ ห้อง (สามแสนสามหมื่นบาท)	"	๓๓๐,๐๐๐ บาท
๑๕. สร้างวิหารสมเด็จด้านซ้ายมือพระอุโบสถ (เก้าหมื่นห้าพันบาท)	"	๙๕,๐๐๐ บาท
๑๖. ถมคลองทำถนนเข้าวัดเทคอนกรีต (สามหมื่นบาท)	"	๓๐,๐๐๐ บาท
๑๗. สร้างหอระฆังหลังพระอุโบสถ (แปดหมื่นเก้าพันบาท)	"	๘๙,๐๐๐ บาท
๑๘. สร้างโต๊ะมุกหมู่ ๙ มีฐานรอง (สองหมื่นบาท)	"	๒๐,๐๐๐ บาท
๑๙. สร้างตึกกุฏิสงฆ์ ๒๘ ห้อง ขั้นที่ ๒ พร้อมทั้งกำแพง (สี่แสนบาท)	"	๔๐๐,๐๐๐ บาท
๒๐. บูรณะบ่อน้ำ (หนึ่งหมื่นบาท)	"	๑๐,๐๐๐ บาท
๒๑. ขุดบ่อน้ำบาดาลพร้อมด้วยเครื่องสูบ (ห้าหมื่นบาท)	"	๕๐,๐๐๐ บาท
๒๒. สร้างตึกสำนักงานของวัด ยาว ๒๐ เมตร (หนึ่งแสนสองหมื่นบาท)	"	๑๒๐,๐๐๐ บาท
๒๓. บูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาโรงฉัน (สามหมื่นบาท)	"	๓๐,๐๐๐ บาท

รวมเงินทั้งสิ้น ๔,๘๓๔,๐๐๐ บาท
(สี่ล้านแปดแสนสามหมื่นสี่พันบาท)

การบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุเหล่านี้ได้เริ่มแต่ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึงปัจจุบันนี้ รวมเวลา ๙ ปีเศษ ส่วนการซ่อมแซมเล็ก ๆ น้อย ๆ ยังมีอีกมาก ค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาการใช้ไฟฟ้า การประปา และค่าภัตตาหารเลี้ยงพระภิกษุสามเณร ยังมีอีกมากมายเหลือเกิน ก็ไม่ได้คิดรวมอยู่ในรายการดังกล่าวนั้นเลย หากจะคิดกันให้ละเอียดลออแล้ว เป็นเงินหลายล้านบาททีเดียว ปีละไม่ต่ำกว่า ๖๐๐,๐๐๐ บาท (หกแสนบาท) เมื่อรวม ๙ ปีเป็นเงินประมาณ ๕,๔๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านสี่แสนบาท) เข้าไปแล้ว

ทั้งนี้อาศัยคณะวัดปากน้ำยังมีสามัคคีกลมเกลียวกันอยู่ จะมีบ้างบางคนก็ไม่น่าหวั่นใจ เพราะเมื่อเขารู้ภาวะอันใฝ่สูงเสียแล้วก็ไม่มีการถือสาหาความ เพราะเขารู้ภาวะนั้น ตั้งแต่เจ้าคุณหลวงพ่อยังมีชีวิตอยู่ คนอย่างนั้นท่านเจ้าคุณพ่อท่านไม่ใช้ เมื่อท่านไม่ใช้ก็เป็นที่รู้กันว่า เป็นคนมีความดีเป็นหลักธรรมน้อย งานก่อสร้างเมื่อรวมราคาแล้วเป็นเงินหลายล้านบาท แต่การก่อสร้างมิใช้จะสิ้นสุดลง ยังจะต้องดำเนินการก่อสร้างต่อไปอีก เช่นกุฏิ ศาลาการเปรียญเป็นต้น ล้วนแต่เป็นงานสำคัญทั้งสิ้น

วัดที่มีเสนาสนะมาก และพระภิกษุสามเณรมากอย่างนี้ ทางวัดต้องแบ่งกำลังกัน คือเราต้องแบ่งหน้าที่กันทำ ถ้าคุมไว้ผู้เดียวทำงานไม่ไหว จะเอาอะไรดีไม่ได้ต้องพากันล้มตายทั้งวัด ที่วัดปากน้ำนี้ทรงความเจริญอยู่ได้ และกำลังเจริญอยู่ และจะเจริญต่อไปทุกวันนี้ต้องอาศัยแบ่งกำลังกันดังกล่าวแล้ว ถึงพระเทพวรเวทีเป็นเจ้าอาวาสทำงานในหน้าที่เจ้าอาวาส ทั้งเป็นเจ้าคณะภาค เพิ่มภาระขึ้นใหญ่หลวงเป็นงานทางสมอง คุมนโยบายและการศึกษา สั่งงานทางภาคก็เต็มกำลังอยู่มาก ได้แบ่งภาระการปฏิสังขรณ์ให้พระวิเชียรกวีอย่างนี้ เป็นความดีที่ควรสรรเสริญ ควรเป็นตัวอย่างอันดีของการบริหารผู้อยู่ในปกครองสะดวกใจในการปฏิบัติงาน ทางวัดพระภิกษุสามเณรก็อยู่ในระเบียบของวัด พระเถรานุเถระต่างวัดได้ทราบความเคลื่อนไหวของวัดปากน้ำด้วยความพอใจ และยกย่องตลอดมา

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ท่านหนักในธรรม เคร่งครัดในพระวินัยหาตัวจับยาก และหาตัวจับยากจริง ๆ ซื่อตรงต่อพระวินัยทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฉะนั้นแม้มรณภาพไปแล้วศิษยานุศิษย์ก็ยังได้พึ่งอาศัย สิ่งใดที่เป็นงานของหลวงพ่อ คืองานในวัดสิ่งนั้นก็มีผู้พอใจช่วยเหลือ มีแต่ความเต็มใจ นอกจากพระเถระในวัดจะมีความสำคัญแล้ว คณะอุบาสิกาก็มีความสำคัญไม่น้อย เป็นมือเป็นเท้าหาทุนให้แก่วัดเหมือนเมื่อหลวงพ่อยังมีชีวิตอยู่ ทุกคนมีความหวังดีต่อหลวงพ่อทุกลมหายใจ

เข้าออก อุบาสิกาทุกคนก็เป็นอย่างนั้น ร่วมใจกันส่งเสริม ถ้าเราจะสังเกตเมื่อถึงฤดูทอดกฐิน คณะวัดปากน้ำร่วมใจกันทอด มีกติกาว่า ใครเป็นหัวหน้าต้องบริจาคเงินส่วนตัวหนึ่งหมื่นบาท เวลานี้มีผู้สมัครเป็นหัวหน้าถึง ๑๒ คน เป็นเวลา ๑๒ ปี นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นต้นไป เขามีสมาชิกออกกันคนละ ๕๐๐ บาท ทำอย่างนี้มาหลายปี ผู้เขียนเรื่องนี้ถูก น.ส.ตรีธามาไถเอาไปปีละ ๕๐๐ บาท ไตรหนึ่งไตร ความจริงเราพูดเฉพาะเรา คนอื่นเขาไม่ไถ เขาขอร้องเรี่ยไร ส่วนผู้เขียนนี้ต้องไถเอาไป ถ้าไม่ไถก็คงไม่บริจาคแต่ก็ดีใจ เป็นโอกาสให้เราได้ทำบุญบ้าง ถ้าไม่เช่นนั้นมัจฉริยะก็คงค้างติดดวงใจ แคะไม่ออก ควักยาก ขอเตือนว่าขึ้นปีใหม่อย่าลืมมาไถ ผู้เขียนเรื่องนี้เตรียมไว้ให้ทุกปี เชิญมาไถเถิด ไม่ว่าอะไร ความจริงเขาไถเราเพียง ๕๐๐ บาทเท่านั้น ถึงทีเราไถเขาบ้างไถถึง ๑,๐๐๐ บาท คิดดอกเบี้ยในตัวเสร็จ น่าปลื้มใจ เวลาทอดกฐินคนเต็มวัด ถ้าใครไม่เชื่อขอเชิญมาดู เวลาทอดกฐินวัดปากน้ำ ได้ยินคนพูดว่า ทอดกฐินวัดปากน้ำน่าปลื้มใจมาก สบายใจดี อาหารก็บริบูรณ์ อยากให้ถึงฤดูทอดกฐินเร็ว ๆ จะได้มาอีก

ความเจริญของวัดปากน้ำที่ได้รับอยู่ในเวลานี้ เป็นผลงานของหลวงพ่อวัดปากน้ำที่ท่านได้กระทำเมื่อยังมีชีวิตอยู่ แม้มรณภาพไปแล้ว ใครๆ ก็ตั้งใจมาทำบุญ บางคนไม่เคยรู้จักและไม่เคยมาวัดปากน้ำเลย แต่หลวงพ่อไปเข้าฝันให้มาทำบุญอย่างนั้นอย่างนี้ก็มี เมื่อมาทำความเคารพศพหลวงพ่อ ก็รู้สึกประหนึ่งว่าท่านยังอยู่ แต่เพียงพูดไม่ได้เท่านั้น ใครมีทุกข์ร้อนก็มาขอพรจากพระคุณท่าน ก็พอดับความร้อนใจตามวิสัยของบุคคลผู้หาที่พึ่ง การศึกษาและปฏิบัติธรรมก็ยังทรงอยู่ แม้นถึงจะไม่เชี่ยวชาญอย่างหลวงพ่อ แต่ก็มีพอให้การศึกษาได้ เวลานี้มีผู้สนใจมาปฏิบัติกันมาก เมื่อเจ้าคุณพระภาวนาโกศลเถรมรณภาพไปแล้ว พระครูภาวนาภิรม รับหน้าที่ทำการสอนวิปัสสนากรรมฐาน นับว่าการศึกษาธรรมวินัยสำนักวัดปากน้ำยังไม่เสื่อม ยังดำรงอยู่ในนามของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี จะเสื่อมอย่างไรได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมํ อนุวิจินฺตยํ
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายติ ฯ

ภิกษุผู้มีธรรมเป็นที่ยินดี เป็นผู้สนใจในธรรม ตรึกถึงธรรมเนือง ๆ ใคร่ครวญในธรรมเนือง ๆ ย่อมไม่เสื่อมจากพระสัทธรรม

เมื่อผูกพัทธสีมาวัดปากน้ำ คณะศิษย์ร่วมใจกันจัดงาน เวลานั้นผู้เขียนรักษาการเจ้าอาวาสวัดปากน้ำอยู่ ก่อนที่จะทำงานนั้น มีหลายคนที่มากราบขอพรต่อหน้าศพหลวงพ่อว่าขอให้ได้เงินสัก ๓-๔,๐๐๐,๐๐๐ (สามหรือสี่ล้านบาท) ผู้เขียนเรื่องนี้จึงพูดขึ้นว่า พวกแกขอท่านไม่ให้ ฉันขอซิท่านจึงจะให้ พวกนั้นดีใจบอกให้ผู้เขียนขอเงินในงานนั้นจากหลวงพ่อ เราจึงจุดธูปเทียนบูชาที่ศพและอธิษฐานในใจว่างานผูกพัทธสีมานี้ ขอให้มีรายได้สักล้านบาทเป็นอย่างน้อย จะได้มีทุนสร้างถาวรวัตถุต่อไป

เมื่ออธิษฐานดังนั้น ความรู้สึกเหมือนกล่าวแล้วข้างต้น มีปฏิกิริยาเกิดให้รู้ว่าต้องได้แน่นอน เราขอไม่มากอย่างพวกก่อน ท่านคงเห็นว่าเราไม่โลภมากนัก ขอแต่พอควร เมื่อเสร็จงานแล้วปรากฏว่าได้เงินล้านกว่าบาท หักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือสุทธิแปดแสนบาทเศษ นับว่าเป็นโชคดีมาก สมัยนั้นไม่มีวัดไหนหารายได้เกี่ยวกับการผูกพัทธสีมาเท่าเทียมวัดปากน้ำ ขึ้นชื่อฤชากันมาก

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี มีบารมีธรรมมาก มีเมตตาแก่คนทั่วไป ใครมีทุกข์ร้อนก็ยินดีช่วย คนป่วยก็หาย โดยมากใช้วิชาธรรมกายเป็นเครื่องปลอบขวัญก่อนที่ท่านจะช่วยต้องให้คนป่วยรับศีลเสียก่อน เอาพระไตรรัตน์เป็นสรณะ ถ้าไม่หายจากโรค คนป่วยยังได้กำไรในการรักษาศีล เป็นวิธีการที่แยบคายดี คนป่วยไม่รังเกียจเพราะต้องการหายจากโรคจึงเต็มใจรักษาศีล

ธรรมกายนั้นช่วยให้วัดเจริญขึ้น เมื่อพูดถึงอำนาจบารมีของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีก็เท่ากับว่าพูดถึงธรรมกาย เมื่อพูดถึงธรรมกายก็หมายถึงหลวงพ่อวัดปากน้ำ เพราะท่านนำเอาคำว่า "**ธรรมกาย**" มาใช้ ท่านว่าธรรมกายนี้คือองค์พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่พูดอย่างนี้ตรงกับบาลีพุทธภาษิตในพระธรรมบทว่า "**โย โข วกฺกลิ ธมฺมํ ปสฺสติ, โส มํ ปสฺสติ** ดูกรวักกลิผู้ใดแล เห็นธรรม, ผู้นั้น ชื่อว่าเห็นเราตถาคต"

เรื่องหนังสือธรรมกายที่พิมพ์ออกแจกให้บุคคลปฏิบัติธรรมนั้น แสดงอานุภาพสูงเหมือนกัน เมื่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีมรณภาพได้ ๒-๓ เดือน มีพระภิกษุรูปหนึ่งเดินทางมาจากภาคใต้จะเป็นจังหวัดอะไรก็ลืมเสียแล้ว มาหาผู้เขียนเรื่องนี้ แจ้งความประสงค์ว่าจะขอไปปฏิบัติธรรมที่วัดปากน้ำ

ได้ถามว่า เป็นอย่างไรจึงมาเรียนถึงวัดปากน้ำ มีใครแนะนำมาหรือ เคยพบเห็นหลวงพ่อวัดปากน้ำหรือ พระภิกษุรูปนั้นตอบว่าไม่เคยรู้จัก และไม่เคยได้ยินข่าวคราวอย่างไรเกี่ยวกับวัด

ปากน้ำ ที่ต้องเดินทางมานี้ ก็เนื่องด้วยวันหนึ่งเจ้าอาวาสให้เด็กเอาเศษกระดาษไปเผาไฟ มีหนังสือปนอยู่หลายเล่ม เลือกดูเห็นหนังสือของวัดปากน้ำ เกี่ยวแก่วิธีปฏิบัติกรรมฐานก็ชอบใจ จึงขอเด็กไปอ่าน เมื่อเวลาอ่านเกิดความเลื่อมใสจึงรีบเดินทางมา กว่าสิบวันจึงถึงกรุงเทพฯ

ได้ถามว่า คุณเดินอย่างไรต้องใช้เวลาสิบกว่าวัน ขึ้นโดยสารรถไฟ วันกับคืนก็ถึงกรุงเทพฯ คุณมารถอะไร ต้องใช้เวลาถึงสิบวัน พระรูปนั้นตอบว่า ผมไม่มีค่าพาหนะขึ้นรถ จึงเดินมาตามลำพัง พักมาตามวัดบ้าง บ้านบ้าง กว่าจะถึงกรุงเทพฯก็หลายวัน เมื่อได้ฟังดังนั้นก็เลื่อมใส จึงส่งมาให้ศึกษาที่วัดปากน้ำตามประสงค์สังเกตว่าแกดีใจที่ได้เข้าเรียนดังตั้งใจ เพราะสงสารว่า ถึงกับลงทุนเดินทางโดยเท้ารอนแรมมาจนถึงกรุงเทพฯ นี่ก็เป็น "**อานุภาพธรรมกาย**" เหมือนกันที่ชักจูงมา

การปฏิบัติจนเห็นธรรมก็ต้องเห็นพระพุทธเจ้า เพราะธรรมกายคือพระพุทธเจ้า ผู้ได้เห็นพระพุทธเจ้า ก็ได้ชื่อว่าเห็นธรรมกาย มีบาลีในพระธรรมบทว่า "โย โข วกฺกลิ ธมฺมํ ปสฺสติ โส มํ ปสฺสติ ดูกร วักกลิ ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต ผู้ใดเห็นเราตถาคต ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม"

พระธรรมกายยังมีอยู่ ก็เท่ากับว่าพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ เพราะพระธรรมเป็นอมตะ วัดปากน้ำได้ทำงานได้ผลทันตาเห็น จะสร้างตึกกี่หลัง ๆ ก็มีคนเห็นชอบและเข้าช่วยเหลือ การถวายอาหารบิณฑบาตเช้าเพล ก็ดำรงคงอยู่ด้วยศรัทธาของประชาชนไม่เสื่อมไม่ตก อันนี้เป็นอจินไตย ความสำเร็จกิจของวัดปากน้ำ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**" แน่แท้

พระของขวัญนั้น เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ท่านสร้างด้วยดอกไม้บูชาพระ ท่านแจกให้บุคคลผู้ทำบุญ จะทำมากเท่าไรก็รางวัลให้องค์เดียว ไม่ให้เกิน ๑ องค์ กับผู้บริจาค ๑ คน

พระของขวัญของหลวงพ่อเวลานี้จวนหมดแล้ว พระของขวัญของวัดปากน้ำ อาจารย์ห้ามไม่ให้นำไปแจกนอกวัด บอกว่าให้เขามาเช่าที่วัดดีกว่า พระที่นำออกให้เช่าข้างนอกนั้นเป็นอุบายหากินด้วยการหลอกลวงของบุคคลผู้เห็นประโยชน์ส่วนตัว

มีผู้มาเล่าให้ฟังว่า คณาจารย์ผู้หนึ่งแจ้งแก่คนทั่วไปว่า พระของขวัญวัดปากน้ำผสมกระดูกผี สู้ของตัวเองไม่ได้ อันนี้เป็นนโยบายหลอกลวงประชาชน เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่วัดปากน้ำ ทำตนเหมือนพวกเปรตเศษสวรรค์ ใครผู้ใดอย่าเชื่อถือพระของขวัญของวัดที่แท้นั้น ต้องมา

เช่าที่วัดปากน้ำ เฉพาะที่หน้ากุฏิบรรจุศพหลวงพ่อเท่านั้น ถ้าแจกที่อื่นแม้ในวัดเดียวกันนั่นก็เป็นเพราะคนทุจริตหลอกลวงเขาเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว พระของขวัญของวัดปากน้ำมีอิทธิฤทธิ์มาก นั่นก็เป็นเพราะ "**อานุภาพธรรมกาย**"

รูปหล่อเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ที่ประดิษฐานบนกุฏิประดิษฐานศพหลวงพ่อนั้นหล่อด้วยทองปลอน โดยนายช่างศิลปากร เป็นรูปหล่อที่เหมือนกับองค์จริงเพราะหล่อก่อนท่านมรณภาพ มีคนเลื่อมใสบูชากันมาก เวลานี้หูตาหน้ามองไม่เห็นเมื่อเอานิ้วไปกดที่จีวร จะรู้สึกทันทีว่านิ่มไปทั้งองค์ เป็นเหตุผลที่เนื่องมาแต่ "**อานุภาพธรรมกาย**" เหมือนกัน

เรื่องธรรมกายภาค ๑ นี้ น.ส.ตรีธา เนียมขำ อาราธนาให้เขียน จึงเขียนตามใจที่เห็นชอบ มีเรื่องแทรกประกอบด้วย เพราะเกี่ยวเนื่องถึงกัน ขอยุติลงเพียงนี้ ภาค ๒ คงจะมีต่อไปอีกกี่สิบปีนั้นยังกำหนดไม่ได้ เรื่องที่เขียนนี้เป็นสัจจะเกิดแต่ประสบการณ์

ในที่สุดนี้ ขอสันติจงมีแก่สรรพสัตว์

วัดพระเชตุพนฯ

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

คติธรรม
ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

เห็น ใดฤามาตรแม้น ธรรมกาย
จำ สนิทนิมิตหมาย มั่นแท้
คิด ทำเถิดหญิง-ชาย ชูช่วย ตนแฮ
รู้ ยิ่งเบญจขันธ์แท้ แต่ล้วนอจิรัง

.....

รักษ์ร่างพอสร่างร้าย รอดตน
ยอดเยี่ยม "ธรรมกาย" ผล ผ่องแผ้ว
เลอเลิศล่วงกุศล ใดอื่น
เชิญท่านถือเอาแก้ว ก่องหล้าเรืองสกล

.....

ด้วยความหมั่น มั่นใจ ไม่ประมาท รักษาอาตม์ ข่มใจ ไว้เป็นศรี
ผู้ฉลาด อาจตั้งหลัก พำนักดี อันห้วงน้ำไม่มี มารังควาน

.....

เกิดมาว่าจะมาหาแก้ว พบแล้วไม่กำ จะเกิดมาทำไม
อ้ายที่อยากมันก็หลอก อ้ายที่หยอกมันก็ลวง ทำให้จิตมันเป็นห่วงเป็นใย
เลิกอยากลาหยอก รีบออกจากกาม เดินตามขันธ์สามเรื่อยไป
เสร็จกิจสิบหก ไม่ตกกันดาร เรียกว่า "นิพพาน" ก็ได้

.....

ประกอบเหตุ สังเกตผล ทนเอาเถิด ประเสริฐนัก
ไม่หยุดไม่ถึงพระ ตัวหยุดนี่แหละเป็นตัวสำเร็จ
ผลไม้ดกนกชุม น้ำเย็นปลาชอบอาศัย

.....

พายเถิดนะพ่อพาย
ตลาดจะวาย สายบัวจะเน่า
โซ่ไม่แก้ กุญแจไม่ไข
จะไปได้อย่างไรล่ะเจ้า.

.....

คู่มือสมภาร

พระธรรมเทศนาย่อของ
พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ
(พระมงคลเทพมุนี สด จนฺทสโร)

จัดพิมพ์ตามร่างเดิมที่ พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ สั่งการให้
คุณฉลวย สมบัติสุข เรียบเรียงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒

ที่คือธรรมกาย
วักกลิภิกขุ จงถอยออกไป จะมาดูใย
ร่างกายตถาคตเป็นของเปื่อยเน่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น
เห็นเราผู้ตถาคต เราผู้ตถาคต คือธรรมกาย
คู่มือสมภาร

คู่มือสมภาร

น.ส. ฉลวย สมบัติสุข

เรียบเรียง

อุบาสิกานวรัตน์ หิรัญรักษ์

อุบาสิกาสมทรง สุดสาคร

น.ส. ฉลวย สมบัติสุข

พร้อมด้วยผู้มีจิตต์ศรัทธา

พิมพ์ถวาย

ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์

วัดบวรนิเวศวิหาร

จำนวน ๒๕,๐๐๐ ฉะบับ

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๒

คำนำ

อุบาสกานิวรัตน์ หรัญรักษ์ อุบาสกาสมทรง สุดสาคร และ น.ส.ฉลวย สมบัติสุข เป็นศิษย์เรียนและปฏิบัติเจริญกัมมัฏฐาน ในสำนักพระครูสมณธรรมสมาทาน วัดปากน้ำภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี ได้เขียนเรื่องวิธีเจริญกัมมัฏฐานที่ตนได้ศึกษาปฏิบัติมา ถวายเจ้าพระคุณสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อทรงอ่าน แต่เพราะเป็นเวลาที่ประชวร แพทย์ห้ามใช้ความคิด จึงได้มอบให้ข้าพเจ้าพิจารณาปฏิบัติการตามแต่จะเห็นสมควร

ข้าพเจ้าได้อ่านดูแล้ว เห็นว่าการปฏิบัติธรรม อันเป็นไปในทางจิตต์ ก็มุ่งหมายเพื่อทำจิตต์ให้สงบอย่างสูงก็เพื่อทำจิตต์ให้หลุดพ้นจากอาสวกิเลส. ส่วนอุบายวิธีที่จะทำจิตต์ให้ถึงความเป็นเช่นนั้น แม้มีพระบาลีพุทธภาษิตแสดงไว้แล้ว, แต่อาจารย์ผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาเข้าใจความต่าง ๆ กันไป และก็สอนไปตามความรู้ความเห็นและที่ตนได้ปฏิบัติ. เมื่อเป็นเช่นนี้จึงได้มีวิธีต่าง ๆ กัน เท่าที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ ก็มากครู มากอาจารย์ มากสำนัก และในบางแห่ง บางสำนัก อาจผิดไปจากหลักพระพุทธศาสนาก็ได้. แต่ของใครจะผิดหรือถูกดีหรือไม่ดี ก็แล้วแต่ผู้ที่มีปัญญาจะพึงพิจารณาเลือกถือเอาตามหลักพระพุทธศาสนา, เพราะมติหรือความเห็นของอาจารย์หนึ่ง ไม่เหมือนกัน และธรรมของพระพุทธเจ้า ย่อมเป็นธรรมที่จะพึงรู้เห็นจำเพาะตน. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ตรัสมหาปเทสฝ่ายพระสูตรไว้เป็นหลักแห่งการพิจารณาแก่ภิกขุทั้งหลาย ความย่อว่าถ้ามีผู้กล่าวอ้างว่า ภาษิตนี้ ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วในที่ฉะเพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคก็ดี,

ฟังมาจากพระเถระผู้พหูสูตรก็ดีเป็นต้น, ว่านี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา. ท่านทั้งหลายไม่ควรรับรอง ไม่ควรคัดค้านถ้อยคำนั้น ควรเรียนด้วยดี สอบสวนในพระสูตรเทียบเคียงในพระวินัย ถ้าลงกันในพระสูตรหรือพระวินัยไม่ได้ พึงสันนิษฐานว่านี้ไม่ใช่พุทธพจน์ เธอจำมาผิดไม่ควรถือเอา. ถ้าลงกันได้ พึงสันนิษฐานว่า นี้เป็นพุทธพจน์โดยแท้ พึงถือเอา.

สำหรับพระครูสมณธรรมสมาทาน ปรากฏว่ามีศิษย์ไปศึกษาปฏิบัติก็มาก. อุบาสิกาทั้ง ๓ ที่กล่าวนามแล้วข้างต้นได้เล่าให้ฟังว่า ตนได้ปฏิบัติตามนัยที่แสดงไว้ในหนังสือเล่มนี้จนได้ปรากฏผล.

เมื่อได้อ่านตลอดแล้ว จักนำให้เห็นว่า การปฏิบัติตามแนวนี้ จะเห็นเป็นรูปนิมิตต์ตั้งแต่นรก สวรรค์ จนถึงนิพพานและพระนิพพาน.

อนึ่ง เรื่องพระนิพพานนี้ มีพระบาลีแสดงไว้ แม้ในหนังสือนี้ ก็ได้ยกขึ้นกล่าวไว้บ้างแล้วในตอนนิพพานแต่ก็หาหมดไม่, ข้าพเจ้าจึงได้คัดมาไว้ในที่นี้ เพื่อท่านผู้อ่านได้พิจารณาอีกส่วนหนึ่ง ดังต่อไปนี้ :—

อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ, ยตฺถ เนว ปฐวี น อาโป น เตโช น วาโย, น อากาสานญฺจายตนํ น วิญฺญาณญฺจายตนํ น อากิญฺจญฺญายตนํ น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ, นาย โลโก น ปโรโลโก น อุโภ จนฺทิมสุริยา, ตมหํ ภิกฺขเว เนว อาคตึ วทามิ น คตึ น ฐิตึ น จุตึ น อุปปตฺตึ อปฺปติฏฺฐํ อปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมว ตํ เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส.[๑]

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ ที่ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีแล อากาสานัญจายตนะ วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็มิใช่ โลกนี้ก็มิใช่ โลกอื่นก็มิใช่ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ ก็มิใช่. อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวเลย ซึ่งอายตนะนั้นว่า เป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจุติ เป็นการเกิด, อายตนะนั้น หาที่ตั้งมิได้ มิได้เป็นไป หาอารมณ์มิได้ นั่นแลที่สุดแห่งทุกข์.

คมฺภีโร จายํ ธมฺโม ทุทฺทโส ทุรานุโพโธ สนฺโต ปณีโต อตกฺกาวจโร นิปุโณ ปณฺฑิตเวทนิโย[๒]

---

๑. ขุ. อุ. ๒๕/๒๐๖. ๒. วิ. มหา. ๔/๘.

ธรรมนี้เป็นสภาพลึก เห็นได้ยาก ตรัสรู้ได้ยาก เป็นธรรมสงบ ประณีต คิดเดาไม่ได้ละเอียด เป็นวิสัยที่บัณฑิตพึงรู้.

เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ[๑]

ธรรมชาตินั่นสงบแล้ว ธรรมชาตินั่นประณีต ธรรมชาติไรเล่า เป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่สิ้นราคะ เป็นที่ดับ คือนิพพาน.

แต่ที่ได้แสดงไว้ในหนังสือนี้ ก็ปรากฏว่าเป็นวิธีหนึ่ง ของคณาจารย์ผู้หนึ่ง ในทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่มีผู้นิยมอยู่ส่วนหนึ่ง.

ขอผู้ได้รับหนังสือนี้ไปอ่านจงพิจารณา และปฏิบัติตามสมควร.

พระสาธุศีลสังวร (สนธิ์ กิจฺจกาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๕ กันยายน ๒๔๙๒

---

๑. องฺ. นวก. ๒๓/๔๓๙.

คำปรารภ

การศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น แทบจะกล่าวได้ว่า เป็นของลึกซึ้งประณีตยิ่งกว่าการศึกษาวิชาใด ๆ ทั้งสิ้น การศึกษาธรรมะแบ่งเป็น ๓ ตามประเภทของสัทธรรม คือ ปริยัติสัทธรรม ๑ ปฏิบัติสัทธรรม ๑ ปฏิเวธสัทธรรม ๑ ประเภทแรกปริยัติสัทธรรมนั้น ปรากฏว่ามีผู้สนใจศึกษากันมากทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต แต่ส่วนประเภท ๒ คือ ปฏิบัติสัทธรรมนั้น ยังมีผู้สนใจน้อยนัก เพราะผู้ศึกษาในธรรมะประเภทนี้มักจะเป็นคนที่ล่วงปูนมัชฌิมวัยแล้ว และการศึกษาก็ไม่ได้ทำกันโดยเปิดเผย ฝึกหัดทำกันเงียบ ๆ ไม่เหมือนการศึกษาพระปริยัติธรรม ฉะนั้น การศึกษาประเภทนี้ แม้จะเป็นการดียิ่งในทางอบรมฝึกฝนจิตต์ใจ แต่ก็ไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ยิ่งประเภท ๓ คือ ปฏิเวธสัทธรรมแล้วแทบไม่มีใครกล่าวถึงเลย เพราะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติให้ถึงได้ยากที่สุด.

สำหรับข้าพเจ้าเอง ได้ไปศึกษาธรรมะประเภท ๒ อยู่ที่วัดปากน้ำ คลองภาษีเจริญ ธนบุรี ศึกษาอยู่ประมาณ ๗-๘ เดือน ก็ได้เห็นธรรมสมความต้องการ ได้รู้เห็นความเป็นจริงของสภาพธรรม และสังขารทั้งหลายชัดแจ้ง อันเป็นทางนำให้เกิดความสุขความสงบ ครั้นต่อมาในคืนวันหนึ่ง ข้าพเจ้าเกิดนิมิตต์ขึ้นว่า ได้นำผลไม้ไปถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช ครั้นตื่นขึ้นแล้วก็รู้สึกอยากจะไปเฝ้าเหลือเกิน จึงขอร้องต่อคุณผัน ณ นคร ให้ช่วยพาไปเฝ้า ซึ่งคุณผันก็ตกลงด้วย และนำเข้าเฝ้าในวันจันทร์ที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๑ นั้นเอง การได้พบเห็นและได้ฟังพระดำรัสของสมเด็จพระสังฆราช ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจและบังเกิดความปีติเลื่อมใสในพระอัธยาศัยของพระองค์ท่านมาก มิได้มีการถือพระองค์แต่อย่างใด

ทรงซักถามถึงการปฏิบัติธรรม และรับสั่งว่าให้เขียนวิธีปฏิบัติไปให้ดู ข้าพเจ้าจึงไปขอร้องให้ผู้ที่ร่วมปฏิบัติธรรมด้วยกันช่วยเขียนให้ ตลอดจนวิธีดูสวรรค์และนิพพาน แล้วนำไปถวายแด่พระองค์ท่าน รู้สึกว่าพระองค์ท่านทรงสนพระทัยในธรรมะนี้อยู่มาก จนกระทั่งบางครั้งทรงรับสั่งแก่ผู้ที่ไปเฝ้าให้เรียนดูบ้าง ภายหลังข้าพเจ้าทำสมาธิและตรวจดูเห็นพระกรุณาของพระองค์ท่านที่เคยทรงมีอุปการคุณแก่ข้าพเจ้ามาแต่อดีตชาติ ก็คิดหาทางจะกระทำกตเวทิตาต่อพระองค์ท่าน จึงเห็นว่าสิ่งอื่นจะเป็นที่พึ่งของเรายิ่งกว่าพระรัตนตรัยนั้นหามิได้แล้ว ฉะนั้นในเมื่อเรามาพบธรรมะที่สูงทำให้รู้จักความจริงในพระพุทธศาสนาแจ้งชัดดังนี้ ก็ไม่เห็นมีอะไรที่จะดียิ่งไปกว่าการนำธรรมะอันนี้พิมพ์ขึ้นถวายแด่พระองค์ท่าน เพื่อพระองค์ท่านจะได้ทรงแจกแด่พระภิกษุสงฆ์ บรรดาที่เป็นสมภารหรือท่านผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ เพื่อจะได้ทราบธรรมะอันนี้โดยทั่วถึงกัน เพราะ **"สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ" "สพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ" และ "สพฺพรตึ ธมฺมรตี ชินาติ."**

อนึ่ง ทุนในการพิมพ์หนังสือนี้ ข้าพเจ้าก็ได้รับความช่วยเหลือร่วมใจจากผู้ที่มีความศรัทธาในธรรมะนี้ทั้งสิ้น เพราะผู้ที่ได้ศึกษาธรรมะนี้แล้ว ส่วนมากมีความเชื่อและเลื่อมใสคิดอยากจะหาทางนำธรรมะอันเป็นของจริงที่ตนได้ประสพมาแล้วนั้น แจกจ่ายให้แก่บรรดาเพื่อนพุทธบริษัท ได้เล่าเรียนศึกษาโดยทั่วถึง ข้าพเจ้าจึงขออนุโมทนาส่วนแห่งการบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ด้วย.

ด้วยอำนาจกุศลเจตนาที่ได้ทำ เพื่อพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ ขอจงดลบรรดาลให้สมเด็จพระสังฆราชจงทรงมีพระชนมายุยืนนาน เป็นประธานแห่งสงฆ์ เพื่อจะได้ทรงจรรโลง และนำความเจริญไพบูลมาสู่พระพุทธศาสนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

นวรัตน์ หิรัญรักษ์

๙ กันยายน ๒๔๙๒

แบบนั่งสมาธิ เข้าที่ทำเพียรในการภาวนา

คู่มือสมภาร

เริ่มเรื่องวิธีทำสมาธิ

การทำภาวนา จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทำจะต้องมีใจและอารมณ์ปลอดโปร่งว่างจากกิจที่จะต้องกังวลทั้งปวง เพราะถ้าหากมีความกังวลมากนัก ก็อาจจะทำให้สมาธิไม่แน่วแน่ ฉะนั้น ถ้ามีความตั้งใจว่าจะทำสมาธิแล้ว ก็พึงละความกังวลใหญ่น้อยทั้งปวงเสียให้สิ้น มุ่งแต่ธรรมะอย่างเดียว แม้ความรู้ในทางธรรมะใด ๆ ที่ได้เล่าเรียนมาแล้ว ก็ควรพยายามปล่อยวางให้สิ้นเสียก่อนในเวลาทำภาวนา ถ้าหากไม่ทำเช่นนั้น ก็จะเกิดเป็นวิจิกิจฉาขึ้น ทำผู้ปฏิบัติไม่ให้เห็นธรรมได้ตามต้องการ เมื่อรู้แน่ฉะนี้แล้วจะได้กล่าวถึงวิธีนั่งต่อไป.

หลังจากการสวดมนตร์ไหว้พระรัตนตรัยแล้ว พึงคู้บัลลังก์ขัดสมาธิ เท้าขวาทับเท้าซ้าย มือขวาทับมือซ้าย นิ้วชี้มือขวาจดหัวแม่มือซ้าย หลับตาพอหนังตาติดกันตามสบาย ตั้งกายให้ตรงจนยืดตัวไม่ได้ต่อไป ที่เรียกว่า **อุชุํ กายํ ปณิธาย** ตั้งกายให้ตรง **ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา** เข้าไปตั้งสติไว้ให้มีหน้ารอบไม่เผลอ (ตรงกับพระขีณาสพผู้เป็นสติวินัย) มีสติทุกเมื่อ นี่เป็นทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ สติไม่เผลอจากบริกรรมภาวนาและบริกรรมนิมิตต์ให้ติดกัน ไม่แยกจากกัน บริกรรมภาวนาได้แก่คำว่า "**สมฺมา อรหํ**" ส่วนบริกรรมนิมิตต์นั้นคือกำหนดเครื่องหมายให้ใสเหมือนเพ็ชรลูกที่เจียรไนแล้ว หรือดวงแก้วกลม ๆ ที่ใสบริสุทธิ์ปราศจากฝ้าไฝหรือมลทินใด ๆ สัณฐานกลมรอบตัว บริกรรมทั้งสองนี้พึงตรึกไว้ให้ได้อยู่เสมอในอิริยาบททั้ง ๔ คือ นั่ง นอน ยืน เดินไม่ให้เผลอสติได้ และนี่เองเป็นของสำคัญในเรื่องที่จะทำเป็นหรือไม่เป็น.

ในขั้นต้นสำหรับผู้เริ่มปฏิบัติ ควรจะกำหนดรู้จักฐานที่ตั้งของดวงนิมิตต์เสียก่อน

เพื่อจะได้รู้จักทางไปเกิดมาเกิดของตนไว้บ้าง ฐานที่ตั้งนี้แบ่งเป็น ๖ ระยะคือ

ฐานที่ ๑ ปากช่องจมูก หญิงซ้าย ชายขวา ตรงกลางพอดี ไม่ล้ำเข้าไปไม่เหลือมออกมา.

ฐานที่ ๒ เพลาตา หญิงซ้าย ชายขวา ตรงหัวตาพอดี.

ฐานที่ ๓ กลางกั๊กศีร์ษะตรงกับจอมประสาท ได้ระดับตา แต่อยู่ภายในตรงศูนย์กลาง คือจากดั้งจมูกตรงเข้าไปจดท้ายทอย จากเหนือหูซ้ายตรงไปเหนือหูขวา ตรงกลางที่เส้นทั้งสองตัดกันนั่นเอง เป็นฐานที่ ๓.

ฐานที่ ๔ ปากช่องเพดานไม่ให้ล้ำเหลื่อม เหนือลิ้นไก่ตรงที่รับประทานอาหารสำลัก.

ฐานที่ ๕ ปากช่องคอเหนือลูกกระเดือก อยู่ตรงกลางทีเดียว.

ฐานที่ ๖ สุดลมหายใจเข้าออกคือกลางตัว ตรงกับสะดือ แต่อยู่ภายใน.

ฐานที่ ๗ ถอยหลังกลับขึ้นมาเหนือสะดือประมาณ ๒ นิ้ว ในกลางตัว.

กำหนดดวงนิมิตต์เครื่องหมายไปหยุดอยู่ตามฐานนั้น ๆ พร้อมกับภาวนาในใจว่า "**สมฺมา อรหํ**" ๓ ครั้ง แล้วจึงเลื่อนดวงนิมิตต์นั้นต่อไป สำหรับฐานที่ ๓ เวลาที่จะเลื่อนดวงนิมิตต์ต่อไป ต้องเหลือบตากลับเข้าข้างในคล้าย ๆ กับคนนอนกำลังจะหลับแต่แล้วก็ปล่อยให้เป็นไปตามปกติ ทั้งนี้เพื่อจะให้ความเห็นความจำความคิดความรู้กลับเข้าข้างใน เพราะจะต้องดูด้วยตาละเอียดต่อไป เมื่อเลื่อนดวงนิมิตต์ลงไปจนถึงฐานที่ ๗ แล้ว ในฐานที่ ๗ นั้น มีศูนย์อยู่ ๕ ศูนย์ คือ ศูนย์กลาง, หน้า, ขวา, หลัง, ซ้าย, ศูนย์หน้าเป็นธาตุน้ำ ขวาธาตุดิน หลังธาตุไฟ ซ้ายธาตุลม ศูนย์กลางอากาศธาตุ ตรงกลางอากาศธาตุได้แก่วิญญาณธาตุ ธาตุเหล่านี้เองที่ประชุมกันเป็นกายมนุษย์ขึ้น และศูนย์กลางกายนี้ ก็คือศูนย์กำเนิดของกายมนุษย์นั่นเอง ถ้าหากรู้จักทางคือฐานที่ตั้งเหล่านี้แล้ว ในการทำคราวหลัง ๆ จะเอาใจไปจดที่กำเนิดของกายมนุษย์เลยทีเดียวก็ได้.

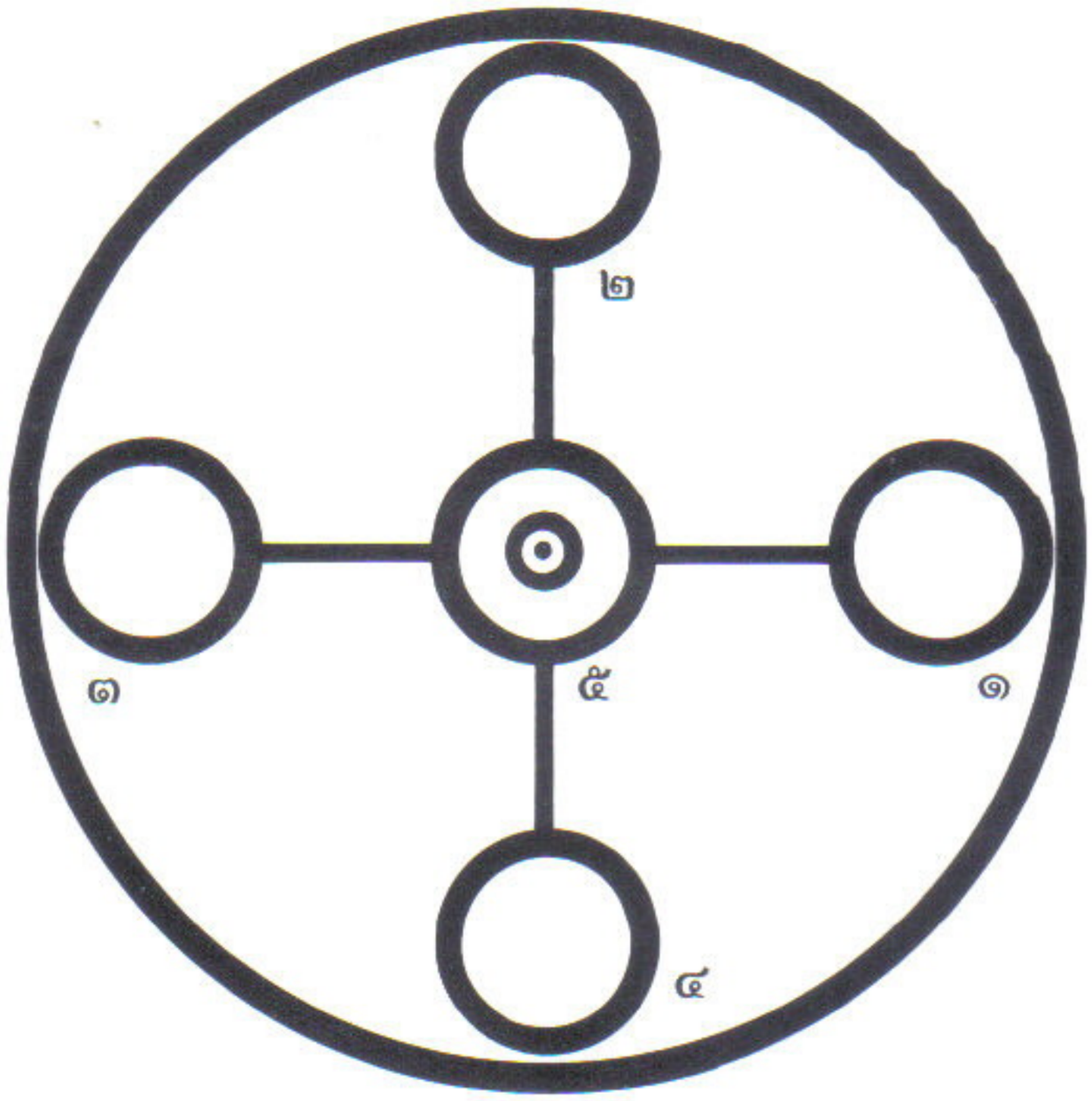

๑. ด้านขวา	ธาตุดิน
๒. ด้านหน้า	ธาตุน้ำ
๓. ด้านซ้าย	ธาตุลม
๔. ด้านหลัง	ธาตุไฟ
๕. ศูนย์กลาง	อากาศธาตุ

ลักษณะของฐานที่ ๗

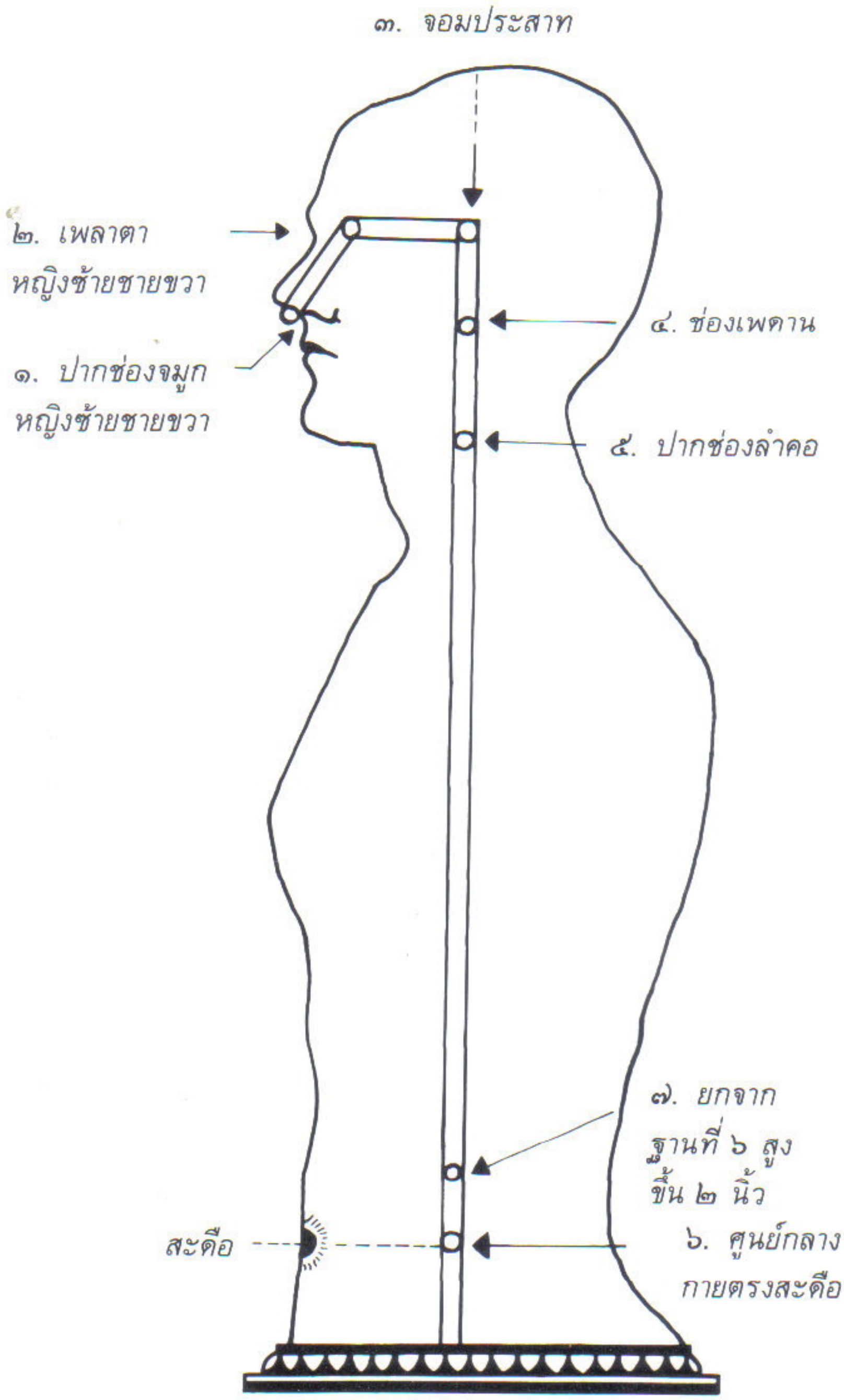

ภาพ - แสดงที่ตั้งของดวงนิมิตต์ จากฐานที่ ๑ ถึงที่ ๗

วิธีทำให้เห็นธรรมกาย

ลำดับที่ ๑

ทำใจให้หยุดให้นิ่งอยู่ในกลางศูนย์กำเนิดของกายมนุษย์ ศูนย์นี้เป็นที่ไปเกิดมาเกิดของสัตว์ อยู่ตรงศูนย์กลางกายพอดี ที่ตรงนั้นใจของกุมารที่เกิดในท้องจดอยู่เสมอจึงไม่ต้องหายใจ เพราะถูกส่วนทางมาเกิดไปเกิด ใจหยุดตรงนั้นเหมือนกันทุกคน ถ้าหยุดไม่ถูกส่วนเช่นนั้น ก็ไม่ถูกทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์, เมื่อทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ตรงนั้นได้ถูกส่วนแล้ว จะเห็นดวงปฐมมรรค ซึ่งเรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะเป็นดวงธรรมที่ทำให้บังเกิดเป็นกายขึ้น, ขนาดของดวงที่ปรากฏนั้น อย่างเล็กที่สุดก็เท่ากับดวงดาว อย่างโตที่สุดขนาดเท่าพระอาทิตย์หรือพระจันทร์, สัณฐานกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก, เมื่อเห็นชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใสนั้น พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายทิพย์ ปรากฏขึ้นจากกลางว่างของดวงใสที่เห็นแล้วนั้น, ต่อไปทำใจให้หยุดให้นิ่งอยู่ในศูนย์กำเนิดของกายทิพย์ พอถูกส่วนดีแล้วจะเกิดดวงธรรม (คือดวงกลมใสนั่นเอง), ดวงนี้คือดวงทุติยมรรค เมื่อดวงนี้ขยายส่วนโตและเห็นชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใสนั้น พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายรูปพรหมปรากฏขึ้นกลางเหตุว่างของดวงทุติยมรรคนั้น ต่อไปทำใจให้หยุดให้นิ่งอยู่ในศูนย์กำเนิดของกายรูปพรหม พอถูกส่วนดีแล้ว จะเกิดดวงธรรมขึ้นกลางศูนย์กำเนิดของกายรูปพรหมนั้น ดวงนั้นคือดวงตติยมรรค เมื่อขยายส่วนโตขึ้นและชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใสนั้นอีก พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายอรูปพรหม ปรากฏขึ้นในกลางเหตุว่างของดวงตติยมรรคนั้น แล้วทำใจให้หยุดให้นิ่งอยู่ในศูนย์กำเนิดของกายอรูปพรหม พอถูกส่วนดีแล้วจะเกิดดวงธรรมขึ้นกลางศูนย์กำเนิดของกายอรูปพรหมนั้น ดวงนี้คือดวง

จตุตถมรรค เมื่อขยายส่วนโตขึ้นและชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใสนั้นอีก พอถูกส่วนก็จะเห็นกายธรรมกาย ปรากฏขึ้นในกลางเหตุว่างของดวงจตุตถมรรคนั้น.

ลำดับที่ ๒

หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายธรรม ใช้ตาธรรมกายดูดวงศีล ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางของธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงศีลนี้มีลักษณะกลมรอบตัว ใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก มีขนาดเท่าฟองไข่แดงของไก่ นี่เป็นดวงศีลของมนุษย์ ดวงสมาธิซ้อนอยู่ในกลางดวงศีล มีลักษณะกลมรอบตัวใสแบบเดียวกันกับดวงศีล มีขนาดเท่ากัน ดวงปัญญาก็ซ้อนอยู่ในกลางดวงสมาธิ กลมรอบตัวใสสะอาดมีขนาดเท่ากัน ดวงวิมุตติซ้อนอยู่ในกลางดวงปัญญา กลมรอบตัวใสสะอาดมีขนาดเท่ากัน ดวงวิมุตติญาณทัสสนะซ้อนอยู่ในกลางดวงวิมุตติ กลมรอบตัวใสสะอาดมีขนาดเท่ากัน เหล่านี้เป็น ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ของมนุษย์ที่ว่ามานี้เป็นอย่างเล็ก อย่างโตขนาดเท่าดวงจันทร์ แล้วหยุดนิ่งต่อลงไปในกลางดวงวิมุตติญาณ-ทัสสนะของมนุษย์นั้น ก็จะเห็นกายทิพย์ กลางกายทิพย์มีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ดวงธรรมนี้มีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ ขนาดเล็กเท่าฟองไข่แดงของไก่ ขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์ กลางดวงธรรมนั้นมีดวงศีลซ้อนอยู่ กลางดวงศีลมีดวงสมาธิ กลางดวงสมาธิมีดวงปัญญา กลางดวงปัญญามีดวงวิมุตติ กลางดวงวิมุตติมีดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะของกายทิพย์นี้ ก็มีขนาดเท่ากันกับของกายมนุษย์ ต่างกันแต่ของกายทิพย์นี้ใสกว่า ละเอียดกว่าของกายมนุษย์ แล้วนิ่งลงไปในกลางดวงวิมุตติญาณ-ทัสสนะของกายทิพย์นั้น จะเห็นกายรูปพรหม กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม กลางดวงธรรมมีดวงศีล กลางดวงศีลมีดวงสมาธิ กลางดวงสมาธิมีดวงปัญญา กลางดวงปัญญามีดวงวิมุตติ กลางดวงวิมุตติมีดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เหล่านี้คือดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะของกายรูปพรหม มีลักษณะกลมรอบตัว ขนาดเท่า ๆ กันกับของกายมนุษย์และกายทิพย์ แต่มีความใสความละเอียดยิ่งกว่า แล้วนิ่งลงไปในกลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะของกายรูปพรหมนั้น จะเห็นกายอรูปพรหม กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้

เป็นกายอรูปพรหม กลางดวงธรรมมีดวงศีล กลางดวงศีลมีดวงสมาธิ กลางดวงสมาธิมีดวงปัญญา กลางดวงปัญญามีดวงวิมุตติ กลางดวงวิมุตติมีดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เหล่านี้คือดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะของกายอรูปพรหม มีลักษณะกลมรอบตัว ขนาดเท่า ๆ กันกับของกายรูปพรหม แต่มีความใสความละเอียดมากกว่า แล้วนิ่งลงไปในกลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะของกายอรูปพรหมนั้น จะเห็นกายธรรม กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม กลางดวงธรรมมีดวงศีล กลางดวงศีลมีดวงสมาธิ กลางดวงสมาธิมีดวงปัญญา กลางดวงปัญญามีดวงวิมุตติ กลางดวงวิมุตติมีดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เหล่านี้คือ ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะของกายธรรม มีลักษณะกลมรอบตัว แต่ว่ามีขนาดวัดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่าหน้าตักของธรรมกายไม่มีเล็กมีโต มีหน้าตักของธรรมกายเป็นเครื่องวัดด้วยผ่าเส้นศูนย์กลาง ความใสบริสุทธิ์นั้นยิ่งกว่ากายที่กล่าวมาแล้วมากมายหลายเท่า ใสจนกระทั่งมีรัศมีปรากฏ.

ลำดับที่ ๓

ดูดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ที่ศูนย์กลางกายมนุษย์ให้เห็นเป็นดวงใส แล้วขยายให้กว้างออกไป วัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๒ วาหนา ๑ คืบ วัดโดยรอบ ๖ วา สัณฐานกลม (ไม่ใช่กลมรอบตัวเป็นดวง) ใสเหมือนกระจกส่องหน้า นี่เป็นปฐมฌาน แล้วกายธรรมนั่งบนนั้นดังนี้เรียกว่ากายธรรมเข้าปฐมฌาน แล้วเอาตาธรรมกายที่นั่งบนฌานนั้น เพ่งดูดวงธรรมที่ศูนย์กลางกายทิพย์ให้เห็นเป็นดวงใส แล้วขยายส่วนเท่ากันนั้น นี่เป็นทุติยฌาน ธรรมกายน้อมเข้าทุติยฌานนั้นแล้ว ปฐมฌานก็หายไป ทุติยฌานก็มาแทนที่ ธรรมกายนั่งบนนั้น นี้ชื่อว่าธรรมกายเข้าทุติยฌาน แล้วเอาตาธรรมกายที่นั่งบนฌานนั้น เพ่งดูดวงธรรมที่ศูนย์กลางกายรูปพรหมเห็นเป็นดวงใส แล้วขยายส่วนเท่ากันนั้น นี่เป็นตติยฌาน ธรรมกายน้อมเข้าตติยฌานนั้นแล้ว ทุติยฌานก็หายไป ตติยฌานมาแทนที่ ธรรมกายนั่งบนนั้น นี้ชื่อว่าธรรมกายเข้าตติยฌาณ แล้วเอาตาธรรมกายที่นั่งบนฌานนั้น เพ่งดูดวงธรรมที่ศูนย์กลางกายอรูปพรหมเห็นเป็นดวงใส แล้วขยายส่วนเท่ากันนั้น นี่เป็นจตุตถฌาน ธรรมกายน้อมเข้าจตุตถฌานนั้นแล้ว

ตติยฌานก็หายไป จตุตถฌานมาแทนที่ ธรรมกายนั่งบนนั้น ดังนี้ชื่อว่าธรรมกายเข้าจตุตถฌาน (เหล่านี้เป็นรูปฌาน) ต่อจากนี้ไปให้ใจธรรมกายน้อมไปในเหตุว่างของปฐมฌาน เห็นเป็นดวงใสเท่าจตุตถฌาน ธรรมกายก็นั่งบนดวงนั้น เมื่อธรรมกายนั่งอยู่บนอากาสานัญจายตนะฌานดังนี้แล้ว ใจธรรมกายน้อมไปในรู้ ในเหตุว่างของทุติยฌาน อากาสานัญจายตนะฌานก็จางหายไป เกิดวิญญาณัญจายตนะฌาน (ใสยิ่งกว่านั้น) ธรรมกายนั่งอยู่บนวิญญาณัญจายตนะฌานนั้น ใจธรรมกายน้อมไปในที่รู้ละเอียดในเหตุว่างของตติยฌาน วิญญาณัญจายตนะฌานก็จางหายไป เกิดอากิญจัญญายตนะฌาน (ใสยิ่งขึ้นไปอีก) ธรรมกายนั่งอยู่บนอากิญจัญญายตนะฌานนั้น ใจธรรมกายน้อมไปในรู้ก็ใช่ไม่รู้ก็ใช่ ในเหตุว่างของจตุตถฌาน อากิญจัญญายตนะฌานก็จางหายไป เกิดเนวสัญญานาสัญญายตนะฌานแทนที่ รู้สึกว่าละเอียดจริงประณีตจริง ธรรมกายนั่งอยู่บนเนวสัญญานาสัญญายตนะฌานนั้น (นี่เป็นส่วนอรูปฌาน) เหล่านี้เรียกว่าเข้าฌาน ๑ ถึง ๘ โดยอนุโลม แล้วย้อนกลับ จับแต่ฌานที่ ๘ นั้นถอยลงมาหาฌานที่ ๗,๖,๕,๔,๓,๒,๑ เรียกว่าปฏิโลม ดูอริยสัจจ์ของกายมนุษย์ให้เห็นจริงว่า ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์เป็นทุกข์ สิ่งที่เรียกว่าเป็นความเกิดนั้น มีลักษณะเป็นดวงกลมใสขนาดเล็กเท่าเมล็ดโพธิ์ ขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์ สีขาวใสบริสุทธิ์ ดวงเกิดนี้จะเริ่มมาจดศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ในเวลาที่กายมนุษย์มีอายุครบ ๑๔ ปี ดวงนี้เองเป็นดวงเริ่มเกิดของมนุษย์ทุกคน ถ้าดวงนี้ไม่มาจดกลางดวงธรรมของมนุษย์ กายมนุษย์ก็จะมาเกิดไม่ได้ เมื่อกายธรรมดูความเกิด ดูเหตุที่จะทำให้เกิดเห็นตลอดแล้ว ก็ดูความแก่ต่อไป ความแก่นี้ซ้อนอยู่ในกลางดวงของความเกิด เป็นดวงกลมขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์ ขนาดเล็กก็เท่าฟองไข่แดงของไก่ สีดำเป็นนิลแต่ไม่ใส เวลาที่ดวงแก่นี้ยังเล็กก็เป็นเวลาที่เริ่มแก่ ถ้าดวงแก่นี้ยิ่งโตขึ้นกายก็ยิ่งแก่เข้าทุกที ดวงแก่นี้เองที่เป็นเหตุให้ร่างกายทรุดโทรม เมื่อแก่มากขึ้นแล้วก็ต้องมีเจ็บ เพราะดวงเจ็บซ้อนอยู่ในกลางดวงแก่นั้นเอง เป็นดวงกลมขนาดเท่า ๆ กับดวงเกิดดวงแก่ สีดำเข้มยิ่งกว่าดวงแก่ ขณะเมื่อดวงเจ็บนี้ มาจดเข้าในศูนย์กลางดวงแก่เข้าเวลาใด กายมนุษย์ก็จะต้องเจ็บทันที เมื่อดวงเจ็บนี้มาจดหนักเข้าดวงตายก็ซ้อนเข้าอยู่กลางดวงเจ็บ เป็นดวงกลมขนาดเล็กโตเท่า ๆ กับดวงเจ็บ แต่มีสีดำใสประดุจนิลทีเดียว เมื่อดวงนี้เข้ามาจดกลางดวงเจ็บแล้ว จดตรงหัวต่อของกายมนุษย์กับกายทิพย์ พอมาจดเข้าเท่านั้น หัวต่อของมนุษย์กับทิพย์ก็ขาดจากกัน เมื่อกายมนุษย์ไม่เนื่องกับ

กายทิพย์ได้แล้ว กายมนุษย์ก็ต้องตายทันที เมื่อเห็นด้วยตาธรรมกายและรู้ด้วยญาณของธรรมกายว่า ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ไม่เที่ยง ไม่แน่นอนจริงแล้ว รู้เห็นตามจริงเช่นนี้ชื่อว่าสัจจญาณ เมื่อตาธรรมกายเห็นว่าความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้เป็นทุกข์จริง เป็นสิ่งสมควรรู้ชื่อว่าบัลลุกิจจญาณ และความทุกข์ทั้งหมดเหล่านี้เราก็ได้พิจารณาเห็นชัดแจ้งรู้ชัดเจนมาแล้ว ชื่อว่าบัลลุกตญาณ เช่นนี้เรียกว่าพิจารณาทุกขสัจจ์ซึ่งเป็นไปในญาณ ๓.

ส่วนดวงสมุทัยนั้นมีอยู่ ๓ ดวง อยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์ และขนาดเล็กเท่าเมล็ดโพธิ์ เหมือนกันทั้งหมด ซ้อนกันอยู่ สำหรับดวงข้างนอกมีสีดำเข้ม แต่อีก ๒ ดวงนั้น ก็ยิ่งมีความละเอียด และความดำมากกว่ากันเข้าไปเป็นชั้น ๆ เมื่อเห็นด้วยตาและรู้ด้วยญาณของธรรมกายเช่นนี้ รู้ว่าเพราะสมุทัยนี้จึงทำให้ทุกข์เกิดเป็นของจริงเช่นนี้เรียกว่าสัจจญาณ เมื่อรู้แล้วพากเพียรละ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งควรละเช่นนี้ เรียกว่ากิจจญาณ เมื่อละสมุทัยได้ขาดแล้ว ชื่อว่ากตญาณ เช่นนี้เรียกว่า พิจารณาสมุทัยซึ่งเป็นไปในญาณ ๓.

เมื่อมีสมุทัยเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องดูให้รู้ถึงวิธีดับเหตุแห่งทุกข์อันนี้ให้ได้ตลอด ที่เรียกว่านิโรธ นิโรธนี้เป็นดวงกลมใสอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ขนาดวัดตัดกลาง ๕ วา ขณะเมื่อมีนิโรธแล้ว สมุทัยย่อมหมดไป เหมือนรัศมีของพระอาทิตย์ที่ขจัดความมืดให้หายไปฉะนั้น เมื่อเห็นด้วยตาและรู้ด้วยญาณธรรมกายว่า ความดับไปแห่งสมุทัยเป็นนิโรธจริง ชื่อว่าสัจจญาณ และนิโรธนี้เป็นสิ่งควรทำให้แจ้งชื่อว่าเป็นกิจจญาณ เมื่อรู้เห็นตลอดแล้วชื่อว่าทำให้แจ้งซึ่งนิโรธแล้วจัดเป็นกตญาณ เช่นนี้เรียกว่าได้พิจารณาซึ่งนิโรธอันเป็นไปในญาณ ๓.

เมื่อทำนิโรธความดับให้แจ้งได้แล้ว ก็จะพึงทำมรรคให้เกิดขึ้น มรรคนี้ก็คือดวงศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั่นเอง มีสัณฐานกลมใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก ขนาดเท่ากันกับหน้าตักของธรรมกาย เมื่อได้เห็นด้วยตาได้รู้ด้วยญาณของธรรมกายแน่ชัดแล้ว รู้แน่ว่าสิ่งนี้เป็นมรรคจริง ชื่อว่าเป็นสัจจญาณ เมื่อมรรคนี้เป็นของจริงก็เป็นทางควรดำเนินให้เจริญขึ้น ชื่อว่าเป็นกิจจญาณ เมื่อได้รู้เห็นตลอดด้วยตาและญาณของธรรมกายถึงมรรคนี้ว่า ได้ดำเนินให้เจริญขึ้นแล้วนี้ชื่อว่าเป็นกตญาณ เช่นนี้ชื่อว่าได้เห็นมรรคพร้อมทั้งรู้เป็นไปในญาณ ๓ ฉะนี้.

เห็นอริยสัจจ์เหล่านี้พร้อมกับเดินสมาบัติ เมื่อถูกส่วนเข้าธรรมกายก็ตกสูญเป็นดวงใส วัดผ่าศูนย์กลาง ๕ วา ในไม่ช้าสูญนั้นก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๕ วา สูง ๕ วา เกศดอกบัวตูมนี้เป็นพระโสดา แล้วธรรมกายพระโสดานั้นเข้าฌาน ดูอริยสัจจ์ของกายทิพย์ให้เห็นจริงใน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว เมื่อถูกส่วนเข้าธรรมกายพระโสดาก็ตกสูญเป็นดวงใส วัดผ่าศูนย์กลางได้ ๑๐ วา ในไม่ช้าสูญนั้นก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระสกิทาคามี แล้วธรรมกายพระสกิทาคามีนั้นเข้าฌานดูอริยสัจจ์ของกายรูปพรหมให้เห็นจริงในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อถูกส่วนเข้า ธรรมกายพระสกิทาคามีก็ตกสูญเป็นดวงใส วัดผ่าศูนย์กลางได้ ๑๕ วา ในไม่ช้าสูญนั้นก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๑๕ วา สูง ๑๕ วา เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระ-อนาคามี แล้วธรรมกายพระอนาคามีนั้นเข้าฌาน ดูอริยสัจจ์ของกายอรูปพรหมให้เห็นจริงในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อถูกส่วนเข้า ธรรมกายพระอนาคามีก็ตกสูญเป็นดวงใส วัดผ่าศูนย์-กลางได้ ๒๐ วา ในไม่ช้าสูญนั้นก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระอรหัตต์แล้ว.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระโสดาเป็นปฐมฌาน (แบบเดียวกับที่เคยทำมาแล้วในการทำฌาน) ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระสกิทาคามีเป็นทุติยฌาน ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระอนาคามี เป็นตติยฌาน ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระอรหัตต์เป็นจตุตถฌานว่าง ของปฐมฌานประกอบเป็นอากาสานัญจายตนะฌาน รู้ในว่างของทุติยฌานเป็นวิญญาณัญจายตนะฌาน รู้ที่ละเอียดในเหตุว่างของตติยฌาน เป็นอากิญจัญญายตนะฌาน รู้ก็ใช่ไม่รู้ก็ใช่ในเหตุว่างของจตุตถฌาน เป็นเนวสัญญานาสัญญายตนะฌาน เข้าสมาบัติทั้ง ๘ นี้โดยอนุโลมปฏิโลมจนครบ ๗ เที่ยว ธรรมกายก็ตกสูญเข้านิพพานของกายมนุษย์ เดินสมาบัติในนิพพานของกายมนุษย์ครบ ๗ เที่ยว กายธรรมก็ตกสูญเข้านิพพานของกายทิพย์ เดินสมาบัติในนิพพานของกายทิพย์ครบ ๗ เที่ยว กายธรรมก็ตกสูญ เข้านิพพานของกายรูปพรหม เดินสมาบัติในนิพพานของกายรูปพรหมครบ ๗ เที่ยว กายธรรมก็ตกสูญ เข้านิพพานของกายอรูปพรหม เดินสมาบัติในนิพพานของกายอรูปพรหมครบ ๗ เที่ยว กายธรรมก็ตกสูญ เข้านิพพานของกายธรรมเลยทีเดียว

เวลาจะออกจากนิพพานของกายธรรม ก็ต้องเดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญกลับ

ออกมาถึงนิพพานของกายอรูปพรหม แล้วเดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญกลับออกมาถึงนิพพานของกายรูปพรหม แล้วเดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญกลับออกมาถึงนิพพานของกายทิพย์ เดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญกลับออกมาถึงนิพพานของกายมนุษย์ เดินแบบเดียวกับเวลาเข้าไป.

(สำหรับฌานนั้น ขนาดที่กล่าวแล้ว คือวัดตัดกลาง ๒ วา หนา ๑ คืบ วัดโดยรอบ ๖ วานั้น เป็นขนาดธรรมดา แต่เมื่อเวลาที่ถึงขั้นธรรมกายขยายส่วนโตขึ้นแค่ไหน พึงเข้าใจว่าฌานก็จะขยายส่วนโตขึ้นไปตามนั้นได้).

ลำดับที่ ๔

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมคือศูนย์กลางกายนั้นเป็นกสิณ กสิณมี ๑๐ คือ ดิน ๑ น้ำ ๑ ไฟ ๑ ลม ๑ สีเขียว ๑ สีเหลือง ๑ สีแดง ๑ สีขาว ๑ แสงสว่าง ๑ และอากาศว่าง ๑ กสิณเหล่านี้มีลักษณะกลมใสรอบตัว เวลาจะเดินสมาบัติในกสิณเหล่านี้ ก็ต้องซ้อนดวงกสิณให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ดวงแรกคือดิน น้ำซ้อนอยู่ในดิน ไฟซ้อนอยู่ในน้ำ ลมอยู่ในไฟ สีเขียวอยู่ในลม สีเหลืองอยู่ในสีเขียว สีแดงอยู่ในสีเหลือง สีขาวอยู่ในสีแดง แสงสว่างอยู่ในสีขาว อากาศว่างอยู่ในแสงสว่าง ซ้อนกันเช่นนี้แล้วจึงเดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพมนุษย์ให้เห็นตลอด วิธีเดินสมาบัติต้องใช้กายธรรมเดิน.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายอสุรกายเป็นสมาบัติที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณตรวจดูภพอสุรกายให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายเปรตเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพเปรตให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายสัตว์เดียรัจฉาน เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพสัตว์เดียรัจฉานให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายสัตว์นรกเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดิน

สมาบัติในกสิณตรวจดูสัตว์นรกให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นสัตว์โลกันต์เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูสัตว์โลกันต์ให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพทิพย์ให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพรูปพรหมให้เห็นตลอด.

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูภพอรูปพรหมให้เห็นตลอด.

ใช้กายธรรมเป็นผู้เดินสมาบัติ ตรวจดูให้รู้ตลอด ไต่ถามและดูให้รู้ว่า เป็นอยู่กันอย่างไร มีอะไรเป็นอาหาร มีอายุนานเท่าไร ดังนี้เป็นต้น.

ลำดับที่ ๕

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม เป็นรูปฌานและอรูปฌาน เดินสมาบัติพร้อมกับตรวจดูชาติของตน (เวลาเดินสมาบัติใช้กายธรรมเป็นผู้เดินสมาบัติ) นิ่งอยู่ในศูนย์กลางกาย ดูความเป็นอยู่ตั้งแต่ปัจจุบันนี้ ถอยออกไปถึงเมื่อวาน วานซืน ฯลฯ. และถอยห่างออกไปเป็นลำดับจนถึงเวลาออกจากครรภ์มารดา ก่อนออกจากครรภ์ จนถึงเวลาที่ยังเป็นกะละละรูป ก่อนเข้าท้องมารดา ก่อนมาเข้าอยู่ในกายของบิดา ถอยออกไปจนถึงชาติก่อน ดูถอยออกไปเรื่อย ๆ เช่นนี้จนถึงแรกได้ปฐมวิญญาณ แล้วถอยกลับมา (แบบเวลาเข้าไป) จนถึงปัจจุบัน แล้วดูต่อไปในชาติข้างหน้าอีก ดูชาติของตนให้เห็นตลอด เช่นนี้เรียกว่าปุพเพนิวาสญาณ.

ดูของตนเห็นตลอดแล้วเช่นไร เวลาจะดูของผู้อื่นก็เอาธรรมที่ทำให้เป็นกายของผู้นั้นประกอบเป็นสมาบัติเดินสมาบัติตรวจดู แบบเดียวกันกับที่ดูของตนเองให้ตลอด เช่นนี้เรียกว่าจุตูปปาตญาณ.

ลำดับที่ ๖

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นภพ ๓ เป็นรูปสมาบัติว่างของธรรมนั้นประกอบเป็นอรูปสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมที่ทำให้เป็นภพ ๓ (คือศูนย์กลางภพ) เป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ (กายธรรมเป็นผู้เดินสมาบัติ) ตรวจดูในภพ ๓ นี้ ให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างใน ดูความเป็นอยู่ให้ชัดแจ้งตลอด ที่เรียกว่าภพ ๓ นั้น คือ อสุรกายเปรต สัตว์เดียรัจฉาน นรก ๘ ขุม ต่อมาก็มีมนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ ชั้น รูปพรหม ๑๖ ชั้น อรูปพรหม ๔ ชั้น ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า ภพ ๓.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นโลกันต์เป็นรูปสมาบัติ เหตุว่างของธรรมเป็นอรูปสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมที่ทำให้เป็นโลกันต์เป็นกสิณ กายธรรมเข้าเดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูโลกันต์ให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างในโลกันต์นี้ เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากภพ ๓ คือต่ำลงไปจากอเวจีนรกขุมที่ ๘ นั้นออกไปจนนอกภพข้างล่าง ไกลหาประมาณมิได้ มีอายตนะหนึ่งอยู่ที่นั่นเรียกว่าโลกันต์.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นนิพพานเป็นรูปสมาบัติ เหตุว่างของธรรมเป็นอรูปสมาบัติ ที่ตั้งของธรรมเป็นกสิณ กายธรรมเข้าเดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูนิพพานให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างในให้หมดสงสัย นิพพานนี้เป็นอายตนะหนึ่ง คือ สูงกว่าภพ ๓ ขึ้นไปจากเนวสัญญานาสัญญายตนะออกไปนอกภพไกลจนหาประมาณมิได้ ที่นั่นเรียกว่า อายตนะ-นิพพาน.

ลำดับที่ ๗

ให้ดูดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม ในดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ พอสุดวิมุตติญาณทัสสนะ ก็มีกายมนุษย์ที่ละเอียด ดูดวงธรรมของกายมนุษย์ที่ละเอียดนั้น ในดวงธรรมก็มีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ต่อจากนั้นก็มีกายทิพย์ที่ละเอียด ดูดวงธรรมของกายทิพย์ละเอียด ในดวงธรรมมีดวงศีล

สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ต่อไปก็มีกายรูปพรหมที่ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ต่อไปก็มีกายอรูปพรหม ที่ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ต่อไปก็ถึงกายธรรมที่ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวงธรรมมีศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ต่อจากนั้นก็ถึงกายที่ละเอียดเข้าไปอีก ดูเข้าไปโดยนัยนี้จนกระทั่งถึงกาย ที่ละเอียดที่สุด ที่เรียกว่ากายสุดละเอียด แล้วก็ถอยออกมาแบบเดียวกับตอนเข้าไป ดูถอย ออกไปจนหยาบเลยจากกายมนุษย์ออกไป ถอยออกไปเรื่อยจนถึงกายใหญ่ที่สุด มีเนื้อหนังหยาบ เส้นขนเส้นผมใหญ่โตมาก ที่เรียกว่ากายสุดหยาบ (ดวงเหล่านี้ก็ซ้อนกันอยู่เช่นเดียวกับที่เคย ดูมาแล้ว).

ลำดับที่ ๘

ให้นับกายสุดหยาบสุดละเอียดว่ามีกี่กาย ตามแบบวิธีนับอสงไขย คือ นับแต่แผ่นดินเกิด ขึ้นแล้วประลัยไปจนถึงศีร์ษะ แผ่นดินเกิดขึ้นใหม่เป็นหนึ่งถึงสิบ-ร้อย-พัน-หมื่น-แสน.

ร้อยแสน	เป็น	โกฏิ
ร้อยแสนโกฏิ	เป็น	ปโกฏิ
ร้อยแสนปโกฏิ	เป็น	โกฏิปโกฏิ
ร้อยแสนโกฏิปโกฏิ	เป็น	นหุต
ร้อยแสนนหุต	เป็น	นินนหุต
ร้อยแสนนินนหุต	เป็น	อักโขภินี
ร้อยแสนอักโขภินี	เป็น	พินทุ
ร้อยแสนพินทุ	เป็น	อัพภุทะ
ร้อยแสนอัพภุทะ	เป็น	นิรพุทะ
ร้อยแสนนิรพุทะ	เป็น	อหหะ
ร้อยแสนอหหะ	เป็น	อพพะ

ร้อยแสนอพพะ	เป็น	อฏฏะ
ร้อยแสนอฏฏะ	เป็น	โสคันธิกะ
ร้อยแสนโสคันธิกะ	เป็น	อุปละ
ร้อยแสนอุปละ	เป็น	กมุทะ
ร้อยแสนกมุทะ	เป็น	ปทุมะ
ร้อยแสนปทุมะ	เป็น	ปุณฑริกะ
ร้อยแสนปุณฑริกะ	เป็น	อกถานะ
ร้อยแสนอกถานะ	เป็น	มหากถานะ
ร้อยแสนมหากถานะ	เป็น	อสงไขยหนึ่ง.

ลำดับที่ ๙

ขยายดวงเห็นจำคิดรู้ให้ตลอดสุดหยาบสุดละเอียด

ดวงเห็นของกายมนุษย์ ตั้งอยู่ในกลางกายของมนุษย์ มีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ ขนาดเท่าฟองไข่แดงของไก่ ประกอบดวงเห็นนี้เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของดวงเห็นคือศูนย์กลางกาย เป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณให้ใส ขยายดวงเห็นของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ดวงจำของมนุษย์ซ้อนอยู่ในกลางดวงเห็น มีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ ขนาดเท่าดวงตาขาวทั้งหมด ประกอบดวงจำนี้เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของดวงจำ คือว่างกลางดวงเห็นนั้น เป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณให้ใส ขยายดวงจำของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ดวงคิดของมนุษย์ซ้อนอยู่ในกลางว่างของดวงจำมีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ ขนาดเท่าดวงตาดำข้างนอก ประกอบดวงคิดนี้เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของดวงคิดคือว่างกลางดวงจำนั้นเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณให้ใส ขยายดวงคิดของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม

ดวงรู้ของมนุษย์ซ้อนอยู่ในกลางว่างของดวงคิด มีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ ขนาดเท่าแววตาดำข้างใน ประกอบดวงรู้นี้เป็นสมาบัติ ที่ตั้งของดวงรู้ คือว่างกลางดวงคิด

นั้นเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณให้ใส ขยายดวงรู้ของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเพียงดวงเห็นจำคิดรู้ของกายมนุษย์ ส่วนดวงเห็นดวงจำดวงคิดดวงรู้ของกายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม กายธรรม ตลอดจนกายสุดหยาบสุดละเอียดก็ต้องขยายแบบเดียวกันกับกายมนุษย์ที่กล่าวมาแล้ว.

ลำดับที่ ๑๐

ทำอายตนะให้เป็นทิพย์ในธรรม

ประกอบแก้วตาเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วตาเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ใช้ตามนุษย์มองดูสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะลี้ลับเพียงไร ใกล้ไกลแค่ไหนทั้งของมนุษย์ทิพย์ธรรมให้เห็นตลอด เรียกว่าตาทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วหูทั้งหมดเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วหูเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ใช้หูมนุษย์ฟังเสียงต่าง ๆ ไม่ว่าจะลี้ลับใกล้ไกลเพียงไร ทั้งของมนุษย์ ทิพย์ ธรรม ให้ได้ยินตลอด เรียกว่าหูทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วจมูกทั้งหมดเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วจมูกเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ใช้จมูกมนุษย์ดมกลิ่นต่าง ๆ ทั้งลี้ลับใกล้ไกลของมนุษย์ ทิพย์ธรรมให้ได้กลิ่นตลอด เรียกว่าจมูกทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วลิ้นทั้งหมดเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วลิ้นเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ใช้ลิ้นมนุษย์ลิ้มรสต่าง ๆ ทั้งลี้ลับเปิดเผย ทั้งของมนุษย์ ทิพย์ ธรรม ให้รู้รสตลอด เรียกว่าลิ้นทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วกายทั้งหมดเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วกายเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ ใช้กายมนุษย์สัมผัส เครื่องสัมผัสที่วิเศษประณีตของมนุษย์ ทิพย์ ธรรมได้ตลอดเรียกว่ากายทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วใจทั้งหมดเป็นสมาบัติ ที่ตั้งของแก้วใจเป็นกสิณ เดินสมาบัติในกสิณ

ให้ใจรู้อารมณ์ต่าง ๆ ทั้งของมนุษย์ ทิพย์ ธรรม ของตนของผู้อื่นได้ตลอด เรียกว่าใจทิพย์ในธรรม.

ลำดับที่ ๑๑

ดูดวงบุญดวงบาปดวงไม่บุญไม่บาป ให้เห็นตลอดหมดทุกกาย.

ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายของแต่ละกาย มีดวงกลมซ้อนกันอยู่ ๓ ดวง ดวงแรกมีสีเทา ๆ อยู่ข้างนอก ได้แก่ดวงอพยากฤตหรือธรรมกลาง ถัดเข้าไปในกลางดวงของธรรมกลางนั้น มีอีกดวงหนึ่งสีดำใสดุจนิล นั่นคือธรรมดำหรืออกุศลธรรม ส่วนดวงที่ ๓ ซึ่งซ้อนอยู่ในกลางดวงธรรมดำนั้น มีสีขาวใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก นั่นคือธรรมขาวหรือกุศลธรรม ธรรมขาวนี้ก็คือดวงบุญ ธรรมดำคือดวงบาป ธรรมกลางคือดวงไม่บุญไม่บาป บุญบาปและไม่บุญไม่บาปนี้มีขนาดของดวงไม่คงที่ บางคนก็มีดวงบาปโตบางคนก็มีดวงบุญโต ส่วนผู้ที่ไม่นิยมทำบุญทำบาป ก็มีดวงไม่บุญไม่บาปโต มีบุญมาก บาปและไม่บุญไม่บาปก็มีน้อย ถ้ามีบาปมาก บุญและไม่บุญไม่บาปก็ย่อมจะมีน้อยดังนี้เป็นต้น.

ดวงบุญบาปไม่บุญไม่บาปนี้ แต่ละดวงก็มีธาตุมีธรรม ส่วนที่เห็นปรากฏนั้นเป็นส่วนธาตุ ธรรมนั้นซ้อนอยู่ในว่างกลางธาตุอีกทีหนึ่ง เพราะละเอียดกว่าประณีตกว่า.

เอาธาตุของดวงบุญประกอบเป็นกสิณ ธรรมของดวงบุญเป็นสมาบัติ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูธรรมขาว (กุศลธรรม) ให้เห็นตลอดจนถึงภพ.

เอาธาตุของดวงบาปประกอบเป็นกสิณ ธรรมของดวงบาปเป็นสมาบัติ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูธรรมดำ (อกุศลธรรม) ให้เห็นตลอดจนถึงภพ.

เอาธาตุของดวงไม่บุญไม่บาป ประกอบเป็นกสิณ ธรรมของดวงไม่บุญไม่บาปเป็นสมาบัติ เดินสมาบัติในกสิณ ตรวจดูธรรมกลาง (อพยากฤต) ให้เห็นตลอดจนถึงภพ.

ในธรรมขาว ดำ กลาง เหล่านี้ แต่ละธรรมก็มีนิพพาน ภพ ๓ โลกันต์เหมือนกัน พวกนี้ต้องตรวจดูให้ละเอียด.

ลำดับที่ ๑๒

ตรวจดูบารมี ๑๐ ทัศ อุปบารมี ๑๐ ทัศ ปรมัตถบารมี ๑๐ ทัศ.

บุญที่เกิดจากการบริจาคทานนั้น เมื่อบริจาคบ่อยครั้งเข้า รวมกันได้ขนาดโตวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ ๑ คืบ หรือขนาดเท่าดวงพระจันทร์แล้ว ดวงบุญนั้นจะกลั่นตัวเองเป็นบารมี ที่เรียกว่าทานบารมีได้ดวงทานบารมีราว ๆ วัดตัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ นิ้ว และดวงทานบารมีนี้มีมากขึ้น จนวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๑ คืบ หรือขนาดเท่าดวงพระจันทร์แล้ว ก็จะกลั่นตัวเองเป็นบารมีที่สูงกว่านั้น คือเรียกว่าทานอุปบารมี ได้ดวงทานอุปบารมีราว ๆ วัดตัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๑ นิ้ว และดวงทานอุปบารมีนี้ เมื่อมีมากขึ้นจนวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๑ คืบ หรือขนาดเท่าดวงพระจันทร์แล้ว ก็จะกลั่นตัวเองเป็นบารมีที่สูงสุด คือทานปรมัตถบารมี ได้ดวงทานปรมัตถบารมีราว ๆ ๑ นิ้ว.

ส่วนบุญที่เกิดจากการรักษาศีล การออกจากกาม ความมีปัญญา ความเพียร ความอดทน ความสัตย์จริง ความตั้งใจมั่น ความเมตตา ความมีอุเบกขา เหล่านี้ เมื่อบุญแต่ละอย่าง ๆ มีจำนวนมากขึ้นได้ขนาดที่จักกลั่นตัวเองแบบทานที่กล่าวแล้ว ก็จักกลั่นตัวเองเป็นบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี บุญและบารมีทั้ง ๓ นี้ จึงเป็นเหตุผลแก่กันดังนี้.

ต่อเมื่อไรบุญเหล่านี้ขยายส่วนกลั่นตัวเอง เป็นบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี ได้เต็มจำนวนวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๑ คืบ เสมอกันหมดแล้ว สำหรับผู้ที่ปรารถนาเพียงนิพพานโดยการเป็นพระอริยสาวกองค์ใดองค์หนึ่ง บารมีเพียงนี้ก็จะทำให้บรรลุความเป็นปกติสาวกได้ ส่วนผู้ที่ปรารถนาจะสร้างบารมี เป็นพระอสีติมหาสาวก พระอรรคสาวก และพระพุทธเจ้าเหล่านี้ ก็ต้องสร้างบารมีแต่ละบารมีให้มีส่วนโตกว่าจำพวกแรกนี้ขึ้นไปเป็นลำดับ.

บารมีนี้ อยู่ในศูนย์กลางของดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทุกกาย.

ในดวงทานบารมี มีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ประกอบดวงเหล่านี้เป็นสมาบัติ ประกอบดวงทานบารมีเป็นกสิณ ๑๐ เดินสมาบัติในกสิณ.

ในเมื่อดวงทานบารมีประกอบไปแล้วเช่นนี้ ดวงอื่น ๆ คือศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี เหล่านี้ต่างก็มี ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เช่นเดียวกัน เราก็ต้อง

ประกอบเป็นสมาบัติและกสิณ ๑๐ เดินสมาบัติในกสิณไปทีละบารมีจนครบ ๑๐ ทัศ.

ส่วนพวกอุปบารมีและปรมัตถบารมี ก็ทำไปเช่นเดียวกันทุกบารมี ทำตลอดทุกกาย จนสุดหยาบสุดละเอียด.

ลำดับที่ ๑๓

เข้านิพพานเป็นและนิพพานตาย ตลอดจนสุดหยาบสุดละเอียด.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดา เป็นปฐมฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกิทาคามี เป็น ทุติยฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคามี เป็น ตติยฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตต์ เป็น จตุตถฌาน.

ประกอบเหตุว่างของปฐมฌาน เป็นอากาสานัญจายตนะฌาน.

ประกอบรู้ในเหตุว่างของทุติยฌาน เป็นวิญญาณัญจายตนะฌาน.

ประกอบรู้ที่ละเอียดในเหตุว่างของตติยฌาน เป็นอากิญจัญญายตนะฌาน.

ประกอบรู้ก็ใช่ไม่รู้ก็ใช่ในเหตุว่างของจตุตถฌาน เป็นเนวสัญญานาสัญญายตนะฌาน.

แล้วเดินสมาบัติทั้ง ๘ นี้ ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานในศูนย์กลางกายมนุษย์ เรียกว่า นิพพานเป็นของมนุษย์ เดินสมาบัติในนิพพานเป็นของมนุษย์อีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานในศูนย์กลางภพมนุษย์ ซึ่งเรียกว่า นิพพานตายของมนุษย์ เดินสมาบัติในนิพพานตายของมนุษย์อีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานเป็นของทิพย์ ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางกายทิพย์ เดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานตายของทิพย์ ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางภพทิพย์ แล้วเดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานเป็นของกายรูปพรหม ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางกายรูปพรหม เดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานตายในศูนย์กลางภพรูปพรหม เดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานเป็นในศูนย์กลางกายอรูปพรหม เดินสมาบัติอีก ๗ เที่ยว ตกสูญ เข้านิพพานตายในศูนย์กลางภพอรูปพรหม เช่นนี้เรื่อยเข้าไปจนสุดละเอียด แล้วถอยออกมา

แบบเดียวกับเวลาเข้าไป พอถึงมนุษย์ก็ถอยออกไปจนสุดหยาบ เช่นนี้เรียกว่า เข้านิพพานเป็นและนิพพานตายจนสุดหยาบสุดละเอียด.

ลำดับที่ ๑๔

ดูกายสิทธิ์ในดวงแก้ว (เป็นปกิณณกะ)

ให้เอาดวงแก้วที่ถืออยู่ในมือนั้น เข้าไปไว้ในสุดละเอียด (ศูนย์กลางกาย) หยุดนิ่งอยู่ในกลางดวงแก้ว ขยายให้ดวงแก้วนั้นโตขึ้น ก็จะแลเห็นกายที่อยู่ในดวงแก้วนั้นได้ถนัด เมื่อต้องการจะรู้ด้วยเรื่องอะไรก็ถามได้จากกายที่อยู่ในนั้นได้ กายนี้เองที่เรียกว่า "กายสิทธิ์".

ลำดับที่ ๑๕

ภาคผู้เลี้ยง

ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น มีกายผู้เลี้ยงมนุษย์คอยดูแลความเป็นอยู่ของมนุษย์ (ไม่ใช่กายทิพย์) นิ่งลงไปในกลางกายผู้เลี้ยงมนุษย์ ก็มีดวงธรรมที่ทำให้เป็นผู้เลี้ยงมนุษย์ ในกลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ซ้อนกันเข้าไปเป็นลำดับ ๆ เช่นเดียวกับของมนุษย์ที่เคยดูมาแล้ว.

พอสุดดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงกายผู้เลี้ยงทิพย์กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เลี้ยงทิพย์ กลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ.

พอสุดดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงกายผู้เลี้ยงรูปพรหม กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เลี้ยงรูปพรหม กลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ.

ต่อจากวิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงกายผู้เลี้ยงอรูปพรหม กลางกลายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เลี้ยงอรูปพรหม กลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ.

๕

ต่อจากดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงกายผู้เลี้ยงธรรมกาย กลางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของผู้เลี้ยงธรรมกาย กลางดวงธรรมมีดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติ-ญาณทัสสนะ.

ทำต่อไปแบบนี้จนถึงสุดละเอียด แล้วก็ถอยออกมาหาสุดหยาบ ดูกายของผู้เลี้ยงให้เห็นตลอดสุดหยาบสุดละเอียดเช่นนี้.

สำหรับวิชาภาคผู้เลี้ยง นี้ก็ทำแบบเดียวกันกับที่ทำมาแล้วในภาคมนุษย์ทั้งหมด.

นิพพาน

นิพพานเป็นอายตนะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างออกไปจากโลกายตนะและอายตนะทั้ง ๖ ทั้ง ๑๒ นั้น เป็นอายตนะที่สูงกว่าวิเศษกว่าและประณีตกว่าอายตนะอื่น แต่ก็ทำหน้าที่ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ โลกายตนะ ทำหน้าที่ดึงดูดสัตว์โลกที่ยังมีความผูกพันอยู่กับโลกไว้ไม่ให้พ้นไปจากโลกได้ ส่วนอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ทำหน้าที่ดึงดูด รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ตามหน้าที่ของตน ๆ และในทำนองเดียวกัน อายตนะนิพพานก็มีหน้าที่ดึงดูดพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เข้าไปสู่อายตนะของตน สถานอันเป็นที่ประทับของพระ-พุทธเจ้าเรียกว่า อายตนะนิพพาน ส่วนพระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ในอายตนะนิพพานนั้น เรียกว่า "พระนิพพาน"

อายตนะนิพพาน มีลักษณะกลมรอบตัวขาวใสบริสุทธิ์จนกระทั่งมีรัศมีปรากฏ ขนาดของอายตนะนิพพานนั้นวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ราว ๑๔๑ ล้าน ๓ แสน ๓ หมื่น (๑๔๑๓๓๐๐๐๐) โยชน์ ขอบของอายตนะนิพพานหนาด้านละ ๑๕๑๒๐๐๐๐ โยชน์ รวมขอบทั้ง ๒ ด้าน เป็น ๓๐๒๔๐๐๐๐ โยชน์ ขอบนี้ก็กลมรอบตัวเช่นเดียวกัน ส่วนเนื้อที่ ๆ อยู่ในขอบเท่าไรเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น ในนิพพานเป็นสถานที่โอ่โถงปราศจากสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น สว่างไสวไปด้วยรัศมีธรรมอันโชติช่วงปราศจากความสว่างจากรัศมีอื่นใด แต่เป็นธรรมรังษีที่เกิดจากความใสความบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสและอวิชชาทั้งปวงนั่นเอง.

ในปาฏลิคามิวัคคอุทานฯ กล่าวไว้ว่า **"อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ ฯลฯ"**

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ที่ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีเลย อากาสานัญจายตนะ

วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็มิใช่ โลกนี้ก็มิใช่ โลกอื่นก็มิใช่ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้งสองก็มิใช่ อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวเลย ซึ่งอายตนะนั้นว่าเป็นการมา เป็นการไป เป็นการยืน เป็นการจุติ เป็นการเกิด อายตนะนั้นหาที่ตั้งอาศัยมิได้ มิได้เป็นไป หาอารมณ์มิได้นั่นแลที่สุดแห่งทุกข์.

อายตนะในที่นี้ ก็หมายความถึง "**อายตนะนิพพาน**" ดังได้กล่าวแล้วว่าอายตนะนิพพานนั้น ต่างหากออกไปจากอายตนะพวกอื่น อายตนะนิพพานนี้มีอยู่ สูงขึ้นไปจากภพ ๓ นี้ เลยออกไปจากขอบเนวสัญญานาสัญญายตนะภพ พ้นออกไปจากวิถีภพนี้ตรงขึ้นไปทีเดียว จะคำนวณระยะทางก็เห็นว่าหาประมาณมิได้ทีเดียว ไม่ได้มีอยู่ในดิน น้ำ ไฟ ลม และดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ไม่มีอยู่ในนิพพาน ในอรูปภพทั้ง ๔ ก็มิใช่ แม้นิพพานก็มิได้มีลักษณะของอรูปภพทั้ง ๔ นี้เลยในโลกนี้ โลกอื่นก็มิใช่ เพราะเหตุที่อายตนะนิพพานพ้นไปจากโลกจากภพคือ กามภพ รูปภพ และอรูปภพเหล่านี้สิ้นแล้ว นิพพานก็มิใช่สิ่งเหล่านี้ แม้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ก็เป็นสิ่งที่อยู่ในภพนี้ นิพพานจึงมิใช่สิ่งทั้งสอง และที่สุดสิ่งทั้งสองนี้ก็มิได้มีอยู่ในนิพพานเลย อนึ่ง อายตนะนิพพานก็ไม่มีการไป การมา การยืน การจุติหรือการเกิดแต่ประการใดประการหนึ่ง ซึ่งแสดงว่า ไม่สามารถจะติดต่อกันได้โดยอาการปกติแม้ที่สุดกำลังของอรูปฌานก็ไม่อาจไปถึงได้ เพราะว่านิพพานจัดเป็นสูงสุดเกินกำลังของผู้ที่อยู่ในภพจะไปถึงได้ และอายตนะนี้ก็หาที่ตั้งอาศัยมิได้ ไม่มีวัตถุหรืออารมณ์ชะนิดใดเป็นที่ตั้งเป็นที่อาศัยทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้เองเป็นเครื่องยืนยันว่าอายตนะนิพพานนั้นมีจริง และไม่เกี่ยวข้องอยู่ในภพเลย พ้นออกไปต่างหากทีเดียว.

อนึ่ง นิพพาน ๓ คือ กิเลสนิพพาน ๑ ขันธนิพพาน ๑ ธาตุนิพพาน ๑ มีความหมายดังนี้ คือ

เมื่อวันเพ็ญวิสาขมาส (กลางเดือน ๖) ก่อนพุทธศก ๔๕ ปี พระสิทธัตถกุมารทรงบำเพ็ญเพียรทางใจ ตัดกิเลสได้ขาดจากใจสิ้น บรรลุถึงซึ่งพระโพธิญาณ ณ ภายใต้ควงไม้ศรีมหาโพธิ์ครั้งนั้น กิเลสาสวะทั้งปวงที่เคยประจำคอยกีดกันพระองค์ ให้ทรงเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารมา นับจำนวนหลายหมื่นหลายแสนชาติเป็นอันมากนั้นไม่อาจจะกลับมาสู่พระองค์ได้อีก ความสิ้นไปแห่งกิเลสาสวะ อันเป็นเครื่องเสียบแทงพระองค์ตลอดมานั้นเรียกว่า "**กิเลสนิพพาน**"

ความแตกทำลายแห่งขันธ์ของพระองค์ ซึ่งแม้ในชาติใด ๆ ก็ตาม ขันธ์ในภพ ๓ นี้ก็จะต้องสวมพระองค์ตลอดมา ความแตกทำลายแห่งขันธ์ในชาติที่สุดนี้ ขันธ์เหล่านี้ก็มิอาจ

จะสวมพระองค์ได้ และพระองค์ก็มิกลับมาสวมขันธ์เหล่านี้อีกต่อไป เพราะพระองค์ทรงพ้นไปจากขันธ์เหล่านี้แล้ว ความแตกทำลายแห่งขันธ์นี้เรียกว่า "**ขันธนิพพาน**"

พระพุทธเจ้าองค์ที่สุดนี้คือพระสมณโคดม ปัจจุบันนี้พระบรมธาตุของพระพุทธองค์ยังคงอยู่ ไม่สูญสิ้นไปก็ยังไม่เรียกว่าธาตุนิพพาน ต่อเมื่อใดเสร็จพุทธกิจของพระองค์ที่จะต้องทำในภพนี้แล้ว ขณะนั้นพระบรมธาตุของพระองค์ก็จะสูญไปจากภพนี้ ความสิ้นไปแห่งพระบรมธาตุนี้เรียกว่า "**ธาตุนิพพาน**"

ส่วนนิพพานที่ท่านจำแนกเป็น ๒ ประเภทนั้น คือ สอุปาทิเสสนิพพาน ๑ อนุปาทิเสสนิพพาน ๑ สำหรับพวกทำสมาธิปัจจุบันเรียกกันง่าย ๆ อีกแบบหนึ่ง คือ **นิพพานเป็น** อันตรงกับ **สอุปาทิเสสนิพพาน** และ **นิพพานตาย** อันตรงกับ **อนุปาทิเสสนิพพาน**.

นิพพานที่เป็นสถานที่อยู่ของกายธรรมนั้น อยู่ในศูนย์กลางของกายธรรมนั่นเอง ที่กล่าวนี้หมายความถึงเวลาที่กายมนุษย์ของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ยังมีชีวิตอยู่ ใช้กายธรรมเดินสมาบัติ ๗ เที่ยว ตามแบบวิธีเดินสมาบัติที่เคยกล่าวไว้แล้วนั้น กายธรรมก็จะตกสูญเข้าสู่นิพพานในศูนย์กลางกายธรรมนั้น นิพพานนี้ชื่อว่า **นิพพานเป็น** หรือ **สอุปาทิเสสนิพพาน** เพราะเป็นนิพพานที่อยู่ในศูนย์กลางกายธรรมที่ซ้อนอยู่ในกลางกายอรูปพรหม-กายรูปพรหม-กายทิพย์ และกายมนุษย์เป็นลำดับเช่นนี้ ยังอยู่ในกลางของกายที่ยังหมกมุ่นครองกิเลสอยู่ตามสภาพของกายนั้น ๆ ความบริสุทธิ์ของนิพพานที่อยู่ในท่ามกลางกิเลสเหล่านี้เองที่เรียกว่า "**สอุปาทิเสสนิพพาน**" สภาพของนิพพานนี้ก็มีลักษณะกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก แต่ทว่านิพพานนี้เป็นนิพพานประจำกายของกายธรรม จึงมีพระนิพพานหรือพระพุทธเจ้า ประทับอยู่เพียงพระองค์เดียว ความจริงถ้าจะกล่าวตามส่วนและตามลักษณะตลอดจนที่ตั้งแล้ว ก็จะเห็นว่านิพพานเป็นหรือสอุปาทิเสสนิพพานนี้ เป็นที่เร้นอยู่โดยฉะเพาะของกายธรรม ในเวลาที่ยังมีขันธ์ปรากฏอยู่ นอกจากนั้นสอุปาทิเสสนิพพานยังเป็นทางนำให้เข้าถึง "**อนุปาทิเสสนิพพาน**" หรือ "**นิพพานตาย**" อีกด้วย คือเวลาที่ขันธ์ซึ่งรองกายธรรมอยู่นั้นจะสิ้นไป พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ย่อมจะต้องเดินสมาบัติทั้ง ๘ และเข้าสู่สัญญาเวทยิตนิโรธสมาบัติ ขณะนี้เองเป็นเวลาที่กายธรรมเข้าสู่สอุปาทิเสสนิพพาน ทรงดับสัญญาและเวทนาสิ้นแล้ว จึงเดินสมาบัติปฏิโลมอีก คราวนี้กายธรรมก็จะตกสูญเข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพานซึ่งมีลักษณะรูปพรรณสัณฐานและขนาดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง.

ส่วน "**พระนิพพาน**" นั้น คือกายธรรมที่ได้บรรลุอรหัตตผลแล้ว กายเหล่านี้มีกาย, หัวใจ, ดวงจิตต์และดวงวิญญาณวัดตัดกลาง ๒๐ วาเท่ากันทั้งสิ้นหน้าตักกว้าง ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกศดอกบัวตูมขาวใสบริสุทธิ์ มีรัศมีปรากฏ พระนิพพานนี้ประทับอยู่ในอายตนะนิพพาน บางพระองค์ที่เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ก็ทรงประทับอยู่ท่ามกลางพระอรหันตสาวกบริวาร เป็นจำนวนมาก บางพระองค์ที่เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า มิได้เคยสั่งสอนหรือโปรดผู้ใดมาก่อนในสมัยที่ยังมีพระชนม์อยู่ องค์นั้นก็ประทับโดดเดี่ยวอยู่โดยลำพัง หาสาวกบริวารมิได้ ส่วนรังษีที่ปรากฏ ก็เป็นเครื่องบอกให้รู้ถึงการสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เหล่านั้นว่า มากน้อยกว่ากันเพียงไร แค่ไหน แต่ส่วนกว้างส่วนสูงและลักษณะของพระวรกายนั้น เสมอกันหมดมิได้มีเหลื่อมล้ำกว่ากันเลย พระนิพพานนี้ทรงประทับเข้านิโรธ สงบกันตลอดหมด เพราะความเข้านิโรธนี้เป็นความสุขอย่างยิ่ง และความที่อยู่ในนิพพานมีกายอันยั่งยืนนี้เอง ท่านจึงได้กล่าวว่า "**นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ**."

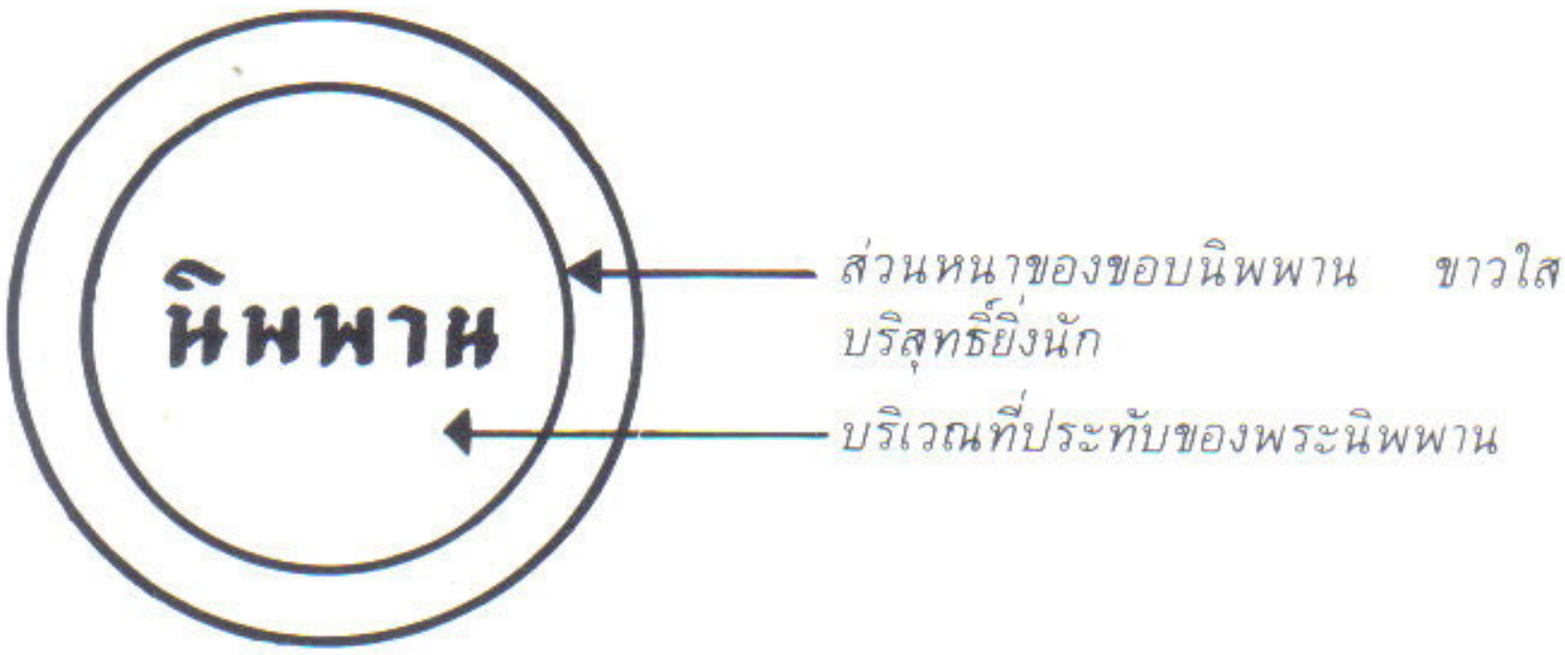
นิพพาน
ส่วนหนาของขอบนิพพาน ขาวใส บริสุทธิ์ยิ่งนัก
บริเวณที่ประทับของพระนิพพาน

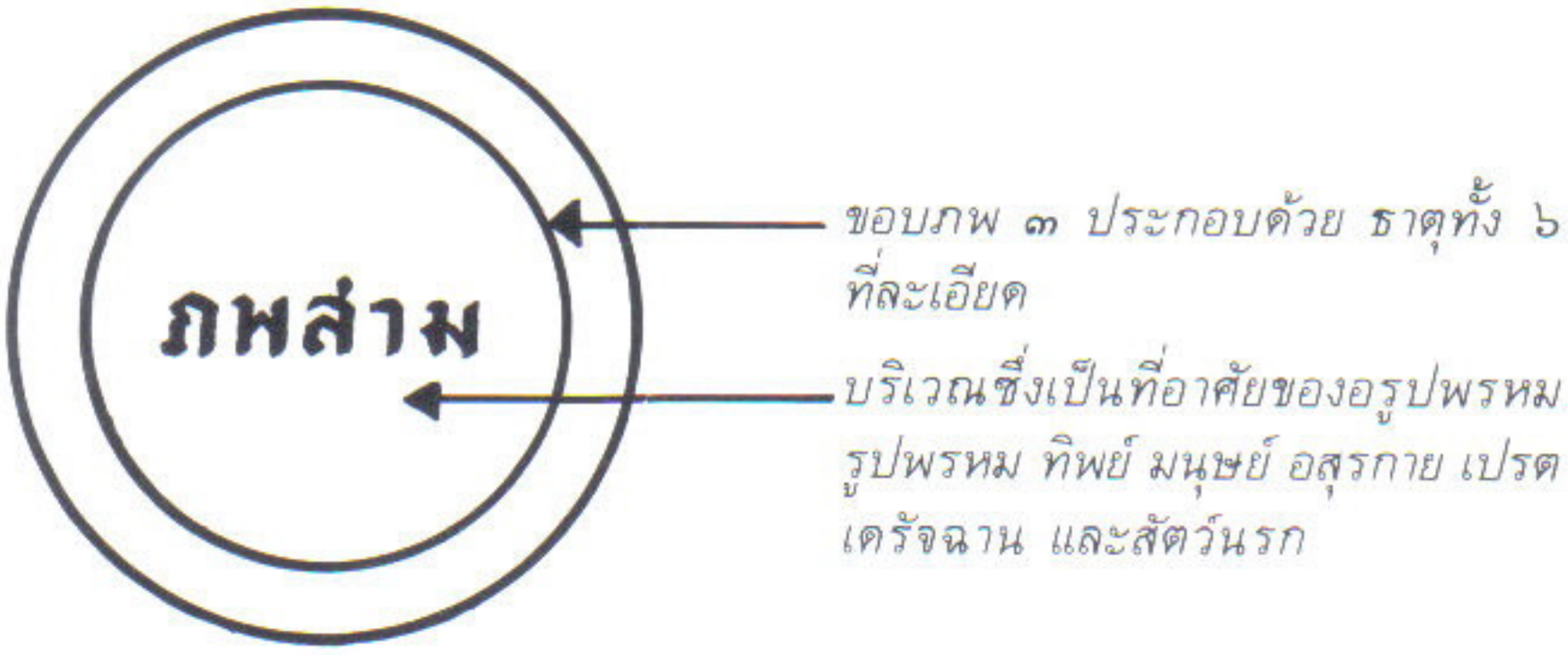
ภพสาม
ขอบภพ ๓ ประกอบด้วย ธาตุทั้ง ๖ ที่ละเอียด
บริเวณซึ่งเป็นที่อาศัยของอรูปพรหม รูปพรหม ทิพย์ มนุษย์ อสุรกาย เปรต เดรัจฉาน และสัตว์นรก

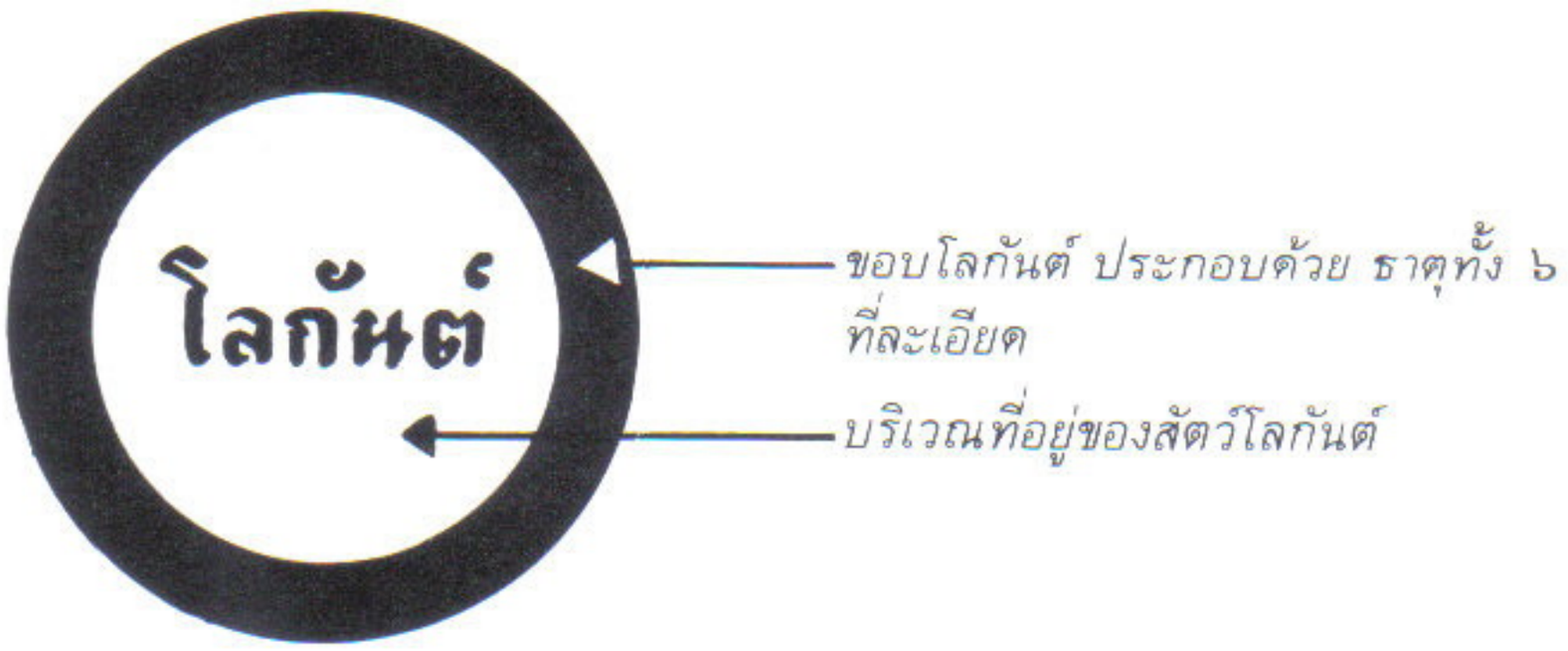
โลกันต์
ขอบโลกันต์ ประกอบด้วย ธาตุทั้ง ๖ ที่ละเอียด
บริเวณที่อยู่ของสัตว์โลกันต์

ภาพทั้ง ๓ นี้ เป็นภาพที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงเทียบลักษณะและสถานที่อยู่ของภพ ๓ นิพพานและโลกันต์ (ในลักษณะผ่าครึ่งเพื่อเห็นชัด เพราะความจริงต่างก็มีสัณฐานกลมรอบตัว และมีขอบนอกกลมรอบตัวเช่นเดียวกัน) ภพ ๓ นี้เป็นสถานที่อันดึงดูดสัตว์ที่เวียนว่ายทำความดีและชั่วในชั้นปานกลาง ดีที่สุดของภพ ๓ ก็ถูกอายตนะของอรูปภพดึงดูดเอาไป ชั่วที่สุดของภพ ๓ ก็ถูกอายตนะของอเวจีดึงดูดเอาไป แต่ถ้าหากดีจนเกินความดีในอรูปภพเสียแล้ว ก็จะต้องถูกอายตนะนิพพานดึงดูดเอาไป เป็นอันว่าพ้นไปจากภพ ๓ นี้ทีเดียว สูงขึ้นไปเหนือภพ ๓ นี้หาประมาณมิได้ พ้นการติดต่อกับภพ ๓ นี้ด้วยประการทั้งปวง กลมรอบตัวและใสบริสุทธิ์ยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน แต่ก็พึงเข้าใจว่าในนิพพานหาที่ตั้งอาศัยมิได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นในนิพพานซึ่งหาพื้นที่และที่อาศัยมิได้ นอกจากความว่างและสว่าง พระนิพพานจึงประทับอยู่ในนิพพานได้ ด้วยความเบา ความบริสุทธิ์ของพระวรกายประดุจดังปุยนุ่นในอากาศหาได้เหมือนบุคคลอาศัยอยู่ในพื้นพิภพนี้ไม่ ปัญหาที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากความสงสัยว่า เมื่อนิพพานมีสัณฐานกลม แล้วพระนิพพานจะทรงประทับอยู่ได้อย่างไร จึงนับเป็นปัญหาอจินไตย คือปุถุชนไม่ควรคิด และเมื่อมีที่อยู่อาศัยของผู้ที่ทำดีมากที่สุดแล้ว พึงทราบว่าในภาวะที่ตรงกันข้ามกับความดีที่สุด ซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำชั่วที่สุด ก็ต้องมีที่อาศัยเช่นเดียวกัน และอายตนะที่สำหรับดึงดูดผู้ที่ทำชั่วที่สุด ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากนิพพานและภพ ๓ นี้ ต่ำลงไปจากภพ ๓ พ้นออกไปจากภพ ๓ นี้ลงไปหาประมาณมิได้ พ้นจากการติดต่อกับภพ ๓ นี้ด้วยประการทั้งปวง ลักษณะกลมรอบตัวมืดจนดำสนิทนั่นแหละคืออายตนะโลกันต์ เป็นที่สถิตย์อยู่ของผู้ที่ทำความชั่วที่สุด (หาได้อยู่ในระหว่างเขาจักรวาฬตามความเข้าใจของบางท่านไม่) แต่ผู้ที่อยู่ในอายตนะโลกันต์นั้น ขณะใดจิตต์ใจสูงขึ้น คือความชั่วร้ายที่มีอยู่ในผู้นั้นจางลงไป จนพ้นจากภาวะของอายตนะโลกันต์แล้ว ผู้นั้นก็จะกลับมาสู่ภพนี้ได้อีก หรืออาจจะทำความดี จนกระทั่งสร้างบารมีบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ได้ ที่กล่าวนี้หมายถึงผู้ที่อยู่ในโลกันต์นั้นจนนับกัปป์นับกัลป์ไม่ถ้วน แล้วในที่สุดของภาวะผู้นั้นก็กลับมาสู่ภพอีก แต่มิได้หมายถึงว่าในระหว่างที่มีภาวะอยู่ในโลกันต์นั้น จะอาจติดต่อกับภพ ๓ นี้ได้โดยอาการปกติธรรมดาเช่นนั้นหามิได้.

อนึ่งความสงสัยอาจจะเกิดขึ้นว่า ไฉนทั้งภพ ๓ ทั้งนิพพานและโลกันต์ จึงมีสัณฐานกลมเหมือนกันหมด ทั้งนี้จะเทียบได้ว่า ธรรมดาสิ่งที่เกิดมาโดยปราศจากบุคคลเสกสรรค์

ขึ้นแล้วเบื้องต้นทีเดียว สิ่งนั้นจะต้องมีสัณฐานกลม เช่นกะละละรูปหรือฟองไข่แดงของเป็ดหรือไก่เป็นต้น แม้ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ดวงดาว และภพตามที่คำนวณทางวิทยาศาสตร์ ก็ปรากฏว่ามีสัณฐานกลมด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นภพ ๓ นิพพานและโลกันต์ที่กล่าวว่ามีสัณฐานกลม จึงนับว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่สุด.

(ที่ได้กล่าวถึงภพ ๓ และโลกันต์ในบทของนิพพานเช่นนี้ ก็เพื่อแก้ความข้องใจบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่สรุปแล้วทั้งเรื่องภพ ๓ โลกันต์และแม้นิพพาน ที่กล่าวมาแล้วนี้ก็เป็นเพียงเรื่องย่อที่สุด สำหรับจะเป็นเครื่องนำให้ผู้ปฏิบัติธรรม ได้เรียนและได้รู้พอเป็นเค้าไว้บ้าง แต่ความจริงหากจะต้องการรู้ให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้ว การปฏิบัติธรรมให้เป็นให้เห็นเองแล้วตรวจดูก็คงเห็นแจ่มชัดหมดข้อกังขาใด ๆ ทั้งสิ้น หากจะอธิบายมากไปกว่านี้ ก็เห็นว่าจะทำให้เลอะเลือนไปเพราะเรื่องของพระอริยเจ้า ย่อมเป็นเรื่องที่ละเอียดประณีต เหลือวิสัยปุถุชนที่จะตามทำความเข้าใจให้กระจ่างได้ตลอด).

ร.พ.มหามกุฏฯ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔๙๒

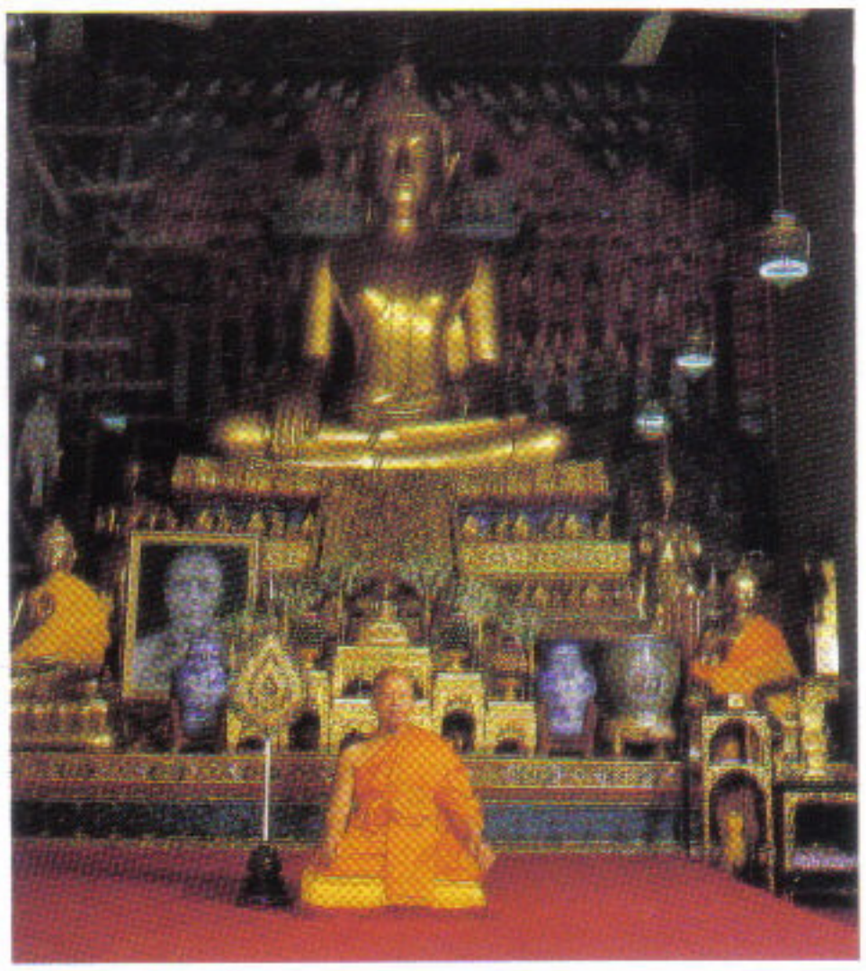

ประวัติ

พระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)

เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

ประวัติ

พระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี

(ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙)
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

ชาติภูมิ

พระธรรมธีรราชมหามุนี นามเดิม ช่วง ฉายา วรปุญฺโญ นามสกุล สุดประเสริฐ นามบิดา นายมิ่ง นามมารดา นางสำเภา สุดประเสริฐ เกิดที่บ้านเลขที่ ๓๒ ตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สุริยคติกาลกำเนิด ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๖๘ จันทรคติกาล ๔ ฯ๘ ๑๐ ค่ำ ปีฉลู

บรรพชาอุปสมบท

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๒ อายุ ๑๔ ปี บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสังฆราชา กรุงเทพมหานคร พระครูศีลาภิรัต (ทอง) เจ้าอาวาสวัดลาดกระบัง เป็นพระอุปัชฌาย์

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๘๘ อายุ ๒๐ ปี อุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พระครูบริหารบรมธาตุ (ป่วน เกสโร) เจ้าอาวาสวัดนางชี เป็นพระอุปัชฌาย์

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) สมัยดำรง สมณศักดิ์ ที่ พระครูสมณธรรมสมาทาน เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

การศึกษา

สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค พ.ศ. ๒๔๙๗

หน้าที่การงาน

พ.ศ.๒๔๙๕	เป็นเลขานุการสมเด็จพระสังฆนายก วัดเบญจมบพิตร
พ.ศ.๒๔๙๘	เป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียน วัดปากน้ำ
พ.ศ.๒๕๐๐	เป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ.๒๕๐๗	เป็นรองเจ้าคณะภาค ๓
พ.ศ.๒๕๐๘	เป็นเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ และ เป็นเจ้าคณะภาค ๓
พ.ศ.๒๕๐๘-๒๕๑๖	เป็นเจ้าคณะภาค ๓ (ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี)
พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๒๘	เป็นเจ้าคณะภาค ๑๗ (ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดภูเก็ต ตรัง กระบี่ พังงา และระนอง)
พ.ศ.๒๕๒๗	เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒
	เป็นผู้แทนพระสงฆ์ไทยไปประชุมที่ประเทศเนปาลและได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาพิเศษของสังฆสภาแห่งประเทศเนปาลตลอดไป
พ.ศ.๒๕๒๘	เป็นเจ้าคณะภาค ๗ (ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน)
พ.ศ.๒๕๒๙	เป็นรองประธานคณะพระธรรมจาริก รูปที่ ๑

สมณศักดิ์

๕ ธ.ค. ๒๔๙๙	ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระศรีวิสุทธิโมลี
๕ ธ.ค. ๒๕๐๕	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชเวที
๕ ธ.ค. ๒๕๑๐	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพวรเวที
๕ ธ.ค. ๒๕๑๖	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมธีรราชมหามุนี

สมณศักดิ์ต่างประเทศ

๑ พ.ค.๒๕๒๐	ได้รับสมณศักดิ์จากประเทศบังคลาเทศ ที่ พระศาสนธชมหาปัญญาสาระ
๒ ม.ค.๒๕๒๔	ได้รับสมณศักดิ์จากประเทศศรีลังกา ฝ่ายอมรปุรนิกาย ที่ พระชินวรสาสนโสภณเตปิฎกวิสารทคณปาโมกขาจริย
๑๒ ก.พ.๒๕๒๕	ได้รับสมณศักดิ์จากประเทศศรีลังกา สยามวงศ์ ฝ่ายอัสสคิริยะ ที่ พระศาสนโชติกสัทธัมมวิสารทวิมลกิตติสสิริ
๓ ส.ค.๒๕๒๕	ได้รับสมณศักดิ์จากประเทศศรีลังกา สยามวงศ์ ฝ่ายมัลลวัตตะ ที่ พระธรรมกิตติสสิริเตปิฎกวิสารโท
๑๒ มิ.ย.๒๕๒๖	ได้รับสมณศักดิ์จากประเทศศรีลังกา ฝ่ายรามัญวงศ์ ที่ พระติปิฎกปัณฑิตธัมมกิตติสสิริ ยติสังฆปติ
๑๖ มิ.ย.๒๕๒๖	ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ของประเทศศรีลังกา สยามวงศ์ ฝ่ายโกเต ที่ พระอุบาลีวังสาลังการะอุปัชฌายะธรรมธีรราชมหามุนีมหาเถระ

คติธรรม

๑. จงประคองสีลสามัญญตา และ ทิฏฐิสามัญญตา

๒. จงรักษาสามัคคี

๓. จงระวังสตรีและสตางค์

ภาพศาสนกิจ
และกิจกรรมบางส่วนของวัดปากน้ำ
กับสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ

สมโภชชนมายุครบ ๑๐๐ ปี ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

บรรจุกรุพระธรรมขันธ์ และพระธรรมกาย....วันที่ ๒๓-๒๔-๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระธรรมขันธ์ จำนวน ๑,๒๐๑,๒๕๐ องค์ และพระธรรมกาย จำนวน ๑,๐๖๑,๗๕๐ องค์ รวม ๒,๒๖๓,๐๐๐ องค์

สร้างตึกอุบัติเหตุ โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) จ.สุพรรณบุรี

มูลค่าตึก ๒ ล้าน ๕ แสนบาท อุปกรณ์เครื่องมือแพทย์ ๕ แสนบาท รวมเป็นเงิน ๓ ล้านบาท

สร้างตึกสดอนุสรณ์ ๑ (ตึกพักฟื้นภิกษุอาพาธ) วัดเขาพระ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

เป็นเงิน ๒ ล้าน ๖ แสนบาท

สร้างตึกสดอนุสรณ์ ๒ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม) วัดพญาภู จังหวัดน่าน

เป็นเงิน ๑ ล้าน ๕ แสนบาท

สร้างสวนร้อยปี พระมงคลเทพมุนี พุทธมณฑล

ค่าต้นไม้ และการบำรุงรักษา ๑๒๙,๖๐๐ บาท ถวายภัตตาหาร และจตุปัจจัยไทยทาน จำนวน ๑๑๓ รูป

เป็นเงิน ๒๔,๑๗๘ บาท รวมเป็นเงิน ๑๕๓,๗๗๘ บาท

สร้างศาลาปฏิบัติธรรม พุทธมณฑล

เป็นเงิน ๒๘๐,๐๐๐ บาท

สมทบทุนมูลนิธิสวนหลวง ร.๙

เป็นเงิน ๑ ล้านบาท

สมโภชชนมายุครบ ๑๐๑ ปี ของหลวงพ่อวัดปากน้ำฯ ปิดกรุพระธรรมขันธ์ และพระธรรมกาย... วันที่ ๒-๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

สร้างพระพุทธรูป และรูปเหมือนพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำถวายวัดต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดี แต่ยากจน

มอบทุนการศึกษาแก่บุตรธิดาเรียนดีของสมาชิกสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ

ทอดผ้าป่าปัญญาบารมี.....วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๙

สมโภชชนมายุ ครบ ๑๐๐ ปี ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ บรรจุพระธรรมขันธ์ และพระธรรมกาย

ไฟประดับจากศรีลังกาด้วยความเอื้อเฟื้อจากพระลังกา นันทะมหาเถระมหานายะแห่งโกฏเกฏสยามวงศ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี
พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีบรรจุพระธรรมขันธ์ และพระธรรมกาย

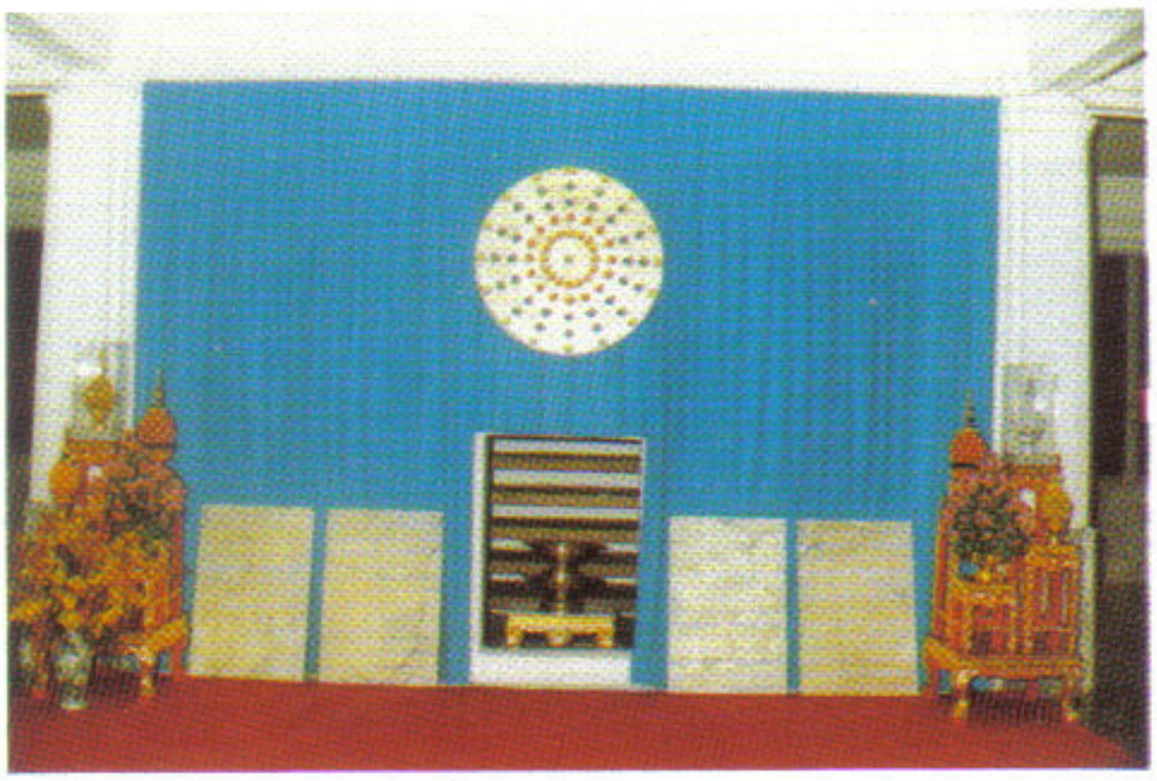

พระภิกษุชาวญี่ปุ่น นายกสมาคมศิษย์หลวงพ่อ
วัดปากน้ำฯ และสาธุชนที่มาร่วมในพิธี

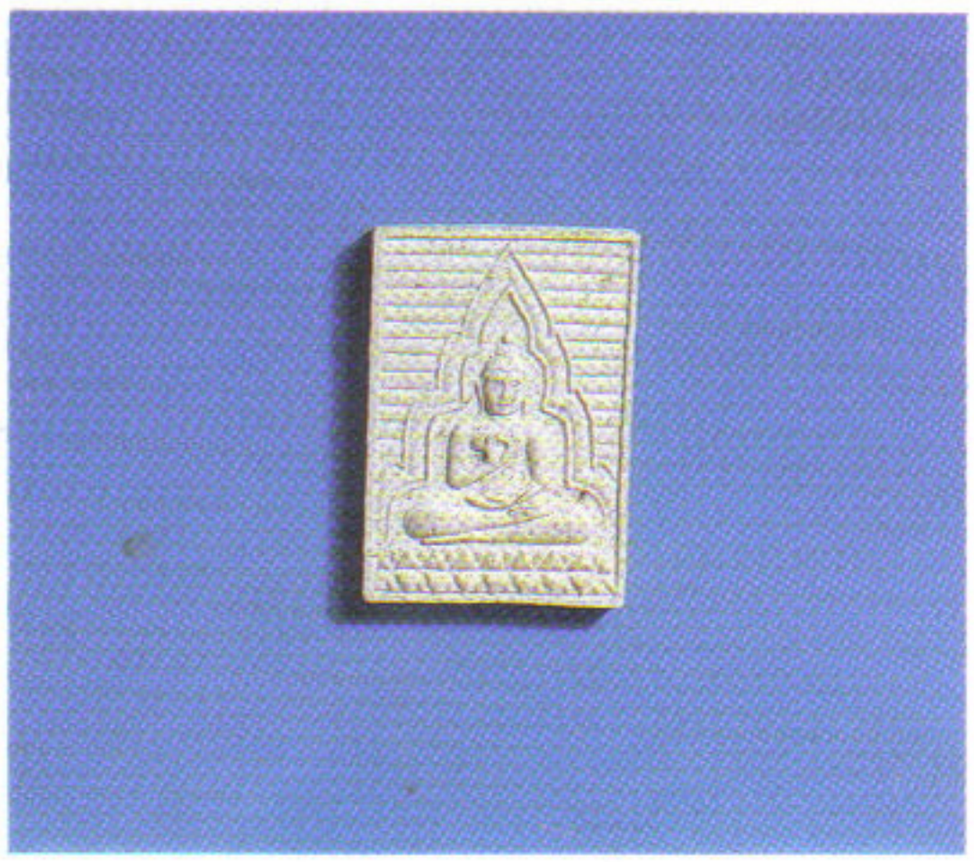

พระรุ่นพิเศษองค์ใหญ่ด้านหน้า

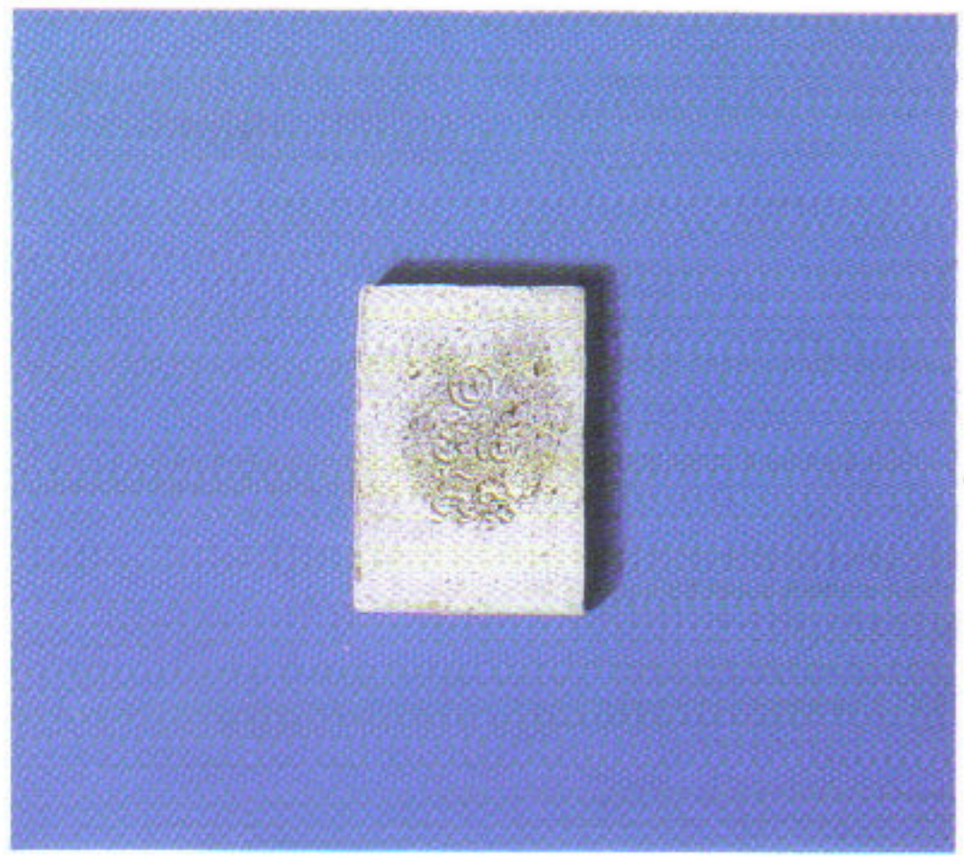

พระรุ่นพิเศษองค์ใหญ่ด้านหลัง

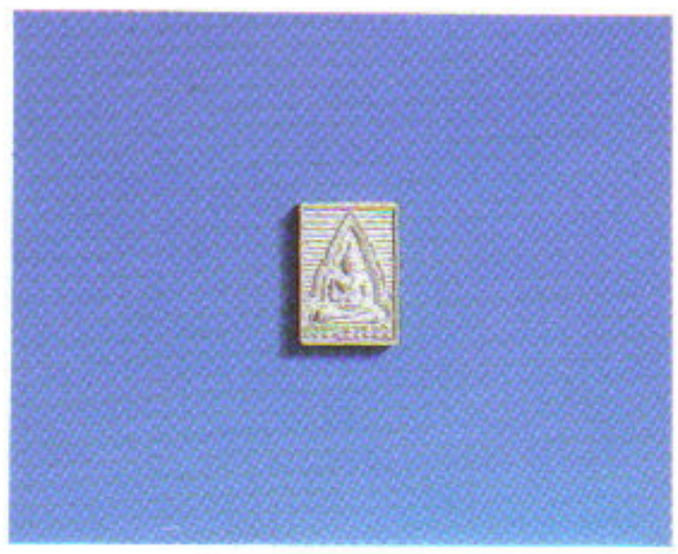

พระรุ่นพิเศษองค์เล็ก

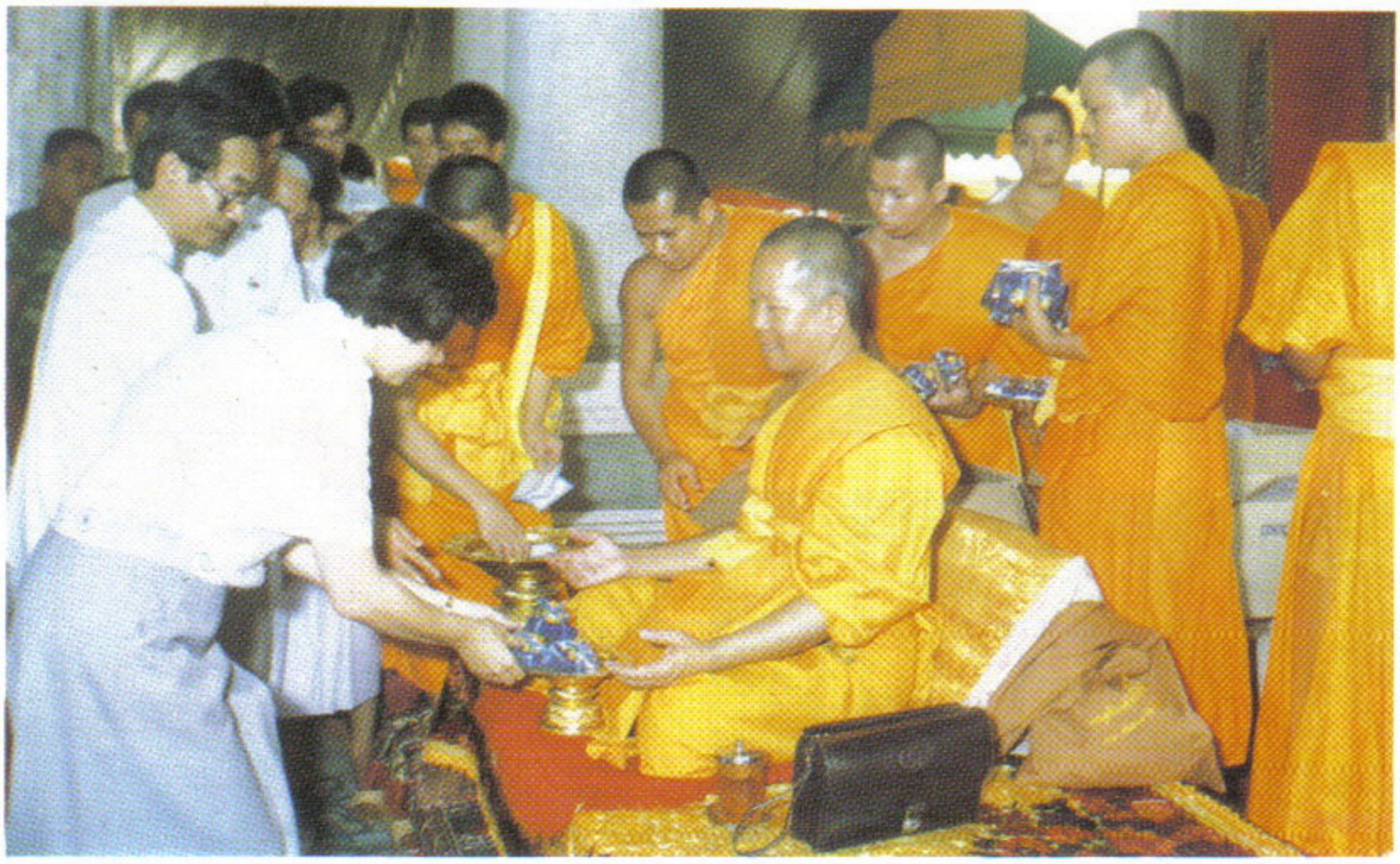

พระรุ่นพิเศษใหญ่ ๑ องค์ เล็ก ๑ องค์ ที่แจกเป็นที่ระลึกแก่ผู้บริจาคทรัพย์บรรจุพระ ๑๐๐ องค์ขึ้นไป ผสมเส้นผมและทับทิมของพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ และอัญมณีนพเก้าที่บรรจุความศักดิ์สิทธิ์ด้วยวิชชาธรรมกายแล้ว รวมทั้งผงพระของขวัญรุ่น ๑ รุ่น ๒ รุ่น ๓ ด้วย

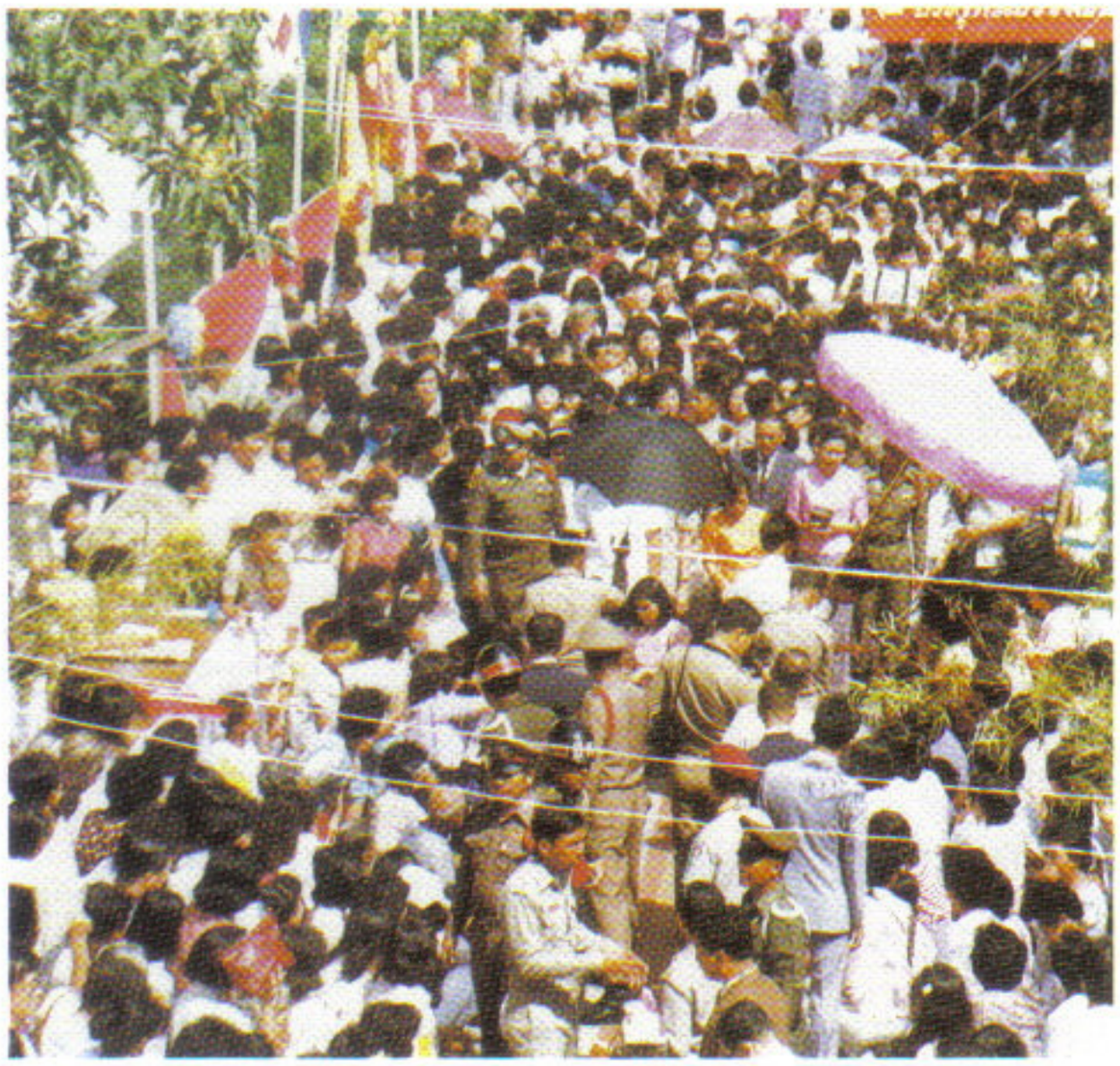

สาธุชนจากทั่วสารทิศต่างมาร่วมพิธีกันเนืองแน่น

(บนขวา) สร้างสวน ๑๐๐ ปี พระมงคลเทพมุนี พุทธมณฑล
(บนซ้าย) สร้างศาลาปฏิบัติธรรม พุทธมณฑล
(ล่าง) สมทบทุนมูลนิธิสวนหลวง ร.๙ ๑ ล้านบาท

(บน) ตึกอุบัติเหตุโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ (ปุ่น ปุณณสิริ) จ.สุพรรณบุรี
(ล่างขวา) ตึกสดอนุสรณ์ ๑ (ตึกพักฟื้นภิกษุอาพาธ) วัดเขาพระ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี
(ล่างซ้าย) ตึกสดนุสรณ์ ๒ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม) วัดพญาภู จ.น่าน

สมโภชชนมายุ ๑๐๑ ปี ของหลวงพ่อวัดปากน้ำฯ
ปิดกรุพระธรรมขันธ์ และพระธรรมกาย

สมเด็จพระสังฆนายก ปัญญานันทะมหาเถระ แห่งประเทศเนปาล
และคณะ พร้อมด้วยสาธุชนที่มาร่วมในพิธีปิดกรุฯ

สร้างพระพุทธรูป และรูปเหมือนพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ
ถวายวัดต่าง ๆ ทั้งใน และ ต่างประเทศ

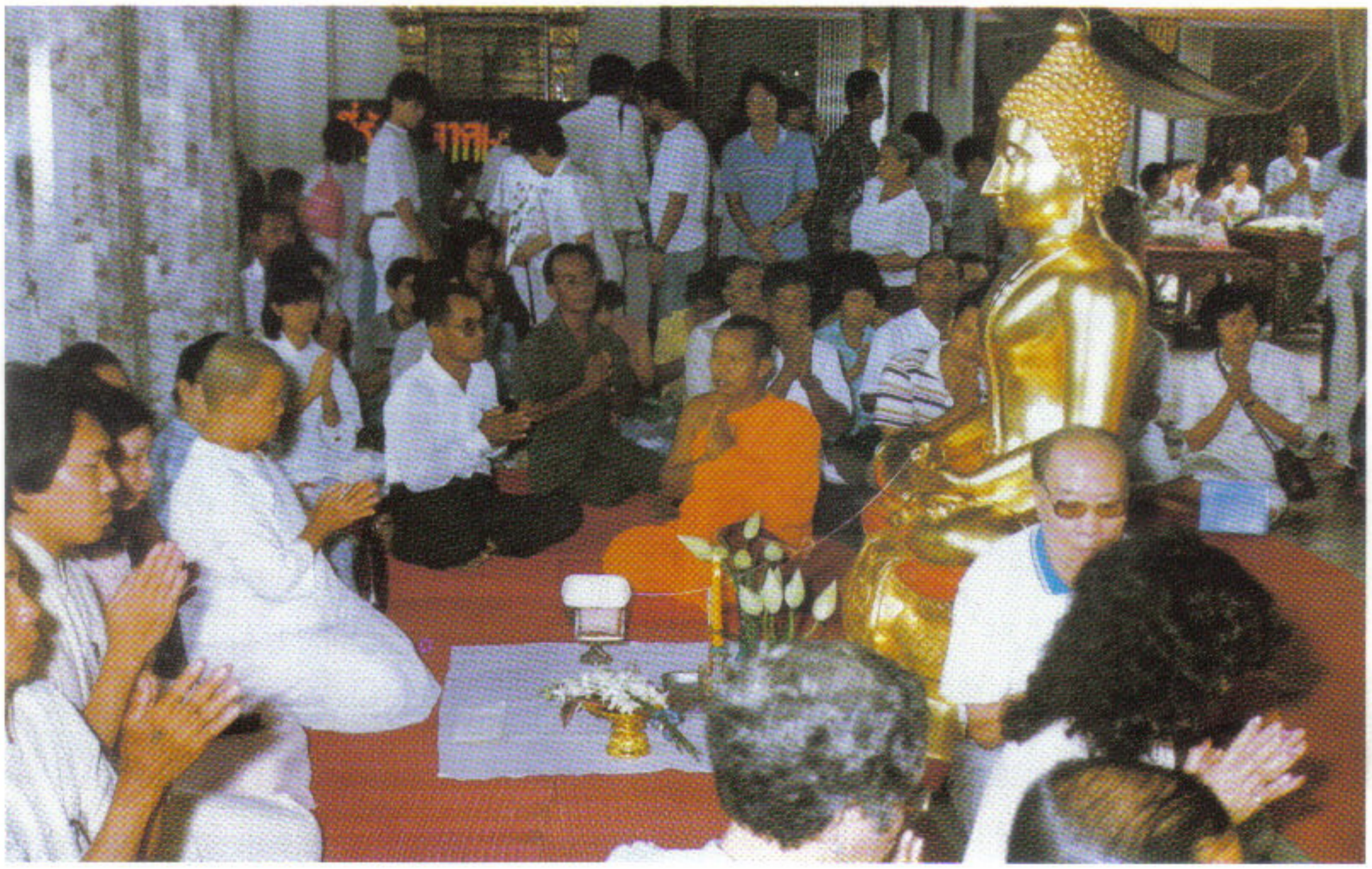

(บน, กลางซ้าย) แจกทุนการศึกษา แก่เด็กที่เรียนดี ประพฤติดี แต่ยากจน

(กลางขวา, ล่าง) แจกทุนการศึกษาแก่บุตรธิดาของสมาชิกสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำฯ

ทอดผ้าป่าปัญญาบารมี
วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๙

ผ้าป่าปัญญาบารมี

รายนามสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ที่ได้รับทุนนิธิ เพื่อการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี

ตัวอย่างเอกสารกำกับทุนนิธิฯ

รายนามเจ้าของทุนนิธิเพื่อการศึกษาที่มอบให้แก่สำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ

รายนามผู้บริจาคทรัพย์ร่วมทอดผ้าป่าตั้งทุนนิธิการศึกษาบาลี ของภิกษุ สามเณร ทุกจังหวัดทั่วประเทศ

รายรับ รายจ่าย การทอดผ้าป่าปัญญาบารมี

รายนามสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ
ที่ได้รับทุนนิธิเพื่อการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี
ในนามหลวงพ่อวัดปากน้ำฯ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)
ณ พระอุโบสถวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ เวลา ๐๙.๐๐ น.

เลขที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	นามเจ้าอาวาส
๑.	สามพระยา	สามพระยา	พระนคร	กรุงเทพมหานคร	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
๒.	ปทุมคงคา	สัมพันธวงศ์	สัมพันธวงศ์	"	สมเด็จพระธีรญาณมุนี
๓.	ไตรมิตรวิทยาราม	จักรวรรดิ	สัมพันธวงศ์	"	พระวิสุทธาธิบดี
๔.	เบญจมบพิตร	ดุสิต	ดุสิต	"	พระพุทธิวงศมุนี
๕.	พระเชตพน ฯ	พระบรมมหาราชวัง	พระนคร	"	พระธรรมคณาภรณ์
๖.	ราชโอรสาราม	บางค้อ	บางขุนเทียน	"	พระราชวิสุทธิโมลี
๗.	ราชสิงขร	วัดพระยาไกร	ยานนาวา	"	พระครูบวรพัฒนโกศล
๘.	ตำหนักใต้	ท่าทราย	เมือง	นนทบุรี	พระมหาสังวาลย์
๙.	ชัยมงคล	ปากน้ำ	เมือง	สมุทรปราการ	พระครูมงคลชัยวัฒน์
๑๐.	บางหลวง	บางหลวง	เมือง	ปทุมธานี	พระสุเมธาภรณ์
๑๑.	พนัญเชิงวรวิหาร	หอรัตนไชย	พระนครศรีอยุธยา	พระนครศรีอยุธยา	พระญาณไตรโลก
๑๒.	อ่างทองวรวิหาร	บางแก้ว	เมือง	อ่างทอง	พระโพธิวรญาณ
๑๓.	พระพุทธบาท	ขุนโขลน	พระพุทธบาท	สระบุรี	พระธรรมรัตนากร
๑๔.	หัวช้าง	ท่าศาลา	เมือง	ลพบุรี	พระมหาวิจิตร
๑๕.	แจ้งพรหมนคร	ต้นโพธิ์	เมือง	สิงห์บุรี	พระครูปริยัติวรคุณ
๑๖.	โพธิ์งาม	บางหลวง	สรรพยา	ชัยนาท	พระครูประภากรวิชัย
๑๗.	พิชัยปุรณาราม	อุทัยใหม่	เมือง	อุทัยธานี	พระครูอุทิตธรรมสาร
๑๘.	นครสวรรค์	ปากน้ำโพ	เมือง	นครสวรรค์	พระราชสิทธิเวที
๑๙.	คูยาง	ในเมือง	เมือง	กำแพงเพชร	พระวิเชียรธรรมคณี
๒๐.	มงคลทับคล้อ	ทับคล้อ	ตะพานหิน	พิจิตร	พระราชวิมลเมธี
๒๑.	มหาธาตุ	ในเมือง	เมือง	เพชรบูรณ์	พระศรีพัชโรดม
๒๒.	จันทร์ตะวันออก	วัดจันทร์	เมือง	พิษณุโลก	พระมหาชม ภูริปญฺโญ
๒๓.	ราชธานี	ธานี	เมือง	สุโขทัย	พระครูอุทัยธีรคุณ
๒๔.	คลองโพธิ์	บ้านเกาะ	เมือง	อุตรดิตถ์	พระครูปริยัติสาทร

เลขที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	นามเจ้าอาวาส
๒๕.	ท่าสายโทรเลข	ท่าสายลวด	แม่สอด	ตาก	พระครูสันติธรรมบาล
๒๖.	สวนดอก	สวนดอก	เมือง	ลำปาง	พระครูประสิทธิ์บุญวัฒน์
๒๗.	ป่างิ้ว	ป่างิ้ว	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	พระครูสุตธนวัฒน์
๒๘.	ศรีโคมคำ	เวียง	เมือง	พะเยา	พระราชวิสุทธิโสภณ
๒๙.	พระบาทมิ่งเมือง	ในเวียง	เมือง	แพร่	พระเทพวิริยาภรณ์
๓๐.	พญาภู	ในเวียง	เมือง	น่าน	พระราชนันทาจารย์
๓๑.	ท่าตอน	ท่าตอน	แม่อาย	เชียงใหม่	พระครูวิมลกิตติสาร
๓๒.	พระธาตุหริภุญชัย	ในเมือง	เมือง	ลำพูน	พระธรรมโมลี
๓๓.	ก้ำก่อ	จองคำ	เมือง	แม่ฮ่องสอน	พระครูปัญญาวราภรณ์
๓๔.	มัชฌิมาวาส	หมากแข้ง	เมือง	อุดรธานี	พระราชปริยัติเมธี
๓๕.	ศรีชมชื่น	กวนวัน	เมือง	หนองคาย	พระสุวรรณธีราจารย์
๓๖.	ศรีบุญเรือง	กุดป่อง	เมือง	เลย	พระราชวีรมุนี
๓๗.	เหนือ	ธาตุเชิงชุม	เมือง	สกลนคร	พระศรีสกลกิจ
๓๘.	บ้านหนองกุง	หนองกุง	น้ำพอง	ขอนแก่น	พระมหาถนอม ชินวํโส
๓๙.	ทองนพคุณ	ปะหลาน	พยัคฆภูมิพิสัย	มหาสารคาม	พระครูพินิตพยัคฆภูมิ
๔๐.	กลาง	กาฬสินธุ์	เมือง	กาฬสินธุ์	พระราชพรหมจริยคุณ
๔๑.	บูรพาภิราม	ในเมือง	เมือง	ร้อยเอ็ด.	พระสิริวุฒิเมธี
๔๒.	บ่อชะเนง	หนองแก้ว	หัวตะพาน	อุบลราชธานี	พระครูศรีเสตุวรคณาภิรักษ์
๔๓.	มหาพุทธาราม	เมืองเหนือ	เมือง	ศรีสะเกษ	พระเทพวรมุนี
๔๔.	มหาธาตุ	ในเมือง	เมือง	นครพนม	พระพนมคณาจารย์
๔๕.	มหาธาตุ	ในเมือง	เมือง	ยโสธร	พระราชศีลโสภิต
๔๖.	ศรีบุญเรือง	ศรีบุญเรือง	เมือง	มุกดาหาร	พระครูอุดมธรรมรักษ์
๔๗.	พระนารายณ์มหาราช	ในเมือง	เมือง	นครราชสีมา	พระธรรมวิสุทธาจารย์
๔๘.	กลาง	ในเมือง	เมือง	บุรีรัมย์	พระครูธีรคุณาธาร
๔๙.	ทรงศิลา	ในเมือง	เมือง	ชัยภูมิ	พระวีรชัยสุนทร
๕๐.	กลางรัตนบุรี	รัตนบุรี	รัตนบุรี	สุรินทร์	พระรัตโนภาสวิมล
๕๑.	หลวงปรีชากูล	เมืองปราจีน	เมือง	ปราจีนบุรี	พระปราจีนมุนี
๕๒.	หนองโพธิ์	ศรีนาวา	เมือง	นครนายก	พระครูปริยัตยากร
๕๓.	จุกเฌอ	บางขวัญ	เมือง	ฉะเชิงเทรา	พระมหาประยนต์ อจฺจาทโร
๕๔.	เขาพุทธโคดม	สุรศักดิ์	ศรีราชา	ชลบุรี	พระครูสาธุกิจจารักษ์

เลขที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	นามเจ้าอาวาส
๕๕.	ชากมะกรูด	กล่ำ	แกลง	ระยอง	พระครูไพบูลย์วิริยคุณ
๕๖.	ศรีเมือง	หนองคล้า	ท่าใหม่	จันทบุรี	พระครูอุดมรัตนคุณ
๕๗.	โยธานิมิต	บางพระ	เมือง	ตราด	พระครูวิบูลคณานุรักษ์
๕๘.	พระปฐมเจดีย์	พระปฐมเจดีย์	เมือง	นครปฐม	พระเมธีธรรมมานุวัตร
๕๙.	อู่ทอง	อู่ทอง	อู่ทอง	สุพรรณบุรี	พระอธิการวิรัตน์ วฑฺฒปญฺโญ
๖๐.	ไชยชุมพลชนะสงคราม	บ้านใต้	เมือง	กาญจนบุรี	พระเทพปัญญาสุธี
๖๑.	เจษฎาราม	มหาชัย	เมือง	สมุทรสาคร	พระสาครธรรมคณี
๖๒.	มหาธาตุวรวิหาร	หน้าเมือง	เมือง	ราชบุรี	พระเทพวิสุทธิโมลี
๖๓.	มหาธาตุวรวิหาร	คลองกระแชง	เมือง	เพชรบุรี	พระราชสุวรรณมุนี
๖๔.	คลองวาฬ	คลองวาฬ	เมือง	ประจวบคีรีขันธ์	พระครูปลัดละเอียด สุทนฺโต
๖๕.	ชัยชุมพล	ปากแพรก	ทุ่งสง	นครศรีธรรมราช	พระศรีธรรมบัณฑิต
๖๖.	ขันเงิน	หลังสวน	หลังสวน	ชุมพร	พระราชญาณกวี
๖๗.	พุัฒนาราม	ตลาด	เมือง	สุราษฎร์ธานี	พระศรีปริยัตโยดม
๖๘.	วิชิตสังฆาราม	ตลาดใหญ่	เมือง	ภูเก็ต	พระราชวิสุทธิเมธี
๖๙.	กะพังสุรินทร์	ทับเที่ยง	เมือง	ตรัง	พระราชปริยัตยาภรณ์
๗๐.	หงษ์ประดิษฐาราม	คอหงษ์	หาดใหญ่	สงขลา	พระครูวิกรมคณานุยุต
๗๑.	คูหาสวรรค์	คูหาสวรรค์	เมือง	พัทลุง	พระเทพปริยัติมุนี
๗๒.	ราษฎร์บูรณะ (ช้างให้)	ป่าไร่	โคกโพธิ์	ปัตตานี	พระครูอนุกูลปริยัติกิจ

ทุนนิธิหลวงพ่อวัดปากน้ำ

แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

หนึ่งแสนบาท

ถวายเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

แด่สำนักศาสนศึกษาบาลี

วัด..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

เจ้าอาวาส.....

เจ้าของทุน หลวงพ่อวัดปากน้ำ โดย.....

.....

เมื่อสำนักศาสนศึกษาแห่งนี้ ได้รับทุนนิธิไปแล้วขอให้ปฏิบัติตามเจตจำนงของเจ้าของทุน ดังนี้

๑. ต้องนำฝากไว้กับธนาคารพาณิชย์

๒. ห้ามนำทุนเดิมมาใช้จ่าย

๓. ให้ใช้จ่ายได้เฉพาะดอกผลอันเกิดจากทุนนี้เท่านั้น

๔. ปีหนึ่ง ๆ ได้ดอกผลเท่าไร ขอให้ทำรายงานแจ้งเจ้าคณะจังหวัด เพื่อรับทราบ

๕. ถ้ามีผู้มีจิตศรัทธา ประสงค์จะร่วมบริจาคทุนนิธิด้วยก็รับได้ และให้ออกอนุโมทนาบัตรรับเงินเป็นหลักฐาน

๖. ถ้าสำนักศาสนศึกษาแห่งนี้ มีอันต้องเลิกล้ม ขอให้โอนทุนนี้ไปให้แก่สำนักศาสนศึกษาบาลีแห่งอื่น ในจังหวัดเดียวกัน

(พระธรรมธีรราชมหามุนี)
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๙

รายนามเจ้าของทุนนิธิเพื่อการศึกษา
ที่มอบให้แก่
สำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในนามหลวงพ่อวัดปากน้ำฯ

วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

เลขที่	วัดที่ได้รับทุน	จังหวัด		นามเจ้าของทุน
๑.	วัดสามพระยา	กรุงเทพมหานคร	หลวงพ่อวัดปากน้ำ	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๒.	วัดปทุมคงคา	"	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๓.	วัดไตรมิตรวิทยาราม	"	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๔.	วัดเบญจมบพิตร	"	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๕.	วัดพระเชตุพน ฯ	"	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๖.	วัดราชโอรสาราม	"	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๗.	วัดราชสิงขร	"	"	โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๘.	วัดตำหนักใต้	นนทบุรี	"	โดย ตระกูลจุฬจัมบก และญาติมิตร
๙.	วัดชัยมงคล	สมุทรปราการ	"	โดย คุณพ่อดวง คุณแม่พุ่ม เนียมขำ
๑๐.	วัดบางหลวง	ปทุมธานี	"	โดย คุณสำเนียง ยังบุญช่วย และบุตรธิดา หลาน
๑๑.	วัดพนัญเชิงวรวิหาร	พระนครศรีอยุธยา	"	โดย คุณวิชาญ คุณนันทนา คุณวิสุทธินี คุณวิสุทธินันท์ สุดประเสริฐ
๑๒.	วัดอ่างทองวรวิหาร	อ่างทอง	"	โดย คุณวันทนา บุญมาก
๑๓.	วัดพระพุทธบาทราชวรวิหาร	สระบุรี	"	โดย คุณวิรัช คุณกาญจนา สุวรรณภาศรี และบุตรธิดา
๑๔.	วัดหัวช้าง	ลพบุรี	"	โดย คุณอรุณศรี สิมากร
๑๕.	วัดแจ้งพรหมนคร	สิงห์บุรี	"	โดย คุณพาณี สิมากร
๑๖.	วัดโพธิ์งาม	ชัยนาท	"	โดย คุณหญิงลมุน บุรกรรมโกวิท
๑๗.	วัดพิชัยปุรณาราม	อุทัยธานี	"	โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๑๘.	วัดนครสวรรค์	นครสวรรค์	"	โดย คุณอุดม คุณสาวณีย์ คุณชัยรัตน์ คุณวีรัตน์ คำพันธุ์นิพ
๑๙.	วัดคูยาง	กำแพงเพชร	"	โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา

เลขที่	วัดที่ได้รับทุน	จังหวัด	นามเจ้าของทุน
๒๐.	วัดมงคลทับคล้อ	พิจิตร	หลวงพ่อวัดปากน้ำ โดย แม่ชีสุพิตร พึ่งอัมฤทธิ์ และญาติมิตร
๒๑.	วัดมหาธาตุ	เพชรบูรณ์	" โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศุธิวงศ์ และบุตรธิดา
๒๒.	วัดจันทร์ตะวันออก	พิษณุโลก	" โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๒๓.	วัดราชธานี	สุโขทัย	" โดย คุณวิชัย คุณสมศรี เพ็ชรดี พร้อมครอบครัว และญาติมิตร
๒๔.	วัดคลองโพธิ์	อุตรดิตถ์	" โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๒๕.	วัดท่าสายโทรเลข	ตาก	" โดย คุณกิติรม คุณวิโรจน์ ณ นคร คุณกิตติพัชร์ เกษมศรี ณ อยุธยา
๒๖.	วัดสวนดอก	ลำปาง	" โดย คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๒๗.	วัดป่างิ้ว	เชียงราย	" โดย พ.ท.ละออง คุณนายชื่น คุ้มครอง
๒๘.	วัดศรีโคมคำ	พะเยา	" โดย คุณพูลศรี ทองประวัติ คุณสมบูรณ์ คุณกันยา มหาพิชยะกุล คุณบวรศรี ธีรธำรง
๒๙.	วัดพระบาทมิ่งเมือง	แพร่	" โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศุธิวงศ์ และบุตรธิดา
๓๐.	วัดพญาภู	น่าน	" โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๓๑.	วัดท่าตอน	เชียงใหม่	" โดย คุณละเอียด ตินตมุสิก และบุตรธิดา
๓๒.	วัดพระธาตุหริภุญชัย	ลำพูน	" โดย คุณอดิศักดิ์ อัมพลเสถียร พร้อมด้วย คณะศิษย์
๓๓.	วัดก้ำก่อ	แม่ฮ่องสอน	" โดย พระธรรมธีรราชมหามุนี
๓๔.	วัดมัชฌิมาวาส	อุดรธานี	" โดย คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๓๕.	วัดศรีชมชื่น	หนองคาย	" โดย คุณวิรัช คุณกาญจนา สุวรรณภาศรี และบุตรธิดา
๓๖.	วัดศรีบุญเรือง	เลย	" โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๓๗.	วัดเหนือ	สกลนคร	" โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา

เลขที่	วัดที่ได้รับทุน	จังหวัด		นามเจ้าของทุน
๓๘.	วัดบ้านหนองกุง	ขอนแก่น	หลวงพ่อวัดปากน้ำ โดย	คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๓๙.	วัดทองนพคุณ	มหาสารคาม	" โดย	สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๔๐.	วัดกลาง	กาฬสินธุ์	" โดย	สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๔๑.	วัดบูรพาภิราม	ร้อยเอ็ด	" โดย	คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๔๒.	วัดบ่อชะเนง	อุบลราชธานี	" โดย	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
๔๓.	วัดมหาพุทธาราม	ศรีสะเกษ	" โดย	คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๔๔.	วัดมหาธาตุ	นครพนม	" โดย	สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๔๕.	วัดมหาธาตุ	ยโสธร	" โดย	คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา และญาติมิตร
๔๖.	วัดศรีบุญเรือง	มุกดาหาร	" โดย	คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา และญาติมิตร
๔๗.	วัดพระนารายณ์มหาราช	นครราชสีมา	" โดย	คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๔๘.	วัดกลาง	บุรีรัมย์	" โดย	สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๔๙.	วัดทรงศิลา	ชัยภูมิ	" โดย	คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศุธิวงศ์ และบุตรธิดา
๕๐.	วัดกลางรัตนบุรี	สุรินทร์	" โดย	คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๕๑.	วัดหลวงปรีชากูล	ปราจีนบุรี	" โดย	พ.อ.หลวงบุรกรรมโกวิท
๕๒.	วัดหนองโพธิ์	นครนายก	" โดย	คุณบุ้น แซ่โค้ว คุณเซี้ยมติ้ง แซ่เต็ง และตระกูลคุณารัตน์พานิช
๕๓.	วัดจุกเฌอ	ฉะเชิงเทรา	" โดย	คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๕๔.	วัดเขาพุทธโคดม	ชลบุรี	" โดย	สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๕๕.	วัดชากมะกรูด	ระยอง	" โดย	น.ส.ตรีธา เนียมขำ

เลขที่	วัดที่ได้รับทุน	จังหวัด		นามเจ้าของทุน
๕๖.	วัดศรีเมือง	จันทบุรี		หลวงพ่อวัดปากน้ำ โดย คุณไอ้ แซ่หงั่น (ลู่ผังหยง)
๕๗.	วัดโยธานิมิต	ตราด	"	โดย คุณประยงค์ คุณไพบูลย์ คุณเชาว์ คุณเปรม คุณเชษฐ์ เก่งชน
๕๘.	วัดพระปฐมเจดีย์	นครปฐม	"	โดย คุณวรชัย คุณอุไรวรรณ คุณวรวรรณ คุณโสภิตวี คุณสุภัทรา คุณณัฐวุฒิ ธรรมสังคีติ
๕๙.	วัดอู่ทอง	สุพรรณบุรี	"	โดย พ่อเมี้ยน แม่มาลี พงษ์ศิลป์
๖๐.	วัดไชยชุมพลชนะสงคราม	กาญจนบุรี	"	โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๖๑.	วัดเจษฎาราม	สมุทรสาคร	"	โดย พ่อมิ่ง แม่สำเภา สุดประเสริฐ
๖๒.	วัดมหาธาตุวรวิหาร	ราชบุรี	"	โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศธิวงศ์ และบุตรธิดา
๖๓.	วัดมหาธาตุวรวิหาร	เพชรบุรี	"	โดย คุณจวงจันทน์ บุรกรรมโกวิท
๖๔.	วัดคลองวาฬ	ประจวบคีรีขันธ์	"	โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศธิวงศ์ และบุตรธิดา
๖๕.	วัดชัยชุมพล	นครศรีธรรมราช	"	โดย คุณอรุณ ยุกตะนันทน์ (ผ่องแผ้ว) และบุตรธิดา
๖๖.	วัดขันเงิน	ชุมพร	"	โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศธิวงศ์ และบุตรธิดา
๖๗.	วัดพัฒนาราม	สุราษฎร์ธานี	"	โดย คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์
๖๘.	วัดวิชิตสังฆาราม	ภูเก็ต	"	โดย คุณขจาย คุณเชิญศรี คุณคันฉัตร ทองสมบัติ
๖๙.	วัดกะพังสุรินทร์	ตรัง	"	โดย คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศธิวงศ์ และบุตรธิดา
๗๐.	วัดหงษ์ประดิษฐาราม	สงขลา	"	โดย คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา
๗๑.	วัดคูหาสวรรค์	พัทลุง	"	โดย สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ
๗๒.	วัดราษฎร์บูรณะ (ช้างไห้)	ปัตตานี	"	โดย คุณเดชี จันทรัศมี

หมายเหตุ : คุณสุภาพร กิตติธานุสรณ์ พร้อมบุตร-ธิดา เป็นเจ้าของทุนจังหวัดนครพนม วัดมหาธาตุ

รายนามผู้บริจาคทรัพย์
ร่วมทอดผ้าป่าตั้งทุนนิธิการศึกษาบาลีของ
ภิกษุสามเณรทุกจังหวัดทั่วประเทศ

๒๐ เมษายน ๒๕๒๙

๑. พระธรรมธีรราชมหามุนี	๑๕๐,๐๐๐.-
๒. คุณครูตรีธา เนียมขำ	๑๕๐,๐๐๐.-
๓. คุณดำเกิง คุณประภารัตน์ คุณปฤษฎี คุณปนิษฐา คุณปวิตรา จินดาหรา	๑,๘๖๐,๓๕๖.-
๔. คุณแม่สี แซ่หวู่ คุณอัครพล คุณวราภรณ์ ทิศุธิวงศ์ และบุตรธิดา	๑,๐๕๐,๐๐๐.-
๕. คุณประยูร คุณเกศินี คุณวิโรจน์ คุณวีระศักดิ์ คุณวรชัย คุณวิมลรัตน์ พณิชยานนท์	๙๐๐,๐๐๐.-
๖. คุณวิรัช คุณกาญจนา สุวรรณภาศรี และบุตรธิดา	๓๐๐,๐๐๐.-
๗. พ.อ.หลวงบุรกรรมโกวิท	๑๕๐,๐๐๐.-
๘. คุณหญิงลมุน บุรกรรมโกวิท	๑๕๐,๐๐๐.-
๙. คุณจวงจันทร์ บุรกรรมโกวิท	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๐. คุณพ่อมิ่ง คุณแม่สำเภา สุดประเสริฐ	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๑. คุณพ่อดวง คุณแม่พุ่ม เนียมขำ	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๒. พ.ท.ละออง คุณนายชื่น คุ้มครอง	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๓. คุณละเอียด ตินตมุสิก และบุตรธิดา	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๔. คุณบุ้น แซ่โค้ว คุณเซี้ยงตึ้ง แซ่เต็ง และตระกูลคุณารัตน์พานิช	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๕. คุณอุดม คุณเสาวณีย์ คุณชัยรัตน์ คุณวีรัตน์ ดำพันธุ์นิพ	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๖. คุณวิชาญ คุณนันทนา คุณวิสุทธินี คุณวิสุทธินันท์ สุดประเสริฐ	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๗. ตระกูลจุฬจัมบก และญาติมิตร	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๘. คุณวิชัย-คุณสมศรี เพ็ชรดี พร้อมครอบครัวและญาติมิตร	๑๕๐,๐๐๐.-
๑๙. คุณอรุณ ยุกตะนันทน์ (ผ่องแผ้ว) และบุตรธิดา	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๐. คุณขจาย คุณเชิญศรี คุณคันฉัตร ทองสมบัติ	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๑. คุณกิติรม คุณรวิโรจน์ ณ นคร คุณกิตติพัชร์ เกษมศรี ณ อยุธยา	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๒. คุณไอ้ แซ่หงั่น (ลู่ผ่งหย่ง)	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๓. คุณอรุณศรี สิมากร	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๔. คุณพาณี สิมากร	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๕. คุณวันทนา บุญมาก	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๖. คุณวรชัย คุณอุไรวรรณ คุณวรวรรณ คุณโสภิตวี คุณสุภัทรา คุณณัฐวุฒิ ธรรมสังคีติ	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๗. คุณประยงค์ คุณไพบูลย์ คุณเชาว์ คุณเปรม คุณเชษฐ์ เก่งชน	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๘. คุณเดชี จันทรัศมี	๑๕๐,๐๐๐.-
๒๙. คุณสำเนียง ยังบุญช่วย และบุตรธิดาหลาน	๑๕๐,๐๐๐.-
๓๐. แม่ชีสุพิตร พึ่งอัมฤทธิ์ และญาติมิตร	๑๕๐,๐๐๐.-

๓๑. คุณอดิศักดิ์ อัมพลเสถียร พร้อมด้วยคณะศิษย์	๑๕๐,๐๐๐.-
๓๒. คุณพ่อเมี้ยน คุณแม่มาลี พงษ์ศิลป์	๑๕๐,๐๐๐.-
๓๓. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	๑๕๐,๐๐๐.-
๓๔. คุณพูลศรี ทองประวัติ และบุตรธิดา	๖๒,๐๐๐.-
๓๕. คุณสมบูรณ์ คุณกันยา คุณพัชรียา มหาพิชยะกุล	๖๐,๐๐๐.-
๓๖. คุณแม่สำเนียง พิจิตรพงษ์	๕๐,๓๓๑.-
๓๗. คุณบวรศรี ธีรธำรง และ บุตรธิดา	๕๐,๐๐๐.-
๓๘. แม่ชีทองสุข สำแดงปั้น แม่ชีเธียร ธีรสวัสดิ์	๓๖,๖๑๓.-
๓๙. คณะศิษย์สามัคคีวันสงกรานต์ ๒๕๒๙	๓๖,๒๖๖.๗๕
๔๐. คุณประเมียร ติยะวนิช	๓๓,๕๐๐.-
๔๑. พระมหาสหัส เหมือนทรัพย์ คุณพ่อเร่ง-คุณแม่ไกร เหมือนทรัพย์	๓๖,๐๐๐.-
๔๒. คุณทองใบ ระเบียบกุล และ บุตรธิดา	๓๐,๕๐๐.-
๔๓. แม่ชีศรีปรุง อุบลนุช	๒๙,๑๓๗.๕๐
๔๔. คุณสนธิชัย คุณวิภาวรรณ แสงวารี และ บุตรธิดา	๒๖,๕๐๐.-
๔๕. น.ท.โกศล ร.น. พ.ท.หญิงทัศนศรี ไตรยคุณ	๒๕,๑๕๕.๒๕
๔๖. คุณนงลักษณ์ กู้ประเสริฐ คุณสุริยา โพธิ์พิจิตร	๒๔,๓๔๐.๒๕
๔๗. คุณแสงสว่าง เหลืองสัมฤทธิ์ และ บุตรหลาน	๒๓,๓๕๐.-
๔๘. คุณธวัชชัย คุณพาณี เอี่ยมกุล และ บุตรธิดา	๒๑,๗๕๕.-
๔๙. คุณโดม คุณบุปผา ไล้สุวรรณ	๑๙,๗๑๓.-
๕๐. คุณกิติชัย คุณไน้ ลักษพรวงศ์ และ บุตรธิดา	๑๙,๐๐๐.-
๕๑. คุณวรางค์ อภิบาลศรี	๑๘,๐๐๐.-
๕๒. คุณนารี เทวรักษ์กุล และ คณะ	๑๖,๘๓๐.-
๕๓. คุณมัณฑนะ บุญรัตน์	๑๖,๓๐๐.-
๕๔. ร.อ.หญิงหรรษา แก้วบัณฑิต พร้อมญาติมิตร	๑๖,๐๐๐.-
๕๕. คุณวนิดา ศรีพิพัฒน์	๑๕,๖๐๐.-
๕๖. คณะวัดราชโอรสาราม	๑๕,๕๑๖.-
๕๗. คุณปอกก แซ่เล็ก คุณเซียมเกียว แซ่เตีย	๑๕,๔๖๙.๕๐
๕๘. วิทยาลัยเทคนิคศรีวัฒนา	๑๕,๔๒๐.-
๕๙. คุณประมวล อิทธิกุล	๑๕,๐๐๐.-
๖๐. คุณมาลี อินทรสมใจ และ บุตรธิดา	๑๕,๐๐๐.-
๖๑. นพ.ศิริ คุณดวงมณี คุณนลิน คุณนภา โฆษิตสุรังคกุล	๑๔,๘๘๐.-
๖๒. คุณวิไลวรรณ สถานะพล และ คณะ	๑๔,๕๔๐.-
๖๓. คุณพ่อทวน คุณแม่เล็ก คุณสุคนธ์ จุฬจัมบก	๑๓,๕๐๐.-
๖๔. คุณศิริศักดิ์ คุณดวงพร ศิริจรัสตระกูล และ บุตรธิดา	๑๒,๐๗๘.๕๐
๖๕. คุณมาลี คุณชาญ อิสสระ	๑๒,๐๐๐.-
๖๖. คุณไมตรี คุณรัตน์ บุญสูง	๑๒,๐๐๐.-

๖๗. คุณประคอง คุณระเบียบ ทับจ้อย	๑๑,๗๒๑.-
๖๘. คุณยิ่งอาย ไชยสุต คุณนลินี แจ่มพัฒน์	๑๑,๖๙๙.-
๖๙. พระมหาวิศิษฏ์ เพิ่มสวัสดิ์	๑๑,๑๑๑.-
๗๐. คุณเชื่อม คุณถวิล ใจเที่ยง บุตรธิดาญาติมิตร	๑๐,๓๐๙.-
๗๑. คุณกิตติยา เล็กสกุลไชย	๑๐,๐๐๐.-
๗๒. คุณพ่อปั้น คุณแม่กุหลาบ สอาดเอี่ยม	๑๐,๐๐๐.-
๗๓. คุณพ่อนาค คุณแม่ฟื้น เรืองขจร	๑๐,๐๐๐.-
๗๔. คุณพรหม คุณอำพล แสงไชยา	๑๐,๐๐๐.-
๗๕. คุณไพฑูรย์ คุณกรแก้ว สีมานนท์ และ บุตร	๑๐,๐๐๐.-
๗๖. คุณวันทนา เฉลิมศรีภิญโญรัช	๑๐,๐๐๐.-
๗๗. คุณสำลี คุณนันทา วรบุญโอฬาร และ บุตรธิดา	๑๐,๐๐๐.-
๗๘. คุณแม่หลง อุทิศให้คุณพ่อฟุ้ง ถนอมวงษ์	๑๐,๐๐๐.-
๗๙. คุณอนุวัตร์ อัศวนนท์	๑๐,๐๐๐.-
๘๐. คุณพูลศรี วิโรจน์เพ็ชร และ บุตรธิดา	๑๐,๐๐๐.-
๘๑. คุณโหงว คุณเสงี่ยม พงศ์ไพโรจน์	๑๐,๐๐๐.-
๘๒. คุณวรรณี โรจนอุดมวุฒิกุล และ ครอบครัว	๑๐,๐๐๐.-
๘๓. บริษัท ไทยออยล์ จำกัด	๑๐,๐๐๐.-
๘๔. คุณเจริญชัย บุญบรรดาลสุข	๙,๐๐๐.-
๘๕. แม่ชีสอาด เจริญจันทร์	๘,๖๐๑.-
๘๖. แม่ชีน้ำอ้อย บุญมา	๘,๕๒๐.-
๘๗. คุณอาไหล แซ่แต้	๘,๒๐๐.-
๘๘. คุณชัยสิทธิ์ คุณสุภาภรณ์ ศรีทวีทรัพย์ และ บุตรธิดา	๘,๐๒๕.-
๘๙. คุณพิพัฒน์ คุณรัตนาภรณ์ สงวนศักดิ์ และ บุตรธิดา	๘,๐๐๐.-
๙๐. คุณอำไพ ตัณฑ์สมบุญ	๗,๘๓๐.-
๙๑. คุณอำนาจ อินทรสุขศรี และคณะ	๗,๙๐๐.-
๙๒. แม่ชีสายใจ เจียมใจจิต	๗,๓๐๐.-
๙๓. คุณนันทา รัตนไชย	๗,๒๐๐.-
๙๔. คุณอัมพร อาลายอง	๗,๑๐๐.-
๙๕. คุณบุญพา อุดมวรรณนนท์ คุณศรีสุพา ศกภัย	๗,๐๒๐.-
๙๖. แม่ชีปัทมา วงษ์สุนทร	๖,๙๓๒.-
๙๗. คุณสุชาติ คุณบังอร รอดอยู่ และ บุตรธิดา	๖,๖๐๑.-
๙๘. คุณอุบล เผ่าเหลืองทอง	๖,๖๐๐.-
๙๙. พล.ต.อ.ชุมพล คุณหญิงทองอยู่ โลหะชาละ	๖,๕๐๐.-
๑๐๐. แม่ชีสุนันทา เผื่อนพงษ์	๖,๑๙๓.-
๑๐๑. แม่ชีธัญญาณี สุดเกษ	๖,๐๐๐.-
๑๐๒. คุณประชา คุณชุมาพันธ์ เลขวัต และ บุตรธิดา	๕,๘๐๐.-

๑๐๓. พ.ต.อ.เจตน์ ธรรมจารี และ ครอบครัว พร้อมญาติมิตร	๕,๖๒๐.-
๑๐๔. พ.ต.ท.ชัยณรงค์ คุณจีรพันธ์ วงษ์สุนทร	๕,๕๙๓.-
๑๐๕. คุณนิยม ชูตระกูล	๕,๕๔๐.-
๑๐๖. คณะวัดระกาศ และ กรรมการ	๕,๕๐๗.-
๑๐๗. คุณนภา รัตนพงศ์เจริญ	๕,๔๕๖.-
๑๐๘. พระจักรพล ฉฏฐภาคี และเพื่อนๆ	๕,๔๓๒.๕๐
๑๐๙. คุณรัตนาภรณ์ แซ่เตียว	๕,๒๐๐.-
๑๑๐. คุณพิชัย คุณรัตนา ด.ญ.จุฑารัตน์ อุดมธนสกุล	๕,๐๒๙.-
๑๑๑. คุณกาญจนา ณ ระนอง	๕,๐๐๐.-
๑๑๒. คุณถนอม คุณกาหรัด ทรงสาระ	๕,๐๐๐.-
๑๑๓. คุณย่าน้อย จันทรแสง	๕,๐๐๐.-
๑๑๔. พระครูใบฎีกาไมตรี คุตธมฺโม	๕,๐๐๐.-
๑๑๕. คุณสุย คุณยุทธพงษ์ พงษ์วิทยาภานุ	๕,๐๐๐.-
๑๑๖. คุณเอี้ยวฮะ คุณเสี่ยมง้อ คุณสุพรรณี เต็งสุขขาพร	๕,๐๐๐.-
๑๑๗. คุณสมพล เกียรติไพบูลย์	๔,๕๐๐.-
๑๑๘. คุณสมศักดิ์ คุณวิภาพรรณ คูสุวรรณ และ บุตรธิดา ญาติมิตร	๔,๓๕๖.-
๑๑๙. คุณสมศักดิ์ คุณไสว หอมสุวรรณ และ บุตร	๔,๓๔๐.-
๑๒๐. คุณจำเรียง วานิชบุตร พร้อมคณะญาติมิตร	๔,๒๔๙.-
๑๒๑. คุณวัชรี วัฒนลิขิต และ ญาติมิตร	๔,๒๓๑.-
๑๒๒. แม่ชีเปี่ยมศรี พงษ์ไพบูลย์	๔,๒๒๓.-
๑๒๓. คุณไพโรจน์ คุณกาญจนา จิเจริญ และ บุตรธิดา	๔,๒๒๐.-
๑๒๔. คุณเกษม คุณสุชาดา บุญธนทัต	๔,๒๐๐.-
๑๒๕. คุณไกหยวน คุณลินจง หาญวิวัฒนกุล	๔,๐๐๐.-
๑๒๖. คุณไกรเลิศ หาญวิวัฒนกุล	๔,๐๐๐.-
๑๒๗. คุณเพ็ญศรี ฟองศรีสิน	๔,๐๐๐.-
๑๒๘. คุณนายวงษ์ อนันตมงคล	๔,๐๐๐.-
๑๒๙. คุณสมาน รัตนสกุลพานิชย์	๔,๐๐๐.-
๑๓๐. คุณปรียาทิพย์ คุณเสริมศักดิ์ คุณนฤมล คุณณัฐพร สุวัณณาคาร	๔,๐๐๐.-
๑๓๑. คุณประสพ คุณละเอียด วัฒนารมย์	๓,๗๐๓.-
๑๓๒. คุณประกาศิต เนียมขำ	๓,๖๐๖.-
๑๓๓. คุณวิชัย คุณรตีทิพย์ นิมจิรวัฒน์	๓,๕๐๐.-
๑๓๔. คุณจำนงค์ คุณบุญนะ ทองศุภโชค	๓,๕๐๐.-
๑๓๕. คุณสุนันท์ อุดมชัยพัฒนากิจ	๓,๕๐๐.-
๑๓๖. คุณทวีพงษ์ คุณอรพินท์ ด.ช.ปาน จินดาพล	๓,๔๖๒.-
๑๓๗. คุณศันสนีย์ นาคพงษ์	๓,๔๖๐.-
๑๓๘. คุณสุรศักดิ์ คุณสุรินทร์ทิพย์ ด.ญ.วิรดี บวรเศรษฐนันท์	๓,๓๗๗.-

๑๓๙. น.ท.ปรีชา คุณสนอง จันทรแสง และบุตรธิดา	๓,๓๖๔.-
๑๔๐. คุณวีรวรรณ พูลพิพัฒน์	๓,๒๙๔.-
๑๔๑. คุณดำรงค์ คุณจริยา บุญอุทิศ	๓,๒๘๖.-
๑๔๒. คุณนายเฉลียว วงศ์ไพบูลย์ และ บุตรธิดาหลาน	๓,๐๐๐.-
๑๔๓. คุณซูฮุย แซ่ตั้ง คุณเซี้ยะคิ้ม แซ่จิว และ บุตรธิดา	๓,๐๐๐.-
๑๔๔. คุณธนัท ลิมปนุสรณ์	๓,๐๐๐.-
๑๔๕. คุณมัลลิกา ปัทมานุช	๓,๐๐๐.-
๑๔๖. คุณวิชัย วลาพล	๓,๐๐๐.-
๑๔๗. พล.ต.ต.สมชาย คุณประสมสุข สุทธินนท์	๓,๐๐๐.-
๑๔๘. คุณสมบัติ ม.ร.ว.ทอร์ศรี คงจำเนียร	๓,๐๐๐.-
๑๔๙. คุณอมรรัตน์ จิตโสภีพงษ์ และญาติมิตร	๓,๐๐๐.-
๑๕๐. คุณอรพินธ์ สินธวัชต์	๓,๐๐๐.-
๑๕๑. คุณครรชิต คุณมัทนา นิมมานันทน์	๓,๐๐๐.-
๑๕๒. คุณสังเวียน วงศ์แก้ว	๓,๐๐๐.-
๑๕๓. คุณสมบัติ คุณสุจิตรา คุณศักดิ์สิทธิ์ คุณภิเษก บุญชู และคุณยายเหมือน สุคนโรทก	๒,๙๐๐.-
๑๕๔. คุณวงจันทร์ คุณอารมย์ ภูมิสุวรรณ	๒,๘๔๔.๕๐
๑๕๕. คุณสุรศักดิ์ แซ่เล้า	๒,๘๓๘.-
๑๕๖. ร.ต.โปร่ง คุณทองใบ รอดสวาสดิ์ และ บุตรธิดา	๒,๘๐๐.-
๑๕๗. คุณเปรื่อง ตันเฮง	๒,๗๔๘.-
๑๕๘. คุณอภิรดี มาลีศรีประเสริฐ	๒,๗๐๐.-
๑๕๙. แม่ชีลาวัลย์ สโมสร	๒,๖๕๐.-
๑๖๐. พ.ท.กฤษฎา คุณอุไร แก้วผลึก	๒,๖๑๐.-
๑๖๑. คุณสายทิพย์ คุณทอม แบล็คมอน	๒,๕๒๙.-
๑๖๒. คุณเกษร ราศรี	๒,๕๐๕.-
๑๖๓. แม่ชีทวีพร เลี๊ยบประเสริฐ	๒,๕๐๐.-
๑๖๔. คุณวินัย เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา	๒,๕๐๐.-
๑๖๕. น.อ.ไตรรงค์ คุณสังวาลย์ รัตนจันทร์	๒,๔๕๐.-
๑๖๖. ร.ท.มงคล รอดสวาสดิ์	๒,๔๒๒.๕๐
๑๖๗. คุณพันธ์จง หาญวิวัฒนกุล	๒,๔๐๐.-
๑๖๘. คุณแม่เง็ก รุ่งศิลป์ยนต์	๒,๔๐๐.-
๑๖๙. พ.ต.ท.เอิบ คุณเทวี พลายบัว	๒,๓๕๕.-
๑๗๐. คุณปฐม คุณอวยพร คูรัฐกาญจน	๒,๓๔๐.-
๑๗๑. คุณสุจินต์ คุณฉวีวรรณ กิตติสมประยูรกุล	๒,๓๐๐.-
๑๗๒. คุณแม่ปรุง คุณจำนงค์ พูลแสวง	๒,๒๖๙.-
๑๗๓. คุณบรรเจิด คุณกลอยใจ อินทุจันทร์ยง	๒,๒๕๐.-
๑๗๔. คุณบุญลาภ คุณวิบูลย์ศรี เอกประดิษฐ์ และบุตรธิดาหลาน	๒,๒๒๐.-

๑๗๕. คุณจุติ คุณจินตนา โอสถ และ บุตรธิดา	๒,๒๑๒.-
๑๗๖. คุณวินัย กรีพานิช	๒,๒๐๐.-
๑๗๗. พ.ต.อ.วาสนา คุณกัลยา คุณชมพูนุช ดช.จรุงการ เพิ่มลาภ และ ญาติมิตร	๒,๒๐๐.-
๑๗๘. คุณอิทธิฤทธิ์ คุณจุฑารัตน์ คุณจุฑาพัชร์ ด ช. อดิวิศร์ วิทยา	๒,๑๙๑.-
๑๗๙. คุณวิทยา วนาสาวภากุล	๒,๑๙๐.-
๑๘๐. คุณวิชาญ ม่วงปรีชา	๒,๑๖๕.-
๑๘๑. คณะมงคลธรรม	๒,๑๕๔.-
๑๘๒. คุณแม่พลอย คุณสมบุญ เหมือนทับ	๒,๑๕๐.-
๑๘๓. คุณอภิชัย คุณวลี ฉวรรณกุล และ บุตรธิดา	๒,๑๐๐.-
๑๘๔. ม.ร.ว.สฤษดิคุณ กิติยากร	๒,๐๐๐.-
๑๘๕. น.อ.ประพันธ์ ม.ร.ว.กอบศรี จารุมณี	๒,๐๐๐.-
๑๘๖. พลตรีจรัล คุณน่ารัก กุลละวณิชย์	๒,๐๐๐.-
๑๘๗. คุณไพบูลย์ คุณประยงค์ คุณเชาว์ คุณเชษฐ์ คุณเปรม เก่งชน	๒,๐๐๐.-
๑๘๘. คุณกัลยา หาญวิวัฒนกุล	๒,๐๐๐.-
๑๘๙. คุณวีณา หาญวิวัฒนกุล	๒,๐๐๐.-
๑๙๐. คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม	๒,๐๐๐.-
๑๙๑. คุณปรีชา เรียบเลิศหิรัญ	๒,๐๐๐.-
๑๙๒. คุณวีระนนท์ ว่องไพฑูรย์	๒,๐๐๐.-
๑๙๓. คุณสุชาติ คุณวัชนี ตติยถาวรกุล	๒,๐๐๐.-
๑๙๔. บริษัท เค.นิม่า จำกัด	๒,๐๐๐.-
๑๙๕. คุณมาลี สงวนความดี	๒,๐๐๐.-
๑๙๖. คุณกิมซ้ง แซ่ตั้ง	๒,๐๐๐.-
๑๙๗. คุณกมล คุณนราวัลย์ สุรังค์สุริยกุล	๒,๐๐๐.-
๑๙๘. น.พ.เกิดชัย คุณเพทาย อินทวิวัฒน์	๒,๐๐๐.-
๑๙๙. คุณชะเอม คุณปราณี บุญชาญ และ บุตรธิดา	๒,๐๐๐.-
๒๐๐. คุณชาญชัย คุณลัดดาวัลย์ สมิตชาติ และครอบครัว	๒,๐๐๐.-
๒๐๑. คุณชุติมา มีมนัส	๒,๐๐๐.-
๒๐๒. คุณพ่อตั้นกุ่ย คุณแม่มุ่ยเตียง แซ่เบ๊	๒,๐๐๐.-
๒๐๓. คุณทรงวุฒิ คุณอรพินท์ ธรรมพรหมกุล และ บุตรธิดา	๒,๐๐๐.-
๒๐๔. คุณทองสุก เพ็ญชาติ	๒,๐๐๐.-
๒๐๕. คุณธวัชชัย จารุอรรถทวี	๒,๐๐๐.-
๒๐๖. คุณบรรจง คุณทองม้วน สมบูรณ์ทรัพย์	๒,๐๐๐.-
๒๐๗. คุณบุญชัย คุณอุบล ตั้งธนะตรง	๒,๐๐๐.-
๒๐๘. คุณประโยชน์ คุณลำแพน เนื่องจำนงค์	๒,๐๐๐.-
๒๐๙. พ.อ.ปัญญา ร.ศ.สุรัชนา ดช.กอบชัย ดช.กร	๒,๐๐๐.-
๒๑๐. คุณนวลจันทร์ กู้ประเสริฐ	๒,๐๐๐.-

๒๑๑. คุณชาญ คุณนลิน เผ่าบุญ	๒,๐๐๐.-
๒๑๒. คุณไพรัช คุณเสาวนิตย์ คุณศิริรัตน์ ดช.เพิ่มศักดิ์ ชูธรรมขจร	๒,๐๐๐.-
๒๑๓. พระครูพิศาลสังฆโสภณ	๒,๐๐๐.-
๒๑๔. พระครูพิศิษฐ์ชโลปการ	๒,๐๐๐.-
๒๑๕. พระมหาถวัลย์ หกสาย	๒,๐๐๐.-
๒๑๖. พ.ต.หญิงวนิดา คำคูณ และ บุตรธิดา	๒,๐๐๐.-
๒๑๗. คุณศศิเพ็ญ แจ้งตามธรรม	๒,๐๐๐.-
๒๑๘. คุณศิริธัช โรจนพฤกษ์ คุณเพ็ญศิริ สุกใส	๒,๐๐๐.-
๒๑๙. คุณสุดใจ แซ่เล้า	๒,๐๐๐.-
๒๒๐. คุณสมพงษ์ คุณภาระดี พุ่มเฉลิม	๒,๐๐๐.-
๒๒๑. คุณสวัสดิ์ มหามงคล	๒,๐๐๐.-
๒๒๒. คุณสำเนียง กรุยแดง และ บุตรธิดา	๒,๐๐๐.-
๒๒๓. คุณอุระมิลา สัตยามานะ	๒,๐๐๐.-
๒๒๔. คุณตระกล คุณจงจิตต์ ดช.บริวัฒน์ ส่งวัฒนา	๒,๐๐๐.-
๒๒๕. คุณสุรินทร์ ปราศภัย	๑,๙๒๐.-
๒๒๖. คุณศิริพร เตชะมัญ	๑,๘๖๐.-
๒๒๗. อาจารย์พิสิษฐ์ คุณกุลธนี ศิริรักษ์ และคณะ	๑,๗๔๐.-
๒๒๘. คุณสุรางค์ ผลวิไล	๑,๗๑๐.-
๒๒๙. คุณราศรี พงษ์กิตติหลา	๑,๖๔๐.-
๒๓๐. คุณมิ่ง คุณวิมล วรวงศ์จิตติ	๑,๖๐๐.-
๒๓๑. คุณวิไล คุณารัตน์พานิช	๑,๖๐๐.-
๒๓๒. ส.อ.หญิงจินดา กลิ่นสุคนธ์	๑,๕๑๙.-
๒๓๓. คุณจักษ์ คุณปราณี ปันยารชุน	๑,๕๐๐.-
๒๓๔. คุณดารณี มาสู่สุข	๑,๕๐๐.-
๒๓๕. คุณบุญพา เพียรเกิดสุข	๑,๕๐๐.-
๒๓๖. คุณประพันธ์ คุณชไมพร บุญสวาท	๑,๕๐๐.-
๒๓๗. คุณพยุงศรี ชลทรัพย์	๑,๕๐๐.-
๒๓๘. คุณมานิตย์ ถกลสุเวช	๑,๕๐๐.-
๒๓๙. คุณวิรัตน์ เหลืองไพโรจน์	๑,๕๐๐.-
๒๔๐. พ.ต.ท.สวัสดิ์ คุณประพีร์ ศรีสุมานันท์	๑,๕๐๐.-
๒๔๑. คุณสุดใจ คุณพรรณี พรพัฒนะ และ บุตรธิดา	๑,๕๐๐.-
๒๔๒. คุณอั้ง แซ่โง้ว	๑,๕๐๐.-
๒๔๓. คุณรสพร คุณพจน์ คุณสายสุรีย์ นิวาตวงศ์	๑,๕๐๐.-
๒๔๔. คุณแดนชัย คุณจิรญา คุณพัชรวดี คุณพิชญ์ศรี พุกกะพันธุ์	๑.๕๐๐.-
๒๔๕. พล.ร.ท.อวบ สุนทรสีมะ และครอบครัว	๑,๕๐๐.-
๒๔๖. คุณงามจิต สีเรืองรอง และครอบครัว	๑,๕๐๐.-

๒๔๗. คุณศิริพร	๑,๔๘๐.-
๒๔๘. แม่ชีบุญส่ง จรูญผล	๑,๔๑๙.-
๒๔๙. คุณปิยะรัฐ คุณวิภา อะดุงเดชจรูญ	๑,๔๐๐.-
๒๕๐. คุณวิชา ม่วงปรีชา	๑,๔๐๐.-
๒๕๑. คุณมัณฑนา ขจรรุ่งศิลป์	๑,๔๐๐.-
๒๕๒. พนักงานยูเนียน	๑,๓๕๔.๒๕
๒๕๓. คุณวีระ เนตยกุล	๑,๓๓๕.๕๐
๒๕๔. คุณดารณี พุทธวิบูลย์ และ ครอบครัว	๑,๓๓๕.-
๒๕๕. คุณเกียรติสุดา แสงขจาย	๑,๓๓๔.-
๒๕๖. ครอบครัวศรีกาญจนา	๑,๓๐๒.-
๒๕๗. แม่ชีพิมพ์ แม่ชีอารีย์ จาบถนอม	๑,๓๐๐.-
๒๕๘. คุณสมพร โชติจินดา	๑,๓๐๐.-
๒๕๙. คุณวิเชียร คุณสุจินต์ นาคธน และ บุตรธิดา	๑,๒๘๐.-
๒๖๐. คณะวัดโบสถ์	๑,๒๗๐.-
๒๖๑. แม่ชีทวี ลักษณะนิยม	๑,๒๐๐.-
๒๖๒. คุณประสงค์ จิระพัฒนากุล	๑,๒๐๐.-
๒๖๓. พระมหาทองสุข ภูริปญฺโญ	๑,๒๐๐.-
๒๖๔. คุณสุวิมล โพธิวิจิตร	๑,๒๐๐.-
๒๖๕. ร้านพีรพร (บางปะกง)	๑,๑๔๐.-
๒๖๖. ดร.กิตติ์ ดร.พรสวรรค์ วิสุทธิวิเศษ	๑,๑๐๐.-
๒๖๗. พ.ต.ท.จักร คุณภารณี จักษุรักษ์ และ บุตรธิดา	๑,๑๐๐.-
๒๖๘. คุณปาน แก้วบุญเรือง	๑,๑๐๐.-
๒๖๙. คุณพิศิฏฐ์ กฤษณะเศรณี	๑,๑๐๐.-
๒๗๐. ร.ต.อ.ศิริ แม่ชีละอองนวน ทองกล่ำ และ บุตรธิดา	๑,๑๐๐.-
๒๗๑. คุณสมชาติ คุณสีมาวุฒิ เที่ยงธรรม	๑,๑๐๐.-
๒๗๒. คุณหลีอิม แซ่เต็ง	๑,๑๐๐.-
๒๗๓. คุณกัลยา อ่วมอำรุง	๑,๐๙๐.-
๒๗๔. ร.ศ.ประพันธ์พงษ์ คุณปราณี เวชชาชีวะ	๑,๐๙๐.-
๒๗๕. คุณเพียงเพ็ญ พรกาญจนวงศ์	๑,๐๗๒.-
๒๗๖. คุณจำลอง เนียมขำ	๑,๐๕๐.-
๒๗๗. คุณมานะ กุลดิลกรัตน์	๑,๐๔๐.-
๒๗๘. คุณเกสรา คุณศรีวัฒนา จาดเจริญ	๑.๐๓๙.-
๒๗๙. คุณนรินี พวงมณี	๑,๐๓๐.-
๒๘๐. คุณสิทธิพงศ์ และเพื่อน ๆ	๑,๐๒๐.-
๒๘๑. ด.ต.สุนทร คุณกาญจนา กาชัย	๑,๐๑๐.-
๒๘๒. คุณประสิทธิ์ ตั้งประเสริฐผล และญาติมิตร	๑,๐๐๑.๒๕

๒๘๓. คุณสุวิทย์ ดรุกานนท์	๑,๐๐๐.-
๒๘๔. คุณโม คุณสุชาดา ด.ญ.กมลทิพย์ ด.ช.กฤษณะ ด.ญ.ฐิติพร แซ่ลิ้ม	๑,๐๐๐.-
๒๘๕. ร้านเอ็กซ์ช้อพ ประตูน้ำอินทรา คุณวีระศักดิ์ คุณสุญาณี ด.ช.สิทธิ ศันสนียเกียรติ	๑,๐๐๐.-
๒๘๖. ครอบครัวสิงหวรวุฒิ	๑,๐๐๐.-
๒๘๗. คุณประสิทธิ์ คุณนฤมล ด.ช.สิทธิศักดิ์ ด.ญ.ฤดี ด.ช.สิทธิชัย ด.ญ.ฤทัย อุดมแก้วกาญจนา	๑,๐๐๐.-
๒๘๘. ครอบครัวลืออำรุง วิรัตน์ มิลินท์ จิตรา รักษาสวรรค์	๑,๐๐๐.-
๒๘๙. คุณสมใจ แท่นพรหม	๑,๐๐๐.-
๒๙๐. บริษัท ธนวิทย์	๑,๐๐๐.-
๒๙๑. คุณปราณี วิสุทธิผล	๑,๐๐๐.-
๒๙๒. คุณโสภาค โสตะระ	๑,๐๐๐.-
๒๙๓. คุณสมบูรณ์ รัตนพรสมปอง	๑,๐๐๐.-
๒๙๔. คุณสมจิตต์ เลิศพัฒนะกุล	๑,๐๐๐.-
๒๙๕. คุณสามารถ สุจินตะบัณฑิต	๑,๐๐๐.-
๒๙๖. คุณสุวัฒชัย จึงทำดีรุ่งขจร	๑,๐๐๐.-
๒๙๗. คุณสุภชัย ภูริเกษม	๑,๐๐๐.-
๒๙๘. คุณสายพิน โพธิไพงาม	๑,๐๐๐.-
๒๙๙. คุณสุรัตน์ คุณทัศนีย์ จามิกร	๑,๐๐๐.-
๓๐๐. คุณสุนารี สุเมธพิมลชัย	๑,๐๐๐.-
๓๐๑. คุณสังเวียร คุณจวบจิต รอดบุญ	๑,๐๐๐.-
๓๐๒. คุณสุรพล พงษ์รัตนานุกูล	๑,๐๐๐.-
๓๐๓. คุณสุชาติ จินดธีรชัย	๑,๐๐๐.-
๓๐๔. ส.จ.สุรพล พนากิจกูล	๑,๐๐๐.-
๓๐๕. พ.อ.สมชาย หิรัณยัษฐิติ	๑,๐๐๐.-
๓๐๖. คุณสุภา อภิวันทนาพร	๑,๐๐๐.-
๓๐๗. คุณสร้อยทอง รุ่งเรืองศรี	๑,๐๐๐.-
๓๐๘. คุณสมศักดิ์ จงก่อกิจสุข	๑,๐๐๐.-
๓๐๙. คุณสุวิทย์ มาลีศรีประเสริฐ	๑,๐๐๐.-
๓๑๐. คุณเสาวณีย์ ไทยสอางค์	๑,๐๐๐.-
๓๑๑. คุณสมพงษ์ สมฤดีทวีกิจ	๑,๐๐๐.-
๓๑๒. คุณเสาวณี กีรติบูรณะ	๑,๐๐๐.-
๓๑๓. คุณเสรี คุณสาวิตรี โอสถานุเคราะห์	๑,๐๐๐.-
๓๑๔. คุณเสริม คุณฉวี ดารานนท์	๑,๐๐๐.-
๓๑๕. คุณสมจิตต์ วงศ์ผดุง	๑,๐๐๐.-
๓๑๖. คุณสมศักดิ์ มากชลบท	๑,๐๐๐.-
๓๑๗. คุณสุมิตร ตินวนิช	๑,๐๐๐.-
๓๑๘. คุณสมชาย บุญยรัตน์	๑,๐๐๐.-

๓๑๙. คุณสนั่น คุณวิระดา ดวงรัตน์	๑,๐๐๐.-
๓๒๐. คุณเสงี่ยม ฟองสมุทร	๑,๐๐๐.-
๓๒๑. พ.จ.อ.สังวรณ์ คุณศิริพร คุณอริสรา ขาวสบาย	๑,๐๐๐.-
๓๒๒. คุณสุรพงษ์ สุ่มมาตย์	๑,๐๐๐.-
๓๒๓. คุณเสาวลักษณ์ คุณทรงศักดิ์ คุณเสาวภา อมรกานต์	๑,๐๐๐.-
๓๒๔. คุณสรวง นรพัลลภ	๑,๐๐๐.-
๓๒๕. คุณสุรพล ม่วงสกุล	๑,๐๐๐.-
๓๒๖. คุณสุรีลักษณ์ นรกิจบำรุง	๑,๐๐๐.-
๓๒๗. คุณสมชาย ผลสุวรรณ (พุทธบุตร)	๑,๐๐๐.-
๓๒๘. คุณสมชาย คุณสุวรรณี ทองประกอบ	๑,๐๐๐.-
๓๒๙. คุณเสาวลักษณ์ วาณิชเสนี	๑,๐๐๐.-
๓๓๐. คุณสมจิตต์ เทวรักษ์กุล	๑,๐๐๐.-
๓๓๑. คุณสวาท เทวรักษ์กุล	๑,๐๐๐.-
๓๓๒. คุณสุวณี นิบุณกิจ	๑,๐๐๐.-
๓๓๓. คุณสังวาลย์ ชินวงศ์	๑,๐๐๐.-
๓๓๔. คุณสนั่น คุณเฉลิมเกียรติ์ นิภาศพท	๑,๐๐๐.-
๓๓๕. คุณสงวน น้อยอารี	๑,๐๐๐.-
๓๓๖. คุณสมบัติ งามสุริยโรจน์	๑,๐๐๐.-
๓๓๗. คุณสุนิสา ธวัชวิบูลย์ผล	๑,๐๐๐.-
๓๓๘. คุณสุรัตน์ ธวัชวิบูลย์	๑,๐๐๐.-
๓๓๙. คุณสุภางค์ กุลโชติรัตน์	๑,๐๐๐.-
๓๔๐. คุณวาณี บุณยประเวส	๑,๐๐๐.-
๓๔๑. น.พ.วิวัฒน์ คุณฉวี กรีพานิช	๑,๐๐๐.-
๓๔๒. คุณวีรวรรณ ศิโรเวฐนุกูล	๑,๐๐๐.-
๓๔๓. พล.ต.ต.วิฑูร คุณเสริมศรี คุณศรัณยา โตวิจิตร	๑,๐๐๐.-
๓๔๔. คุณวราภรณ์ ตันรันพัฒนกุล	๑,๐๐๐.-
๓๔๕. คุณวิไลพรรณ ยังรอด	๑,๐๐๐.-
๓๔๖. คุณวันชัย สัญญะวี	๑,๐๐๐.-
๓๔๗. พ.อ.วัลลภ คุณเวียรยา ยมาภัย	๑,๐๐๐.-
๓๔๘. คุณวิชัย ปึงตระกูล	๑,๐๐๐.-
๓๔๙. คุณวรรณี มุทิตาภรณ์	๑,๐๐๐.-
๓๕๐. คุณวรรณี ตั้งมานะสกุล	๑,๐๐๐.-
๓๕๑. คุณวนิดา เทพรักษา	๑,๐๐๐.-
๓๕๒. คุณวิภาพร สาธิตะกร	๑,๐๐๐.-
๓๕๓. คุณวรพรรณ อภิชัย	๑,๐๐๐.-
๓๕๔. คุณวรรณา ปราการพิลาศ	๑,๐๐๐.-

๓๕๕. คุณวรพล แซ่แต้	๑,๐๐๐.-
๓๕๖. คุณวีรวัฒน์ ตามรภาค	๑,๐๐๐.-
๓๕๗. คุณวิโรจน์ วิโรจน์กุล	๑,๐๐๐.-
๓๕๘. คุณวิไล สุขอภิชาติกุล	๑,๐๐๐.-
๓๕๙. คุณวิภาจรี ตั้งสำเริงวงศ์	๑,๐๐๐.-
๓๖๐. คุณวินิจ บุรถาวร	๑,๐๐๐.-
๓๖๑. คุณวรนุช อมาตยกุล	๑,๐๐๐.-
๓๖๒. คุณวัลลภ อภิณหสมิต	๑,๐๐๐.-
๓๖๓. คุณวัฒนา คุณกนก คุณผดุง จิวัฒนาสุข	๑,๐๐๐.-
๓๖๔. พ.ต.ท.วิทยา คุณสุปราณี วงศ์ไพบูลย์	๑,๐๐๐.-
๓๖๕. คุณวรศิริ คุณวาสนวงศ์ อมาตยกุล	๑,๐๐๐.-
๓๖๖. คุณวิมล นิลานุช	๑,๐๐๐.-
๓๖๗. คุณวิไล สุปัญญากร	๑,๐๐๐.-
๓๖๘. คุณวัฒนา มิตรประธาน และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๓๖๙. คุณวรรณ จิตรวศินกุล	๑,๐๐๐.-
๓๗๐. คุณวัลลภ วังศอภินันท์	๑,๐๐๐.-
๓๗๑. คุณวิชญา เดชสมบูรณ์รัตน์	๑,๐๐๐.-
๓๗๒. คุณวิไลวรรณ ปัฐพาณิชย์โชติ	๑,๐๐๐.-
๓๗๓. พ.อ.วัลลภ คุณไพเราะ สุขะหุต และ บุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๓๗๔. คุณวัชรี คุณวิเชียร คุณสุกฤตา อาชวนิยุต	๑,๐๐๐.-
๓๗๕. คุณวิชัย เทียนผนวกสุข และ ครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๓๗๖. คุณวลีวรรณ บุญศิริจันทร์	๑,๐๐๐.-
๓๗๗. คุณวันชัย เจียมใจจิต	๑,๐๐๐.-
๓๗๘. คุณวรรณวิมล อดิเรกสาร	๑,๐๐๐.-
๓๗๙. คุณศิริวรรณ สิทธิชัยวิจิตร	๑,๐๐๐.-
๓๘๐. คุณศรีสุมา คุณเอกฤทธิ์ ประดิษฐสุวรรณ	๑,๐๐๐.-
๓๘๑. คุณศรีสุมา คุณภาสุรี คุณชัชรินทร์ คุณเกศรา โอสถานุเคราะห์	๑,๐๐๐.-
๓๘๒. คุณศฤษฎ์ พงษารักษ์	๑,๐๐๐.-
๓๘๓. คุณศิริพร เลิศวิทยาชัยกุล	๑,๐๐๐.-
๓๘๔. ด.ช.ศวิษฐ์ ด.ญ.เบลล์ วิจิตรรัตนกิจ	๑,๐๐๐.-
๓๘๕. คุณสมชาย คุณสมเกียรติ์ คุณสมนึก มูลทองชุน	๑,๐๐๐.-
๓๘๖. คุณสมัย คุณวันทนา คุณรัชนี มูลทองชุน	๑,๐๐๐.-
๓๘๗. แม่ชีพัชร์ วงศ์ศุภลักษณ์	๑,๐๐๐.-
๓๘๘. คุณมาลี ลิ้มเศรษฐานุวัติ	๑,๐๐๐.-
๓๘๙. คุณมาลัย ศกุนตนาก	๑,๐๐๐.-
๓๙๐. คุณมาลินี อมรกานต์	๑,๐๐๐.-

๓๙๑. คุณเมธี ศรีโกมล	๑,๐๐๐.-
๓๙๒. แม่ชีเยื้อน มีประมูล	๑,๐๐๐.-
๓๙๓. แม่ชีบังอร บุญมี	๑,๐๐๐.-
๓๙๔. แม่ชีนารถ ซื่อตรง	๑,๐๐๐.-
๓๙๕. คุณมนตรี ขันติสิทธิ์	๑,๐๐๐.-
๓๙๖. คุณมยุรี สมใหล	๑,๐๐๐.-
๓๙๗. แม่ชีพลอย มีสุข	๑,๐๐๐.-
๓๙๘. คุณมุกดา ธาราทิพย์อนันต์	๑,๐๐๐.-
๓๙๙. คุณมิ่ง เลิศวิทยาชัยกุล คุณเพ็กจู แซ่ตั้ง	๑,๐๐๐.-
๔๐๐. คุณมะลิ เทวรักษ์กุล	๑,๐๐๐.-
๔๐๑. คุณมะลิ เทวรักษ์กุล อุทิศให้ คุณพ่อส่าง เทวรักษ์กุล คุณป้ากลึง ธรรมปัจจัย	๑,๐๐๐.-
๔๐๒. แม่ชีพยุง เอี่ยมภักดี พร้อมลูกหลาน	๑,๐๐๐.-
๔๐๓. แม่ชีบุญเชื่อม เจียมใจจิต	๑,๐๐๐.-
๔๐๔. แม่ชีนงลักษณ์ คุ้มวิริยะ	๑,๐๐๐.-
๔๐๕. คุณมนตรี คุณสุธาวดี อินทร์อุดม และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๔๐๖. คุณมณีวรรณ จิตรวศินกุล	๑,๐๐๐.-
๔๐๗. มณีสุธรรม	๑,๐๐๐.-
๔๐๘. คุณมาโนช ชูแก้ว	๑,๐๐๐.-
๔๐๙. คุณเย็นจิตต์ กิจศุภชัย	๑,๐๐๐.-
๔๑๐. คุณเย็นจิต มิตรผดุงพาณิชย์	๑,๐๐๐.-
๔๑๑. คุณยุวชาติ คุณนิภาพร พิพัฒน์วีระวัฒน์	๑,๐๐๐.-
๔๑๒. คุณยุพา มนตรีปรีชาชัย	๑,๐๐๐.-
๔๑๓. คุณรพิพรรณ สุวรรณสาร	๑,๐๐๐.-
๔๑๔. คุณราตรี ไทยประกอบ	๑,๐๐๐.-
๔๑๕. คุณเรืองชัย ภูรัมธุสร	๑,๐๐๐.-
๔๑๖. คุณรัชนี คุณรังสรรค์ ด.ช.กิตติสนธ์ หล่าอุบล	๑,๐๐๐.-
๔๑๗. คุณรังษี คุณลักขณา ศกุนะสิงห์	๑,๐๐๐.-
๔๑๘. คุณรัชตนันต์ สุขเหลือ	๑,๐๐๐.-
๔๑๙. คุณรัชนี อติชาติวาณิช	๑,๐๐๐.-
๔๒๐. คุณรัชนี นิบุณกิจ	๑,๐๐๐.-
๔๒๑. LEONG SENG	๑,๐๐๐.-
๔๒๒. คุณลาวัญย์ หวั่งหลี	๑,๐๐๐.-
๔๒๓. คุณละออ	๑,๐๐๐.-
๔๒๔. คุณละม่อม เทวรักษ์กุล	๑,๐๐๐.-
๔๒๕. คุณเลิศ โอวาทชัยพงศ์	๑,๐๐๐.-
๔๒๖. คุณวิวัฒน์ ชัยสถาพร	๑,๐๐๐.-

๔๒๗. คุณวนิดา แซ่ตั้ง	๑,๐๐๐.-
๔๒๘. คุณวาสนา เร่งเพียร	๑,๐๐๐.-
๔๒๙. คุณวรวิทย์ ภูริเกษม	๑,๐๐๐.-
๔๓๐. คุณวิวัฒน์ วุฒิพันธไชย	๑,๐๐๐.-
๔๓๑. คุณวิภัชน์ จามิกรณ์	๑,๐๐๐.-
๔๓๒. คุณวิมลศรี พานิชยานนท์	๑,๐๐๐.-
๔๓๓. คุณวรสิน ชัยสิงหาญ	๑,๐๐๐.-
๔๓๔. คุณประชา คุณอนงค์ ศรีธีระเนตร	๑,๐๐๐.-
๔๓๕. คุณปลด รอดสวัสดิ์	๑,๐๐๐.-
๔๓๖. คุณปราโมทย์ กู้ประเสริฐ	๑,๐๐๐.-
๔๓๗. คุณปราโมทย์ นุชฉิม	๑,๐๐๐.-
๔๓๘. พล.ต.ท.ประกอบ คุณจุรีรัตน์ วีระพันธุ์	๑,๐๐๐.-
๔๓๙. คุณประเสริฐ จรัญวรากรชัย	๑,๐๐๐.-
๔๔๐. คุณปิยะวุฒิ คุณกฤชวรรณ แสงเกร็ด	๑,๐๐๐.-
๔๔๑. คุณยายปาน มงคลกาล คุณจำลอง คุณคำ คุณพีระพล คุณสุภาพร คุณศิริพงษ์ คุณชุมพล รวงผึ้ง	๑,๐๐๐.-
๔๔๒. คุณประยูร เฉลิมโชติยานนท์	๑,๐๐๐.-
๔๔๓. คุณประภาศรี ธำรงยุทธ	๑,๐๐๐.-
๔๔๔. คุณปรีชา เพ็ชรน่วม	๑,๐๐๐.-
๔๔๕. คุณผุสดี อรุโณทัย คุณรุ่งโรจน์ เลาหไพโรจน์วัฒนา	๑,๐๐๐.-
๔๔๖. คุณผกามาศ อาจารีย์	๑,๐๐๐.-
๔๔๗. คุณผดุงผล คุณอรัญญาณี คุณณัฐพล ดวงอัมพร	๑,๐๐๐.-
๔๔๘. คุณเพทาย ตะนุลานันท์	๑,๐๐๐.-
๔๔๙. คุณเพ็ญศรี โสภณประภาศ	๑,๐๐๐.-
๔๕๐. คุณเพ็ญศรี กรมรินทร์	๑,๐๐๐.-
๔๕๑. คุณพรพรรณ ไต่รักดี	๑,๐๐๐.-
๔๕๒. คุณเพชรน้อย ศรีมาลัยพร	๑,๐๐๐.-
๔๕๓. คุณพงษ์ศักดิ์ นาคพงษ์	๑,๐๐๐.-
๔๕๔. คุณพรพรรณ ตันวิจิตร และคณะ	๑,๐๐๐.-
๔๕๕. คุณพ่อพลาย คุณแม่ฮุย คุณมนตรี เขียวขำ	๑,๐๐๐.-
๔๕๖. คุณพิทยา คุณอุษา คุณทรงศักดิ์ คุณภัคสิทธิ อินทรครรชิต	๑,๐๐๐.-
๔๕๗. คุณพรทิพย์ เก่งเจริญ	๑,๐๐๐.-
๔๕๘. คุณไพเราะ ไทยวงศ์	๑,๐๐๐.-
๔๕๙. คุณไพโรจน์ ศรีทองนาก	๑,๐๐๐.-
๔๖๐. คุณเพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ	๑,๐๐๐.-
๔๖๑. คุณพิชัยวัฒน์ กู้ประเสริฐ	๑,๐๐๐.-
๔๖๒. พล.ต.ต.พิชัย คุณเปรมใจ ชำนาญไพร	๑,๐๐๐.-

๔๖๓. คุณพรชัย คุณสมจริง ช่อลำใย	๑,๐๐๐.-
๔๖๔. คุณพัชรี ศรีสุภินานนท์	๑,๐๐๐.-
๔๖๕. คุณพรศักดิ์ หรรษานุกรม	๑,๐๐๐.-
๔๖๖. พระมหาบุญยัง อนาลโย (มินิลทานุช)	๑,๐๐๐.-
๔๖๗. พระมหาไพโรจน์ ภัทฺทโก	๑,๐๐๐.-
๔๖๘. พระครูสุนทรธรรมวาที	๑,๐๐๐.-
๔๖๙. พระครูสังฆรักษ์พิชัย	๑,๐๐๐.-
๔๗๐. พระมหาสำรวย จารุวณฺโณ	๑,๐๐๐.-
๔๗๑. พระเกษม ฐิตเขโม	๑,๐๐๐.-
๔๗๒. พระมหาศิริ อยู่สุข	๑,๐๐๐.-
๔๗๓. พระกิตตินันท์ สีลตินโต	๑,๐๐๐.-
๔๗๔. พระพิชัย วิชโย (ต่อเทียนชัย)	๑,๐๐๐.-
๔๗๕. คุณภูวดล ชุมพลสกุลวงศ์	๑,๐๐๐.-
๔๗๖. คุณภาระดี พุ่มเฉลิม	๑,๐๐๐.-
๔๗๗. คุณภัคพงษ์ ด.ช.พงศ์จักร จักษุรักษ์	๑,๐๐๐.-
๔๗๘. คุณภุชงค์ เพชรรัตน์	๑,๐๐๐.-
๔๗๙. คุณมานพ คุณเบญจมาศ เอกเจริญสุข	๑,๐๐๐.-
๔๘๐. คุณธำรง พึ่งรัศมี	๑,๐๐๐.-
๔๘๑. คุณธนา เมธาเศรษฐ	๑,๐๐๐.-
๔๘๒. คุณนฤมล สิริเพชรเกษม	๑,๐๐๐.-
๔๘๓. ด.ญ.นาตญา สมฤดีทวีกิจ	๑,๐๐๐.-
๔๘๔. คุณนันทนา ฉวีวงษ์	๑,๐๐๐.-
๔๘๕. คุณนวลน้อย นิ่มสมบุญ	๑,๐๐๐.-
๔๘๖. คุณนิตยา มะลิซ้อน	๑,๐๐๐.-
๔๘๗. คุณนันทนา วงศ์นิติพัฒน์	๑,๐๐๐.-
๔๘๘. คุณนวม บุรานนท์	๑,๐๐๐.-
๔๘๙. คุณนวลจันทร์ พฤกษ์ไพศาล	๑,๐๐๐.-
๔๙๐. คุณนิภา ธนะภูมิ	๑,๐๐๐.-
๔๙๑. คุณนพคุณ แซ่แต้	๑,๐๐๐.-
๔๙๒. คุณนริศรา สุรังค์สุริยกุล	๑,๐๐๐.-
๔๙๓. คุณนรากุล ชัยเจริญสวัสดิ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๔๙๔. คุณนิภา ชัยสถาพร	๑,๐๐๐.-
๔๙๕. คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล	๑,๐๐๐.-
๔๙๖. คุณหญิงบุบผา หิรัณยัษฐิติ	๑,๐๐๐.-
๔๙๗. คุณเบ๊สี แซ่เบ้	๑,๐๐๐.-
๔๙๘. คุณบุญช่วย แซ่ลี้	๑,๐๐๐.-

๔๙๙. คุณบุญมี ม่วงสกุล	๑,๐๐๐.-
๕๐๐. คุณบุญช่วย อยู่เย็น	๑,๐๐๐.-
๕๐๑. คุณบุญวงศ์ คุณวรนุช อมาตยกุล และญาติมิตร	๑,๐๐๐.-
๕๐๒. คุณบุญหลง คุณบุญชิน ลุ่มประสงค์	๑,๐๐๐.-
๕๐๓. คุณบุญชอบ ม่วงสด	๑,๐๐๐.-
๕๐๔. คุณบุญชัย องค์ศรีตระกูล	๑,๐๐๐.-
๕๐๕. คุณบุญสวน แสนเจริญ และบุตรหลาน	๑,๐๐๐.-
๕๐๖. คุณบัญชา อายุวัฒนศิริ	๑,๐๐๐.-
๕๐๗. คุณบุญสม แสงทับสอน และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๕๐๘. คุณบุญตรง สารศักดิ์	๑,๐๐๐.-
๕๐๙. คุณบุญรับ สุพัฒนาภรณ์	๑,๐๐๐.-
๕๑๐. ดร.บรรเจิด คุณสมลักษณ์ พลางกูร	๑,๐๐๐.-
๕๑๑. คุณบัญญัติ คุณวัลลภา ศิริตันติกร	๑,๐๐๐.-
๕๑๒. คุณประยูร คุณเตือนใจ จันทรมังคศรี	๑,๐๐๐.-
๕๑๓. คุณปัญญา คุณวัลลีย์ วัฒนวงศ์ศรี	๑,๐๐๐.-
๕๑๔. คุณประสาน เตชะประภาวกุล	๑,๐๐๐.-
๕๑๕. คุณประวิช หัมพานนท์	๑,๐๐๐.-
๕๑๖. คุณปานทิพย์ คุณศิริชัย ทองพาหุสัจจะ	๑,๐๐๐.-
๕๑๗. คุณประสพ คุณอรุณ กลิ่นลำดวน และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๕๑๘. คุณประภรณ์ เต็มพร้อม	๑,๐๐๐.-
๕๑๙. คุณประเพียร จิตร์รักรบ	๑,๐๐๐.-
๕๒๐. คุณประเสริฐ นิ่มกุลรัตน์	๑,๐๐๐.-
๕๒๑. คุณปรีชา เจียมใจจิต	๑,๐๐๐.-
๕๒๒. คุณประไพ รัศมิทัต	๑,๐๐๐.-
๕๒๓. คุณประเสริฐ คุณวันเพ็ญ รอดปั้น	๑,๐๐๐.-
๕๒๔. คุณปกรณ์ คุณสมจิตร นันทวิภาวงศ์	๑,๐๐๐.-
๕๒๕. คุณประนอม วรเลิศ	๑,๐๐๐.-
๕๒๖. คุณชิดชนก ร่วมสุข คุณสมสุข กมลยุทธ	๑,๐๐๐.-
๕๒๗. คุณชมพิศ พจนพริ้ง	๑,๐๐๐.-
๕๒๘. น.พ.ชัยพจน์ คุณพ่อวัลลภ คุณแม่มาลินี สัวสดิวัลลภ	๑,๐๐๐.-
๕๒๙. คุณชัยวิทย์ คุณสุเมธา สายประเสริฐกิจ	๑,๐๐๐.-
๕๓๐. MR. SOH LIONG HUAT	๑,๐๐๐.-
๕๓๑. บริษัท ชูชาติอุตสาหกรรมอาหาร จำกัด	๑,๐๐๐.-
๕๓๒. คุณชิน อัมพรรัตน์	๑,๐๐๐.-
๕๓๓. คุณโชคชัย เศรษฐนันท์	๑,๐๐๐.-
๕๓๔. คุณชะเอม คุณปราณี บุญชาญ	๑,๐๐๐.-

๕๓๕. คุณชุลี อักษรนิติตระกูล	๑,๐๐๐.-
๕๓๖. คุณชัชวาล คุณสิริเกตุ ชัยเฉนียน	๑,๐๐๐.-
๕๓๗. ร.อ.โชติ คุณบุญมาก ปัทมานุช	๑,๐๐๐.-
๕๓๘. คุณชาญณรงค์ จิตรวศินกุล	๑,๐๐๐.-
๕๓๙. คุณชมพิศ พนมชัย	๑,๐๐๐.-
๕๔๐. คุณชัยวิทย์ คุณสุเมธ สายพระเสริมกิจ	๑,๐๐๐.-
๕๔๑. พลเรือโทชื้น คุณอัจฉรา สนแจ้ง	๑,๐๐๐.-
๕๔๒. คุณชกอิม แซ่โง้ว	๑,๐๐๐.-
๕๔๓. คุณซิมเต็ก แซ่ซี คุณอารยา สาทิตานนท์	๑,๐๐๐.-
๕๔๔. คุณเซียมเง็ก แซ่ก๊วย คุณซูไน้ แซ่อิง คุณพจนา แซ่จิว	๑,๐๐๐.-
๕๔๕. คุณซิม เทวรักษ์กุล	๑,๐๐๐.-
๕๔๖. จ.อ.ณรงค์ คุ้มถิ่นแก้ว	๑,๐๐๐.-
๕๔๗. คุณณรงค์	๑,๐๐๐.-
๕๔๘. คุณณัฐ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา	๑,๐๐๐.-
๕๔๙. คุณณรงค์ คุณหลี่น่า วุฒิพันธไชย	๑,๐๐๐.-
๕๕๐. คุณดำริห์ เหล่าศิริวัฒนา	๑,๐๐๐.-
๕๕๑. คุณดารกา ตั้งภรณ์พรรณ	๑,๐๐๐.-
๕๕๒. คุณดวงใจ แตระกุล	๑,๐๐๐.-
๕๕๓. คุณเตียวอัง แซ่เตียว	๑,๐๐๐.-
๕๕๔. คุณเตรียม เลาหมนตรี	๑,๐๐๐.-
๕๕๕. คุณตติยา จินาวงศ์	๑,๐๐๐.-
๕๕๖. คุณเตย คุ้มโห้	๑,๐๐๐.-
๕๕๗. คุณพิพพา ตันติวณิชย์	๑,๐๐๐.-
๕๕๘. คุณทวี ปรีชาธนาพล	๑,๐๐๐.-
๕๕๙. คุณทองเชื่อม ม่วงสด	๑,๐๐๐.-
๕๖๐. คุณทองเพียร อุดมวิทย์	๑,๐๐๐.-
๕๖๑. ร.ต.ต.ทองสุข คุณรัชฎา ด.ญ.ภัทราวรรณ พูลทอง	๑,๐๐๐.-
๕๖๒. คุณเทียน คุณซิว ชินวงศ์พรหม	๑,๐๐๐.-
๕๖๓. คุณทวีศักดิ์ พรหมฤทธิ์	๑,๐๐๐.-
๕๖๔. คุณทัศนีย์ เจียดำรง	๑,๐๐๐.-
๕๖๕. คุณธนัญศร ธงไพ และมิสซีซุง	๑,๐๐๐.-
๕๖๖. คุณธนากร วนเสาวภากุล	๑,๐๐๐.-
๕๖๗. คุณธนา บุลสุข	๑,๐๐๐.-
๕๖๘. คุณธีระชัย คุณพนิดา นันทนิธิกร และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๕๖๙. คุณธนิสร์ ศรีกลิ่นดี และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๕๗๐. ร.ศ.ธดาวดี มีนะกนิษฐ์	๑,๐๐๐.-

๕๗๑. คุณธนาศิริ เอี่ยมโสภณกุล	๑,๐๐๐.-
๕๗๒. คุณเกษม ปิยะโกมล	๑,๐๐๐.-
๕๗๓. คุณกาญจนา เหลืองศิริธัญญะ	๑,๐๐๐.-
๕๗๔. คุณกัญญา ชินวัฒนา	๑,๐๐๐.-
๕๗๕. คุณกันทิมา วิรัชศิลป์	๑,๐๐๐.-
๕๗๖. คุณกัลยา จรรยาทิพย์สกุล	๑,๐๐๐.-
๕๗๗. คุณกานดา คุณพิชัย วิจิตรรัตนกิจ	๑,๐๐๐.-
๕๗๘. คุณกิ่งกาญจน์ ลิปพันธ์	๑,๐๐๐.-
๕๗๙. คุณเกตุ มนทการติวงศ์ คุณเสาวนีย์ ภู่สวัสดิ์รัตนา	๑,๐๐๐.-
๕๘๐. คุณกนกวรรณ จิตรวิศนกุล	๑,๐๐๐.-
๕๘๑. คุณเกรียงไกร ทวีสิริจารกุล	๑,๐๐๐.-
๕๘๒. คุณกิมฮวย สกุลสันติธรรม	๑,๐๐๐.-
๕๘๓. คุณเกษมสุข คุณกมลทิพย์ ด.ช.นรเทพ พัฒน์โน	๑,๐๐๐.-
๕๘๔. คุณเกษณา ภูริเกษม	๑,๐๐๐.-
๕๘๕. คุณเข็กซ้ง คุณหงวนเฮียะ แซ่ส่ง	๑,๐๐๐.-
๕๘๖. คณะชาวบ้านไพร้	๑,๐๐๐.-
๕๘๗. คุณคมสัน จิตรวศินกุล	๑,๐๐๐.-
๕๘๘. คุณงักเชียง แซ่เล้า คุณบุษรา มหาวีโร	๑,๐๐๐.-
๕๘๙. คุณจุฑาทิพย์ พึ่งพินิจ	๑,๐๐๐.-
๕๙๐. ศ.จ.จินต์ คุณสงวน ทังสุบุตร	๑,๐๐๐.-
๕๙๑. คุณเจริญ สินวิสูตร	๑,๐๐๐.-
๕๙๒. คุณจำลอง คุณบุญสม วิไลมณีวรรณ	๑,๐๐๐.-
๕๙๓. คุณจงดี ภัทรเศรษฐ์	๑,๐๐๐.-
๕๙๔. คุณแม่เจียน คุณศิริพรรณ ใหม่ละมัย และบุตรธิดาหลาน	๑,๐๐๐.-
๕๙๕. น.พ.จำนง คุณภาศรี ตันฑิกุล	๑,๐๐๐.-
๕๙๖. ด.ญ.จันทพร ด.ช.จักรินทร์ อิ่มบำรุง	๑,๐๐๐.-
๕๙๗. คุณจุรีรัตน์ วิทยาภูมิ	๑,๐๐๐.-
๕๙๘. คุณเจ๊สเปอร์ ทอมเซ่น	๑,๐๐๐.-
๕๙๙. คุณจิตรา แซ่อึ้ง	๑,๐๐๐.-
๖๐๐. คุณเจือ	๑,๐๐๐.-
๖๐๑. คุณจ่ายตี่ งานทวี และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๖๐๒. คุณจำลอง เจริญภักดี	๑,๐๐๐.-
๖๐๓. คุณจิตราศิณี วงษ์ไทย	๑,๐๐๐.-
๖๐๔. คุณจารุ	๑,๐๐๐.-
๖๐๕. คุณจันทนา ทีฆบรรณ	๑,๐๐๐.-
๖๐๖. คุณจารุวรรณ (ฮุ่ยก้า) พาณิชยศิลปกิจ	๑,๐๐๐.-

๖๐๗. คุณเจริญ คุณอำภา ยวดยงค์	๑,๐๐๐.-
๖๐๘. คุณฉัตรชัย เฉลิมอมรทรัพย์	๑,๐๐๐.-
๖๐๙. คุณฉวีวรรณ ชื่นภิรมย์	๑,๐๐๐.-
๖๑๐. คุณพ่อฉ่าย คุณแม่พงถนอม นุตเกษม	๑,๐๐๐.-
๖๑๑. คุณแฉล้ม	๑,๐๐๐.-
๖๑๒. คุณเฉลียว สัตยมานะ	๑,๐๐๐.-
๖๑๓. คุณฉวีวรรณ เตชะไพบูลย์	๑,๐๐๐.-
๖๑๔. คุณนายเฉลียว พ.ต.ท.วิทยา วงษ์ไพบูลย์	๑,๐๐๐.-
๖๑๕. คุณแฉล้ม อุศุภรัตน์	๑,๐๐๐.-
๖๑๖. คุณชลิต คุณญาภรณ์ เฟื่องอารมย์	๑,๐๐๐.-
๖๑๗. คุณชุมาพันธ์ เลขวัต	๑,๐๐๐.-
๖๑๘. คุณโชติ โสภณพนิช	๑,๐๐๐.-
๖๑๙. คุณศุกรีย์ แก้วเจริญ	๑,๐๐๐.-
๖๒๐. คุณศุภชัย หวั่งหลี	๑,๐๐๐.-
๖๒๑. คุณศิริทัศน์ คุณนีรชา ประเสริฐมนูกิจ	๑,๐๐๐.-
๖๒๒. คุณดนัยณัฐ พานชภักดิ์	๑,๐๐๐.-
๖๒๓. คุณเธียร จันทร	๑,๐๐๐.-
๖๒๔. คุณโชคชัย คุณสุรางค์ ลลิตกุลานันท์ และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๖๒๕. ธนาคารเอเชีย สำนักงานใหญ่ (แผนกตรวจจ่าย)	๑,๐๐๐.-
๖๒๖. คุณธงชัย คุณโฉมศรี ศิริโชติ	๑,๐๐๐.-
๖๒๗. คุณชวลิต คุณสุนันท์ ด.ญ.ดวงกมล โภชนพันธ์	๑,๐๐๐.-
๖๒๘. คุณชนิศ ยุวะหงษ์	๑,๐๐๐.-
๖๒๙. คุณจรัสพงศ์ คุณมยุรพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	๑,๐๐๐.-
๖๓๐. คุณวีระวัฒน์ ชลวณิช	๑,๐๐๐.-
๖๓๑. คุณนิดา สุนทรสวัสดิ์	๑,๐๐๐.-
๖๓๒. คุณพรชดา อิสสระ	๑,๐๐๐.-
๖๓๓. คุณกิ่งแก้ว นิติสาร	๑,๐๐๐.-
๖๓๔. คุณอำนวย นิติสาร	๑,๐๐๐.-
๖๓๕. คุณทวีป ชาติธำรง	๑,๐๐๐.-
๖๓๖. ดร.สุเทพ ฉายะบรรจงเลิศ	๑,๐๐๐.-
๖๓๗. คุณเกษม วิริยะศิริกุล	๑,๐๐๐.-
๖๓๘. คุณประดิษฐ์ วงศ์อภิสัมโพธิ์	๑,๐๐๐.-
๖๓๙. คุณวิชัย ห่านประภา	๑,๐๐๐.-
๖๔๐. คุณเอกภพ เสตะพันธ์	๑,๐๐๐.-
๖๔๑. คุณพิชิต ประกอบสันติสุข	๑,๐๐๐.-
๖๔๒. คุณจักรเทพ คุณเอื้องฟ้า คุณจิรเทพ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	๑,๐๐๐.-

๖๔๓. บริษัท วิจิตรภัณฑ์ก่อสร้าง จำกัด	๑,๐๐๐.-
๖๔๔. คุณไมตรี ขจรรุ่งศิลป์	๑,๐๐๐.-
๖๔๕. คุณฮ่องกง พาเลซ	๑,๐๐๐.-
๖๔๖. คุณวิชัย คุณเออร์มิเนีย ด.ช.นพดล ด.ญ.นลิศา เมฆานันท์	๑,๐๐๐.-
๖๔๗. คุณเกษม คุณวาสุณี ด.ช.กฤตย์ ด.ช.ณัฐรัฐ อังศุวิจิตรกุล	๑,๐๐๐.-
๖๔๘. คุณเกรียงไกร เศรษฐไกรกุล	๑,๐๐๐.-
๖๔๙. คุณจงจิต จุนอนันตธรรม	๑,๐๐๐.-
๖๕๐. บ้านศุภชัย ไตรโรจน์	๑,๐๐๐.-
๖๕๑. คุณอรุณ ไทยวงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๕๒. คุณอุบล อมาตยกุล	๑,๐๐๐.-
๖๕๓. คุณอุไรวรรณ พนมวัน ณ อยุธยา	๑,๐๐๐.-
๖๕๔. คุณอี้ฮวย แซ่ก๊วย	๑,๐๐๐.-
๖๕๕. คุณอัศวิน นิบุณกิจ	๑,๐๐๐.-
๖๕๖. คุณอัมพร กุลวัฒโท	๑,๐๐๐.-
๖๕๗. คุณอัจฉรา โรหิตสุข	๑,๐๐๐.-
๖๕๘. น.อ.ณรงค์ น.อ.หญิง ปรีดา สุวรรณกนิษฐ์	๑,๐๐๐.-
๖๕๙. คุณเอกพล ดิลกธนากุล	๑,๐๐๐.-
๖๖๐. คุณอัจฉรา สัตยสัณห์สกุล	๑,๐๐๐.-
๖๖๑. คุณอาทิชา เจริญภักดี	๑,๐๐๐.-
๖๖๒. คุณเอกชัย ตั้งมานะสกุล	๑,๐๐๐.-
๖๖๓. คุณอารีย์ ตระกูลถ้ำอุปถัมภ์	๑,๐๐๐.-
๖๖๔. คุณอัญชลี เลิศปัญญาปอกิจ	๑,๐๐๐.-
๖๖๕. คุณอัจฉรา มธุรพฤกษ์	๑,๐๐๐.-
๖๖๖. คุณอรนพ พิพัฒน์บัญชา	๑,๐๐๐.-
๖๖๗. คุณเฮง มีนะโตรี	๑,๐๐๐.-
๖๖๘. คุณนิพันธ์ คุณประภาพรรณ วิเชียรน้อย	๑,๐๐๐.-
๖๖๙. คุณมุกดา หงษ์จินดาเทศ	๑,๐๐๐.-
๖๗๐. คุณจินดา ปัญญาเนรมิตดี	๑,๐๐๐.-
๖๗๑. คุณอารีย์ อินทวิชัย	๑,๐๐๐.-
๖๗๒. คุณมาลี จตุพัฒนาพงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๗๓. คุณแม่ลั้ง คุณกอบเกียรติ คุณทองดี จรัญยากร	๑,๐๐๐.-
๖๗๔. คุณนันทวัน ชัยเชิดชูวงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๗๕. คุณวิรพรรณ ภาสะพงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๗๖. คุณวิโรจน์ คุณเลินพิศ เทศนา	๑,๐๐๐.-
๖๗๗. คุณนายสอาด ทังสุบุตร และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๖๗๘. คุณกาญจนา วงศ์รัก	๑,๐๐๐.-

๖๗๙. CHANG YU CHEN	๑,๐๐๐.-
๖๘๐. LIN HSIANG ER	๑,๐๐๐.-
๖๘๑. POH CHIN HUAT	๑,๐๐๐.-
๖๘๒. คุณประสิทธิ์ คุณเลียงตี๋ เหลืองศิริธัญญะ	๑,๐๐๐.-
๖๘๓. ด.ญ.นิดา สุนทรโกปาล	๑,๐๐๐.-
๖๘๔. คุณทองดี จรัญยากร	๑,๐๐๐.-
๖๘๕. คุณกิตติ คุณประภัสสร เอียมโอภาส และบุตร	๑,๐๐๐.-
๖๘๖. คุณกิมกุ่ย ไต่รักดี	๑,๐๐๐.-
๖๘๗. คุณเกษม คุณทิพพา คุณณัฐวุฒิ ตันติวณิชย์	๑,๐๐๐.-
๖๘๘. คุณกันยารัตน์ ชินวัตร	๑,๐๐๐.-
๖๘๙. คุณแก้ว จันทวงษ์	๑,๐๐๐.-
๖๙๐. คุณโกวิทย์ คุณพาณี	๑,๐๐๐.-
๖๙๑. คุณกิ่งแก้ว กงกะนันท์	๑,๐๐๐.-
๖๙๒. คุณกนกวรรณ เตชะประภาวกุล	๑,๐๐๐.-
๖๙๓. คุณเกรียงศักดิ์ คุณวาสนา งามสม และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๖๙๔. คุณกรกนก กลันขจร คุณงอก คุณกัลยา นวมเพชร	๑,๐๐๐.-
๖๙๕. คุณกมลทิพย์ โชตกพงศ์	๑,๐๐๐.-
๖๙๖. พ.ญ.กัลยา สุทธิสมบูรณ์	๑,๐๐๐.-
๖๙๗. คุณกรรณิการ์ ดาราพณิชย์	๑,๐๐๐.-
๖๙๘. คุณกุสุม พงษ์พุ่มพฤกษ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๖๙๙. คุณกุลนุช วิศาลเดช	๑,๐๐๐.-
๗๐๐. คุณกำธร เนติขจร	๑,๐๐๐.-
๗๐๑. คุณกำธร จันทรภูติรัตน์	๑,๐๐๐.-
๗๐๒. คุณกนิษฐา แย้มสงวนศักดิ์	๑,๐๐๐.-
๗๐๓. พ.ญ.สุภาภรณ์ ศุขเอนก	๑,๐๐๐.-
๗๐๔. คุณสมพงษ์ ปองเกษม	๑,๐๐๐.-
๗๐๕. คุณสุธี คุณสุภาพ โรจนธรรม	๑,๐๐๐.-
๗๐๖. คุณสมจิต รุ่งชัยธเนศ	๑,๐๐๐.-
๗๐๗. คุณสมาน สุพัตรนันท์	๑,๐๐๐.-
๗๐๘. คุณโสภณ ชัยสายันต์	๑,๐๐๐.-
๗๐๙. คุณสมัย คุณรัชนี มูลทองชุน	๑,๐๐๐.-
๗๑๐. คุณสุขวิทยา สกุลสันติธรรม	๑,๐๐๐.-
๗๑๑. คุณสุนี แซ่เตียว	๑,๐๐๐.-
๗๑๒. คุณสมจิตต์ จรรยาลักษณ์	๑,๐๐๐.-
๗๑๓. ร.ศ.สริตา บุนนาค	๑,๐๐๐.-
๗๑๔. คุณสมถวิล สกุลไทย	๑,๐๐๐.-

๗๑๕. คุณสมใจ ลือพานิช	๑,๐๐๐.-
๗๑๖. คุณสมจิตต์ จรรยาลักษณ์	๑,๐๐๐.-
๗๑๗. ห้างสวนหลวงกลการ	๑,๐๐๐.-
๗๑๘. ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหมิตรเอ็นยิเนียริ่ง	๑,๐๐๐.-
๗๑๙. คุณสันต์ ชนานำ	๑,๐๐๐.-
๗๒๐. คุณสิงห์โต จงเกียรติเจริญ	๑,๐๐๐.-
๗๒๑. คุณสวาท มีนะโตรี	๑,๐๐๐.-
๗๒๒. คุณสุเทน สันติภาพ	๑,๐๐๐.-
๗๒๓. แผนกสถิติการบินไทย	๑,๐๐๐.-
๗๒๔. คุณสันติ ฟองสมุทร	๑,๐๐๐.-
๗๒๕. คุณสนั่น คุณสุภาพ ทรงสาระ และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๗๒๖. คุณสมพร คุณผ่องพรรณ คุณรัชนี ไล้สุวรรณ	๑,๐๐๐.-
๗๒๗. คุณสร้อยศรี ภัทรประสิทธิ คุณวีรวรรณ สุทธพงษ์	๑,๐๐๐.-
๗๒๘. คุณสุรินทร์ คุณอัจฉรา ตั้งสุภูมิ และบุตร	๑,๐๐๐.-
๗๒๙. คุณหงษ์ แซ่เตีย คุณมุกดา ธรรมทินโน	๑,๐๐๐.-
๗๓๐. ห้างนครสวรรค์แสงมณี	๑,๐๐๐.-
๗๓๑. โหง้วกุ้ยซัว	๑,๐๐๐.-
๗๓๒. คุณอัมพร คุณอนันตวุฒิ คุณสมศรี แซ่อุ้ย	๑,๐๐๐.-
๗๓๓. คุณอัจฉรา กิจศุภชัย	๑,๐๐๐.-
๗๓๔. คุณอาทิตย์ นิตยสุทธิ	๑,๐๐๐.-
๗๓๕. คุณอรวรรณ กำลังเลิศ	๑,๐๐๐.-
๗๓๖. คุณอุดม ธรารักษ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๗๓๗. คุณอุทัยวรรณ สงวนกุลชัย	๑,๐๐๐.-
๗๓๘. คุณอุไร สามารถ และบุตรธิดาหลาน	๑,๐๐๐.-
๗๓๙. คุณเอกมัย คุณเรณุกา ยุววาณิชชากร	๑,๐๐๐.-
๗๔๐. คุณเอี่ยมสุน แซ่ลิ้ม	๑,๐๐๐.-
๗๔๑. คุณอรุณี สุขรัตนไชยกุล	๑,๐๐๐.-
๗๔๒. ร.อ.อุดม คุณสุพรรณ เปลี่ยนสมาน และบุตรธิดา	๑,๐๐๐.-
๗๔๓. คุณอารมย์ คุณสุพัตรา จุฬจัมบก	๑,๐๐๐.-
๗๔๔. คุณอำภา (ง้อ) สุขสถาวรพันธุ์	๑,๐๐๐.-
๗๔๕. คุณละเอียด กุสินเกิด	๑,๐๐๐.-
๗๔๖. คุณยู่หวา อ.ใบหยกวิจิตร	๑,๐๐๐.-
๗๔๗. รวมยอดผู้บริจาคทรัพย์ต่ำกว่า ๑,๐๐๐.- บาท	๕๖๑,๗๖๔.๒๕
รวมทั้งสิ้น	๑๑,๐๖๐,๐๐๐.๕๐

การทอดผ้าป่าปัญญาบารมี
รายรับ-รายจ่าย

รายรับ	๑๑,๐๖๐,๐๐๐.๕๐
รายจ่าย	
รายจ่ายในวันทอดผ้าป่า ๒๐ เม.ย. ๒๕๒๙	
ค่าพิมพ์ฎีกา ๒๗,๐๐๐ ชุด	๑๕,๕๖๔.-
ค่าเหรียญหลวงพ่อ ๑๐,๒๐๐ เหรียญ	๒๐,๔๐๐.-
รูปหล่อหลวงพ่อยืนขนาดห้อยคอ	๒๑,๓๖๕.-
ค่ากายสิทธิ์	๓๗๑,๒๙๓.-
ค่ากระเป๋าใส่กายสิทธิ์	๒,๔๑๖.-
ค่าหล่อรูปเหมือนยืนหลวงพ่อ	๑๐๐,๐๐๐.-
รวม	๕๓๑,๐๓๘.-
รายจ่ายวันถวายทุนนิธิเพื่อการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี ๒๓ ต.ค. ๒๕๒๙	
ถวายทุนนิธิเพื่อการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลีทั่วประเทศ	๗,๒๐๐,๐๐๐.-
ค่าพิมพ์หนังสือประวัติหลวงพ่อวัดปากน้ำและคู่มือสมภาร	๑,๘๘๐,๐๐๐.-
ค่าภัตตาหาร	๑๖๐,๐๐๐.-
ปัจจัยถวายพระ	๓๐๐,๐๐๐.-
ค่าผ้าไตร ๗๒ ไตร	๔๑,๗๖๐.-
ค่าย่าม ๑๒๐ ย่าม	๑๓,๒๐๐.-
ค่าตาลปัตร ๘๐ อัน	๓๐,๔๐๐.-
ค่าหมอน อาสนะ ๗๕ ชุด	๓๓,๗๕๐.-
ค่าที่กรวดน้ำ ๑๐๐ ชุด	๕๕,๐๐๐.-
ค่าชุดน้ำชา ๙๖ ชุด	๙,๑๒๐.-
ค่ากระเป๋าถวายพระ	๙,๐๐๐.-
ค่าดอกไม้ ธูปเทียน	๑๐,๐๐๐.-
ค่าพิมพ์ใบกำกับทุน	๕,๐๐๐.-
ค่าพิมพ์การ์ดแจ้งหมายกำหนดวันแจกทุน	๔,๖๓๐.-
รวม	๙,๗๕๑,๘๖๐.-
รวมรายจ่ายทั้งสิ้น	๑๐,๒๘๒,๘๙๘.-
คงเหลือ เข้าทุนนิธิเพื่อการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี ในนามหลวงพ่อวัดปากน้ำ สำนักศึกษา วัดปากน้ำ และ เป็นค่าส่งหนังสือถวายวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร	๗๗๗,๑๐๒.๕๐